

**การแก้ไขปัญหากระบวนการพาติกรรมในสังคมไทย : กรณีศึกษา
อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๐–๒๕๔๙**
**THE PROBLEM RESOLUTION FOR RETRIEVING PROCESSES IN
CONTEMPORARY THAI SOCIETY : A CASE STUDY OF BANG PLAMA
DISTRICT, SUPHANBURI PROVINCE FROM B.E. 2530 – 2549**

พระครูวิฑิตปริยัติคุณ (ประจวบ หิริธมฺโม/ตอบกลาง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

การแก้ไขปัญหาระบวนการผาติกรรมในสังคมไทย : กรณีศึกษา
อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๐-๒๕๔๕

พระครูวิฑิตปริยัติคุณ (ประจวบ หิริธมฺโม/ตอบกลาง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE PROBLEM RESOLUTION FOR RETRIEVING PROCESSES IN
CONTEMPORARY THAI SOCIETY : A CASE STUDY OF BANG PLAMA
DISTRICT, SUPHANBURI PROVINCE FROM B.E. 2530 – 2549**

PHRAKHRUWITHITPARIYATTIKHUN (TOBGLANG)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

.....

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประธานกรรมการ

(พระครูถวิลญาณสิริวัฒน์)

..... กรรมการ

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

..... กรรมการ

(ดร.พิสิฐ เจริญสุข)

..... กรรมการ

(อาจารย์รังมี สุทนต์)

..... กรรมการ

(นายขยยุทธ จันทร์ตรี)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระสุธีธรรมานุวัตร

ประธานกรรมการ

อาจารย์รังมี สุทนต์

กรรมการ

นายขยยุทธ จันทร์ตรี

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การแก้ไขปัญหากระบวนการฆาตกรรมในสังคมไทย :กรณีศึกษา
อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งแต่ ๒๕๓๐-๒๕๔๕

ผู้วิจัย : พระครูวิทิศปริยัติคุณ (หิรัญโม/ตอกลาง)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระสุธีธรรมานวัตร ป.ธ.๘ M.A., Ph.D.

: อาจารย์รังษิ สุทนต์ ป.ธ. ๘, พธ.ม.

: นายยงยุทธ จันทร์ตรี พ.ม.,น.บ.,น.บ.ท.

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา กฎหมาย และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ข้อ คือ

- ๑.การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการจัดทำฆาตกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๒.ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคกระบวนการทำฆาตกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน
- ๓.เสนอวิธีการแก้ไขปัญหาของกระบวนการทำฆาตกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า ทรัพย์สินของสงฆ์มีได้เพราะผู้มีจิตศรัทธานำมามอบบริจาคถวาย ตามหลักพระวินัย เมื่อทรัพย์สินมีมากขึ้น ทรัพย์สินที่เป็นของส่วนตัว พระองค์ทรงอนุญาตให้ฆาตกรรมแลกเปลี่ยนกับเพื่อนสหธรรมิกทั้ง ๕ (ภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี ลิกขมานา) ครุภัณฑ์ที่เป็นของสงฆ์อนุญาตให้ฆาตกรรมแลกเปลี่ยนกับคฤหัสถ์ด้วยความสมัครใจ เต็มใจ ทั้งสองฝ่าย เป็นวัตถุประสงค์ที่เท่ากัน หรือมากกว่า โดยไม่เกี่ยวข้องด้วยเงินตราแต่ประการใด

ถ้าสงฆ์ คณะ บุคคล จำหน่ายของสงฆ์ไปให้เป็นสิทธิ์ขาด ทำไปด้วยอำนาจเหนือสงฆ์ ประจบ
คฤหัสถ์ ด้วยเจตนาไม่บริสุทธิ์ เป็นการล่วงละเมิดพุทธบัญญัติ ปรับอาบัติตามวัตถุ เป็นมหา
โจรปล้นศาสนาให้ไล่เธอออกไปจากหมู่คณะเสีย

สภาพปัญหา และสาเหตุของกระบวนการเวนคืน(ผาติกรรม) ในสังคมไทยปัจจุบัน
เกิดจากความต้องการทรัพย์สินของสงฆ์ไปสร้างสาธารณูปโภคอันเป็นประโยชน์ส่วนรวมของ
รัฐจึงได้ตราเป็นกฎหมายมาบังคับเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ และได้ชดใช้ ทดแทน เงินให้แก่
สงฆ์ เพื่อเยียวยาที่ได้บังคับเวนคืน มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายบ้านเมือง คณะสงฆ์ มหาเถร
สมาคมมีมติให้ความเห็นชอบออกเป็นกฎระเบียบให้เก็บรักษาเงินผาติกรรมไว้ให้คงอยู่
เหมือนที่ดินที่ถูกเวนคืนไป

การแก้ไขปัญหากระบวนการทำผาติกรรมในสังคมไทยในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ศึกษา
รูปแบบผาติกรรมตามแนวพระพุทธศาสนา และกฎหมาย พร้อมทั้งได้นำบทสัมภาษณ์มา
วิเคราะห์ตีความ แยกออกเป็น ๒ ประเด็น คือ

๑.การแก้ไขปัญหาตามแนวพุทธศาสนาต้องทำบันทึกข้อได้เปรียบ-เสียเปรียบต่าง ๆ
กับคู่กรณีผ่านขั้นตอนนี้แล้วเสนอรัฐสภาร่างพระราชบัญญัติโอนกรรมสิทธิ์ ที่ดินของวัด
ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วดำเนินการโอนกรรมสิทธิ์ต่อไป

๒.เมื่อรัฐบังคับเวนคืนที่ดินของสงฆ์ผ่านกระบวนการตามกฎหมายแล้ว รัฐจะ
ออกเป็นพระราชกฤษฎีกา หรือพระราชบัญญัติโอนที่ดินของวัดให้แก่หน่วยงานของรัฐนั้น ๆ
ตามหลักกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้

ทรัพย์สินของสงฆ์เป็นสมบัติของพระพุทธศาสนา ได้มาโดยผู้มีจิตศรัทธาน้อมนำมา
บริจาคถวาย ตามหลักพระวินัย เพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านการศาสนาโดยส่วนรวมเมื่อรัฐมี
ความจำเป็นที่จะนำทรัพย์สินของสงฆ์ไปสร้างสาธารณูปโภค สงฆ์จึงต้องคล้อยตามฝ่าย
บ้านเมืองโดยปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

Thesis Title : The Problem Resolution For Retrieving Processes in
Contemporary Thai Society : A Case Study of Bang Plama
District, Suphanburi Province From B.E. 2530–2549

Researcher : Phrakhruwitthipariyattikhun
(PraJuab HiriIdhammo / Tobglang)

Degree : Master of Art (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee :

1. Phrasuthithammanuwat, Pali IX., M.A., Ph.D.
2. Mr. Rangsi Suthon, Pali IX., M.A.
3. Mr. Yongyuth Chantree, Secondary School Teacher's
Certificate., Batchelor of Law., Barrister-at- Law.

Date of Graduation : March 19, 2008.

ABSTRACT

This thesis is to study and make a research into the immovable properties from the Three Baskets, the Commentaries, the Sub-Commentaries, the laws and the interviews with the concerned experts. The aim of thesis in of 3 items namely:-

1. The analytical study of the process of carrying out the expropriation in Theravada Buddhism.
2. The analytical study of the problems and the obstacles found in the process of carrying out the expropriation in the present Thai societies.
3. The suggestion of the method of solving the problems arising in the process of carrying out the expropriation in the present Thai societies.

From the research, it is found that the Sangha's properties arise from the faith possessed by the people who offered them to the Sangha according to Vinaya Rules

When there are more properties, the Buddha allowed the operation of the expropriation and the exchange among the 5 co-religionists (the monks, the nuns, the male novices, and the female novices and the female people who undergo a probationary course of two years before receiving the higher ordination). The heavy articles belonging to the Sangha are allowed by the Buddha to perform the expropriation in order to exchange them with the lay people under the contentments of both the monks and the lay people. They think only of the materials of equal value or more value than each other, not to think of the money at all. If the monk gives Sangha's properties to somebody without the contents of the Sangha Order, or ingratiate himself with the lay people with impure intention, his action is the violation of the Vinaya Rules set up by the Buddha. The monk will be punished with the ecclesiastical offence according to the cost of the materials, and be regarded as a Buddhist great robber who robs Buddhism, and will be dismissed from the Sangha Order.

The problem and the cause of the process of the expropriation in the present Thai societies arise from the monk's need for properties and lands for constructing the useful buildings. Therefore, they have issued the law controlling the expropriation of the land owned by the monks and paid the proper amount of money to the monks to recover the cost of money properly according to the price of the Sangha's property. In the process of working in this matter, there are many concerned organizations, namely:-the Government, the Sangha Order and the Supreme Sangha Council. The Supreme Sangha Council issued the rules to keep the money obtained from the expropriation and to let anyone spend the money which is like the expropriated land.

To solve the problems in the process of the expropriation in the present Thai societies, the researcher has studied the pattern of the expropriation according to the Buddhist line and the legal line; brought the statements obtained from the interviews and analysed them into 2 main points namely :-

1. In solving the problems according to the Buddhist line, there must be the records of various advantages and disadvantages between the two parties. After completing this

step, the statement must be proposed to the National Assembly responsible for the Act of the transference of the temple land rights to be declared in the Government Gazette. The process of transtering the ownesship of the land is then carried out.

2. When the State enforces the expropriation of the Sangha's land according to the legel process, the State will issue the Royal Decree or the Act of fransferring the temple's land to the Government Office according to the enacted law

The Sangha's property belongs to Buddhism. It has been obtained from the pious prople who donate it to Buddhism according to the Vinaya Rules to be used co- operatively in Buddhism. When the State needs the Sangha's land to be used for constructing the buildings, the Sangha is pleased to correspond to the State's need by complying with the Dhamma, the Vinaya and the National Law for the pubic benetits.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จเป็นรูปเล่มลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านี้
คือ พระสุธีธรรมานุวัตร ป.ธ.ธ., M.A., Ph.D. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
อาจารย์รังษี สุทนธ์ ป.ธ.ธ., พธ.ม., นายชยยุทธ จันทร์ตรี พ.ม., นบ., น.บ.ท., อาจารย์ที่
ปรึกษาที่กรุณาให้คำแนะนำตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยดีตลอดมา ผู้วิจัยรู้สึกทราบซึ่ง
ในความกรุณาของอาจารย์ ทั้ง ๓ ท่าน จึงขอกราบขอบพระคุณและอนุโมทนาขอบคุณไว้ ณ
โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระอุปัชฌาย์ พระกรรมวาจาจารย์ พระอนุสาวนาจารย์ และอาจารย์ผู้
ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทุกท่านขอกราบขอบพระคุณ พระวิมลภาวนานุสิฐ วิ. เจ้าอาวาสวัดกลาง
เจ้าคณะอำเภอบางปลาม้า ที่เคารพอย่างสูงที่ได้ให้โอกาส และเป็นกำลังใจในการศึกษา
ขอขอบพระคุณ พระครูโสภณคุณาธาร เจ้าอาวาสวัดสาละ เจ้าคณะตำบลสาละ ที่ได้ถวาย
ปัจจัยค่าพาหนะไป-กลับตลอดการศึกษา ขอเจริญพร ขอบพระคุณ โยมพ่อแถม โยมแม่ผิน
ตอบกลาง ผู้ให้กำเนิด ที่ได้ให้เลือด ให้เนื้อ ให้ทุกอย่างแก่ชีวิต

ด้วยความเมตตาปราณีจากทุกทุกท่านที่กล่าวมานี้ ตลอดถึงท่านที่ไม่ได้ระบุนาม
ไว้ในที่นี้ ที่ได้มีส่วนช่วยเหลือ จึงทำให้วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลงด้วยดี

ความดี และ ประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องสักการบูชา
พระคุณของ บิดา มารดา อุปัชฌาย์ อาจารย์ ตลอดถึงผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

พระครูวิทิศปริยัติคุณ หิริธมฺโม / ตอบกลาง
วันที่ ๑๕ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ณ
สารบัญ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๕ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	ณ
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย	ณ
บทที่ ๒ กระบวนการทำผาติกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๔
๒.๑ นิยามและความหมาย	๑๔
๒.๒ ความสำคัญของผาติกรรม	๑๕
๒.๓ การได้มาซึ่งทรัพย์สินของสงฆ์	๑๖
๒.๔ ประเภทของทรัพย์สินของสงฆ์	๒๒
๒.๕ สาเหตุของการผาติกรรม	๒๓
๒.๖ คุณสมบัติของผู้จัดการทรัพย์สินของสงฆ์(ผู้ทรงกรรมสิทธิ์)	๓๐
๒.๗ ทรงอนุญาตให้แลกเปลี่ยน(ผาติกรรม)	๓๑
๒.๘ กระบวนการผาติกรรมตามหลักพระวินัย	๓๑

๒.๕ สรุป	๓๓
บทที่ ๓ สภาพปัญหาและสาเหตุของกระบวนการผาติกรรมในสังคมไทย	๓๕
๓.๑ สภาพปัญหากระบวนการผาติกรรมในอำเภอบางปลาม้าจังหวัดสุพรรณบุรี	๓๕
๓.๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับวัดในเขตอำเภอบางปลาม้าจังหวัดสุพรรณบุรี	๓๕
๓.๑.๒ การเก็บรักษาทรัพย์สินของสงฆ์ตามกฎหมายกระทรวง	๔๓
๓.๑.๓ วัดที่ถูกผาติกรรมในเขตอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี	๕๐
๓.๒ วิธีดำเนินการ	๕๘
๓.๒.๑ บันทึกความคิดเห็น	๕๘
๓.๒.๒ มติมหาเถรสมาคม	๕๙
๓.๒.๓ รับเงินค่าผาติกรรม	๖๑
๓.๒.๓.๑ อุทธรณ์	๖๒
๓.๒.๓.๒ ฟ้องคดีต่อศาล	๖๕
๓.๑.๖ เก็บรักษาเงินค่าผาติกรรมตามมติมหาเถรสมาคม	๖๕
๓.๑.๗ ขออนุญาตใช้เงินค่าผาติกรรม	๖๖
๓.๑.๘ สรุป	๖๗
๓.๓ สาเหตุของกระบวนการทำผาติกรรมในสังคมไทย	๖๘
๓.๒.๑ หน่วยงานของรัฐที่ทำผาติกรรมเวนคืน	๖๘
๓.๒.๒ ดำเนินการทำถนน ชลประทาน	๗๐
๓.๒.๓ แจ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	๗๑
๓.๒.๔ แจ่งวัดที่ถูกผาติกรรม	๗๑
๓.๓.๔.๑ เนื้อที่ที่จะต้องเวนคืน	๗๑
๓.๓.๔.๒ อัตราค่าผาติกรรม	๗๓
๓.๓.๔.๓ จำนวนเงิน	๗๔
๓.๒.๕ จ่ายเงินค่าผาติกรรม	๗๕
๓.๒.๖ ผาติกรรมโดยการตราพระราชกฤษฎีกา	๗๖
๓.๒.๗ ผาติกรรมโดยการตราพระราชบัญญัติ	๘๕
๓.๒.๘ การโอนกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์	๘๔
๓.๔ ผาติกรรมตามแนวพุทธกับกฎหมายในปัจจุบัน	๘๓
๓.๕ สรุป	๘๕

บทที่ ๔	วิธีการแก้ไขปัญหาของกระบวนการทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน	๑๐๑
๔.๑	วิธีการแก้ไขปัญหาผาติกรรมตามแนวพุทธ	๑๐๑
๔.๒	วิธีการแก้ไขปัญหาผาติกรรมตามหลักกฎหมาย	๑๐๕
๔.๓	สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ	๑๑๓
๔.๔	สรุป	๑๖๒
บทที่ ๕	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๑๖๕
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๖๕
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๖๗
๕.๒.๑	ข้อเสนอแนะเชิงอภิปรายในการแก้ปัญหา	๑๖๗
๕.๒.๒	ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย	๑๖๘
บรรณานุกรม		๑๖๙
ภาคผนวก		๑๗๔
	- รูปภาพประกอบการให้สัมภาษณ์	๑๗๕
	- บัญชีราคาประเมินที่ดิน	๑๘๓
	- พระราชกฤษฎีกา	๑๘๕
	- บันทึกความเห็น เรื่องการโอนที่วัดที่ธรณีสงฆ์ให้แก่กรมทางหลวง	๑๘๖
	- พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐	๑๘๗
	- หนังสือขอสัมภาษณ์	๒๑๓
	- ประวัติผู้วิจัย	๒๑๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ อ้างอิงจากคัมภีร์จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕ โดยระบุชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๘๐/๔๑๒ หมายถึง วินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม ๑ ข้อ ๓๘๐ หน้า ๔๑๒ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕.

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวิภังคปาติ (ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)
วิ.ม. (บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวคคปาติ (ภาษาบาลี)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค (ภาษาไทย)
วิ.จ. (บาลี)	=	วินยปิฎก	จุฬาคคปาติ (ภาษาบาลี)
วิ.จ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค (ภาษาไทย)
วิ.ป. (บาลี)	=	วินยปิฎก	ปริวารวคคปาติ (ภาษาบาลี)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.ม.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกายมหานิทเทส (ภาษาบาลี)
ขุ.ม.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกายมหานิทเทส(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.(บาลี)	=	อภิธมมปิฎก วิภังคปาติ (ภาษาบาลี)
อภิ.วิ.(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัย

- วิ.อ.(บาลี) = วินยปิฎก สมณฑปาสาทิกาสังฆาติเสสาทิ มหาวคฺคาทิกอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
- วิ.อ.(ไทย) = วินัยปิฎกสมณฑปาสาทิกา สังฆาติเสสาทิ มหาวรรคาคติอรรถกถา (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

- ขุ.ชา.อ. (บาลี) = ขุททกนิกาย ชาตกอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
- ขุ.ชา.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย ชาตกอรรถกถา (ภาษาไทย)
- ขุ.พุทธ.อ.(บาลี) = ขุททกนิกาย มรุตตถวิลาสินี พุทธวิสอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
- ขุ.พุทธ.อ.(ไทย) = ขุททกนิกาย มรุตตถวิลาสินี พุทธวงศ์อรรถกถา (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

- อภิ.วิ.อ.(บาลี) = อภิธมฺมปิฎก วิภังค สัมโมหวิโนทนีอฏฐกถา (ภาษาบาลี)
- อภิ.วิ.อ.(ไทย) = อภิธมฺมปิฎก วิภังค์ สัมโมหวิโนทนีอรรถกถา (ภาษาไทย)

ฎีกาพระวินัยปิฎก

- วิมติ.ฎีกา.(บาลี) = วิมติวินทนีฎีกา (ภาษาบาลี)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ายังมิได้ทรงอนุญาตเสนาสนะให้เป็นที่อยู่อาศัยของภิกษุทั้งหลาย พระพุทธองค์กับสาวกทั้งหลาย ต้องพักอาศัยอยู่ตาม ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชุก กลางแจ้ง ลอมฟาง^๑ แม้จะมีผู้มอบถวายที่พักอาศัย เป็นสวน เช่นสวนไม้ไผ่ ที่พระเจ้าพิมพิสารมอบถวาย^๒ ก็ยังไม่มีสิ่งปลูกสร้างเป็นที่หลบแดด หลบฝนแต่อย่างใด จนต่อมาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ได้ขออนุญาตจากพระพุทธเจ้าสร้างที่พักถวายแก่สงฆ์ที่มาจากทิศทั้งสี่ที่มาแล้วและยังไม่มีมา นับแต่นั้นพระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์รับที่พักอาศัยที่ทายกสร้างถวาย^๓ การที่เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์สร้างที่พักถวายนี้ ถือเป็นการสร้างถวายแก่สงฆ์เป็นครั้งแรก เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์พักอาศัยในที่มุ่งที่บังได้

ประชาชนทราบข่าวก็พากันสร้างที่พักอาศัยถวายแก่สงฆ์เป็นจำนวนมาก^๔ การถวายที่ดินให้แก่สงฆ์ ปรากฏเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อพระพุทธเจ้ากับสาวกทั้งหลายเสด็จไปโปรดพระเจ้าพิมพิสารกับข้าราชการบริวาร พระเจ้าพิมพิสารจึงได้มอบถวายพระราชอุทยานเวพวันให้เป็นที่พักอาศัยแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ อารามที่พักอาศัยนี้ก็คือที่ดินที่ทายกถวายเป็นสมบัติของสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา^๕ อารามพื้นที่อาราม วิหารพื้นที่วิหารก็ถือว่าเป็นของที่เขาถวายด้วยกำลังศรัทธาให้เป็นของสงฆ์ ถ้าภิกษุเอาไป แบ่งไป อันเป็นสาเหตุให้ศรัทธาของเขาเสียไป และยังถือว่านำของสงฆ์ไปในทางผิดวัตถุประสงค์ของผู้ถวาย ซึ่งเรียกว่า

^๑ วิ.จ. (ไทย) ๗ / ๓๒๔ / ๑๕๑

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔ / ๕๕ / ๓๑

^๓ วิ.จ. (ไทย) ๗ / ๒๕๔ / ๘๕-๘๐

^๔ วิ.จ. (ไทย) ๗ / ๒๕๖ / ๕๒

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๔ / ๕๕ / ๓๑-๓๒

น้อมลากสงฆ์ไปเพื่อผู้อื่นภิกษุที่กระทำการดังกล่าว ต้องอาบัตินีสัคคียปาจิตติย^๖ คุรุภัณฑ์
ครุบริหารที่ห้ามไม่ให้สละไม่ให้แจกไป แบ่งไปนั้นหมายถึงสละไป แจกไป แบ่งไป เป็น
สิทธิ์ขาด ถ้าสละไปโดยการแลกเปลี่ยน และให้ไป ใ้สอย ผู้สละไป แจกไป แบ่งไป ไม่
ต้องอาบัติ^๗ เมื่อหมู่สงฆ์มีจำนวนมากขึ้น มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสมากขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องมี
สถานที่พักอาศัยในการปฏิบัติธรรม ฟังธรรม สถานที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ ทายก ทายิกา
ทั้งหลายจึงได้พากันนำปัจจัยสี่มาบริจาคถวายให้แก่สงฆ์ ก็มีจำนวนมากขึ้น ทรัพย์สินของ
สงฆ์ ที่ผู้บริจาคถวายด้วยศรัทธาเนื้อเป็นศาสนสมบัติที่สำคัญของพระพุทธศาสนา และ
พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำการแลกเปลี่ยนสิ่งของเพื่อประโยชน์แก่ผาติกรรม จึงมี
ความสำคัญอย่างยิ่งที่พุทธบริษัทจะต้องทราบ และปฏิบัติให้ถูกต้องเป็นไปตามหลักพระ
ธรรมวินัย และตามเจตนารมณ์ของผู้บริจาคถวาย ซึ่งต้องถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการ
รักษาสมาบัติของสงฆ์ ให้คงอยู่คู่พระพุทธศาสนา โดยยึดหลักพระธรรมวินัยที่เอื้อเพื่อต่อ
พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งประเทศไทยถือว่ามี
ความสำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมควบคู่กับสถาบันชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์^๘

การรักษาศาสนสมบัติของสงฆ์ จึงจำเป็นที่จะต้องรู้ต้นเหตุ หรือสาเหตุที่
พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตให้สงฆ์เป็นผู้ทรงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ได้มานั้นก่อน และ
พระองค์ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำการแลกเปลี่ยนสิ่งของเพื่อประโยชน์แก่ผาติกรรม^๙ โดยการนำ
บริวารไปแลกเปลี่ยน เช่น เติง ตั้ง เป็นต้นที่ราคาเท่ากันหรือมากกว่า^{๑๐}

ในยุคปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความ
เจริญเติบโตทางด้านวัตถุมีมากขึ้น ความต้องการปัจจัยสี่ของคนมีมากขึ้น ทรัพยากรที่มีอยู่
อย่างจำกัด การบริโภคใช้สอยต้องให้เกิดประโยชน์สูงสุด คุ่มค่ามากที่สุด ในการนำปัจจัยสี่มา
จัดสรรเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ในรูปแบบเครื่องอุปโภคบริโภคให้กับตนเอง
ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ เพื่อรองรับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว
ภาครัฐจึงมีความจำเป็นออกกฎหมายบังคับควบคุมค่านอสังหาริมทรัพย์ เพื่อนำไปทำ

^๖ วิ.มหา.(ไทย)๒/๖๕๓-๖๖๑/๑๓๕-๑๔๓.

^๗ วิ.ป.(ไทย) ๘/๔๓๘/๖๕๔.

^๘ ศ.จ่านงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์, ศาสนา ชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ตลาดตา พับลิเคชั่น จำกัด, พ.ศ.๒๕๔๖), หน้า ๓๓-๓๔.

^๙ วิ.จุ.(ไทย) ๓/๓๒๔/๑๕๑.

^{๑๐} วิ.อ.(บาลี)๓/๓๒๔/๓๕๕, วิมติฎีกา (บาลี) ๒/๓๒๔/๓๒๓.

ส่วนพระภิกษุสงฆ์ในฐานะตัวแทนของวัดบางรูปอาจจะพอรู้เรื่อง ขั้นตอนวิธีการของการรักษาสนมบัติของวัดก็ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และกฎหมายแต่ถึงอย่างไรก็ยังถือว่าเป็นปัญหากับท่านอยู่ดีเพราะการเป็นสมณสาธูปในกรอบของพระธรรมวินัย และการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ย่อมจะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่และทางด้านจิตใจอยู่พอสมควร บางรูปก็ไม่เข้าใจถึงวิธีการ ขั้นตอนการดำเนินการ ในการรักษาสนมบัติของวัดในรูปแบบผาติกรรม ทั้งในแง่ของกฎหมาย และพระธรรมวินัย บางรูปก็มีความเข้าใจว่าตนเองเป็นเจ้าของศาสนสมบัติของวัดหรือของสงฆ์นั้น จึงทำให้เกิดการปฏิบัติผิดไปจากวัตถุประสงค์ของหลักพระธรรมวินัย หรือหลักของกฎหมายซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “เป็นตัวแทนของวัด”^{๑๒} หรือเป็นผู้ดูแลรักษาทรัพย์สินของวัด หรือของสงฆ์เท่านั้น

กระบวนการผาติกรรมในสมัยปัจจุบันนี้ เมื่อรัฐมีความจำเป็นที่ต้องการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อกิจการใด ๆ อันเป็นเพื่อการอันการเป็นสาธารณูปโภคหรือการอันจำเป็นในการพัฒนาประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อการ

^{๑๑} ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๐๔ ตอน ๑๖๐, พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐.

^{๑๒} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕.

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า หากได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการจัดการทรัพย์สินของสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และกฎหมายของบ้านเมืองที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ ในรูปแบบของผาติกรรม มีความเหมือนความต่างกันอย่างไรเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย อย่างไรบ้าง เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบและปฏิบัติได้ถูกต้องโดยไม่ผิดหลักพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ กฎหมายของบ้านเมือง ซึ่งย่อมจะเป็นประโยชน์และแนวทางการรักษาทรัพย์สินของสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้มั่นคงตลอดไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการจัดทำผาติกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคกระบวนการทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน
- ๑.๒.๓ เพื่อเสนอวิธีการแก้ไขปัญหของกระบวนการทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ต้องการทราบกระบวนการจัดทำผาติกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทว่ามีวิธีการอย่างไร
- ๑.๓.๒ ต้องการทราบปัญหาและอุปสรรควิธีการทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบันว่ามีสาเหตุมาจากอะไร อุปสรรค คืออะไร จะแก้ไขอย่างไร
- ๑.๓.๓ ต้องการทราบการนำเสนอวิธีการแก้ไขและประยุกต์กระบวนการจัดทำผาติกรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับกระบวนการจัดทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบันอย่างไร

^{๑๑} วิสูตร ธนชัยวิวัฒน์, รวมกฎหมายที่ดิน ปรับปรุงใหม่, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์สูตรไพศาล, ๒๕๔๗), หน้า๕๓๒-๕๓๓.

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำวิจัยวัดที่มีพระภิกษุสงฆ์ที่ถูกผาติกรรมเวนคืนในเขตอำเภอ บางปลาหม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๓๐-๒๕๔๕ โดยทำการศึกษาวิเคราะห์ถึง ปัญหา สาเหตุ ผลกระทบที่เกิดจากกระบวนการผาติกรรมเวนคืนของสงฆ์ และวิธีการแก้ไข ปัญหาที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบัน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักวิชาการด้าน พระพุทธศาสนา นักกฎหมาย หน่วยงานของรัฐ ที่ทำผาติกรรมเวนคืน เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูล ในการทำงานวิจัยครั้งนี้ มีความสมบูรณ์ทั้งในแง่ของการนำเสนอปัญหา กรอบแนวคิดใน วิธีการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ในการดูแล รักษา ศาสนสมบัติของวัดให้อยู่คู่พระพุทธศาสนาตลอดไป

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ กระบวนการผาติกรรม หมายถึง กรรมวิธี หรือลำดับการกระทำซึ่งดำเนิน ต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลงจนการทำให้เจริญ,การทำให้เพิ่มขึ้น ในทางวินัย หมายถึง การชดใช้ ชดเชย การทดแทนให้แก่สงฆ์ ในกรณีที่ทำให้ของสงฆ์เสียหาย

๑.๕.๒ ทรัพย์สินของสงฆ์ หมายถึง สัมหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ที่พุทธ บริษัที่บิณฑบาตถวายเป็นสาธารณะแก่หมู่สงฆ์ ไม่เป็นของเฉพาะตัว หรือสิ่งของที่ภิกษุรับไว้ ปกครองหวงห้ามไว้ ด้วยความเป็นสาธารณะแก่หมู่แห่งสงฆ์ จัดเป็นของสงฆ์

๑.๕.๓ ครุภัณฑ์ หมายถึง ของหนัก ไม่ใช่เป็นของสำหรับใช้ให้สิ้นเปลืองไป เป็นของที่ควรเก็บรักษาไว้ได้นาน เป็นเครื่องใช้เสนาสนะ หรือเป็นตัวเสนาสนะเอง เช่น กุฏิ ที่ดิน เป็นสิ่งของที่แจกจ่ายกันไม่ได้ ให้เก็บรักษาไว้เป็นของสงฆ์ แม้จะแจกจ่ายกันก็ไม่ เป็นอันแจก พึงเป็นสิ่งของที่ต้องคืนให้แก่สงฆ์ หรือใช้แทนแก่สงฆ์ และปรับอาบัติอุลลัจจัย แก่ภิกษุผู้ทำการแจก

๑.๕.๔ สหุภักดิ์ หมายถึง ของเบา เป็นของแจกกันได้ มีพระพุทธานุญาตให้ สมมติภิกษุบางรูป เป็นผู้ที่มีหน้าที่แจกสหุภักดิ์แก่ภิกษุทั้งหลาย

๑.๕.๕ กฎหมายปัจจุบัน หมายถึง กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติคณะ สงฆ์,พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐, พระราชกฤษฎีกา,กฎกระทรวง, ประมวลกฎหมายที่ดิน,คำพิพากษา

๑.๖ ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

๑.๖.๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงนิพนธ์ไว้ใน “พระมหาสมณวินิจัย” สรุปได้ว่า...ส่วนถาวรวัตถุที่พระวินัยธรรมกึ่งรื้อเอาไปจากวัดธรรมสังฆะนั้น ถ้ายังไม่ได้ปลูกสร้างที่วัดโพธิ์ ให้เจ้าคณะแขวงเรียกคนเฒ่ามา ที่ปลูกขึ้นแล้วให้พักไว้พลาง ถ้าวัดธรรมสังฆะจักมีพระสงฆ์มาอยู่มากพอ เพื่อจะใช้เสนาสนะนั้น แต่ให้คงเป็นสมบัติของวัดธรรมสังฆะอยู่นั้น ถึงคราวอย่างนั้นเข้า จึงค่อยเอาคืน หรือปรับมูลค่าเอามาเพื่อปลูกขึ้นใหม่”^{๔๔}

๑.๖.๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงสิทธิที่ดินไว้ใน นิติศาสตร์แนวพุทธ โดยสรุปว่า มนุษย์เรามีความสามารถในเรื่องวินัยนี้ เราจึงจัดโครงสร้างวางระเบียบตั้งกฎระเบียบในการจัดแจง จัดสรรสังคมขึ้นมามากมาย และพัฒนาอารยธรรมขึ้นมา จนถึงกับตกลงกันให้พวกตนมีสิทธิ แม้แต่จะเป็นเจ้าของและจัดการกับธรรมชาติได้ตามความปรารถนา เช่นแผ่นดิน ก็นำมาแบ่งกันโดยกำหนดให้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเกิดขึ้น เอาแผ่นดินมาจัดสรร บัญญัติว่าที่ดินแปลงนี้เป็นของคุณ ที่ดินแปลงนี้เป็นของฉัน จะละเมิดกันไม่ได้ โดยมีกฎหมายเข้ามารองรับ กฎหมายจึงเป็นเครื่องแสดงการยอมรับสิทธิหรือเป็นเครื่องกำหนดให้เกิดมีสิทธิขึ้นขึ้น”^{๔๕}

๑.๖.๓ รังษี สุนทนต์ ได้กล่าวถึงเรื่อง“พระสงฆ์ไม่ดูแลรักษาที่ดินของวัดต้องอาบัติ” ในหนังสือพุทธจักร นิตยสารรายเดือนของ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สรุปได้ว่า ทรัพย์สินของแต่ละวัดที่มีผู้ถวายเป็นของสงฆ์มีจำนวนมากมาย อารามพื้นที่อารามและวิหารพื้นที่วิหารที่ทายกถวายเป็นของสงฆ์เท่านั้น ซึ่งก็คือที่ดินที่มีผู้ถวายเป็นของสงฆ์ดังกล่าวนี้ สงฆ์ก็ตาม คณะบุคคลก็ตาม บุคคลก็ตาม จะนำไปสละ หรือแจกให้ผู้ใดผู้หนึ่งไม่ได้ ถ้านำไปสละหรือแจก ต้องอาบัติอุลลัจจัย”^{๔๖}

^{๔๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระมหาสมณวินิจัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๕), หน้า ๒๕๕.

^{๔๕} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, พ.ศ.๒๕๔๑), หน้า ๓๐

^{๔๖} รังษี สุนทนต์, พุทธจักร, ปีที่๕๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๘, หน้า ๔๖ -๕๒.

๑.๖.๔ ภิรมย์ จันทาร ได้กล่าวถึงเรื่องที่ดินวัดในประเทศไทยไว้ในรายงานการวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การจัดการเงินของวัด สรุปได้ว่า พระมหากษัตริย์ไทยจะบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวร จะต้องบำรุงรักษาวัดและพระสงฆ์ด้วยการถวายที่ธรณีสงฆ์ โดยกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้แก่วัดโดยเด็ดขาด...ที่ดินก็ดี เงินทองของวัดก็ดี ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพย์สินของพระศาสนาทั้งสิ้น ที่สำคัญที่สุดได้แก่ ที่ดินอันเป็นทรัพย์สินถาวร ต้องมีการดูแลรักษา และจัดการให้เกิดประโยชน์แก่สังคม การได้มาซึ่งที่ดินของวัด ทางวัดจะต้องจะต้องขอหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินจากผู้ให้”^{๑๑}

๑.๖.๕ วไลลักษณ์ เวชุนเคราะห์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ระบบการเงินของสงฆ์” ได้สรุปว่า ...สถาบันสงฆ์แม้ได้รับการมองว่าดำรงตนอยู่เหนือความต้องการทางด้านวัตถุมาโดยตลอด แต่ในประวัติศาสตร์แห่งความเป็นจริง สถาบันสงฆ์มิได้แตกต่างจากสถาบันอื่นในสังคมที่ตกอยู่ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อยู่ตลอดเวลา นับจากอดีต สถาบันสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของรัฐและราษฎรไทย ได้รับการอุดหนุนไม่ขาดสาย จนกระทั่งสถาบันสงฆ์กลายเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจที่มั่นคงร่ำรวยยากที่จะหาที่เปรียบได้ นอกจากความมั่นคงทางเศรษฐกิจแล้ว สถาบันสงฆ์เข้มแข็งทางการเมืองมากกว่าอดีตอย่างเห็นได้ชัด กิจกรรมคณะสงฆ์ทั้งหลายอยู่ในความปกครองดูแลขององค์การฝ่ายสงฆ์ซึ่งเรียกว่า มหาเถรสมาคม แม้แต่การบริหารทรัพย์สินซึ่งไม่เหมาะที่จะให้พระสงฆ์ดำเนินการ กฎหมายก็กำหนดให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินของวัด โดยรัฐไม่อาจเข้าไปเกี่ยวข้องกับดูแลได้หากกฎหมายไม่ได้ระบุอำนาจหน้าที่ไว้”^{๑๒}

๑.๖.๖ ภาสกร ขุนหนูไร ได้กล่าวถึงเรื่องที่ดินของวัดไว้ในเอกสารประกอบการสอน ชุติวิชา กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สรุปได้ว่า การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ เว้นไว้แต่กรณีตามวรรคสอง ...การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการรัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้วให้กระทำโดยพระ

^{๑๑} ภิรมย์ จันทาร, รายงานการวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การจัดการเงินของวัด, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

^{๑๒} วไลลักษณ์ เวชุนเคราะห์, “ระบบการเงินของสงฆ์” วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต, (คณะ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๓๔.

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้เข้าใจถึงหลักการ วิธีการกระบวนการทำผาติกรรมของสงฆ์ที่ปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ทำให้เข้าใจถึงหลักการ วิธีการ กระบวนการผาติกรรมตามกฎหมายในปัจจุบัน

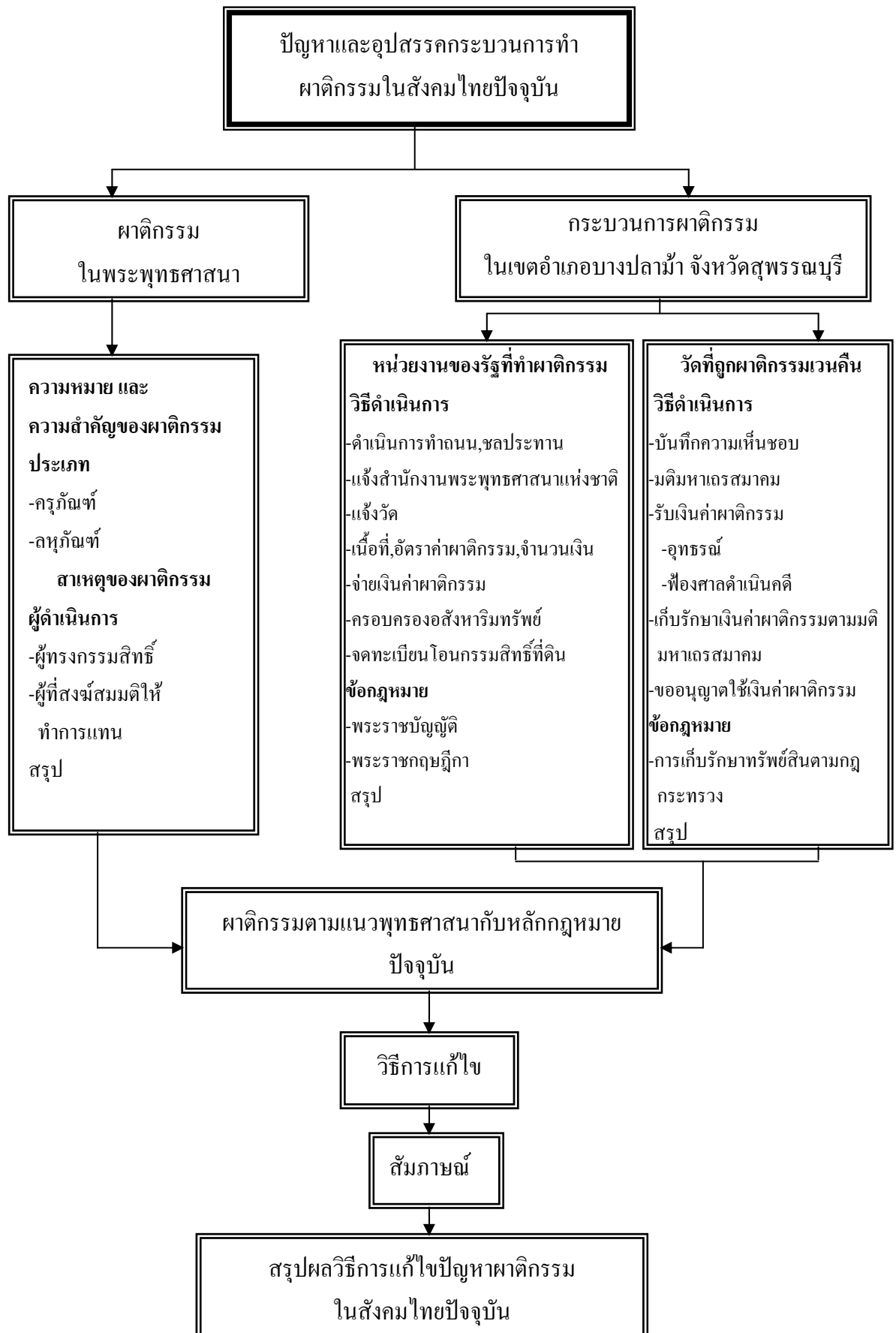
๑.๗.๓ ทำให้มองเห็นความเหมือนและความแตกต่างในกระบวนการผาติกรรมในอดีตกับปัจจุบัน

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Quality Research) ผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย(Research Process) ดังต่อไปนี้

^{๑๕} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน, ปรับปรุงครั้งที่๑, (กรุงเทพมหานคร : ๒๖๔๖), หน้า ๑๓๒-๑๓๓.

แผนภูมิกระบวนการในการวิจัย

จากแผนภูมิดังกล่าวนั้น สามารถแบ่งการศึกษาวิจัยออกเป็น ๓ ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ ๑ ศึกษารูปแบบการทำผาติกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

ก. ศึกษารูปแบบการทำผาติกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

ศึกษารูปแบบการทำผาติกรรมตามหลักพระพุทธศาสนานี้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือพระไตรปิฎก และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือส่วนที่เป็นอรรถกถา ฎีกา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะได้มีการเพิ่มเติม หรือขยายความเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ข. วิเคราะห์ในขั้นตอนที่ ๑

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาและวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ ๑ นี้ ในหัวข้อดังต่อไปนี้

๑. ความหมายและความสำคัญของผาติกรรม
๒. การได้มาซึ่งทรัพย์สินของสงฆ์
๓. ประเภทของทรัพย์สินของสงฆ์
๔. สาเหตุของกระบวนการผาติกรรม
๕. คุณสมบัติของผู้จัดการทรัพย์สินของสงฆ์
๖. ทรัพย์สินที่แจกได้ แจกไม่ได้
๗. ทรงอนุญาตให้แลกเปลี่ยน(ผาติกรรม)
๘. สรุป

ค. ผลที่ได้รับในการศึกษาขั้นที่ ๑

จะทำให้ทราบแนวคิตรูปแบบการจัดทำผาติกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาในทุก ๆ ประเด็นว่า มีประเด็นใดบ้างที่สนใจและเพื่อจะนำมาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้

ขั้นที่ ๒. ศึกษาปัญหาและสาเหตุของกระบวนการทำผาติกรรมในปัจจุบัน

ก. ปัญหาของกระบวนการผาติกรรมจากการสอบถามข้อมูลของวัดที่ถูกผาติกรรมเวนคืนเกิดจากกฎหมายในแง่ของการบังคับเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ศาสนสมบัติของสงฆ์ บางวัดอาจถึงกับต้องย้ายวัดออกไปหาที่สร้างใหม่ไปเลยก็มี หรือถึงจะมีโอกาสในการ

ข. สาเหตุของการทำผิดกรรมในปัจจุบัน รัฐหรือรัฐวิสาหกิจมีอำนาจออกกฎหมายในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของสงฆ์อันเนื่องมาจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อดำเนินการขยายกิจการของหน่วยงานนั้น ๆ อันเป็นไปเพื่อสาธารณูปโภค หรือเพื่อตอบสนองต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว

ก. วิธีการศึกษาในขั้นตอนที่ ๒

รวบรวมข้อมูล ศึกษาปัญหาและสาเหตุ ระเบียบ วิธีปฏิบัติ ข้อกฎหมาย พระราชบัญญัติ กฎมหาเถรสมาคม ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผิดกรรมเวนคืนของสงฆ์ โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลดังนี้

๑. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุพรรณบุรี
๓. สำนักงานคณะสงฆ์ จังหวัดสุพรรณบุรี
๔. ศาลจังหวัดสุพรรณบุรี
๕. อัยการจังหวัดสุพรรณบุรี
๖. แขวงทางจังหวัดสุพรรณบุรี
๗. ชลประทานจังหวัดสุพรรณบุรี
๘. สำนักงานที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี
๙. วัดที่ถูกผิดกรรมเวนคืนในอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
๑๐. ห้องสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสุพรรณบุรี
๑๑. ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๒. หอสมุดแห่งชาติ
๑๓. สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ข. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูลขั้นที่ ๒

การศึกษาค้นคว้าวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลในขั้นของการนำเสนอกลุ่มปัญหาต่าง ๆ ว่ามีปัญหาแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันอย่างไร โดยการแยกประเด็นออกมาว่า ปัญหาคืออะไร สาเหตุของปัญหามาจากอะไร และผลการตัดสินใจปัญหาว่าเป็นอย่างไร

หลังจากนั้นนำมาจัดกลุ่มว่าแต่ละวัดมีปัญหาในประเด็นหลัก ๆ อะไรบ้าง เช่น ด้านสังคม ด้านกฎหมาย เป็นต้น

ค. ผลที่ได้รับจากการศึกษาในขั้นที่ ๒

จะทำให้ทราบถึงประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเรื่องผิดกรรมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ว่ามีรายละเอียดอย่างไรตลอดจนมีความซับซ้อนอะไรบ้าง โดยจะสามารถจับประเด็นหลัก ๆ ออกมาให้เห็นชัดเจนได้ เพื่อประโยชน์ในการวิจัยขั้นต่อไป

ขั้นที่ ๓. การนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหามาจัดทำผิดกรรมเวรคิน ในปัจจุบันโดยสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำผิดกรรม เพื่อนำบทสรุปที่ได้ไปประยุกต์ใช้ ในกระบวนการผิดกรรมเวรคินของสงฆ์ในปัจจุบัน

สำหรับขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหามาจัดทำผิดกรรม เวรคินในสังคมไทยปัจจุบัน ไปสอบถาม สัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำผิดกรรมในปัจจุบัน จำนวน ๘ หน่วยงาน ว่าแนวคิดนี้ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดทำผิดกรรมเวรคินของสงฆ์ได้ผลหรือไม่ อย่างไร เพื่อให้ทราบถึงจุดเด่น และข้อด้อยของทฤษฎีแก้ไขปัญหามาจัดทำผิดกรรมเวรคินทรัพย์สินของสงฆ์ในปัจจุบันต่อไป

ก. วิธีการศึกษาในขั้นที่ ๓

ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และแผนปฏิบัติการ ในกระบวนการจัดทำผิดกรรมเวรคินของสงฆ์ ไปออกแบบเพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงการดำเนินการสนทนากลุ่มเพื่อให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับทฤษฎีว่า จะใช้ได้หรือไม่อย่างไร โดยสัมภาษณ์ ๘ หน่วยงาน ดังต่อไปนี้ คือ

๑. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๒. สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสุพรรณบุรี
๓. สำนักงานคณะสงฆ์อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
๔. สำนักงานคณะสงฆ์ จังหวัดสุพรรณบุรี
๕. ศาลจังหวัดสุพรรณบุรี
๖. แขวงทางหลวงจังหวัดสุพรรณบุรี
๗. ชลประทานจังหวัดสุพรรณบุรี
๘. สำนักงานที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีการศึกษาในขั้นนี้ การศึกษาวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และสนทนากลุ่มย่อยของผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกระบวนการผาติกรรมเวณคีนของสงฆ์

ข. วิธีการวิเคราะห์ในขั้นที่ ๓

ในขั้นนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากการสนทนาเชิงลึก อย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ซึ่งจะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทป การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ในโอกาสต่าง ๆ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์ อธิบาย ดีความ และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อจัดทำและนำเสนอเป็นผลงานวิจัยที่สมบูรณ์ในโอกาสต่อไป

ค. ผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ในขั้นที่ ๓

ในขั้นสุดท้ายของการวิจัย ทำให้ได้รูปแบบวิธีแก้ไขปัญหาคาติกรรมของสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับกระบวนการจัดทำคาติกรรมในปัจจุบันว่าได้ผลหรือไม่ อย่างไร อย่างไรก็ตาม ผลที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง ก็คือการนำเอาหลักการที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการเหล่านี้ มาเป็นฐานในการปรับปรุงรูปแบบวิธีแก้ไขปัญหาคาติกรรมเวณคีนของสงฆ์ในปัจจุบัน ให้สมบูรณ์ต่อไป

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว การศึกษาวิจัยขั้นตอนทั้ง ๓ ประการ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นนั้น ทำให้ได้การนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาคาติกรรมของสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน ต่อไป

บทที่ ๒

กระบวนการผาติกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๑.๑ นิยามและความหมายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ผาติกรรม มาจากภาษาบาลีว่า ผาติกมฺม (ผาติ+กมฺม) แปลว่า ทำให้เจริญ ในพระไตรปิฎก หมายถึง การที่ภิกษุสงฆ์นำสิ่งของของสงฆ์หรือของส่วนตัวไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอื่น^๑ พระพุทธโฆษาจารย์ ได้อธิบายผาติกรรมไว้ว่า การทำให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยภิกษุสงฆ์นำเพียงดั่งเป็นต้นแลกเปลี่ยนกันกับสิ่งของที่มีราคาเท่ากันหรือมากกว่า^๒ ของสงฆ์ที่เป็นครุภัณฑ์ทั้งหมด เช่น ไม้ไผ่ จะนำไปทำการแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่มีราคาเท่ากันหรือมากกว่าก็ได้^๓ จากการศึกษาพบว่า ผาติกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มิได้หมายถึงการนำสิ่งของของสงฆ์ไปจำหน่าย หรือขายแล้วได้เป็นเงินมาเป็นของสงฆ์

๒.๑.๒ นิยามและความหมายที่ปรากฏในในสังคมไทย

พระธรรมกิตติวงศ์ ได้กล่าวไว้ใน พจนานุกรมชุดคำวัดว่า ผาติกรรม การทำให้เจริญขึ้น การทำให้เพิ่มทวีขึ้น ในทางพระวินัยหมายถึงการชดใช้ การชดเชย การทดแทนให้แก่สงฆ์ ในกรณีที่ทำของสงฆ์เสียหาย เช่นทำจานวัดแตก ยืมของวัดไปแล้วทำลาย จึงไปซื้อหรือจ่ายเป็นเงินค่าจาน หรือสิ่งของนั้นให้แก่วัด หรือในกรณีแลกเปลี่ยนกับของสงฆ์ เช่น ไม้ของวัดที่ไม่ได้ใช้ ต้องการนำไปใช้จึงนำสิ่งของอย่างอื่นที่วัดต้องการมาแลกเปลี่ยนไป หรือกรณีที่ทางราชการเวนคืนที่ดินของวัดไปเพื่อสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ โดยชดเชยเป็นเงินให้แก่วัดจะต้องมีค่า หรือมีราคามากกว่าสิ่งของ หรือที่ดินของวัดที่ถูกผาติกรรมไป มิเช่นนั้นจะไม่ใช่ผาติกรรม เพราะไม่ได้เพิ่มขึ้น^๔

^๑ วิ.ฐ.(ไทย) ๗/๓๒๔/๑๕๑.

^๒ ผาติกมฺมคฺคาชาติ วฑฺฒติกมฺมคฺคาชาติ. ผาติกมฺมมณฺเฑศฺส สมกฺกํ วา อติเรกํ วา อุกมฺมํ กมฺมจปีจฺจาติเสนาสนเมว วฏฺฏติ. – วิ.ฐ.อ.(บาลี) ๗/๓๕๕.

^๓ สัพพํ คุรุณฺฑํ,เอเตสุ ปน วุคฺคณฺเฑสุ คุรุณฺฑเตสุ ยํ กิณฺณํ เวฬุอาทํ อุตฺตโน อุตฺถาย คณฺหนฺนฺเตน สมกฺกํ วา อติเรกํ วา ผาติกมฺมํ กตฺวา กเหตพฺพํ. – กงฺขา.อ.(บาลี) ๓๐๕.

^๔ พระธรรมกิตติวงศ์ พจนานุกรม ชุดคำวัด หน้า ๖๐๘. ม.ป.ท, ม.ป.ป.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ กล่าวว่า ฆาติกรรม คือ การทำให้เจริญ, ใช้ในวินัยว่า การจำหน่ายครุภัณฑ์เพื่อประโยชน์สงฆ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเอาของแลกเปลี่ยนเอาของดีกว่าให้แก่สงฆ์ หรือเอาของตนถวายสงฆ์เป็นการทดแทนที่ตนทำให้ของสงฆ์ชำรุดไปบ้าง, หรือของที่ไม่ได้ออกเสียทำให้ใหม่ดีกว่าของเก่า เช่น เอาที่วัดไปทำอย่างอื่นแล้วสร้างวัดถวายใหม่เป็นการชดใช้^๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ได้กล่าวไว้ในมาตรา ๓๔ ว่า การโอนที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา^๖

เมื่อกล่าวโดยสรุป ฆาติกรรมตามนิยามในสังคัมไทย หมายถึง การทำให้เจริญขึ้นโดยการแลกเปลี่ยน ชดใช้กรณีที่ทำให้ของสงฆ์เสียหายไป

ความหมายของฆาติกรรม ที่กล่าวมานี้ท่านหมายถึงการแลกเปลี่ยน ชดใช้ของสงฆ์ ที่มีราคาเท่ากัน หรือมากกว่าสิ่งของที่เอาไป หรือนำไป จึงจะถือว่าเป็นการผาติกรรมของสงฆ์ที่ชอบด้วยพระวินัย แต่ถ้าให้สิ่งของน้อยกว่าสิ่งที่ตนเอาไป ไม่ถือว่าเป็นผาติกรรมของสงฆ์

๒.๒ ความสำคัญของฆาติกรรม

ความสำคัญของฆาติกรรมเป็นการนำกระบวนการ มาทำให้ทรัพย์สินของสงฆ์อำนวยความสะดวกแก่หมู่สงฆ์ ซึ่งวิธีการนี้ จะต้องทำการสงฆ์ โดยสงฆ์แต่งตั้งภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่มีคุณสมบัติเที่ยงตรง รวมถึงรู้ถึงวิธีการที่จะจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของสงฆ์ในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดีเป็นผู้ทำหน้าที่แทนสงฆ์ ทั้งปรับอาบัติภิกษุที่นำเอาของสงฆ์ไปใช้สอยกลางแจ้งแล้วไม่เก็บเองก็ดี หรือ ไม่ได้มอบหมายใช้ให้ผู้อื่นเก็บสิ่งของนั้น ย่อมเกิดโทษ

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒.(กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ศรีวัฒนาอินเตอร์พริ้น พ.ศ.๒๕๔๖), หน้า ๗๓๓.

^๖ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕.

ความสำคัญของผาติกรรมในพระพุทธศาสนา^๑ มุ่งหมายการแลกเปลี่ยนวัตถุสิ่งของที่เท่ากัน หรือมากกว่า โดยท่านมุ่งถึงประโยชน์ที่จะสงวนรักษาทรัพย์สินของสงฆ์ไม่ให้เสียเปล่า หรือไม่ให้สูญหายไปโดยไม่ชอบด้วยพระวินัย ทรัพย์สินของสงฆ์ที่ประชาชนนำมาบริจาคถวายมีมากขึ้น ที่เก็บรักษาไม่เพียงพอ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้แลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์ แก่ ผาติกรรม เป็นวิธีการทำทรัพย์สินของสงฆ์ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมสงฆ์ รวมทั้งวางโทษปรับอาบัติแก่ผู้ละเมิดที่น่าสงฆ์ไปจำหน่ายแจกโดยสงฆ์ไม่เห็นชอบด้วย

๒.๓ การได้มาซึ่งทรัพย์สินของสงฆ์

การได้มาซึ่งทรัพย์สินของสงฆ์ในสมัยพุทธกาล เกิดจากผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสได้พากันน้อมนำปัจจัยสี่มาถวายให้แก่สงฆ์ ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนาและหมู่แห่งสงฆ์ อันเป็นทรัพย์สินส่วนกลางเป็นสาธารณะแก่สงฆ์ทั้งปวง เมื่อมีผู้เลื่อมใสศรัทธามากขึ้นจึงได้พากันนำทรัพย์สินทั้งที่เป็นครุภัณฑ์ และลหุภัณฑ์มาน้อมถวายให้แก่สงฆ์เป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน และพระองค์ก็ได้ทรงอนุญาตให้สงฆ์ใช้สอยทรัพย์สินที่ผู้มีจิตศรัทธาน้อมนำมาถวายนั้นตามเจตนาของผู้ที่ถวาย สิ่งของที่มีผู้บริจาคถวายมีทั้งอสังหาริมทรัพย์ และสังหาริมทรัพย์

ที่พักอาศัยของสงฆ์ ที่พุทธศาสนิกชนได้บริจาคถวายนี้ เกิดจากแรงศรัทธาต่อศาสนา หรือ ต่อ พระรัตนตรัย ในสมัยพุทธกาลมีผู้เลื่อมใสศรัทธามากมายได้พากันบริจาคที่อยู่อาศัย สิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นแก่สมณคหิกบุตร เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยต่อไป

ทรงรับพระเวฬุวันเป็นวัดแรก

^๑ วิ.ม.หา.(ไทย) ๒/๑๐๕-๑๑๔/๒๕๑-๒๕๕.

^๒ อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๐๘/๓๘๔.

การอยู่อาศัย หรือ สถานที่พักอาศัยเพื่อบำเพ็ญพุทธกิจในสมัยพุทธกาลนั้น พระองค์ทรงพักอาศัยตามป่าเขา ดังความปรากฏในคราวประกาศัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดปัญจวัคคีย์พระองค์ก็ใช้ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน อยู่จำพรรษา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันนั้น^๙ หลังจากนั้น พระองค์ก็ทรงเสด็จไปโปรด พระเจ้าพิมพิสาร พร้อมทั้งบริวาร จนพระเจ้าพิมพิสารและบริวารได้บรรลุธรรมชั้นโสดาบันเกิดศรัทธาเลื่อมใส ได้ถวายอุทยานเวพวันให้แก่สงฆ์ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นประธานซึ่งถือว่าเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา^{๑๐} ซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์

พระพุทธองค์ ได้แสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนั้นเป็นเหตุ แล้วทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายรับ อาราม^{๑๑} ได้

ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ที่อยู่อาศัยสำหรับใช้เป็นที่พักบำเพ็ญสมณกิจประกาศพระศาสนาเกิดจากผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัย ได้น้อมนำมาถวายให้เป็นทรัพย์สินของสงฆ์ โดยได้รับอนุญาตจากพระพุทธเจ้าให้รับอาราม คือ สถานที่ หรือพื้นที่เป็นอาราม หรือวัด เพื่อบำเพ็ญสมณกิจอันสมควรแก่สมณสาธูปันตนเอง

เศรษฐกิจราชคฤห์ขออนุญาตสร้างวิหาร

เมื่อพระพุทธศาสนาเริ่มก่อตัวขึ้นมาใหม่ ๆ ยังไม่ปรากฏว่า มีที่อยู่อาศัยที่ผู้บริจาคว่าให้ หรือสร้างถวายให้แต่อย่างใด พระพุทธองค์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ทั้งหลายต้องพัก อยู่อาศัยตามป่าเขาลำเนาไพร ตามธรรมชาติ ด้วยอาการสงบ ดำรงอินทรีย์ ที่น่าเลื่อมใส จนเศรษฐกิจราชคฤห์ผู้ที่พบเห็นเกิดศรัทธาเลื่อมใส ขออนุญาตจากพระพุทธองค์เพื่อที่จะสร้างที่พักอาศัยถวายแก่พระพุทธองค์ พร้อมด้วยหมู่ภิกษุสงฆ์พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ

จนเศรษฐกิจราชคฤห์ได้สร้างวิหาร ๖๐ หลังเสร็จภายในวันเดียว แล้วเข้าไปเฝ้า และกราบทูลว่า “ขอพระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์จงรับนิมนต์ ฉันภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้าเพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด พระเจ้าข้า”

^๙ บุ.ชา.อ.(บาลี) ๒/๒๓/๓๔, บุ.พุทธ.อ.(บาลี) ๕/๓๒/๓๓-๓๔ .

^{๑๐} วิ.ม.(ไทย) ๔/๕๕/๓๑.

^{๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๕/๖๑-๖๒.

พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยนิมิตโดยคุณิยาภาพ

เมื่อถึงเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จไปนิเวศน์ ของ เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ ประทับนั่งบนอาสนะ เศรษฐีพร้อมด้วยบริวารได้นำภัตตาหาร หวาน คาวอันประณีตมาประเคน เมื่อพระพุทธองค์ทำภัตกิจเสร็จแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าอยู่ ณ ที่สมควร พร้อมทั้งได้กราบทูลดังนี้ว่า “ ข้าพระพุทธเจ้าต้องการบุญ ต้องการสวรรค์สมบัติจึงได้สร้าง วิหาร ๖๐ หลังนี้ไว้ พระพุทธองค์จะให้ข้าพเจ้าปฏิบัติในวิหารเหล่านั้นอย่างไร พระเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กพบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงถวายวิหารเหล่านั้นแก่ พระสงฆ์ในทิศทั้ง ๔ ผู้มาแล้วและยังไม่มีมา”

เศรษฐีทูลรับพระพุทธดำรัสแล้วได้จัดถวายวิหาร ๖๐ หลังแก่สงฆ์จากทิศทั้ง ๔ ผู้มาแล้วและยังไม่มีมา^{๑๒} ตามพระพุทธโอวาท

พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ด้วยพระคาถา แสดงอานิสงส์การ สร้างวิหารถวายสงฆ์ซึ่งอรรถกถาและฎีกาได้จำแนกออกเป็น ๑๗ ^{๑๓} ประการ

การอนุญาตก่อสร้างวิหารถวายแก่สงฆ์ที่อยู่ในทิศทั้ง ๔ ที่มาแล้วและยังไม่ได้มาถึง ว่าเป็นครั้งแรกที่พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ภุคหัตถ์ ก่อสร้างถาวรวัตถุถวายแก่สงฆ์เป็นที่ยู่ อาศัย อันเป็นการประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงประการหนึ่ง พร้อมทั้งได้กล่าวคาถา อนุโมทนาแก่ผู้มีจิตศรัทธาด้วย พระพุทธองค์ มีวิธีการสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้อย่างน่าจับใจ ดังจะเห็นได้จากคาถาแสดงอานิสงส์มีการกล่าวถึง วิหารว่าป้องกันความหนาว เย็น ร้อน เป็นต้น ตลอดจน ใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเพื่อสิ้น อาสวะกิเลส ทั้งปวงด้วย เข้าถึงพระนิพพานได้ในโลกนี้

^{๑๒} วิ.จู.(ไทย)๗/๓๐๔-๓๐๗/๑๑๑-๑๑๕.

^{๑๓} อานิสงส์ ๑๗ ประการคือ ๑.วิหารที่พักซ่อมป้องกันความหนาว ๒.วิหารที่พักซ่อมป้องกันความ ร้อน ๓.วิหารที่พักซ่อมป้องกันสัตว์ร้าย ๔.วิหารที่พักซ่อมป้องกันสัตว์เลื้อยคลาน ๕.วิหารที่พักซ่อมป้องกันยุง ๖. วิหารที่พักซ่อมป้องกันความหนาวเย็น ๗.วิหารที่พักซ่อมป้องกันป้องกันฝน ๘.วิหารที่พักซ่อมป้องกันลมแรง ๙. วิหารที่พักซ่อมป้องกันแดดอันแรงกล้า ๑๐.วิหารที่พักผ่อนใช้เป็นที่ยู่ ๑๑.วิหารที่พักเพื่อความสะดวก ๑๒.วิหาร ที่พักเพื่อให้ภิกษุทั้งหลายเพ่งพินิจ ๑๓.วิหารที่พักเพื่อให้ภิกษุทั้งหลายเห็นแจ้ง ๑๔.จะได้ถวายน้ำ ผ้าเสนาสนะ แก่ ภิกษุพหูสูต ๑๕.จะได้ฟังธรรมที่พหูสูตแสดง ๑๖. จะได้เข้าใจธรรมชัด ๑๗.จะสิ้นอาสวะได้ในโลกนี้, ที.สี.อ.๑/๓๕๐/๒๓๗, ที.สี.อ.(ไทย) ๑/๒/๘๕-๘๖, ที.สี.ฎีกา. ๑/๓๕๐/๔๐๔.

อนาถบิณฑิกะสร้างพระเชตวัน

ในคราวครั้งหนึ่ง ท่านอนาถบิณฑิกะได้ไปทำการค้าขาย ณ บ้านน้องสาวที่อยู่เมืองราชคฤห์ เมื่อเดินทางไปถึงได้เห็นน้องสาว น้องเขย ซึ่งเป็นคนใจบุญใฝ่ธรรม ได้เตรียมภัตตาหาร หวาน กาว ไว้ถวายแด่พระพุทธเจ้า พร้อมด้วยหมู่สงฆ์ จึงได้สนทนาได้ความว่า พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ในวันพรุ่งนี้ จักเสด็จมาฉันภัตตาหารที่นี่ เมื่อได้ฟังคำว่า พระพุทธเจ้า เกิดขึ้นในโลกแล้ว ก็เกิดปลื้ม ปิติโสมนัส จึงอุทานขึ้นว่า พุทโธ พุทโธ เป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า พอรุ่งเช้า พระพุทธเจ้า พร้อมด้วยหมู่สงฆ์ เสด็จมาทำภิกขาจารที่บ้านของน้องสาว และได้เป็นเจ้าภาพเลี้ยงภัตตาหารหวาน กาว แด่พระพุทธเจ้า พร้อมด้วยหมู่สงฆ์เป็นเวลา ๗ วัน ในวันสุดท้ายแห่งการทำบุญจึงได้กราบอาราธนาอานิสงค์พระพุทธเจ้า พร้อมด้วยหมู่สงฆ์เสด็จไปพักจำพรรษา ณ เมืองสาวัตถี พระพุทธเจ้าก็รับนิมนต์นั้น

เมื่อกลับถึงเมืองสาวัตถีซึ่งเป็นบ้านเมืองของตนแล้ว ก็ได้เที่ยวเชิญชวนเพื่อนสนิท มิตรสหายที่ชอบพอกันให้ช่วยกันสร้างอาราม สร้างวิหาร เตรียมภัตตาหารไว้เพื่อพระพุทธเจ้าที่เสด็จอุบัติเกิดขึ้นในโลกแล้ว พร้อมทั้งหมู่สงฆ์ จะมาพักอยู่จำพรรษาที่เมืองสาวัตถีของพวกเรานี้ เพื่อน ๆ ของท่านก็ได้พากันสร้างอาราม สร้างวิหาร ในทุก ๆ ๑ โยชน์ จากเมืองราชคฤห์ถึงเมืองสาวัตถีรวมได้ ๕๔ แห่ง พร้อมทั้งเตรียมภัตตาหารไว้ถวายทานกัน

ส่วนท่านอนาถบิณฑิกะก็มีความประสงค์จะสร้างวิหารไว้ถวายพระพุทธเจ้า ได้เห็นสวนของเจ้าเชตราชกุมาร ซึ่งเป็นสถานที่สัปปายะอันเหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม จึงได้ทำการตกลงซื้อขายกัน โดยให้นำเงินมาปูลาดให้เต็มพื้นที่อุทยาน ท่านอนาถบิณฑิกะก็ตกลงและให้คนขนเงินมาปูลาดพื้นที่ที่ทำการตกลงซื้อขายกัน จนเจ้าเชตราชกุมารเกิดศรัทธาเลื่อมใสในการกระทำของท่านอนาถบิณฑิกะ จึงยกพื้นที่ด้านหน้าอุทยานให้เปล่า ๆ จึงได้ใช้สถานที่ตรงที่ยกให้นี้สร้างซุ้มประตู

อนาถบิณฑิกะ ได้ดำเนินการก่อสร้างวิหาร สร้างบริเวณ สร้างซุ้ม สร้างศาลาโรงฉัน สร้างศาลาโรงไฟ สร้างที่เก็บของ สร้างห้องน้ำ สร้างที่เดินจงกรม สร้างศาลาจงกรม ขุดบ่อน้ำ สร้างศาลาบ่อน้ำ สร้างเรือนไฟ สร้างศาลาเรือนไฟ ขุดสระโบกขรณี สร้างมณฑปไว้ในพื้นที่เชตวันนั้น ซึ่งในการดำเนินการก่อสร้างต่าง ๆ นี้ ท่านอนาถบิณฑิกะ ได้ใช้จ่ายทรัพย์ไปทั้งสิ้น ๕๔ โกฏิ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ซุ้มที่ดิน ๑๘ โกฏิ, ค่าก่อสร้าง ๑๘ โกฏิ, ค่าจัดงานฉลอง ๑๘ โกฏิ,

และท่านอนาถบิณฑิกะได้มอบถวายแก่สงฆ์ที่อยู่ในทิศทั้ง ๔ ที่มาแล้วและยังไม่ได้มา พระพุทธองค์ได้ทรงกระทำอนุโมทนาแสดงอานิสงส์การถวายทาน

ซึ่งมีใจความเช่นเดียวกันกับคำที่อนุโมทนาแก่เศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์ ดังที่กล่าวมา^{๑๔}

นางวิสาขาสร้างวิหารบุพพาราม

นางวิสาขาได้ชื่อว่าเป็นผู้มีจิตใจเป็นบุญกุศล เป็นมหาอุบาสิกาผู้ยิ่งใหญ่ เป็นยอดแห่งอุปัฏฐาธิกา เป็นผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาโดยนางจะไปวัดวันละ ๒ ครั้ง คือเช้า-เย็น และเมื่อไปก็ไม่เคยไปมือเปล่า เข้าถือภัตตาหารไปถวายพระภิกษุสงฆ์ ตอนเย็นถือเอาน้ำปานะไปถวายพระภิกษุสงฆ์ เรียกว่าทำอย่างนี้อย่างเป็นปกติ นางได้ขอพร ๘ ประการ กับพระพุทธเจ้าเพื่อจะถวายสิ่งของบำรุงสงฆ์และนางภิกษุณีสงฆ์ตลอดชีวิต เพราะเห็นความลำบากที่เกิดกับผู้มาใหม่ ผู้เตรียมจะไป ผู้เจ็บไข้ได้ป่วย รวมทั้งผ้าอาบน้ำ^{๑๕} เป็นต้น อยู่มาวันหนึ่งนางสวมเครื่องประดับมหายศไปด้วย เพื่อจะเข้าไปฟังธรรม นางได้ถอดเครื่องประดับให้หญิงรับใช้ถือไว้ แต่หญิงคนใช้ลืมไว้ที่ศาลาฟังธรรม นางวิสาขาจึงได้บอกให้หญิงรับใช้กลับไปเอาเครื่องประดับนั้นมา และได้สั่งหญิงรับใช้ไปว่า ถ้าพระอานนท์เก็บไว้ก็อย่าได้นำเอากลับคืนมา จงถวายให้พระอานนท์ไปเสีย และก็เป็นเช่นนั้นจริง ๆ นางจึงได้ซื้อเอาของตนเองไว้เองโดยให้ราคา ๙ โกฏิ กับ ๑ แสนกหาปณะโดยนางได้ใช้เงินจำนวนนี้ซื้อที่ดินและก่อสร้างวัดบุพพารามถวายให้แก่สงฆ์ที่อยู่ในที่ทั้ง ๔ ที่มาแล้วและยังไม่ได้มา โดยมีพระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง^{๑๖}

หมอชีวกโกมารภัจสร้างวัด

ก่อนที่จะกล่าวถึงการสร้างวัดถวายให้แก่สงฆ์ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหมอชีวกโกมารภัจให้ทราบพอสังเขป ว่า คุณหมอเป็นลูกของหญิงนครโสเภณีอยู่ในเมืองราชคฤห์ เมื่อนางคลอดลูกเป็นผู้ชายแล้วก็นำเอาไปทิ้งไว้ที่กองขยะ ด้วยคิดว่าการมีลูกชายจะทำมาหากินไม่สะดวก จนพระอภัยราชกุมาร มาพบเข้าจึงได้นำไปอุปการเลี้ยงดูเป็นบุตรบุญธรรม เมื่อเจริญเติบโตก็ได้ไปเรียนวิชาแพทย์จนมีความรู้เชี่ยวชาญ และได้เป็นแพทย์ประจำพระพุทธองค์ และภิกษุสงฆ์ เมื่อได้มาเป็นแพทย์ประจำพระพุทธองค์แล้ว เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงได้กราบขอพร ห้ามบวชให้กับคนมีโรคที่สังคม

^{๑๔} วิ.ญ.(ไทย) ๗/๓๐๔-๓๐๖/๑๑๑-๑๑๕.

^{๑๕} วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๕๐/๒๒๐-๒๒๑.

^{๑๖} พ.ธ.อ.(ไทย) ๓/๑๖๐-๑๐๗.

เมื่อทรัพย์สินของสงฆ์มีมากขึ้น จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นจะต้องมีผู้ดูแลรักษาทรัพย์สินของสงฆ์นั้น สงฆ์ได้คัดเลือกภิกษุผู้ที่เว้นจากอคติ และมีความรู้ในวิธีการต่าง ๆ ที่ตนเองได้รับหน้าที่ทำการแทนสงฆ์ ซึ่งเมื่อกล่าวโดยคุณสมบัตินักภิกษุผู้รับทำหน้าที่แทนสงฆ์ก็เห็นได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะต้องรู้ถึงหลักการวิธีการในการจัดการบริหารงานให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ดังเช่น พระทัตพมฺมัตตฺร ท่านได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้ เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในการจัดเสนาสนะและจัดกิจนิมนต์^{๑๙} โดยสงฆ์เป็นผู้สาวคประกาศด้วยญัตติทุกข กรรมวาจา^{๒๐} ด้วยเหตุนี้ภิกษุผู้ที่สงฆ์สมมติให้เป็นการแทนสงฆ์ได้จะต้องมีคุณสมบัติเป็น พระเสขบุคคลขึ้นไป เพราะท่านปิดทางอบายภูมิทั้งสิ้นได้^{๒๑} นอกจากนี้ยังปรากฏว่า ภิกษุที่เป็น เจ้าอาวาสเก็บรักษาทรัพย์สินของสงฆ์ไว้แล้วเหมือนถูกจับโยนลงนรกต้องทนทุกทรมาน มี อคติ ขาดความเมตตา ใช้สอยทรัพย์สินของสงฆ์จุของส่วนตัว^{๒๒} สังคมสงฆ์ สังคม พุทธศาสนิกชน ย่อมจะตำหนิติเตียน ด้วยเหตุผลดังกล่าว

^{๑๙} วิ.ม.(ไทย) ๕ / ๓๓๓ / ๑๕๓-๑๕๔.

^{๑๘} อ้างใน นางสาวเกศินี ลิ้มบุญสืบสาย “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) พ.ศ.๒๕๔๕ หน้า ๒๘-๓๐.

^{๑๕} ปัญญา ใช้บางยาง และคณะ , พระวินัย ๒๒๗ พุทธบัญญัติจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ ธรรมสภา, พ.ศ. ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๐-๑๑๕.

^{๒๐} วิ.ม.ท.(ไทย) ๑ / ๓๘๐-๓๘๑ / ๔๑๒-๔๑๓.

^{๒๑} พระสัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ, ปรมัตถโชติกะ ฐัมมสังคินิสรูปตถนิสยะ, หน้า ๕๒.

^{๒๒} วิ.ป.(ไทย) ๘ / ๔๑๖/๖๖๑.

แต่ถ้าใครล่วงละเมิดหยาบฉวยถือเอาของสงฆ์มาเป็นของตนเอง โดยไม่ได้รับอนุญาต หรือสงฆ์ไม่ได้ให้ยอมเป็นการละเมิดพุทธบัญญัติ^{๒๓} ถึงที่สุด และ ย่อมจะได้รับผลของกรรมที่ตนกระทำให้ไปเกิดเป็นเปรต ตกนรกทนทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส อดอาหาร ไม่ได้รับประทานอาหารเลยหลายพุทธันดร รอขอส่วนบุญที่ญาติอุทิศไปให้เปรตเหล่านั้นก็เปล่าเงาจา สาธุ ๆ ขึ้น พร้อม ๆ กันจึงจะได้รับการแผ่ส่วนบุญจากญาติอุทิศไปให้ และพ้นจากการตกนรก ได้ไปเกิดเป็นเทวดาด้วยกันทุกคน^{๒๔} เมื่อมีที่พักอาศัยสิ่งของต่าง ๆ ก็ตาม ผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมในพระรัตนตรัยมากขึ้น ก็ได้แสดงออกด้วยการปฏิบัติธรรม ฟังธรรม จนเกิดความเข้าใจในหลักธรรมที่พระองค์ได้แสดงธรรมจนได้บรรลุธรรมมากขึ้น จึงได้ก่อสร้างถาวรวัตถุ ถวายแก่สงฆ์เป็นการอำนวยความสะดวกแก่หมู่ภิกษุสงฆ์ให้ได้รับความสะดวก สบายไม่มีความกังวล หรือมีน้อย ให้มีความมุ่งมั่นต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้า จึงถือได้ว่าปฏิบัติธรรมหรือปฏิบัติศาสนกิจด้วยความสะดวกสายนั่นเอง

นี่เป็นสิ่งที่ได้แสดงให้เห็นว่า การทำดีย่อมได้รับผลดี การทำความชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ผู้ที่มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ทำบุญกุศล ย่อมได้รับมนุษยสมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ ในทางตรงกันข้ามผู้ทำความชั่วทางกาย วาจา ใจ ย่อมได้ผลของความชั่วทุกตัวตน ตกนรกหมกไหม้ อด ๆ อยาก ๆ ทนทุกข์ทรมาน อย่างแสนสาหัส ดังที่พระพุทธองค์ได้แสดงไว้ นั่นเอง

เมื่อที่อยู่อาศัย และสิ่งของเครื่องใช้ของสงฆ์มีมาก เป็นอติเรกลาภ^{๒๕} จนภิกษุสงฆ์ บริโภคใช้สอยไม่หมด ทำให้มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของ นั่นคือที่มาของผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงผาติกรรมแลกเปลี่ยนในตอนต่อไป

๒.๔ ประเภททรัพย์สินของสงฆ์

^{๒๓} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๘๕/๗๘-๗๙.

^{๒๔} พระสัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ, ปรมัตตโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหะฎีกา, (ปริเฉทที่ ๕ เล่ม ๑) อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร:พิมพ์ที่ บริษัท วิ.อินทร์ พรินท์ จำกัด, พ.ศ. ๒๕๔๗), หน้า ๗๒-๗๓-๗๔.

^{๒๕} ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๒๓. อติเรกลาภ ได้แก่ปัจจัยสี่ ที่เกิดขึ้นมาเพิ่มจากที่มีอยู่เดิม เช่น อติเรกจีวร คือ จีวรของภิกษุที่ทากถวายเพิ่มเข้ามานอกจากไตรจีวรที่อธิษฐานใช้

สังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ที่พุทธบริษัทสืบทอดมาเป็นสาธารณะแก่หมู่สงฆ์ ไม่เป็นของเฉพาะตัว หรือสิ่งของที่ภิกษุรับไว้ ปกครองหวงห้ามไว้ ด้วยความเป็นสาธารณะแก่หมู่แห่งสงฆ์ จัดเป็นของสงฆ์ ^{๒๖}

ทรัพย์สินของสงฆ์นั้นมี ๒ ประเภท คือ

๑. ลหุภัณฑ์ ได้แก่ ของเบา
๒. ครุภัณฑ์ ได้แก่ ของหนัก

๑.๑ ลหุภัณฑ์จำแนกออกดังนี้

ลหุภัณฑ์เหล่านี้ ของเล็กน้อย หรือเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับภิกษุ ตามแผนนั่นเอง ซึ่งมี บิณฑบาต ๒.เภสัช ๓.บริวารของใช้สำหรับตัว คือ บาตร จีวร ประคตเอว เข็ม มีด โคน ^{๒๗}

ลหุภัณฑ์เหล่านี้เป็นของแจก แลกเปลี่ยนกันได้ มีพระพุทธเจ้าอนุญาตให้สงฆ์สมมติภิกษุบางรูป เป็นผู้ทำหน้าที่แจกลหุภัณฑ์แก่ภิกษุทั้งหลาย แต่ต้องประกอบไปด้วยคุณสมบัติที่สงฆ์ยอมรับ และรู้วิธีการรับ เก็บรักษา แจก สิ่งของต่าง ๆ นั้น และที่สำคัญ ต้องเป็นกลางไม่มีอคติเห็นแก่ตัว จึงจะเป็นผู้ที่สงฆ์สมควรเลือกให้ทำหน้าที่แทนสงฆ์ได้ คือ ในประเด็นนี้ มีพระทัพพมัลลบุตรเป็นพระอรหันต์ผู้หมดจากกิเลส และ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในด้านแจกเสนาสนะ และ แจกภัตต์เป็นผู้อาสารับทำหน้าที่นี้ โดยสงฆ์เป็นผู้สวดประกาศด้วยฉัตตยัตติกรรมวาจาแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่นี้ เมื่อกล่าวถึงการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ก็ต้องมีคุณสมบัติที่สงฆ์เห็นสมควร

๒.๑ ครุภัณฑ์

ครุภัณฑ์ นี้ ไม่ใช่เป็นของสำหรับใช้ให้สิ้นเปลืองไป เป็นของที่ควรเก็บรักษาไว้ได้นาน เป็นเครื่องใช้เสนาสนะ หรือเป็นตัวแทนของ เสด็จถึง กุฎิ ที่ดิน เป็นสิ่งของที่แจกจ่ายกันไม่ได้ ให้เก็บเก็บรักษาไว้ เป็นของสงฆ์ แม้จะแจกจ่ายกันก็ไม่เป็นอันแจก พึง

^{๒๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร: พ.ศ.๒๕๓๘), โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, หน้า ๑๔๒.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๒.

การปกครองหมู่คณะพระพุทธองค์ทรงอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ^{๒๘}จึงบัญญัติสิกขาบทไว้ให้ภิกษุทั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อความถูกต้องดีงามของหมู่คณะโดยส่วนรวมนั่นเอง

การห้ามไม่ให้แจก ไม่ให้สละครุภัณฑ์นั้น หมายถึงให้ และแจกให้แก่กันเองโดยให้เป็นสิทธิ์ขาดเฉพาะตัว แต่จะจำหน่ายของไม่ดี แลกเปลี่ยนของที่ดี เช่น จะจำหน่ายเครื่องดินหลายชิ้น หลายอัน แลกกับเตียง ตั้งแม้ได้มาน้อยกว่า แต่ดีกว่า และเป็นประโยชน์แก่สงฆ์ การจำหน่ายครุภัณฑ์เพื่อประโยชน์แก่สงฆ์อย่างใดอย่างหนึ่งทีกล่าวนานี้เรียกว่า ฆาติกรรม พระองค์ทรงอนุญาต

ครุภัณฑ์ในบาลีท่านแสดงไว้ ๕ หมวด^{๒๙} ดังนี้

๑.พื้นดินและสิ่งของปลูกสร้างเป็นอาราม มี ๒ ชนิด

๑.อาราม	สิ่งของปลูกสร้างในอาราม ตลอดถึงต้นไม้
๒.อารามวัตถุ	ที่ดินพื้นที่อาราม

๒.พื้นดินและสิ่งของปลูกสร้างเป็นวิหาร

๑.วิหาร	กุฏิที่อยู่
๒.วิหารวัตถุ	พื้นที่ปลูกกุฏิ

๓.ของที่เป็นเสนาสนะ

๑. มัชฌะ	เตียง
๒. ปิฐะ	ตั่ง

^{๒๘} วิ.จู.(ไทย) ๓/๓๒๑-๓๒๒/๑๔๑-๑๔๕.

^{๒๙} บัญญัติสิกขาบททาสัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ ๑.เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ ๒.เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ ๓.เพื่อข่มบุคคลผู้เกียจ ๔.เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม ๕.เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน ๖.เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจักบังเกิดในอนาคต ๗.เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ๘.เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนผู้เลื่อมใสแล้ว ๙.เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๑๐. เพื่อเอื้อเพื่อพระวินัย วิ.มหา.(ไทย) ๑/๓๕/๒๘.

^{๓๐} วิ.จู.(ไทย) ๓ / ๓๒๑-๓๒๒ / ๑๔๒-๑๔๕.

๓. ภิสี	ฟูก
๔. พิมโปหณะ	หมอน

๔. เครื่องโลหะที่เป็นภาชนะและเครื่องมือ

๑. โลหกุมภี	หม้อโลหะ
๒. โลหภาณกะ	อ่างโลหะ
๓. โลหวารกะ	กระถางโลหะ
๔. โลหกฐาหะ	กระทะโลหะ
๕. วาสี	มีดใหญ่ หรือพร้าโต้
๖. พรสุ	ขวาน
๗. กฐาริ	ฝืนสำหรับตากไม้
๘. กุททาละ	จอบหรือเสียมสำหรับขุดดิน
๙. นิชาทนะ	สว่านสำหรับเจาะไม้

๕. เครื่องสัมภาระสำหรับทำเสนาสนะเครื่องใช้

๑. วัลลี	เถาวัลย์ เช่น หวาย
๒. เวพู	ไม้ไผ่
๓. มุญชะ	หม้อมุงกระต่าย
๔. ปัพพะชะ	หม้อปล้อง
๕. คินะ	หม้อสามัญ
๖. มัตติกา	ดินเหนียว
๗. มัตติกาภณฑะ	ของทำด้วยดินเหนียว
๘. ทารุกัณฑะ	ของทำด้วยไม้

นอกจากครุภัณฑ์ที่กล่าวมานี้ ยังมีทรัพย์สินประชาชน และของภิกษุ สามเณร ที่เจ้าของทรัพย์สินนั้น มีเจตนาเอาผลผลิตถวายให้แก่สงฆ์ หรือ เมื่อเจ้าของมรณภาพไปแล้ว ย่อมตกเป็นสมบัติของสงฆ์ ดังนี้

ที่กัลปนา คือที่นา ที่สวน และที่อย่างอื่น ประชาชนผู้เป็นเจ้าของบริจาคไว้เพื่อค่าปัจจัยบำรุงสงฆ์ ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัด หรือ พระพุทธศาสนา

แต่กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ผู้อุทิศซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินยังสงวนไว้เป็นของตน^{๓๐}

การปลงบริวาร^{๓๑} ภัณฑะ คือเครื่องใช้สำหรับพระภิกษุ สามเณร ไม่ว่าจะเป็นของภิกษุก็ดี สามเณรก็ดี เจ้าของมรณภาพแล้วสงฆ์เป็นเจ้าของ ถือตกเป็นของสงฆ์ บาตร จีวร ฯ ที่เป็นลหุภัณฑะ ทรงอนุญาตเพื่อให้แก่ภิกษุ สามเณร ผู้พยาบาลใช้ มอบให้ด้วยการสวดประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยฉัตตติยกรรมมาจา

ส่วนที่เป็นครุภัณฑะ ครุบริวารเป็นของสงฆ์อยู่ในทิศทั้ง ๔ ที่เดินทางมาและยังไม่มา เป็นของไม่ควรแจกไม่ควรแบ่ง^{๓๒} แต่ถ้าภิกษุอาพาธหนักปรารถนาจะให้ของสิ่งนั้นแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้รับมรดกแทนตน จะต้องมอบให้เป็นสิทธิแก่ภิกษุนั้นในเมื่อขณะตนยังมีชีวิตอยู่ เพราะเหตุว่าเมื่อมรณภาพไปแล้ว ครุภัณฑะ ส่วนนี้ย่อมตกไปเป็นของสงฆ์ดังกล่าว

การทำหนังสือพินัยกรรม หรือการมอบให้ด้วยปริกัปปว่า “ข้าพเจ้ามรณภาพลงแล้วให้ของเหล่านี้ตกแก่ผู้นั้น” หรือว่า “ผู้นั้นจะถือเอาของเหล่านี้เมื่อข้าพเจ้ามรณภาพแล้ว” เช่นนี้ไม่จัดว่า มอบให้เป็นสิทธิในเวลายังมีชีวิตอยู่ หากเธอถึงมรณภาพลง มรดกนั้นตกเป็นของสงฆ์ ภิกษุผู้มีพินัยกรรม หรือรับมอบจะถือเอาไปไม่ได้ ต่อเมื่อเธอมอบให้ด้วยโวหารเป็นปัจจุบันกาลไม่มีปริกัปปว่า “ข้าพเจ้าให้บริวารนี้ทั้งปวง” หรือ ระบุชื่อสิ่งของด้วยก็ได้ จึงเป็นอันให้เป็นสิทธิในเวลายังมีชีวิตอยู่ แม้เธอไม่ถึงมรณะ หายจากอาพาธ ของเหล่านั้นคงเป็นสิทธิแก่ภิกษุที่เธอมอบบริวารให้ เช่นนี้ในเวลาใกล้ตาย เรียกว่า “การปลงบริวาร”

เมื่อพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า ในปัจจุบันนี้ ได้มีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๒๓ ได้บัญญัติไว้ “ทรัพย์สินของภิกษุที่ได้มาในระหว่างอยู่ในสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น เว้นแต่พระภิกษุนั้นจะได้จำหน่ายจ่ายโอนไปในระหว่างยังมีชีวิตหรือโดยพินัยกรรม” จะเห็นได้ว่า ทรัพย์สินที่จะตกมาเป็นของวัด หรือของสงฆ์ นอกจากจะเป็นไปโดยพระวินัยแล้ว กฎหมายฝ่ายบ้านเมืองยังได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ดังที่กล่าวมา

^{๓๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, หน้า ๑๔๖.

^{๓๑} วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๖๗/๒๔๓.

^{๓๒} วิ.จ. (ไทย) ๗ / ๓๒๒ / ๕๖.

ภักทฺะของภิกษุผู้หลักไปที่อื่นก็ดี ผู้ลาสิกขาไปก็ดี เจ้าของทอดทิ้งไว้โดยไม่หวงห้ามก็ตกเป็นของสงฆ์^{๓๔} เทียบได้กับของที่ภิกษุปลูกสร้างทำเสร็จแล้วหลักไปที่อื่นก็ดี ลาสิกขาก็ดี ตกเป็นของสงฆ์เช่นเดียวกัน

จากประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ทำให้ทราบว่า ทรัพย์สินของสงฆ์นั้น ย่อมมิได้ โดยผู้มีจิตเป็นกุศลน้อมนำเอามาบริจาควาย ประการหนึ่ง เป็นไปตามพระวินัยประการหนึ่ง ซึ่งในหัวข้อต่อไปจะได้ศึกษาถึงสาเหตุการทำความผิดกรรมต่อไป

๒.๕ สาเหตุของผาติกรรม

เมื่อมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสในศาสนามากขึ้นได้นำปัจจัยสี่มาถวายแก่สงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่การใช้สอยอันสมควรแก่สมณสาธูป เมื่อสิ่งของที่เป็นของสงฆ์มีมากขึ้น สงฆ์เองก็ย่อมมีแนวทางจัดการกับสิ่งของต่าง ๆ เหล่านั้น เกี่ยวกับการรักษาทรัพย์สินของสงฆ์ตามที่พระพุทธเจ้าอนุญาตให้สงฆ์ปฏิบัติเกี่ยวกับเก็บรักษา สงวนไว้ กล่าวคือ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำความผิดกรรมแลกเปลี่ยนเอาบริวาร ที่มีจำนวนมากเกินความจำเป็นที่สงฆ์จะได้ใช้ให้เกิดประโยชน์จากบริวารนั้น ให้แลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์ของสงฆ์อีกสิ่งหนึ่ง^{๓๕} ดังข้อความพอสรุปได้ว่า

สงฆ์มีผ้ากัมพลมาก เป็นบริวารสำหรับเสนาสนะ พระพุทธเจ้าอนุญาตให้แลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์แก่สงฆ์ การแลกเปลี่ยนในที่นี้ ก็คือ การทำความผิดกรรม

นี้แสดงให้มีความสำคัญในการรักษาทรัพย์สินของสงฆ์อันเป็นสาเหตุให้สงฆ์ ทำการแลกเปลี่ยนบริวารของสงฆ์ หรือทรัพย์สินของสงฆ์ที่มีจำนวนมากเกินความจำเป็นในบางสิ่งบางอย่าง และเพื่อประโยชน์บางอย่างของสงฆ์จึงได้ให้ภิกษุสงฆ์ ทำผาติกรรม ดังที่พระองค์ทรงอนุญาตนั่นเอง

ในประเด็นนี้ทำให้ทราบว่า การแลกเปลี่ยนของสงฆ์โดยการทำความผิดกรรม ก็เพื่อประโยชน์อันพึงมีแก่สงฆ์ โดยการนำเอาบริวารของสงฆ์ชนิดใดชนิดหนึ่งแรกกับบริวารอีกชนิดหนึ่งเพื่อนำมาปรับปรุงซ่อมแซมเสนาสนะที่ทำการก่อสร้างขึ้นมาใหม่ หรือที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพดีพร้อมใช้งานในการบำเพ็ญศาสนกิจต่าง ๆ นั่นเอง

^{๓๔} วิ.ม.(ไทย) ๕/๓๓๓/๒๔๕-๒๕๐.

^{๓๕} วิ.จ.(ไทย) ๓/๓๒๔/๑๕๑.

ของไม่ควรสละ ๕ หมวด ^{๓๖}

พระภิกษุผู้เป็นเจ้าถิ่นเป็นผู้จัดเสนาสนะแก่ภิกษุอาคันตุกะ และ ภิกษุผู้เตรียมตัวเดินทางย่อมลำบาก ภิกษุเหล่านั้นจึงปรึกษากันว่า ท่านทั้งหลาย บัดนี้พวกเราจัดเสนาสนะแก่ภิกษุอาคันตุกะและภิกษุผู้เตรียมเดินทางย่อมลำบาก เราตกลงจะมอบเสนาสนะของสงฆ์ทั้งหมดแก่ภิกษุรูปหนึ่ง เมื่อภิกษุอาคันตุกะรูปหนึ่ง มาขอให้ให้ภิกษุเจ้าถิ่นจัดเสนาสนะให้ได้รับคำตอบว่า เสนาสนะของสงฆ์ไม่มีแล้ว พวกผมได้มอบให้ภิกษุไปหมดแล้ว ภิกษุผู้มั่งน้อย สันโดษต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนา จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าตรัสถามจนได้ความจริงแล้ว ทรงติเตียนผู้ที่แจกจ่ายของสงฆ์และ อนุญาตให้ สงฆ์ คณะ บุคคลแจกครุภัณฑ์ที่เป็นของสงฆ์แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง โดยเฉพาะเป็นสิทธิขาด เป็นของส่วนตัว ปรับอาบัติอุลลัจจัยแก่ผู้ที่ล่วงละเมิด อันได้แก่

- หมวดที่ ๑ อาราม พื้นที่อาราม
- หมวดที่ ๒ วิหาร พื้นที่วิหาร
- หมวดที่ ๓ เติง ตั้ง พูก หมอน
- หมวดที่ ๔ หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถางโลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ฝัก จอบ สว่าน
- หมวดที่ ๕ เถววัลย์ ไม้ไผ่ หน้ำปล้อง หน้ำมุงกระต่าย หน้ำสามัญดิน เครื่องไม้ เครื่องดิน

ของไม่ควรแบ่ง ๕ หมวด ^{๓๗}

การประกาศศาสนาเผยแผ่ธรรมคำสั่งสอน พระพุทธเจ้าทรงเสด็จไปเองบ้าง ส่งสาวกไปสั่งสอนบ้าง พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งหมู่ภิกษุสงฆ์เสด็จไปประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนบ้าง เพื่อนำหลักพุทธธรรมให้เวณัยสัตว์ได้เข้าถึงอันเป็นหนทางแห่งความหลุดพ้นตามสมควรแก่ปัญญาบารมีของแต่ละบุคคล เมื่อพระองค์พร้อมกับภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูปเสด็จถึงกฐาภิรัชชนบท ภิกษุผู้เป็นเจ้าถิ่นได้ทราบข่าว จึงได้ปรึกษากันแล้วทำการแบ่ง เสนาสนะของสงฆ์ทั้งหมด เมื่อเสนาสนะของสงฆ์หมดแล้วพวกเราก็ไม่ต้องแบ่งให้ใครอีก เมื่อภิกษุอาคันตุกะได้เข้าไปหา และ บอกว่าท่านจงจัดเสนาสนะให้แก่พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งหมู่ภิกษุ

^{๓๖} วิ.จู.(ไทย) ๓ / ๓๒๑ / ๑๔๑-๑๔๒.

^{๓๗} วิ.จู.(ไทย) ๓ / ๓๒๒ / ๑๔๔-๑๔๕.

หมวดที่ ๑	อาราม	พื้นที่อาราม
หมวดที่ ๒	วิหาร	พื้นที่วิหาร
หมวดที่ ๓	เตียง	ตั้ง พูก หมอน
หมวดที่ ๔	หม้อโลหะ	อ่างโลหะ กระถางโลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ฝัก จอบ สว่าน
หมวดที่ ๕	เถวัลย์ ไม้ไผ่	หญ้ำปล้อง หญ้ำมุงกระต่าย หญ้ำสามัญ ดิน เครื่องไม้ เครื่องดิน

ในครุภัณฑ์ทั้ง ๕ หมวดนี้ พระพุทธเจ้าไม่อนุญาตให้สละ หรือแบ่งกัน และปรับอาบัติอุลลัจจัยแก่ผู้ที่ทำการแบ่งไป แจกไปให้แก่ภิกษุด้วยอำนาจสิทธิขาดเป็นเจ้าของ ถ้าแบ่งไป แจกไปเพื่อใช้สอยไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้แบ่งไป แจกไป หรือ ด้วยอำนาจการทำผาติกรรมแลกเปลี่ยน กล่าวคือ การแจก การแบ่งครุภัณฑ์อันเป็นของสงฆ์ ให้แก่ภิกษุสงฆ์ด้วยการใช้สอยเสนาสนะนั้น และด้วยการผาติกรรมแลกเปลี่ยน ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ทำการดังกล่าว

สิ่งของที่ควรแจก ควรแบ่ง^{๓๘}

เมื่อทราบถึงของสงฆ์ที่ห้ามแจก ห้ามจำหน่ายมาแล้วในประเด็นต่อไปนี้ผู้วิจยจะได้อีกว่าถึงบริวารสิ่งของที่อนุญาตให้แจก ให้แบ่งกันได้อันได้แก่บริวารของสงฆ์ คือ เข็ม มีด รองเท้า ประคตเอน เครื่องกรองน้ำ สายโยกบาตร น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ผ้าอนุวาด ผ้าอัททกุลี เป็นต้น ซึ่งเป็นของเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างเหลือเฟือ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สงฆ์สมมติภิกษุบางรูปที่มีคุณสมบัติ คือ เว้นจากอคติทั้ง ๔ ประการ และรู้จักบริวารเล็ก ๆ

^{๓๘} วิ.จุ.(ไทย) ๓/๓๒๘/๑๕๓.

ประเด็นนี้ ทำให้ทราบว่า ภารกิจของสงฆ์ เป็นของไม่ควรแจก ไม่ควรแบ่งไป ให้เป็นกรรมสิทธิ์ขาดตัวไป ทั้งปรับอาบัติแก่ผู้ที่ล่วงละเมิดพุทธบัญญัติไว้ด้วย แต่เป็น สิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ พระพุทธองค์ก็ได้ทรงอนุญาตให้แจก หรือแบ่งปันกันได้ โดยสงฆ์เป็น ผู้สมมติภิกษุที่มีคุณสมบัติครบดังกล่าวข้างต้นเป็นผู้แจกหรือแบ่งปันกันได้ เพราะเป็นบริวาร เครื่องใช้สำหรับสมณศากยบุตร

๒.๖ คุณสมบัติของผู้จัดการทรัพย์สินของสงฆ์(ผู้ทรงกรรมสิทธิ์)

เมื่อทรัพย์สินของสงฆ์มีผู้บริจาคนานขึ้นสงฆ์นั้นเองเป็นเจ้าของ แต่เพื่อความ สะดวกในการบริหารจัดการทรัพย์สินของสงฆ์ พระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตให้สงฆ์สมมุติ พระภิกษุบางรูปที่มีคุณสมบัติครบถ้วน คือ ต้องเว้นจากอคติทั้ง ๔ ประการ และรู้วิธีปฏิบัติ หน้าที่นั้น ๆ เป็นอย่างดี ให้เป็นผู้ที่ทำการแทนสงฆ์ โดยพระพุทธองค์ตรัสรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า^{๓๕} ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์แต่งตั้งพระภิกษุมัลลบุตรให้เป็นเสนาสน ปัญญาปกะ และกัตตุทเทศกะเถิด

การแต่งตั้งสงฆ์พึงทำอย่างนี้ คือ เบื้องต้นพึงขอให้ทัฬหะมัลลบุตรรับ ครั้นแล้ว ภิกษุผู้ฉลาด สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา และถือว่าได้ มอบหมายจากสงฆ์ให้ทำหน้าที่ต่อไป นี่ถือว่าเป็นแบบอย่าง que พระพุทธเจ้าได้อนุญาตให้ สงฆ์สมมุติภิกษุผู้ที่มีคุณสมบัติดังที่กล่าวมา ให้เป็นผู้ที่ทำการแทนสงฆ์ ซึ่งตามพระวินัย แบ่ง หน้าที่ไว้หลายแผนก

พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สงฆ์สมมุติภิกษุบางรูปเพื่อเป็นเจ้าหน้าที่ทำการแทน สงฆ์ มี ๕ แผนก คือ :-

- ๑.เจ้าอธิการแห่งจีวร
- ๒.เจ้าอธิการแห่งอาหาร
- ๓.เจ้าอธิการแห่งเสนาสนะ
- ๔.เจ้าอธิการแห่งอาราม

^{๓๕} วิ.มหา.(ไทย) ๑ / ๑๓๘ / ๔๑๓.

๕.เจ้าอธิการแห่งคลัง

ภิกษุผู้ได้รับมอบหมายจากสงฆ์ที่สวดประกาศด้วยญัตติพุทธกรรมวาจา ให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ มีเจ้าหน้าที่แห่งคลัง เจ้าหน้าที่แห่งอาหาร เจ้าหน้าที่แห่งจิร^{๔๐} เป็นต้น เมื่อได้ประพจน์ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องโดยเว้นจากอคติ ๔ และรู้วิธีปฏิบัติในหน้าที่นั้น ๆ อย่างชาญฉลาด ย่อมได้รับการยกย่องสรรเสริญจากหมู่สงฆ์เหมือนกับได้ขึ้นสวรรค์

๒.๗ ทรงอนุญาตให้แลกเปลี่ยน (ผาติกรรม)

ดังที่กล่าวแล้วว่า เมื่อทรัพย์สินของสงฆ์มีมากขึ้น บางสิ่งบางอย่างก็มีมากเกินไปจนจำเป็นสำหรับสมณสากยบุตร พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงอนุญาตให้ทำการแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งที่อันจักเกิดประโยชน์แก่สงฆ์โดยส่วนรวม ดังที่พระพุทธองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลาย ^{๔๑}ว่า

ผ้าของสงฆ์มีมาก เป็นบริวารสำหรับเสนาสนะ พระพุทธเจ้าอนุญาตให้แลกเปลี่ยนทรัพย์สินของสงฆ์ ซึ่งเป็นที่มาของการทำ “ผาติกรรม” นั่นเองซึ่งความหมายของการแลกเปลี่ยน ผาติกรรม ตามพระวินัยนี้ ท่านหมายถึง การทำให้เจริญ,ใช้ในวินัยว่า การจำหน่ายครุภัณฑ์เพื่อประโยชน์สงฆ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเอาของที่ชำรุดทรุดโทรมแลกเปลี่ยนเอาของดีกว่าให้แก่สงฆ์ หรือเอาของคนถวายสงฆ์เป็นการทดแทนที่ตนทำให้ของสงฆ์ชำรุดไปบ้าง,เรื่องของที่ไม่คือออกเสียทำให้ใหม่ดีกว่าของเก่า เช่น เอาที่วัดไปทำอย่างอื่นแล้วสร้างวัดถวายใหม่เป็นการชดใช้ ซึ่งรายละเอียดจักได้กล่าวในตอนต่อไป

๒.๘ กระบวนการการผาติกรรมตามหลักพระวินัย

เมื่อก้าวถึงการแลกเปลี่ยน ผู้วิจัขอแยกประเด็นทำการศึกษาออกเป็น ๒ ประการคือ

๑. ทรัพย์สินส่วนตัว พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุทำการแลกเปลี่ยนบริวารของตนเอง กับ สหธรรมิก ทั้ง ๕ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี ผู้ที่มีศีลเสมอกัน มีศรัทธาเสมอกัน มีความเห็นเสมอกัน เพื่อบุญเคราะห์แก่เพื่อสหธรรมิกด้วยกัน

^{๔๐} วิ.ป.(ไทย) ๘/๔๖๓-๔๖๔/ ๖๖๒-๖๖๓-๖๖๔.

^{๔๑} วิ.ฐ.(ไทย) ๓/๓๒๔/๑๕๑.

ในส่วนที่ภิกษุถูกตำหนิจากชาวบ้านในเรื่องแลกเปลี่ยนด้วยรูปยะ คือสิ่งของที่เขาใช้เป็นเงินแลกเปลี่ยนซื้อขายกันถ้าภิกษุกระทำการดังกล่าวย่อมถูกตำหนิ ตีเตือน จากชาวบ้าน เพื่อนสหธรรมิกผู้มักน้อยสันโดษ ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ตามธรรมวินัย พระองค์ทรงประชุมสงฆ์ห้ามไม่ให้ภิกษุทำการซื้อขาย เหมือนชาวบ้าน และปรับอาบัติแก่ผู้ที่ล่วงละเมิดในสิกขาบทที่พระองค์ทรงห้ามไว้ ดังความปรากฏในพระวินยปิฎก มหาวีถักค์ ความว่า “ กิ ภิกษุใด ทำการซื้อขายด้วยประการต่าง ๆ ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย ” ^{๔๓}

และพระองค์ได้ชี้แนะภิกษุทั้งหลายว่า ไม่พึงทำการค้าขาย ไม่พึงทำกิเลสเป็นเครื่องมัวหมองในกาลไหน ๆ ดังความปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย มหานิทเทสว่า ^{๔๔}

ภิกษุไม่พึงดำรงชีวิตในการซื้อขาย

ไม่พึงทำกิเลสเป็นเหตุว่าร้ายในที่ไหน ๆ

ไม่พึงเกี่ยวข้องกับในบ้านและไม่พึงพูดเลียบเคียงกับชน

เพราะความอยากได้ลาภ

ภิกษุไม่พึงดำรงชีวิตในการซื้อขาย หมายความว่า ภิกษุไม่พึงตั้งอยู่ ไม่พึงดำรงชีวิตอยู่ในการซื้อขาย หรือที่เรียกว่าทำการแลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงิน ทอง เหมือนอย่างชาวบ้านที่เขาทำกันนั่นเอง เพราะพระพุทธองค์ทรงบัญญัติห้ามไว้ ปรับอาบัติแก่ผู้ทำการล่วงละเมิดแต่ทรงอนุญาตให้ ทำการแลกเปลี่ยนสิ่งของอันเป็นบริวารเครื่องใช้สำหรับบรรพชิตในพระพุทธศาสนาด้วยกัน ไม่พึงทำการแลกเปลี่ยนเพื่อหวังผลกำไร หรือ เรียกว่า เอาไร้อาเปรียบผู้อื่น ด้วยอำนาจความโลภ ไม่พึงเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ ในบ้าน เมื่อออกไปบิณฑบาต พึงรักษาภิรียมารยาทให้ดีพร้อม ด้วยการสำรวมอินทรีย์ ไม่พึงพูดเลียบเคียง หว่านล้อม ขย่องเขาด้วยอำนาจความโลภครอบงำ เพราะหวังลาภสักการะ พระพุทธองค์ไม่ทรงสรรเสริญเลย

^{๔๒} วิ.มหา.(ไทย) ๒/๕๑๐-๕๑๑/ ๓๔-๓๕.

^{๔๓} วิ.มหา.(ไทย) ๒/๕๕๓-๕๕๔-๕๕๕ /๑๑๗-๑๑๘-๑๑๙.

^{๔๔} พุ.ม.(ไทย) ๒๕/๑๖๔/๔๖๑-๔๖๒-๔๖๓.

ในประเด็นนี้ทำให้ทราบว่า การแลกเปลี่ยนสิ่งของ หรือที่เรียกว่าบริวารเครื่องใช้ของสมณคณาภุตร นั้นจะกระทำได้เฉพาะเพื่อนสหธรรมิกด้วยกันเท่านั้น และวัตถุสิ่งของที่จะทำการแลกเปลี่ยนได้ จะต้องเป็นบริวารเครื่องใช้อันเป็นส่วนตัว ถ้าทำการแลกเปลี่ยนด้วยสิ่งอื่น กล่าวคือ แลกเปลี่ยนด้วยเงิน ทอง ที่ชาวบ้านใช้เป็นสื่อในการทำมาค้าขายกัน พระพุทธองค์ห้ามไว้และปรับอาบัติในสังคยปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ทำการล่วงละเมิดสิกขาบทที่พระองค์บัญญัติไว้

๒. ในกรณีของสงฆ์ทั้ง ๕ หมวด พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำผาติกรรมแลกเปลี่ยนได้ และไม่เป็นอาบัติแก่สงฆ์ คณะ บุคคล ที่ทำผาติกรรมแลกเปลี่ยน ซึ่งกระบวนผาติกรรมแลกเปลี่ยนตามหลักพระวินัยได้แสดงวิธีการไว้^{๔๕} เป็นแบบอย่างการผาติกรรมแลกเปลี่ยนกรณีของสงฆ์ ดังนี้

อาราม ได้แก่ สวนดอกไม้ สวนผลไม้ เป็นต้น

อารามวัตถุ ได้แก่ พื้นดิน ที่ดิน ที่เป็นสวน ไร่ นา

วิหาร ได้แก่ ปราสาท เรือน วิหาร กุฏิ ศาลา โบสถ์ฯ

วิหารวัตถุ ได้แก่ ที่ปลูกสร้างวิหาร หรือ ที่ดินสำหรับปลูกสร้างวิหาร

เมื่อจะทำการผาติกรรมแลกเปลี่ยนของสงฆ์ท่านอนุญาตให้เอา อาราม กับ อาราม อันได้แก่ สวนผลไม้ หรือ สวนดอกไม้ เป็นของเท่ากัน เพียงทำผาติกรรมแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งที่สมควรถูกต้องตามพระวินัย และได้อธิบายขยายเพิ่มเติมเทียบเคียงกับสิ่งที่เป็ประโยชน์อันเกิดแก่หมู่สงฆ์โดยรวม ถ้าของสงฆ์อยู่ใกล้วัดสงฆ์ไม่สามารถดูแลรักษาได้ อย่างทั่วถึงได้ผลผลิตน้อยไม่ดีเท่าที่ควรเสียค่าบำรุงรักษามาก ได้ไม่เท่าเสีย จะทำผาติกรรมแลกเปลี่ยนกับสวนของชาวบ้านที่อยู่ใกล้วัด หรือ ของชาวบ้านที่มีจำนวนน้อยกว่าแต่มีผลผลิตมากสงฆ์จะผาติกรรมแลกเปลี่ยนก็สมควร หรือ ถ้าสวนของชาวบ้านมีผลผลิตมากกว่าของสงฆ์ สงฆ์พึงสอบถาม เขาว่า พวกท่านต้องการสิ่งใดเพิ่มเติมจากสิ่งที่แลกเปลี่ยนกันหรือไม่ โดยปกติชาวบ้านผู้มีจิตเป็นกุศลเมื่อได้ถวายปัจจัยสี่แก่หมู่สงฆ์เพื่อบำรุงพุทธศาสนา ก็ย่อมต้องการบุญ ต้องการกุศล สงฆ์เมื่อได้ทราบเจตนาของเขาเช่นนั้นแล้ว ก็พึงผาติกรรมแลกเปลี่ยนไว้เป็นของสงฆ์

^{๔๕} วิ.อ.(ไทย) ๔/ ๓๘-๓๙๔/๕๖๔-๕๘๐.

อารามวัตถุ ภาติกรรมแลกเปลี่ยนกับ อารามวัตถุ กือของสงฆ์ กับ ของชาวบ้าน เป็นของมีค่าเท่ากัน หรือเสมอกันเป็นสิ่งที่สมควร แต่ถ้า ของสงฆ์มีเนื้อที่มากกว่า ของชาวบ้าน แต่ได้ประโยชน์น้อยกว่า หรือดูแลรักษายากกว่าไม่เหมาะสมกับสมณสาขบุตรที่จะใช้สอย พึงทำภาติกรรมแลกเปลี่ยนไว้ให้เป็นของสงฆ์ ถ้าของชาวบ้านมีเนื้อที่มากกว่า สงฆ์ พึงสอบถามเขาให้ไ้ความชัดเจน ชาวบ้านโดยปกติแล้ว เมื่อต้องการแลกเปลี่ยนทรัพย์สินของตนก็เพื่อต้องการบุญกุศล เมื่อเขาต้องการดังกล่าวมานี้ พึงทำภาติกรรมแลกเปลี่ยนให้เป็นของสงฆ์

วิหาร กับ บ้านเรือนของชาวบ้าน ถ้าวิหารของสงฆ์มีราคามากกว่า สงฆ์กล่าวกับเขาก่อนว่า วิหารของสงฆ์มีราคามากกว่าบ้านเรือนของท่าน เขาบอกว่า วิหารของสงฆ์มีราคามากกว่าก็จริงแต่ไม่เหมาะสมกับสมณสาขบุตรที่จะใช้สอย ส่วนบ้านเรือนของเราหลังนี้เป็นของเหมาะสมกับพวกท่านมากกว่า เช่นนี้ สมควรทำภาติกรรมแลกเปลี่ยนให้เป็นสมบัติของสงฆ์ ถ้าบ้านเรือนของชาวบ้านมีราคามากกว่าของสงฆ์ สงฆ์ควรไ้ถามให้ทราบวัตถุประสงฆ์ของเขา เมื่อเขาตอบว่า ไม่เป็นไรหรือทระคุณเจ้า พวกข้าพเจ้าจักไ้บุญ ไ้กุศลขอพระคุณเจ้าโปรดรับไว้เถิด เช่นนี้ พึงทำภาติกรรมแลกเปลี่ยนไว้ให้เป็นสมบัติของสงฆ์

วิหารวัตถุ กับ วิหารวัตถุ ของสงฆ์อยู่ไกล ไม่เหมาะที่จะใช้เป็นที่พักสร้าง ส่วนของชาวบ้านอยู่ใกล้และเหมาะสมกับใช้เป็นเนื้อที่ปลูกสร้างสองอย่างนี้มีเนื้อที่เท่ากัน ราคาเท่ากันสมควรทำภาติกรรมแลกเปลี่ยนให้เป็นของสงฆ์ ถ้าของสงฆ์มีเนื้อที่มากกว่า สงฆ์พึงกล่าวกับเขาก่อนว่า วิหารวัตถุ ของสงฆ์มีเนื้อที่มากกว่าของพวกท่าน เมื่อเขากล่าวว่า ของพระคุณเจ้ามีเนื้อที่มากกว่าก็จริงแต่ไม่เหมาะสมที่จะใช้ปลูกสร้างวิหาร ของพวกเราเหมาะสมมากกว่า เช่นนี้ สมควรทำภาติกรรมแลกเปลี่ยนเป็นของสงฆ์ ถ้าของชาวบ้านมีเนื้อที่มากกว่า สงฆ์พึงไ้ถามให้ทราบเจตนาเขาก่อน เมื่อเขาตอบว่า ไม่เป็นไรหรือทระคุณเจ้า พวกเราทั้งหลายต้องการบุญ ต้องการกุศล หรือจักเป็นบุญ เป็นกุศลแก่พวกข้าพเจ้า ขอพระคุณเจ้าโปรดรับไว้เถิด เช่นนี้ พึงทำภาติกรรมแลกเปลี่ยนให้เป็นของสงฆ์

เตียง ตั้ง พูก ภาติกรรมแลกเปลี่ยน เตียง ตั้ง พูก ของชาวบ้าน ที่มีราคามาก เมื่อภาติกรรมแลกเปลี่ยนแล้ว ไ้มาเท่ากัน หรือมากกว่า ย่อมเป็นของสมควร ถ้าของสงฆ์มีราคาน้อยกว่า ของชาวบ้าน สงฆ์พึงสอบถามให้ทราบเจตนาของเขา เมื่อเขากล่าวว่า พวกเราต้องการบุญ ขอพระคุณเจ้ารับไว้เถิด ดังนี้ พึงทำภาติกรรมแลกเปลี่ยนให้เป็นของสงฆ์ หรือ

เมื่อจะผาติกรรมแลกเปลี่ยน ระหว่าง อาราม กับ วิหาร, วิหารวัดคู่ กับ อารามวัดคู่ ก็มีวิธีการ ขั้นตอน ดังได้แสดงมานี้ ส่วนครุภัณฑ์เหลือจากที่กล่าวมานี้ จะผาติกรรมแลกเปลี่ยน ก็มีนัยดังได้แสดงมานี้เช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัย เห็นว่า ผาติกรรมแลกเปลี่ยนตามหลักพระวินัยที่พระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตไว้นี้ ดูเหมือนกับ เป็นการอนุเคราะห์ สงเคราะห์เกื้อกูลกันทั้งสองฝ่าย โดยคุณเจตนาเป็นที่ตั้งไม่มีการบังคับขู่เข็ญ หรือการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ต่างฝ่ายต่างพอใจ เต็มใจที่ทำผาติกรรมแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันหรือแม้แต่ชาวบ้านที่ถูกไฟไหม้บ้านเรือน จะหยิบถือเอาสัมภาระของสงฆ์ไปเพื่อทำการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยของตน สงฆ์ก็ไม่ควรหวงห้าม ซึ่งในความหมายของผาติกรรมตามพระวินัยท่านรวมไปถึงการใช้แรงงานแลกเปลี่ยนด้วย ดังจะเห็นจากภิกษุ สามเณรทำกิจการงาน เช่น ผูกไม้กวาด ทำความสะอาดให้แก่สงฆ์ที่เหมาะสมกับราคาส่งของแล้วถือเอาผ้าจำนำพรรษามาเป็นของตน ถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนกันด้วยกำลังแรงงาน^{๔๖} เหมือนกัน ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มีความสำรวมระวังอินทรีย์ พิจารณาแล้วจึงบริโภคปัจจัยสี่ ใช้สอยเสนาสนะที่พระพุทธองค์อนุญาต^{๔๗} เจียบสงบบำเพ็ญเพียรทางจิต เพื่อบรรลุธรรม ภิกษุ ไปพักอาศัยกุฏิ วิหาร อันเป็นของสงฆ์ เมื่อถือเอาของสงฆ์ไปต้องทำผาติกรรมแลกเปลี่ยนให้ได้ราคาเท่ากัน หรือมากกว่าจึงจะชอบด้วยพระวินัย แต่ถ้าเอาไปโดยการลืมนตติต้องเก็บไว้กับวัดให้เป็นสมบัติของสงฆ์^{๔๘} ที่ตนไปถึง ณ ที่นั้น ๆ

ในสมัยข้าวยากหมากแพง ประชาชนขาดแคลน ไม่มีกำลังบำรุงศาสนา มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของสงฆ์ อติเรกลาภ หาได้ลำบาก จำเป็นต้อง รักษาชีวิต หาที่อยู่ใหม่ จึงได้พากันทิ้งเสนาสนะไป ทรัพย์สินของสงฆ์เกิดความเสียหาย ชำรุดทรุดโทรมมาก ทรงอนุญาตให้จำหน่ายของที่เสียหาย หรือสละของไม่ดี เพื่อบำรุงรักษาเสนาสนะของสงฆ์

^{๔๖} วิ.ป.อ.(ไทย) ๘/๒/๒๑๕.

^{๔๗} วิ.ม.อ.(ไทย) ๕ / ๒ / ๓๓๖.

^{๔๘} อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๐๘-๕๒๗/๓๘๕-๓๘๔.

^{๔๙} อภิ.วิ.อ.(ไทย) ๓๘/๓๖๒-๓๖๓.

การทำผาติกรรมแลกเปลี่ยนนี้ มีหลักตามพระวินัยที่ต้องทำความเข้าใจให้ดีกว่าก่อนว่า สิ่งของที่เป็นวัตถุมีรูปร่าง กับวัตถุที่มีรูปร่าง ที่เป็นของมั่นคงถาวร หรือ สิ่งของที่ไม่เป็นถาวรวัตถุ กับสิ่งของที่ไม่เป็นถาวรวัตถุ จึงสมควรผาติกรรมแลกเปลี่ยนกัน แต่ถ้าเอาถาวรวัตถุ แลกเปลี่ยนกับ สิ่งที่ไม่เป็นถาวรวัตถุ เช่นนี้ ไม่สมควรไม่ชอบด้วยพระวินัย ^{๕๔}

เมื่อกล่าวในถึงครุภัณฑ์ทั้ง ๕ หมวดนั้นเมื่อมีการจำหน่าย จ่ายแจกไปให้เป็นสิทธิขาด เหมือนอย่างทำการซื้อขาย กันด้วยเงิน ทอง จะเป็นสงฆ์ คณเฑาะ บุคคล ก็ตามที เป็นการละเมิดพุทธบัญญัติ ปรับอาบัติอุลลัจจัย^{๕๕} กล่าวคือ ปรับอาบัติแก่ผู้ทำการจำหน่ายจ่ายแจกไป ทั้งสงฆ์ คณเฑาะ หรือบุคคล นั้นเอง ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในสังคมไทยปัจจุบันที่ทำการผาติกรรม ตามที่กรอบที่ได้ทำการวิจัยนี้ทำให้ทราบว่า กระบวนการที่ทำผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายบ้านเมือง และฝ่ายสงฆ์ เมื่อพิจารณาในฝ่ายสงฆ์ที่อนุญาตให้ทำผาติกรรมก็ย่อมจะต้องอาบัติที่พระพุทธองค์ได้บัญญัติไว้ เพราะเป็นการซื้อขายทรัพย์สินของสงฆ์ ด้วยเหตุว่าครุภัณฑ์ทั้งหลายเหล่านี้เป็นของไม่ควรแจก ไม่ควรจำหน่ายให้เป็นสิทธิขาดแก่ใครนั่นเอง และพระพุทธองค์ทรงตรัสเพิ่มเติมว่า สงฆ์

^{๕๐} วิ.ป.อ.(ไทย) ๘/๒/๒๒๘.

^{๕๑} วิ.ม.อ.(ไทย) ๒/๑/๒๔๔-๒๔๕.

^{๕๒} วิ.ม.อ.(ไทย) ๒/๑/๑๕๐.

^{๕๓} วิ.ป.อ.(ไทย) ๘/๒/๒๒๘-๒๒๘.

^{๕๔} อาจารย์สิริ เพ็ชรไชย แปล, สารัตถทีปนี ฎีกาพระวินัย, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ หจก.ทิพย์วิสุทธิ, พ.ศ. ๒๕๔๒), หน้า ๓๕๒.

^{๕๕} วิ.ม.อ.(ไทย) ๑ / ๒ / ๖๑๒.

๒.๕ สรุป

แรกเริ่มเดิมทีนั้น พุทธบริษัท เหล่าสาวกของพระพุทธองค์ เข้ามาศึกษา ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาโดยมีศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นที่ตั้ง และอย่างมั่นคง จึงศึกษา ปฏิบัติให้เกิดมรรค ผล นิพพาน บรรลุธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นจำนวนมาก มีความเป็นอยู่อย่างสมถะเรียบง่าย ไม่ยึดติดกับวัตถุ มุ่งพัฒนาจิตใจเป็นสำคัญ ปฏิบัติธรรมกันตามธรรมชาติสำรวมระวังอินทรีย์เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้ที่ได้พบเห็น จึงได้มีเศรษฐีได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ขออนุญาตก่อสร้างถาวรวัตถุให้เป็นที่อยู่พักอาศัยในการปฏิบัติธรรม ให้แก่สงฆ์ จึงถือว่าเป็นการก่อสร้างถาวรวัตถุเป็นครั้งแรกในพระพุทธศาสนา โดยมีเจตนาเพื่อต้องการบุญและอำนวยการความสะดวกให้แก่สงฆ์ในการประพฤติวัตร ปฏิบัติธรรม เป็นการจูงชวนให้พุทธบริษัทได้บริจาควัตถุสิ่งของกันมากขึ้น เมื่อมีผู้บริจาคนับมากขึ้น จึงได้มีพระพุทธประสงค์ให้สงฆ์เป็นเจ้าของทรัพย์สิน และแนะวิธีปฏิบัติในทรัพย์สินนั้น ๆ ไว้อย่างชัดเจน โดยแยกเด็ดขาดว่า ส่วนใดเป็นของสงฆ์ ส่วนใดเป็นของส่วนตัว และสงฆ์ได้

^{๕๖} วิ.ม.ห. (ไทย) ๑ / ๑๕๕ / ๑๘๑.

^{๕๗} วิ.ม.อ. (ไทย) ๑ / ๒ / ๖๑๓.

^{๕๘} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน), **คู่มือพระอุปัชฌาย์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กาญจนบุรี: สหทัยพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๘.

เมื่อทรัพย์สินของสงฆ์มีมากขึ้นพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สงฆ์ ทำพาติกรรม แลกเปลี่ยนทรัพย์สินของสงฆ์เพื่อประโยชน์สงฆ์เป็นที่ตั้ง ซึ่งกระบวนการพาติกรรม แลกเปลี่ยนทรัพย์สินของสงฆ์ มีวิธีปฏิบัติในกระบวนการดังกล่าว เพื่อปกป้อง ค้ำครอง สงวน รักษา ทรัพย์สินของสงฆ์เพื่อมิให้เสียหาย หรือถูกทำลายไปโดยไม่มีเหตุอันควร พร้อมทั้งได้ บัญญัติไว้ว่าสงฆ์ คณะ หรือ บุคคลจำหน่ายแจกไปให้เป็นสิทธิ์ขาดปรับอาบัติอุลลัจจัยไว้ อีก และได้ตรัสไว้ว่า ภิกษุรูปใดเอาคุณภักดิ์ของสงฆ์ไปประจบประแจงคฤหัสถ์ว่าเป็นมหา โจร ถ้ามีเจตนาไม่บริสุทธิ์ ทำการจำหน่ายไปพึงให้ปรับอาบัติตามวัตถุ ซึ่งเป็นการรักษา ศรัทธาของผู้บริจาคปัจจัยสืบทอดไว้ได้อีกส่วนหนึ่งด้วย เหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นได้อย่าง ชัดเจนว่า ทรัพย์สินของสงฆ์เป็นศาสนสมบัติที่สงฆ์จะต้องใช้สอยให้เกิดประโยชน์สูงสุด ค้ำค้ำสุด ให้คงอยู่คู่พระพุทธศาสนาตลอดไป

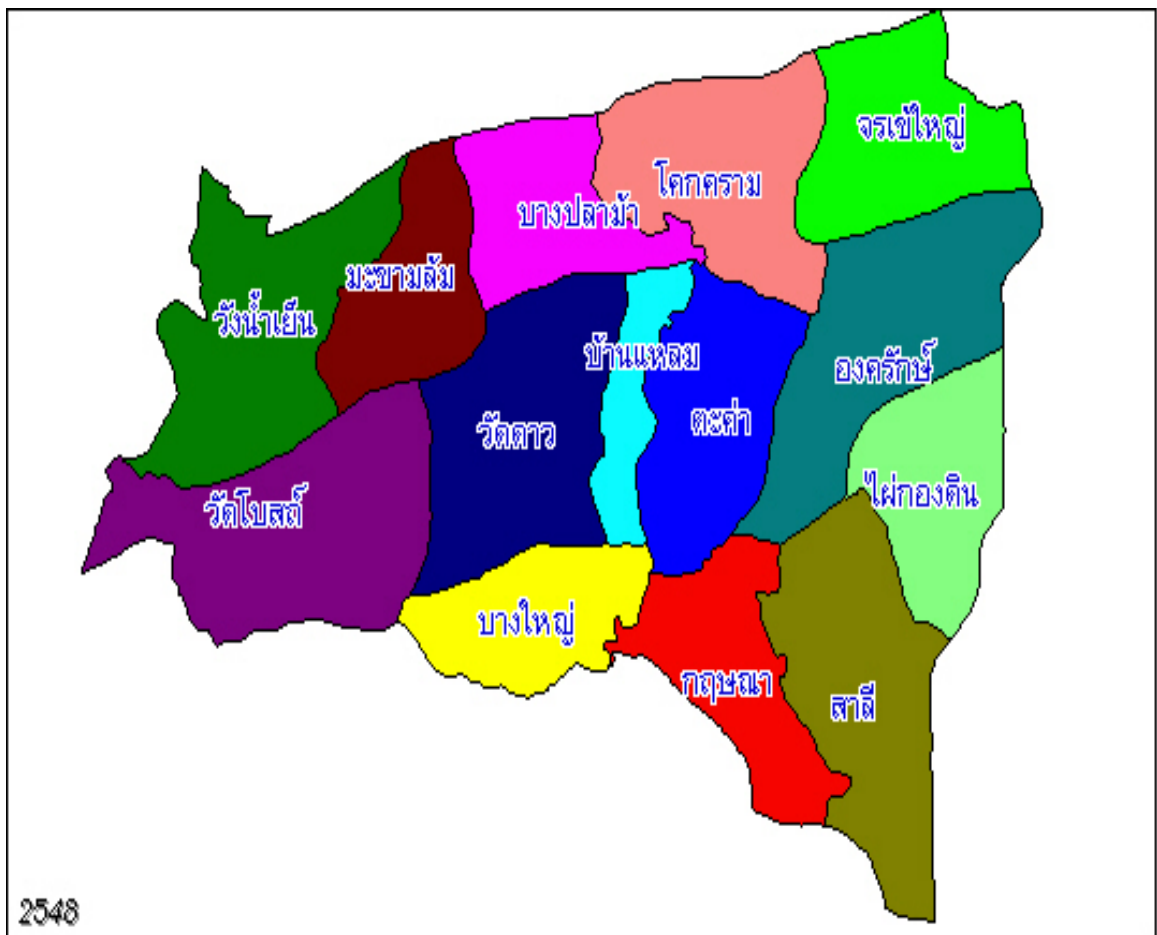

บทที่ ๓

สภาพปัญหาและสาเหตุของกระบวนการพาติกรรมในสังคมไทย

๓.๑๑ สภาพปัญหาของกระบวนการพาติกรรมในอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ส่วนที่ ๑

สภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคมของอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สภาพทั่วไป

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอบางปลาม้า^{*} จังหวัดสุพรรณบุรีตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดสุพรรณบุรี ระยะห่างจากจังหวัดสุพรรณบุรี ๑๐ กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ทางรถยนต์ ๑๐๐ กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดิน สาย ๓๔๐

มีอาณาเขต ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองสุพรรณบุรี
- ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอฟักไผ่ และอำเภอบางซ้ายจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองสุพรรณบุรี และอำเภออู่ทอง

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน เหมาะแก่การทำการเกษตร ในช่วงเดือนสิงหาคม – ธันวาคมของทุกปีจะมีน้ำท่วมขัง

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยทั่วไปมีลักษณะร้อนชื้น กล่าวคือ ฤดูร้อน ได้รับอิทธิพลจากลมตะวันออกเฉียงเหนือและลมฝ่ายใต้ พัดผ่านตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือน เมษายน ฤดูฝน ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือน ตุลาคม และ ฤดูหนาว ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์

การปกครอง

อำเภอบางปลาม้า มีลักษณะการปกครองท้องถิ่นออกเป็น ๑๔ ตำบล ๑๒๗ หมู่บ้าน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๑๘ แห่ง แบ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๑๔ แห่ง เทศบาลตำบล ๑๔ แห่ง มีพื้นที่ ๔๘๒.๘๓ ตารางกิโลเมตร, จำนวนครัวเรือน

^{*} ที่ทำการปกครองอำเภอบางปลาม้า, บรรยายสรุปข้อมูลพื้นฐานทั่วไป, อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ปี ๒๕๔๕ ม.ป.ท. ม.ปป หน้า ๓.

๒๑,๘๓๐ครัวเรือน ประชากร ๘๒,๓๐๑ คน เพศชาย ๔๐,๑๓๐ คน เพศหญิง ๔๒,๑๗๑ คน
ความหนาแน่นของประชากร เฉลี่ยพื้นที่ ๑๘.๗ คน ต่อตารางกิโลเมตร

ศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่นับศาสนาพุทธ ประมาณ ๘๑,๑๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๕
ประชาชนที่นับถือศาสนาอื่น ประมาณ ๔,๒๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕

๓.๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับวัดในเขตอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

วัดในเขตอำเภอบางปลาม้า มีวัดที่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา ๑๕ วัดและวัดที่ไม่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา (วัดร้าง) ๒๑ วัด โดยแบ่งการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๑๕ ตำบล ๆ ละ ๕ วัด รายละเอียด^๒ ดังนี้

๑.ตำบลบางปลาม้า เขต ๑

๑. วัดบ้านหมี่	๒. วัดบ้านเก่า	
๓. วัดบ้านสูตร	๔. วัดกกม่วง	๕. วัดโพธิ์ลังกา

๒.ตำบลบางปลาม้า เขต ๒

๑. วัดทุ่งอุทุมพร	๒. วัดบ้านด่าน	
๓. วัดเสาธง	๔. วัดสวนหงส์	๕. วัดขุนไกร

๓.ตำบลโคกคราม เขต ๑

๑. วัดกลาง	๒. วัดมณีวรรณ	
๓. วัดดอกบัว	๔. วัดทิวาธาราม	๕. วัดลาดหอย

๔.ตำบลโคกคราม เขต ๒

๑. วัดน้อย	๒. วัดขวาง	
๓. วัดตานคา	๔. วัดรอเจริญ	๕. วัดอุทอง

๕.ตำบลมะขามล้ม

๑. วัดตะโปยคาราม	๒. วัดสุขเกษม	
๓. วัดตะลุ่ม	๔. วัดโบสถ์	๕. วัดเนินเกษม

^๒ แฉกการณั้คณะสงฆ์ เล่ม ๘๑ ตอน ๘ วันที่ ๒๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๖.

๖.ตำบลวัดโบสถ์

๑.วัดไผ่เดี่ยว	๒.วัดบางจิก	
๓.วัดคลองขุด	๔.วัดคอนทอง	๕.วัดท่าตลาด

๗.ตำบลตะค่า

๑.วัดบางยี่หน	๒.วัดชีปะขาว	
๓.วัดเจ้าขาว	๔.วัดแก้วตะเคียนทอง	๕.วัดใหม่พิณสุวรรณ

๘.ตำบลบ้านแหลม

๑.วัดป่าพุกภัย	๒.วัดโพธิ์ศรี	
๓.วัดสุขเกษม	๔.วัดรางบัว	๕.วัดบ้านสันดอน

๙.ตำบลวัดดาว

๑.วัดดาว	๒.วัดสังฆโมลีคาราม	
๓.วัดโพธิ์ตะกวน	๔.วัดคอนตาจีน	๕.วัดคูบัว

๑๐.ตำบลจรเข้ใหญ่

๑.วัดลำบัว	๒.วัดศาลาทำทราย	
๓.วัดสามัคคีธรรม	๓.วัดทองขาข่าย	๕.วัดสูงสุวรรณหันตาราม

๑๑.ตำบลสาธิต

๑.วัดสาธิต	๒.วัดทรงกระเทียม	
๓.วัดลาดน้ำขาว	๔.วัดเสาธงทอง	๕.วัดบึงกา

๑๒.ตำบลบางใหญ่

๑.วัดบางใหญ่	๒.วัดบางแม่หม้าย	
๓.วัดท่าเจริญ	๔.วัดคอนกระเบื้อง	๕.วัดอินทราวาส

๑๓.ตำบลกฤษณา

๑.วัดบางเลน	๒.วัดดารา	
๓.วัดศพนเพลิง	๔.วัดโคกโพธิ์	๕.วัดราษฎร์บูรณะ

๑๔.ตำบลไผ่กองดิน

๑.วัดอรัญญิก	๒.วัดราษฎร์บำรุง	
๓.วัดช่องลม	๔.วัดคลองโม่ง	๕.วัดฤกษ์บุญมี

๑๕.ตำบลวังน้ำเย็น

๑.วัดคอนชาด	๒.วัดคอนข่อ

๓. วัดไผ่มุ้ง

๔. วัดพิพัฒน์าราม

๕. วัดวังน้ำเย็น

๓.๑.๒ การเก็บรักษาทรัพย์สินของสงฆ์ตามกฎหมายกระทรวง

การจัดศาสนสมบัติ ตั้งแต่โบราณ ไม่มีกฎหมายกำหนดเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้แต่อย่างใด เพราะในสมัยนั้น ประชาชนพลเมืองเคารพนับถือพระพุทธศาสนา และเกรงกลัวต่อบาปกรรม จึงถือว่าเป็นทรัพย์สินของสงฆ์แล้ว จะไม่จะต้องเอามาเป็นสมบัติของตน เพราะกลัวตกนรก มีแต่จะช่วยกันปกป้องรักษาสมบัติของศาสนาไว้ เจ้าอาวาส และทายกของวัดจึงช่วยกันปกครองดูแลสมบัติของสงฆ์ตลอดมา

กฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๔๐ วรรค ๓ ซึ่งบัญญัติว่า การดูแลรักษาและจัดศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามวิธีกำหนดในกฎกระทรวง ผู้วิจัยเห็นว่า การที่จะให้วัดดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎกระทรวงทำได้ยาก เนื่องจากความรู้ความสามารถ วุฒิภาวะต่าง ๆ ของเจ้าอาวาสแต่ละวัดไม่เท่ากัน เจ้าอาวาสที่มีความรู้ความสามารถ ก็สามารถดำเนินการโดยลำพังได้ บางวัดไม่มีความรู้ ความสามารถเพียงพอ จำเป็นต้องพึ่งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ มาให้คำปรึกษา บางวัดเจ้าอาวาสถูกไวยาวัจกร กรรมการวัด ครอบงำ อาจจะมีผลประโยชน์บางอย่างมาแอบแฝง หรือไม่ให้เกิดรักกัน กรรมการหลงในอำนาจหน้าที่ของตนเองว่าต้องเป็นใหญ่กว่าเจ้าอาวาส เป็นอย่างนี้แล้วก็ยากที่จะดำเนินการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีได้

ในสมัยปัจจุบัน หน่วยงานราชการ โดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ร่วมมือกับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และคณะสงฆ์จัดการอบรม สัมมนาถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการ จัดทำหลักสูตรเปิดสอนในมหาวิทยาลัย ให้ได้รับความรู้ ได้เข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนเองดีพอสมควร ซึ่งในประเด็นต่าง ๆ จะได้ทำการศึกษาต่อไป

กฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๑๑)^๓

อาศัยอำนาจตามความในมาตราที่ ๖ และมาตราที่ ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงนี้ไว้ ดังนี้

^๓ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, พ.ศ. ๒๕๓๔), หน้า ๒๒.-๒๔.

ข้อ ๑ การได้ซึ่งทรัพย์สินมาเป็นศาสนสมบัติของวัด ให้ลงทะเบียนทรัพย์สินของวัดไว้เป็นหลักฐาน และเมื่อต้องจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไม่ว่าด้วยเหตุผลใดให้จำหน่ายออกจากทะเบียนนั้น โดยระบุนสาเหตุไว้ด้วย

การได้มาซึ่งทรัพย์สินอันเกี่ยวกับที่ดิน เมื่อได้จดทะเบียนการได้มาตามกฎหมายแล้ว วัดในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ส่งหลักฐานการได้มาไปเก็บรักษาไว้ที่กรมการศาสนา(สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ)วัดในส่วนภูมิภาคให้ส่งไปเก็บรักษาไว้ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนั้น ๆ

ทรัพย์สินตามกฎหมายกระทรวงนี้ หมายถึง ทรัพย์สินสิ่งของที่มีค่าทุกชนิดที่เป็นสมบัติของวัด หรือของสงฆ์ ซึ่งวัดจะต้องจัดทำบัญชีทรัพย์สินอย่างน้อย ๒ เล่ม คือ

๑. บัญชีทะเบียนสังหาริมทรัพย์

๒. บัญชีทะเบียนอสังหาริมทรัพย์

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดพิมพ์บัญชีไว้สำหรับการจัดทรัพย์สินทั้งสองแบบนี้แล้ว ในกรณีที่เป็นที่ดิน มีวิธีปฏิบัติพิเศษกว่าทรัพย์สินอย่างอื่น กล่าวคือ

-ที่ดินตรงบริเวณที่ตั้งวัด เรียกว่าที่วัด

-ที่ดินของวัดที่มีอยู่นอกเขตวัดออกไป เรียกว่า ที่ธรณีสงฆ์

-ที่ดินที่มีผู้บริจาคถวายให้แก่ผลประโยชน์ เรียกว่าที่กัลปนา

เมื่อได้ที่ดินมาจากผู้ใดแล้วให้นำโฉนดที่ดินไปจดทะเบียนนิติกรรม ณ สำนักงานที่ดินจังหวัด ถ้าเป็น น.ส. ๑ ให้นำไปจดทะเบียนที่สำนักงานที่ดินอำเภอ ถ้าเป็น ส.ค. ๑ ให้ไปจดทะเบียนที่ว่าการอำเภอ หรือ ขออนุญาตเอกสารสิทธิที่ดินให้สมบูรณ์ต่อไปและเมื่อได้จดทะเบียนหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินแล้ว ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

-วัดที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ให้นำเอกสารสิทธิไปฝากไว้ ณ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

-วัดที่อยู่ในส่วนภูมิภาคให้นำเอกสารสิทธิไปฝากไว้ ณ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

ในการนำหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินไปฝากไว้กับหน่วยงานราชการ ที่กล่าวมานี้ หน่วยงานราชการนั้น จะออกหนังสือรับฝากมอบไว้ให้แก่วัดเก็บไว้เป็นหลักฐานที่วัดต่อไป

คำว่า “จำหน่าย” ในกฎกระทรวงข้อนี้ หมายถึง จำหน่ายทรัพย์สินที่หมดสภาพเป็นสมบัติของวัดแล้วออกจากทะเบียน เช่น

- เสนาสนะ ที่ทำการรื้อถอนหมดสภาพเดิม, หรือถูกไฟไหม้
- ที่ดินถูกผาติกรรมเวนคืนแลกเปลี่ยนไป
- ทรัพย์สินถูกโจรกรรมไป

เมื่อจำหน่ายทรัพย์สินของวัดไปให้ลงรายการในทะเบียน โดยลงในช่องรายการที่จำหน่าย แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินที่มีค่ามาก นอกจากจะแจ้งจำหน่ายแล้ว หากมีเอกสาร การเจรจาตกลงใด ๆ ที่เกี่ยวกับการจำหน่ายนั้น ก็ให้เก็บรักษาไว้ให้ดีเพราะอาจมีการตรวจสอบขึ้นในภายหลัง ว่า ผู้จำหน่ายไปโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎหมาย คำสั่งของคณะสงฆ์หรือไม่

ซึ่งข้อควรระวังในกฎกระทรวงข้อนี้ ทรัพย์สินใดมีค่าที่เป็นของวัดทุกอย่าง จะต้องมิในรายการในทะเบียนทั้งสิ้น การละเว้นไม่จดทะเบียนย่อมเป็นความผิดกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗^๔ นอกจากนี้การละเลยไม่จำหน่ายทรัพย์สินที่หมดสภาพแล้วออกจากทะเบียน ถ้ามีการตรวจสอบขึ้นมาความผิดย่อมตกอยู่กับเจ้าอาวาสในฐานะเป็นตัวแทนของวัด และยังมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญ่อีกด้วย

จากประเด็นต่าง ๆ ที่ได้กล่าวอ้างมานี้ เจ้าอาวาสในฐานะตัวแทนของวัดในกิจการทั่วไป หรือทั้งหมด ย่อมจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ ที่ตนเองมี การละเว้น ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนมีอยู่ตามกฎหมายย่อมถือได้ว่าเป็นความผิดเช่นเดียวกัน

ข้อ ๒ การกันที่ดินซึ่งเป็นวัดให้เป็นที่จัดประโยชน์ จะกระทำได้อต่อเมื่อกรรมการศาสนาเห็นชอบ และได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม

ซึ่งในปัจจุบันคำว่า “กรรมการศาสนาเห็นชอบ” หมายถึง “สำนักงานพระพุทธศาสนาเห็นชอบ” ในการปฏิบัติตามกฎกระทรวงข้อนี้ ให้วัดจัดทำแผนผังของวัดขึ้นไว้ก่อน โดยใช้แบบพิมพ์จากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งเป็นแบบพิมพ์เฉพาะได้มาตรฐานเดียวกัน มหาเถรสมาคมได้อนุมัติให้ใช้ในการคณะสงฆ์แล้ว

ในการจัดทำแผนผังวัดเป็นหน้าที่ของวัดแต่ละวัดที่จะต้องปรึกษาหารือ กับเจ้าคณะในสังกัดของตนในการจัดทำเมื่อเวลามีธุระจะต้องนำไปแสดงในโอกาสต่าง ๆ จะได้ใช้ทันที เพราะการที่จะ

^๔ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๗ บัญญัติว่า “ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่แสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”.

ดำเนินการให้ได้มาซึ่งแผนผังวัดฉบับจริงจะต้องให้เวลาอย่างน้อย ๓ เดือน และเมื่อจัดทำเสร็จแล้วให้รายงานไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

วัดในส่วนภูมิภาคให้เสนอผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดที่วัดตั้งอยู่ เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติตรวจสอบถูกต้องแล้ว จะนำเสนอคณะกรรมการอำนวยการพัฒนาวัดซึ่งแต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรีพิจารณาแล้วเสนอมหาเถรสมาคมทราบ

เมื่อผ่านมหาเถรสมาคมแล้ว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะส่งแผนผังของวัดที่แก้ไขเรียบร้อยแล้วคืนไปให้วัดโดยผ่านเจ้าคณะตามลำดับชั้น สำหรับส่วนภูมิภาคจะส่งผ่านจังหวัด แผนผังฉบับนี้เรียกว่า “แผนผังวัดฉบับจริง” มีลายมือชื่อผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติรับรองเป็นหลักฐาน

เมื่อมีการถ่ายภาพหรือคัดลอกแผนผังฉบับจริงออกไปใช้การอื่น แผนผังนั้นให้เรียกว่า “แผนผังวัดฉบับสำเนา”

หากวัดต้องการกันที่วัดเป็นที่จัดผลประโยชน์ ถ้าแผนผังฉบับจริงที่ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติลงนามรับรองไว้นั้น ระบุไว้แล้วว่าพื้นที่ใดเป็นพื้นที่จัดผลประโยชน์ และวัดจะจัดประโยชน์บนพื้นที่นั้นก็ให้ถือว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นชอบและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคมแล้ว

แต่ถ้าได้จัดผลประโยชน์บนพื้นที่ซึ่งมิได้ระบุไว้ในแผนผังว่า เป็นเขตจัดผลประโยชน์ก็ให้วัดดำเนินการขอรับความเห็นชอบจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และขอรับอนุมัติจากมหาเถรสมาคมก่อน ตามกฎกระทรวงข้อนี้

การกันที่วัดเป็นที่จัดผลประโยชน์ วิธีขอรับความเห็นชอบให้ปฏิบัติดังนี้

ใช้กระดาษเขียนแผนผังของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ลอกแผนผังฉบับตัวจริงออกมา เป็นแผนผังวัดฉบับสำเนา แล้วขีดเส้นรอบพื้นที่ตรงที่วัดขอกันเป็นที่จัดผลประโยชน์โดยใช้ดินสอสีหรือหมึกที่เห็นได้ทำแผนผังวัดฉบับสำเนาขึ้น ๓ แผ่น

ส่งแผนผังวัดฉบับสำเนาทั้ง ๓ แผ่นไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผ่านเจ้าคณะตามลำดับชั้น ในส่วนภูมิภาคให้ผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดโดยมีหนังสือระบุแสดงเหตุผลในการที่จะกันที่วัดเป็นที่จัดผลประโยชน์ให้ชัดเจน

เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณาเห็นชอบแล้วก็จะเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อพิจารณาต่อไป ในการพิจารณาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และการพิจารณาของมหาเถรสมาคม อาจมีการตรวจสอบพื้นที่และขอแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อความ

เหมาะสม แล้วส่งคืนไปยังวัด โดยผ่านผู้ว่าราชการจังหวัดและเจ้าคณะปกครองสงฆ์ตามลำดับชั้น เว้นแต่วัดในเขตกรุงเทพมหานครจะส่งไปยังวัดโดยตรง

ข้อควรระวังเป็นพิเศษในการปฏิบัติตามกฎกระทรวงข้อนี้ คือ เมื่อวัดยังไม่ได้รับอนุมัติจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอย่างเป็นทางการ ทางวัดอย่าเพิ่งทำนิติกรรมสัญญาหรือสร้างข้อผูกพันใด ๆ เกี่ยวกับที่ดินแปลงนั้นกับบุคคลอื่น เพราะอาจจะเกิดปัญหายุ่งยากในภายหลัง และนิติกรรมสัญญาที่วัดทำไปก่อนการได้รับอนุมัติย่อมไม่สมบูรณ์ตามกฎหมาย

ในกฎกระทรวงข้อนี้ เกี่ยวข้องกับการจัดผลประโยชน์ในที่ดินของวัดเป็นประเด็นหลัก โดยได้วางหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ จะต้องมีความเห็นพร้อมกันกับคณะสงฆ์ จึงจะต้องสมบูรณ์ตามกฎหมายข้อนี้

ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสทั้งหลาย ในฐานะตัวแทนของวัดที่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงข้อนี้ ว่า การที่หน่วยงานราชการมาปลูกอาคารสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ในที่ดินของวัด เช่น โรงเรียน สถานิอนามัย ป้อมตำรวจ การฝังท่อระบายน้ำ ประปา เสาไฟฟ้า สายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ เหล่านี้ ไม่ได้ทำสัญญาเช่ากับวัดที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น เมื่อมองด้านกฎหมาย ก็น่าจะถือว่าเป็นการกระทำละเมิด^๕ ต่อทรัพย์สินของสงฆ์ แคนกรรมสิทธิ์ของสงฆ์^๖ ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๓๕๒ บัญญัติไว้ดังนี้ว่า “ท่านว่า เจ้าของที่ดินได้รับค่าทดแทนตามสมควรแล้วต้องยอมให้ผู้อื่นวางท่อน้ำ ท่อระบายน้ำ สายไฟฟ้า หรือสิ่งอื่นที่คล้ายคลึงกันผ่านที่ดินของตน....” จึงใคร่ขอฝากให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไว้พิจารณาด้วย

ข้อ ๓ การให้เช่าที่ดินหรืออาคาร ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้ง ทำทะเบียนทรัพย์สินที่จัดประโยชน์ ทะเบียนผู้เช่าหรือ

^๕ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๐.

^๖ แคนกรรมสิทธิ์ มี ๓ ประการคือ ๑.บนพื้นดิน ๒.เหนือพื้นพื้นดิน ๓.ใต้พื้นดิน
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช คณะนิติศาสตร์, (หน่วยที่ ๑-๘) กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน ,
(กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช,พ.ศ. ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

ผู้อาศัยไว้ถูกต้อง และให้เก็บรักษาทะเบียนและหนังสือสัญญาเช่าไว้เป็นหลักฐานที่วัดหรือจะฝากกรมการศาสนา(สำนักงานพระพุทธศาสนา)ให้เก็บรักษาไว้ก็ได้

การออกกฎกระทรวงข้อนี้ ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าให้เจ้าอาวาสจัดหรือมอบหมายให้ ไวยาวัจกร หรือ ผู้จัดผลประโยชน์ของวัดซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ จะเพื่อดำเนินการดำเนินการทำนิติกรรม ให้ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบคณะสงฆ์ และทางราชการ

ข้อ ๔ การให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ ที่กัลปนา หรือที่วัดที่กันไว้เป็นที่จัดผลประโยชน์ที่มี กำหนดระยะเวลาเช่าเกินสามปี จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจาก กรมการ ศาสนาก่อน

กฎกระทรวงข้อนี้เป็นการวางแนวทางการดำเนินการจัดให้เช่าที่ดินของวัดไว้อย่างชัดเจน ซึ่ง เรื่องนี้ ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จะต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิด ตามมาในภายหลัง การเช่าที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ ถ้าระยะเวลาเช่าไม่เกินสามปี เจ้าอาวาสก็สามารถ ดำเนินการให้เช่าได้ ถ้าเกินสามปีก็ต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา ก่อน จึงจะดำเนินการ ได้ ซึ่งปัจจุบันจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก่อน

ข้อ ๕ การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกินสามพันบาทขึ้นไปให้เก็บรักษาโดยฝากกรมการ ศาสนาจังหวัด อำเภอ หรือธนาคาร หรือนิติบุคคลที่กรมการศาสนาเห็นชอบทั้งนี้ให้ฝากในนามวัด

การดูแลรักษาและจัดการเงินการกุศลที่มีผู้บริจาค ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค

เมื่อพิจารณาจากกฎกระทรวงข้อนี้ จะเห็นได้ว่า เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์และในการ วิธีเก็บรักษาเงินของวัดไว้อย่างปลอดภัย ด้วยเหตุว่า เป็นวิธีการป้องกัน ปกป้อง สงวน รักษา ทรัพย์สินของสงฆ์ให้ มั่นคงนั่นเอง ในส่วนเงินที่มีจิตศรัทธาบริจาคให้กับวัด เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร คณะกรรมการ ของวัด ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค เช่น มี ผู้บริจาคสร้างศาลาการเปรียญ ก็ต้องนำเงินไปสร้างศาลาการเปรียญ เป็นต้น ทำให้เห็นว่า ข้อกำหนดตามกฎกระทรวงข้อนี้ มุ่งรักษาศรัทธาของผู้ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นที่ตั้ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าเมื่อวัดมีเงินที่ประชาชนบริจาคแล้ว ก็จะนำไปพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์ กลางของชุมชน^๓ คือการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ในด้านศิลปวัฒนธรรมของ ชุมชนและประเทศชาติ และยังเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

^๓ กราเดช พัทธวิเชียร, การอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมในวัดและการท่องเที่ยว, สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (กรุงเทพมหานคร:พิมพ์ที่ สันติศิริการพิมพ์,พ.ศ. ๒๕๕๓), หน้า ๑๕-๒๓.

เผยแผ่ศาสนาให้ประชาชน^๔อีกด้วย

ข้อ ๖ ให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกร หรือผู้จัดผลประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้งทำบัญชีรับจ่ายของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่ายและคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและถูกต้อง

กฎกระทรวงข้อนี้ได้กำหนดหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรักษา ใช้จ่ายทรัพย์สินของวัดในส่วนที่เป็นเงิน ต้องจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย เงินคงเหลือ ให้เรียบร้อย และถูกต้อง อันเป็นการป้องกัน ข้อครหาฉ้อโกง จากพุทธศาสนิกชน นั่นเอง ซึ่งในกฎข้อนี้เจ้าอาวาสต้องตรวจสอบให้ถูกต้อง และเรียบร้อย ในทางตรงกันข้าม ถ้าเจ้าอาวาส จัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายเอง ควรมีไวยาวัจกร กรรมการร่วมกันตรวจสอบให้ถูกต้อง และเรียบร้อยเช่นเดียวกัน เพราะสามารถรู้ได้ว่าในแต่ละปี ทางวัดได้รับเงิน ได้จ่ายเงิน เงินคงเหลือเท่าไร อันจักเป็นประโยชน์ในการบริหารวัดการพัฒนาวัดให้เจริญต่อไป

ข้อ ๗ ในกรณีที่ เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร หรือผู้จัดผลประโยชน์ของวัดถูกฟ้องหรือถูกหมายเรียกเข้าเป็นโจทก์ร่วม หรือจำเลยร่วมในเรื่องที่เกี่ยวกับการดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เจ้าอาวาสแจ้งต่อกรมการศาสนาหรือศึกษาธิการจังหวัด ที่วัดตั้งอยู่ทราบ ไม่ช้ากว่าสิบห้าวัน นับแต่วันรับหมาย

ในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดอาจจะมีผู้ที่มีละเมิดกรรมสิทธิ์ของวัด หรือมีการประพฤติผิดสัญญาที่ได้ทำไว้กับวัด เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ย่อมต้อง ดำเนินการฟ้องร้องศาลกับผู้ที่มาทำการละเมิดดังกล่าว เพื่อจะรักษาศาสนสมบัติของวัดไว้ หรือ อาจจะถูกผู้อื่นฟ้องร้องต่อศาลให้ตกเป็นจำเลยจะด้วยเหตุผลใดก็ตามแต่ สิ่งหนึ่งที่จะต้องรีบดำเนินการ คือ ให้เจ้าอาวาสแจ้งต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด หรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้ทราบโดยเร็วเพื่อหาทางช่วยเหลือในการดำเนินคดี

ข้อ ๘ ให้กรมการศาสนากำหนดแบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่น ๆ และให้คำแนะนำการปฏิบัติแก่วัดเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามกฎกระทรวงนี้

^๔ สนิท ศรีสำแดง, พระพุทธศาสนา กับ การศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๓), หน้า ๕๘-๕๙.

การเก็บรักษาทรัพย์สินของสงฆ์ตามกฎหมายกระทรวงนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การเก็บรักษาทรัพย์สินของสงฆ์เป็นไปด้วยความถูกต้อง ดีงาม ตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมายระเบียบวิธีการปกครองคณะสงฆ์ อันเป็นการป้องกัน สงวน รักษาไว้ซึ่งทรัพย์สินของสงฆ์และยังป้องกันมิให้ผู้ที่มีเจตนาไม่สุจริตอาศัยร่มเงาพระพุทธศาสนา แสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนจึงได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติเอาไว้ และเป็นการเสริมสร้างศรัทธาของผู้ที่ยังไม่มีศรัทธา ให้เกิดศรัทธา ผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว ให้มีความเลื่อมใสศรัทธายิ่ง ๆ ขึ้นไปนั่นเอง โดยได้กำหนดให้กรมการศาสนา ซึ่งในปัจจุบันหมายถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้กำหนดแบบพิมพ์ต่าง ๆ และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการจัดศาสนสมบัติแก่วัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวงฉบับนี้

๓.๑.๓ วัดที่ถูกผาติกรรมในเขตอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

จากการศึกษาข้อมูลวัดที่ถูกเวนคืนในช่วงปี พ.ศ.๒๕๓๐-๒๕๔๕ ได้พบว่า วัดที่มีพระภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษาในเขตอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ถูกผาติกรรมบังคับเวนคืนจากหน่วยงานของรัฐ จำนวน ๑๐ วัด ดังนี้

วัดบ้านหมี่ ตำบลบางปลาม้า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี แขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ขยายแนวเขตทางหลวงแผ่นดินเพื่อก่อสร้างทางหลวงหมายเลข ๓๓๕๑ สายแยกทางหลวงหมายเลข ๓๓๑๘ บังคับเวนคืนที่ธรณีสงฆ์ของวัดบ้านหมี่ระหว่าง กม.๐+๕๔๓ - ๑+๐๕๐ โฉนดเลขที่ ๓๖๒๑ เนื้อที่ทั้งแปลง ๔ ไร่ ๒ งาน ๖๘ ตารางวา ถูกผาติกรรมเป็นเนื้อที่ ๑ ไร่ ๑ งาน ๗๓ ตารางวาเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา^๕ ซึ่งกระทำโดยอาศัยมติคณะรัฐมนตรี^๖ ทางราชการได้ให้ราคาไร่ ๒๐๐,๐๐๐ ตามราคาประเมินที่ดิน ได้รับเงิน จากแขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ๒๘๖,๕๐๐ บาท (สองแสนแปดหมื่นหกพันห้าร้อยบาทถ้วน) โดยมหาเถรสมาคมมีมติให้ความเห็นชอบ^๗

^๕ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๐๖ ตอนที่ ๑๖๘ วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๓๒.

^๖ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราชฯ คณะนิติศาสตร์, (หน่วยที่ ๑-๘) กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราชฯ, พ.ศ. ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๓.

^๗ ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๓๗ วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๓๗.

อนึ่งเมื่อ ปีพ.ศ.๒๕๔๖ ทางวัดบ้านหมี่ ได้ดำเนินการสอบแนวเขตที่ดินของวัด เพื่อให้ทราบแนวเขตที่ดินของวัดบ้านหมี่ โดยดำเนินการผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสุพรรณบุรี และสำนักงานที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของวัด รวมทั้งที่ดินแปลงโฉนดเลขที่ ๓๖๒๑ ที่ถูกแขวงการทางจังหวัดสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวงเวนคืนเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๗ ก็ได้ดำเนินการเพื่อขอหักแบ่งแยกตามที่ได้เวนคืนไว้ปรากฏว่า เมื่อดำเนินการรังวัดแล้วเนื้อที่ดินที่ถูกเวนคืนได้ ๑ ไร่ ๒ งาน ๐๖ ตาราง เกินกว่าที่ดินที่กำหนดค่าเวนคืนไว้เดิม ๓๓ ตารางวา และแขวงการทางสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ได้จ่ายเงินค่าเวนคืนเพิ่มเติม ตามราคาประเมินที่ได้เคยจ่ายให้ไว้เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๗ ในราคาประเมินไร่ละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๑๖,๕๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นหกพันห้าร้อยบาทถ้วน) โดยมหาเถรสมาคมมีมติให้ความเห็นชอบ^{๑๒}

ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า พระราชกฤษฎีกาฉบับแรกหมดอายุลง ไม่มีผลบังคับใช้แล้ว เจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้อบรมหมายจากเจ้าหน้าที่ที่หมดหน้าที่ลง การเวนคืนที่ดินในส่วนที่เพิ่มเติมขึ้นนี้ จำเป็นต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกาฉบับใหม่มาบังคับใช้ แต่เหตุใดการจ่ายค่าเวนคืนจึงต้องยึดหลักพระราชกฤษฎีกาฉบับแรกในการเวนคืน ทำให้การจ่ายค่าเวนคืนในส่วนที่ดินที่เพิ่มนี้ราคาไม่เป็นปัจจุบัน

วัดทุ่งอุทุมพร ตำบลบางปลาหมอ อำเภอบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี แขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ขยายแนวเขตทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๓๕๑ ซึ่งการขยายแนวเขตทางหลวงดังกล่าวแนวเขตเข้าไปถึงในกำแพงและโบสถ์ของวัด ทางแขวงการทาง ฯ เวนคืนสิ่งปลูกสร้างของวัดทุ่งอุทุมพร และกำหนดราคาทดแทนสิ่งปลูกสร้างให้เป็นเงิน ๓๓๕,๕๒๓ บาท (สามแสนสามหมื่นห้าพันห้าร้อยยี่สิบสามบาทถ้วน) โดยนำเงินดังกล่าวไปฝากไว้ที่ธนาคารออมสินสาขาบางปลาหมอในนามของวัดทุ่งอุทุมพร เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๖^{๑๓}

ต่อมา เมื่อแขวงการทางสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง ได้มีหนังสือแจ้งเตือนให้เจ้าอาวาสวัดทุ่งอุทุมพรไปรับเงินค่าทดแทน ตามหนังสือ ด่วนมาก ที่ คค ๐๖๒๔/๑/ม.๑/๑๗๘๔ ลงวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๖ แจ้งเตือนให้ไปรับเงินค่าทดแทนทรัพย์สินที่ถูกเขตทาง

^{๑๒} ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๐/๒๕๔๗ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๔๗.

^{๑๓} หนังสือวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี ที่ วธ ๒๐๗๒.๔๒๔๒/๓๑๔ ลงวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๖.

หลวง เพราะขณะนี้เป็นเวลา ๕ ปีเศษแล้ว ให้ไปปรับก่อนครบ ๑๐ เพราะเมื่อครบ ๑๐ ปีแล้ว เงินค่าทดแทนพร้อมทั้งดอกเบี้ยทั้งหมดจะตกเป็นรายได้ของแผ่นดินทันที^{๔๔}

ต่อมา เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๖ เจ้าอาวาสวัดทุ่งอุทุมพร ได้แจ้งเป็นหนังสือ ที่ ๕/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๖ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี โดยให้เหตุผลว่า แขวงทางหลวงฯ ได้ขยายเขตทางประมาณ ๑๕๐ เมตรเข้าไปในกำแพงวัด และเข้าไปในเขตวิสุงคามสีมา หรือโบสถ์ซึ่งเป็นสถานที่ทำสังฆกรรม ทางวัดไม่สามารถที่จะรื้อโบสถ์ได้ จึงไม่ประสงค์จะขอรับเงินค่าพาติกรรมจำนวนดังกล่าว^{๔๕}

ต่อมา เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๘ แขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง ได้แจ้งเป็นหนังสือ เรื่อง ขอลดเขตทางหลวงสายเก่าห้อง-บางแม่หม้าย ที่ กก ๐๖๒๔.๑/๒๒๕ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๘ ถึงเจ้าอาวาสวัดทุ่งอุทุมพร ฯ กรมทางหลวงได้อนุมัติลดเขตทางหลวงตามที่กำหนดไว้เดิม และระงับการเวนคืนทรัพย์สินของวัดทุ่งอุทุมพร^{๔๖}

จากข้อมูลที่ได้ศึกษามานี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า การเวนคืนตามพระราชกฤษฎีกาที่กำหนดแนวที่จะทำการเวนคืนนี้ ได้ผ่านท้องที่ใด และทรัพย์สินของผู้ใดที่จะต้องเวนคืนด้วยเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานที่จะเวนคืนตามพระราชกฤษฎีกานั้น เมื่อตกลงกันไม่ได้ในราคาเบื้องต้น เจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ได้นำเงินจำนวนดังกล่าวไปฝากไว้กับธนาคารในนามของวัดทุ่งอุทุมพรแล้ว เหตุใดจึงได้นำเงินคืนกลับไป เพราะจะเห็นว่าบางวัดเมื่อตกลงกันไม่ได้ ก็นำเงินไปฝากไว้กับธนาคารเช่นเดียวกัน เมื่อใกล้จะครบ ๑๐ ปี ก็มีหนังสือแจ้งให้วัดไปปรับเงินค่าพาติกรรมนั้นได้ หรืออีกประเด็นหนึ่ง การกำหนดแนวเขตที่จะเวนคืนนั้นได้เข้าไปในที่ดินส่วนที่มีสิ่งปลูกสร้างของวัดตั้งอยู่ แต่ไม่ได้มีการกำหนดเวนคืนที่ดินนั้นไว้เลย

วัดใหม่พิณสุวรรณ ตำบลตะค่า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ถูกแขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ขยายแนวเขตทางหลวงแผ่นดินเพื่อก่อสร้างหมายเลข ๓๓๕๑ สายแยกทางหลวงหมายเลข ๓๓๑๘ บังคับเวนคืนที่ธรณีสงฆ์ของวัดใหม่พิณสุวรรณ กม.๖+๑๕๕-๖+๓๒๓ โฉนดเลขที่ ๖๒๒ เนื้อที่ทั้งหมด ๒๗ ไร่ ๓ งาน ๘๔ ตารางวา ถูกเวนคืน ๒ ไร่ ๒ งาน ๘๗ ตารางวา โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา ทาง

^{๔๔} หนังสือแขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ ที่ กก ๐๖๒๔.๑/ม.๑/๑๓๘๔ ลงวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๖.

^{๔๕} หนังสือเจ้าอาวาสวัดทุ่งอุทุมพร ที่ ๕/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๖.

^{๔๖} หนังสือแขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ ที่ กก ๐๖๒๔.๑/๒๒๕ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๔๘.

ราชการกำหนดให้ราคาไร่ละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๕๔๓,๕๐๐ บาท (ห้าแสนสี่หมื่นสามพันห้าร้อยบาทถ้วน)ตามราคาประเมินของคณะกรรมการ วัดได้รับเงินจำนวนดังกล่าวโดยมหาเถรสมาคมมีมติให้ความเห็นชอบ^{๑๓}

วัดสุขเกษม ตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ถูกแขวงการทางสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ขยายแนวเขตทางหลวงแผ่นดิน เพื่อก่อสร้างหมายเลข ๓๓๕๑ สายแยกทางหลวงหมายเลข ๓๓๑๘ บังคับเวนคืนที่ดินสงฆ์ของวัดสุขเกษม จำนวน ๒ แปลงดังนี้

๑. แปลงที่ ๑ โฉนดเลขที่ ๑๗๓๐๒ เนื้อที่ ๑ งาน ๒๖ ตารางวา ระหว่าง กม.ที่ ๑๒+๗๖๖ - ๑๒ + ๘๓๐ เป็นเงิน ๖๓,๐๐๐ บาท

๒. แปลงที่ ๒ โฉนดเลขที่ ๑๗๓๕๒ เนื้อที่ ๑ งาน ๓๕ ตารางวา ระหว่าง กม.ที่ ๑๒ + ๗๗๕ - ๑๓ + ๐๐๐ เป็นเงิน ๖๕,๕๐๐ บาท

๓. ค่ารื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง กำแพงวัด เป็นเงิน ๒๗,๗๓๘ บาท

รวมที่ดินที่ถูกเวนคืน(ผาติกรรม)ไป ๒ งาน ๖๕ ตารางวา เป็นเงินทั้งสิ้น ๑๕๐,๒๓๘ บาท

วัดลาดหอย ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี แขวงกรมทางสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ได้ก่อสร้างเพื่อขยายทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๔๐ สายบางบัวทอง -สุพรรณบุรี ซึ่งโครงการดังกล่าวได้ตัดผ่านที่ดินของวัดลาดหอยจำนวน ๒ แปลง^{๑๔} ดังนี้

๑.แปลงที่ ๑ โฉนดที่ดินเลขที่ ๑๖๘๘๓ ถูกเขตทางหลวง ๒ ไร่ ๑ งาน ๕ ตารางวา ทางราชการได้กำหนดราคาประเมินปีพ.ศ.๒๕๔๘ไว้ไร่ละ ๒,๔๐๐,๐๐๐ - ๑,๒๐๐,๐๐๐ และ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ในหน่วยที่ ๑,๒.๒ เป็นเงิน ๓,๕๗๒,๕๐๐ บาท

๒. แปลงที่ ๒ โฉนดที่ดินเลขที่ ๒๖๖๓ ถูกเขตทาง ๒ ไร่ ๒ งาน ๓๖ ตารางวา ทางราชการได้กำหนดราคาประเมินปี พ.ศ.๒๕๔๘ไว้ไร่ละ ๒,๔๐๐,๐๐๐ - ๒,๐๐๐,๐๐๐ และ ๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท ในหน่วยที่ ๑,๒.๑,๒.๒ เป็นเงิน ๕,๐๗๗,๐๐๐ บาท

รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๘,๐๔๙,๕๐๐ บาท (เก้าล้านสี่หมื่นเก้าพันห้าร้อยบาทถ้วน)

^{๑๓} ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๓๒/๒๕๓๗ วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๗.

^{๑๔} หนังสือแขวงการทางสุพรรณบุรีที่ ๑ ที่ กค ๐๖๒๔.๑/๔๖๓๗ ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๔๘.

ส่วนค่าพาติกรรมหรือถอนชุ่มประศูวัด ขณะนี้ยังอยู่ระหว่างดำเนินการตรวจสอบคำนวณ
ราคาความถูกต้อง

วัดกลาง ตำบลโคกคราม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี แขวงการทาง
สุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ได้ก่อสร้างเพื่อขยายทางหลวงแผ่นดิน
หมายเลข ๓๔๐ สายบางบัวทอง-สุพรรณบุรี ซึ่งโครงการดังกล่าวได้ตัดผ่านที่ดินของวัดกลาง
จำนวน ๒ แปลง ดังนี้

๑.แปลงที่ ๑ โฉนดเลขที่ ๘๑๗๓ ถูกเขตทางหลวง ๑ งาน ๒๕ ตารางวา
คณะกรรมการ ฯ กำหนดอัตราค่าพาติกรรมไร่ละ ๑,๘๐๐,๐๐๐ บาท เป็นเงินค่าพาติกรรม
๕๖๒,๕๐๐ บาท

๒.แปลงที่ ๒ โฉนดเลขที่ ๒๔๐๔๔ ถูกเขตทางหลวง ๒ งาน ๔๓ ตารางวา
คณะกรรมการ ฯ กำหนดอัตราค่าพาติกรรมไร่ละ ๑,๘๐๐,๐๐๐ บาท เป็นเงินค่าพาติกรรม
๑,๐๕๓,๕๐๐ บาท

๓.ค่าทดแทนสิ่งปลูกสร้าง เป็นเงิน ๑,๘๒๕,๔๕๕ บาท

รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๓,๔๘๑,๔๕๕ บาท (สามล้านสี่แสนแปดหมื่นหนึ่งพันสี่ร้อย
ห้าสิบบาทถ้วน) โดยมหาเถรสมาคมมีมติให้ความเห็นชอบ^{๙๙}

วัดทรงกระเทียม ตำบลสาธิต อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี กรม
ชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ดำเนินการสร้างคันกั้นน้ำคลองญี่ปุ่นฝั่งซ้าย
และคลองญี่ปุ่นฝั่งขวาตามโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาเจ้าเจ็ดบางยี่หน ถูกที่ธรณีสงฆ์วัด
ทรงกระเทียม ตอน กม.ที่ ๔+๐๐๐ถึงกม.๔+๘๐๐ และ กม.ที่ ๕ + ๘๕๐ ถึงกม.ที่ ๕+๙๕๐
ตามรายละเอียด ดังนี้

๑. แปลงที่ ๑ ตามโฉนดเลขที่ ๘๒๓๘ ถูกเขตชลประทานเนื้อที่ ๑๒ ไร่ ๓ งาน
๑๖ ตารางวา โดยกำหนดค่าพาติกรรมให้ตามรายละเอียด ดังนี้

แยก ๑ ที่ดินติดถนนระยะ ๔๐ เมตร เนื้อที่ ๑ ไร่ ๑ งาน ๕๗ ตารางวา ราคาไร่ละ
๑,๒๐๐,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๑,๖๗๑,๐๐๐ บาท

แยก ๒ ที่ดินต่อจากหน่วยที่ ๑.๑ ระยะไม่เกิน ๔๐ เมตรในแปลงเดียวกัน เนื้อที่ ๑
ไร่ ๒ งาน ๔๒ ตารางวา ราคาไร่ละ ๖๐๐,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๘๖๓,๐๐๐ บาท

^{๙๙} ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๘/๒๕๔๗ วันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๗.

แยก ๓ ที่ดินติดถนน, ซอย, ทาง ภายหลังบ้านสาตีวีว สวนเกษตรสาตีวีว ระยะ ๔๐ เมตร เนื้อที่ ๕ ไร่ ๓ งาน ๑๗ ตารางวา ราคาไร่ละ ๘๐,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๓๘๓,๔๐๐ บาท

๒ แปลงที่ ๒ ตามโฉนดที่ดินเลขที่ ๑๒๒๐๒ ถูกเขตชลประทาน เนื้อที่ ๔ ไร่ ๐ งาน ๘๖ ตารางวา ราคาไร่ละ ๘๐,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๓๓๗,๒๐๐ บาท

รวม ๒ แปลง เป็นเนื้อที่ ๑๗ ไร่ ๐ งาน ๒ ตารางวา เป็นเงินทั้งสิ้น ๓,๗๕๔,๖๐๐ บาท (สามล้านเจ็ดแสนห้าหมื่นสี่พันหก ร้อยบาทถ้วน) โดยมหาเถรสมาคมมีมติให้ความเห็นชอบ^{๒๐}

วัดช่องลม ตำบลไผ่กองดิน อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ก่อสร้างคันกั้นน้ำเหนือคลองเจ้าเจ็ด บางยี่หน ตามโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาผักไห่ ถูกที่ธรณีสงฆ์วัดช่องลม ในท้องที่ตำบลไผ่กองดิน ตามโฉนดที่ดินเลขที่ ๗๒๗๒ โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาโอนกรรมสิทธิ์ที่ธรณีสงฆ์และกำหนดค่าพาติกรรมให้ ตามรายละเอียดดังนี้

หน่วยที่ ๑ ที่ดินติดถนน, ซอย, ทาง, คลองบางยี่หน ระยะ ๔๐ เมตร ถูกเขตชลประทานเนื้อที่ ๓ งาน ๒๑ ตารางวา ราคาไร่ละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๑๖๐,๕๐๐ บาท

หน่วยที่ ๒ ที่ดินนอกเหนือจากหน่วยที่ ๑ ถูกเขตชลประทาน เนื้อที่ ๑ ไร่ ๒ งาน ๘๖ ตารางวา ราคาไร่ละ ๖๐,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๑๐๒,๕๐๐ บาท

รวมเป็นเงิน ๒๖๓,๔๐๐ บาท (สองแสนหกหมื่นสามพันสี่ ร้อยบาทถ้วน) โดยมหาเถรสมาคมมีมติให้ความเห็นชอบ^{๒๑}

วัดปะโยคาราม ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี แขวงทางหลวงกาญจนบุรี - สุพรรณบุรี (ที่ ๒) กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคมก่อสร้างและขยายทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๖๐ ได้ประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดแนวเขตที่ดินบริเวณที่จะเวนคืน พ.ศ. ๒๕๓๕^{๒๒} ถูกที่ดินของวัดปะโยคาราม โฉนดเลขที่ ๑๕๖๐ จำนวนที่ถูกเขตทางหลวง ๐ ไร่ ๑ งาน ๖๗ ตารางวา กรมทางหลวงจ่ายค่าพาติกรรมอัตราไร่ละ

^{๒๐} ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๐/๒๕๔๘ วันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘.

^{๒๑} ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๓ วันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๓.

^{๒๒} ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๐๕ ตอนที่ ๑๒๕ ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๓๕.

๑๐๐,๐๐๐ บาท เป็นเงิน ๔๑,๓๕๐ บาทตามราคาประเมินที่ดินปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๕^{๒๓}
มหาเถรสมาคมมีมติให้ความเห็นชอบ^{๒๔}

วัดป่าพุกฤษ์ ตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี แขวงทาง
ทางสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม ขยายแนวเขตทางหลวงแผ่นดิน
หมายเลข ๓๓๑๘ สายเก้าห้อง-บางแม่หม้าย ระหว่าง กม.๕+๕๓๑-กม.๑๐+๑๓๐ ด้านซ้ายทาง
เขตทางข้างละ ๑๕.๐๐ เมตร ถูกที่ดินของวัดป่าพุกฤษ์ที่ต้องเวนคืนเป็นเนื้อที่ ๓ งาน ๖๐
ตารางวา กรมทางหลวงจ่ายค่าพาติกรรมอัตราไร่ละ ๒๐๐,๐๐๐ บาทตามราคาประเมินที่ดิน
เป็นเงิน ๑๘๐,๐๐๐ บาทเป็นเงิน และได้้นำเงินไปฝากไว้ที่ธนาคารออมสิน สาขาบางปลาม้า
ในนามของวัดป่าพุกฤษ์ บัญชีเลขที่ ๑๐-๑๐๐๖-๒๐-๐๒๔๒๕๒-๒ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน
๒๕๓๖ พร้อมกับเงินค่าเรือถอนชุ่มประดู่

ต่อมา เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๖ แขวงทางสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทาง
หลวง ได้แจ้งหนังสือไปยังเจ้าอาวาสวัดป่าพุกฤษ์ให้ไปรับเงินค่าพาติกรรมที่ฝากไว้ โดยให้
เหตุผลว่า ถ้าไม่ไปรับเงินดังกล่าว เมื่อครบ ๑๐ ปีแล้วเงินจำนวนนี้จะตกเป็นเงินรายได้ของ
แผ่นดิน^{๒๕}

ต่อมา เมื่อ วันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๖ เจ้าอาวาสวัดป่าพุกฤษ์ ได้แจ้ง
วัตถุประสงค์เป็นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี ว่า ไม่สามารถรับเงินค่าพาติกรรม
ที่ดินจำนวนดังกล่าวได้ สาเหตุมาจากบริเวณที่ดินที่จะเวนคืน มีอาคารเรียนของโรงเรียนวัด
ป่าพุกฤษ์ได้รับการสนับสนุนงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนโดยฯพณฯบรรหาร ศิลปอาชา
หากมีการเวนคืนที่ดินดังกล่าว จะก่อให้เกิดความเสียหายมาก ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลน
ห้องเรียน และสนามบริเวณโรงเรียนวัดป่าพุกฤษ์คับแคบลงไม่สะดวกในการดำเนินกิจกรรม
ต่าง ๆ^{๒๖}

^{๒๓} หนังสือแขวงทางกาญจนบุรี สุพรรณบุรี(ที่๒) ที่ คค๐๖๒๔.๓๔๓๒๓ ลงวันที่ ๕ กันยายน
๒๕๔๘.

^{๒๔} ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๓/๒๕๕๐ วันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๕๐.

^{๒๕} หนังสือแขวงทางสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง ที่ คค.๐๖๒๔/๑/ม.๑/๒๓๖๕ ลงวันที่ ๕
พฤษภาคม ๒๕๔๖.

^{๒๖} หนังสือเจ้าอาวาสวัดป่าพุกฤษ์ ที่ จร.๐๕/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๖.

ต่อมา เมื่อ วันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๖ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรีได้แจ้งเป็นหนังสือถึงอธิบดีกรมหลวง ให้ทราบว่า วัดป่าพุกภัยไม่สามารถรับเงินค่าเวนคืนได้(ผาติกรรม) ด้วยเหตุผลแนวเขตที่ขยายออกไปถูกอาคารเรียนของโรงเรียนวัดป่าพุกภัยซึ่งตั้งอยู่ในที่ดินของวัดประกอบกับจะทำให้บริเวณโรงเรียนคับแคบไม่สะดวกในการจัดกิจกรรมต่างๆ^{๒๗}

ต่อมา เมื่อ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ แขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง ได้แจ้งเป็นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี ให้ทราบว่า กรมทางหลวง ได้อนุมัติลดเขตทางหลวงช่วงที่ถูกอาคารเรียนของโรงเรียนวัดป่าพุกภัยตามที่เจ้าอาวาสวัดป่าพุกภัยได้ขอระงับเวนคืนที่ดินของวัดแล้ว^{๒๘}

ส่วนค่าเวนคืนชื้อมประตุแขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ ได้จ่ายให้แก่วัด พร้อมดอกเบี้ยเป็นเงิน ๘๕,๓๐๐ บาท แล้ว

จากการศึกษาวัดที่ถูกผาติกรรมบังคับเวนคืน ในท้องที่เขตอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๑๐ วัดมีทั้งการเวนคืนที่ดิน และการเวนคืนทรัพย์สิน ที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การดำเนินการเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ เป็นไปเพื่อสาธารณูปโภค ตามวัตถุประสงค์ของรฐนั้น ขั้นตอนบางประการ บางอย่างยังไม่เรียบร้อยเท่าที่ควร กล่าวคือ ในการกำหนดเนื้อที่ที่จะบังคับเวนคืน ก็ดำเนินการโดยประมาณเท่านั้น เมื่อดำเนินการกำหนดแนวเขตที่ดินที่จะต้องบังคับเวนคืนเป็นไปโดยประมาณ การจ่ายเงินค่าเวนคืน ก็ยังไม่แน่นอนว่าได้จ่ายจริงตามที่ได้เวนคืนไว้หรือไม่ ผลต่อมายังปรากฏว่า เมื่อเจ้าพนักงานที่ดินมาทำการรังวัดเพื่อหักแบ่งแยกโฉนดที่ดินให้แก่รัฐที่เวนคืน (กรณีถูกบังคับเวนคืนแต่เพียงบางส่วน) ได้เนื้อที่เกิน หรือขาดไป จากเนื้อที่ที่กำหนดไว้เดิมนั้นรัฐจึงต้องจ่ายเงินค่าผาติกรรมเวนคืนเพิ่มขึ้น หรือ เรียกร้องเงินค่าผาติกรรมเวนคืน กลับคืนหรืออาจจะฟ้องร้องต่อศาลเพื่อขอเงินค่าเวนคืน ซึ่งเป็นปัญหาที่รัฐจะต้องทำความเข้าใจในเรื่องนี้ตั้งแต่ต้น และอีกประเด็นหนึ่งเมื่อทำการบังคับเวนคืนได้จ่ายเงินค่าผาติกรรมให้แก่เจ้าของกรรมสิทธิ์ แล้ว ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะองค์กรของสงฆ์ได้กำหนดแนวทางการเก็บรักษาเงินค่าผาติกรรมไว้อย่างชัดเจน และจะต้องถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด ดูเหมือนว่า ถูกกลิดรอนสิทธิในการจัดสรรใช้

^{๒๗} หนังสือ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี ที่ วธ.๐๒๗๒/๘๕๔๔/๓๐๕ ลงวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๖.

^{๒๘} หนังสือ แขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง ที่ ทล ๐๖๒๔.๑/๕๒๐๖ ลงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๗.

จำทรัพย์ของวัดไปเพราะว่าเจ้าของกรรมสิทธิ์ในเรื่องผาติกรรมก็คือวัดซึ่งเป็นนิติบุคคล โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนการดำเนินการใด ๆ ของนิติบุคคล ย่อมจะทราบวัตถุประสงค์ก็ต้องผ่านผู้แทนของนิติบุคคลนั้นเป็นผู้แสดงเจตนา

๓.๒ วิธีดำเนินการ

๓.๒.๑ บันทึกความเห็น

เป็นเรื่องการให้ความเห็นชอบ เกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ให้แก่ส่วนราชการนั้น ๆ ที่ขอผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ ซึ่งองค์ประกอบจะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าเป็นที่ดินส่วนใด แปลงใด โฉนดเลขที่เท่าใด เนื้อที่เท่าใด ถูกเขตทางหลวง เขตชลประทาน ฯ คิดค่าผาติกรรมให้อัตราไร่ละเท่าใด โดยทางวัดที่ถูกเวนคืนทรัพย์สินจะต้องตรวจสอบให้ถูกต้อง เมื่อเห็นสมควร หรือถูกต้องแล้ว จะต้องบันทึกความเห็นจาก ไวยาวัจกร เจ้าอาวาส เจ้าคณะอำเภอ นายอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด ผู้ราชการจังหวัด เจ้าคณะภาค กรอกข้อมูลเกี่ยวกับการผาติกรรมที่ดิน “เห็นชอบ” ในการนี้จังหวัดเจ้าของพื้นที่ แจ้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาตินำเสนอขอความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม โดยส่งข้อมูลและเอกสาร ดังนี้^{๒๕}

(๑) สำเนาหนังสือสำคัญที่ดินแปลงที่ถูกเวนคืน

(๒) บันทึกความเห็นที่กรอกข้อความเรียบร้อยโดยเขียนระบุในบันทึกข้อความเห็นด้วยว่าที่ดินแปลงนี้เป็นที่วัด(ที่ตั้งวัด) หรือที่ธรณีสงฆ์

(๓) แผนผังโดยสังเขป แสดงบริเวณที่ดินที่ถูกแนวเขตเวนคืน

(๔) ถ่ายสำเนาหนังสือของหน่วยงานราชการที่ขอผาติกรรมที่ดินที่แจ้งวัดในเรื่องนั้น

หากวัดไม่เห็นชอบในราคาค่าผาติกรรมที่หน่วยงานราชการกำหนด ให้วัดแจ้งในบันทึกความคิดเห็น “วัดมีความประสงค์จะรับเงินค่าผาติกรรมในอัตราไร่ละเท่าไร หรือตารางวาละเท่าไร และจะขอรับเงินจำนวนนี้ไปก่อน โดยสงวนสิทธิ์อุทิศในภายหลัง” แล้วนำเสนอเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าคณะภาค พิจารณาให้ความเห็นชอบตามลำดับ

^{๒๕} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ,คู่มือ การทำผาติกรรมฉบับย่อ, ม.ป.ท., ม.ป.ป, หน้า ๒.

“สงวนสิทธิอุทธรณ์ภายหลัง”^{๓๐} หมายความว่า เมื่อวัดโดยเจ้าอาวาสได้แจ้งในบันทึกความคิดเห็นว่า “ไม่เห็นชอบ.....” แล้ววัดจะต้องทำหนังสือยื่นต่อรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชบัญญัติ หรือพระราชกฤษฎีกา ภายใน ๖๐ วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งให้ไปปรับเงินค่าพาติกรรม

เอกสารที่ใช้ในการนำเสนอมหาเถรสมาคม เรื่องพาติกรรม มีดังนี้

(๑) สำเนาเอกสารสิทธิในที่ดิน เช่น โฉนดที่ดิน, น.ส. ๓ น.ส.๓ ก. ส.ก.๑ เป็นต้น

(๒) หนังสือแจ้งให้ไปปรับค่าพาติกรรม จากหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ (กรณีออกพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์)

(๓) บันทึกความเห็น

(๔) แผนผังการใช้ที่ดินของวัด

(๕) บัญชีกำหนดราคาค่าพาติกรรม (ค่าทดแทน) และราคาประเมินที่ดินของสำนักงานที่ดิน

เงินที่วัดจะได้รับจากหน่วยงานราชการที่ทำการเวนคืน แยกออกเป็น

(๑) ค่าทดแทนที่ดิน (ค่าพาติกรรมที่ดิน)

(๒) ค่าทดแทนในการรื้อถอนขนย้ายอาคารซึ่งจะจ่ายให้แก่ผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์อาคาร

(๓) ค่าทดแทนความเสียหาย โดยเหตุที่ผู้เช่าต้องออกจากอาคารที่เช่าก่อนสัญญาเช่าระบซึ่งจะจ่ายให้แก่ผู้เช่าแต่ละราย (กรณีมีผู้เช่าอาคารของวัด)

(๔) ค่าชดเชยต้นไม้ยืนต้น และสิ่งก่อสร้าง เช่น ศาลาการเปรียญ กำแพงวัด ฯ

๓.๒.๒ มติมหาเถรสมาคม ^{๓๑}

กระบวนการพาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน วัดที่ถูกพาติกรรมเวนคืนจำเป็นต้องดำเนินการผ่านผู้ปกครองทางคณะสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองบันทึกให้ความเห็นชอบ หรือไม่เห็นชอบ (กรณีไม่พอใจค่าพาติกรรมที่หน่วยงานของรัฐเวนคืน) จนถึงมหาเถรสมาคมประชุมพิจารณาเพื่อออกเป็นมติมหาเถรสมาคมให้รับเงินค่าพาติกรรมจากหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ที่เวนคืนนั้นได้ เมื่อมหาเถรสมาคมพิจารณา

^{๓๐} วชิรา น่วมเจริญ, “คู่มือปฏิบัติงานการจัดประโยชน์ ส่วนพาติกรรม”, ม.ป.ท., ม.ป.ป. หน้า ๓.

^{๓๑} มติมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๒๖/๒๕๔๓ วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๓.

มีมติไม่ขัดข้องแล้ว เจริญวัดที่ถูกผาติกรรมเวนคืนให้ไปปรับเงินค่าผาติกรรมเวนคืนนั้นพร้อมทั้งปฏิบัติ ดังนี้

หลักเกณฑ์ในการฝากและสั่งจ่ายเงินค่าผาติกรรม

- เมื่อวัดได้รับเงินค่าผาติกรรมแล้ว จะต้องนำฝากธนาคารออมสิน หรือธนาคารพาณิชย์และแจ้งให้เจ้าคณะจังหวัดและสำนักงานพระพุทธศาสนาทราบภายใน ๓๐ วัน ตามมติมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๒๑/๒๕๐๖^{๓๒}
- ชื่อบัญชีคือบัญชีเงินฝากประจำค่าผาติกรรมของวัด.....
- ผู้ลงชื่อในสมุดฝาก คือ ๑)เจ้าอาวาส ๒)ไวยาวัจกร ๓)เจ้าคณะตำบล ๔)เจ้าคณะอำเภอ ๕)เจ้าคณะจังหวัด
- เงินค่าผาติกรรม ใช้ได้แต่ดอกผลเท่านั้น หากวัดมีความจำเป็นที่จะใช้เงินค่าผาติกรรมให้นำเสนอมหาเถรสมาคม เพื่อขอรับความเห็นชอบก่อน
- ผู้มีอำนาจสั่งจ่ายเงินค่าผาติกรรม คือ เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัดลงนามร่วมกันรวม ๕ ท่าน
- เงินดอกผล เมื่อวัดมีความจำเป็นจะต้องใช้จ่ายให้นำเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อขอรับความเห็นชอบก่อน
- ผู้มีอำนาจสั่งจ่ายเงินดอกผล คือ เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร ลงนามร่วมกับเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ หรือเจ้าคณะจังหวัด รูปใดรูปหนึ่ง รวม ๓ ท่าน
- เมื่อเบิกเงินดอกผลแล้ว ให้เจ้าอาวาสแจ้งผู้มีอำนาจสั่งจ่ายที่มิได้ร่วมลงชื่อทุกท่านทราบภายใน ๗ วัน
- หากมีความจำเป็นจะต้องเปลี่ยนธนาคารที่ฝากใหม่ ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้มีอำนาจสั่งจ่ายทุกท่าน

^{๓๒} มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๑/๒๕๐๖ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๐๖.

- ก่อนการเบิกจ่ายเงินดอกผลและเงินค่าผาติกรรมทุกครั้ง เจ้าอาวาส ต้องแจ้งลายเซ็นของผู้มีอำนาจสั่งจ่ายทุกท่านให้ธนาคารทราบโดย ไม่น้อยกว่า ๗ วัน

และให้วัดท้าวราชอาณาจักรที่ได้รับเงินค่าผาติกรรมถือปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมนี้ โดยเคร่งครัด

๓.๒.๓ รับเงินค่าผาติกรรม

เมื่อดำเนินการผ่านผู้ปกครองทางคณะสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองบันทึกให้ความเห็นชอบ นำเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาเห็นชอบไม่ขัดข้องแล้วหน่วยงานราชการที่เวนคืนจะนำเงินไปจ่ายให้วัด ในนามผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้รับเงินแทนวัดไว้ก่อนแล้ว สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจะมีหนังสือแจ้งไปยังเจ้าอาวาสให้มาติดต่อรับเงินค่าผาติกรรมเวนคืน ซึ่งปกติจะจ่ายเป็นเช็คให้แก่วัดที่ถูกผาติกรรม พร้อมทั้งชี้แจงขั้นตอนรายละเอียดต่าง ๆ เป็นหนังสือให้ทราบและต้องปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๒๖/๒๕๔๓ ซึ่งเงินค่าเวนคืน (ผาติกรรม) มีขั้นตอนที่จะปฏิบัติ ดังนี้

๑. ค่าทดแทนที่ดิน (ค่าผาติกรรม) วัดจะได้รับ เมื่อมีหนังสือจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แจ้งมติมหาเถรสมาคมที่ให้ความเห็นชอบในการรับเงินค่าผาติกรรม โดย

๑.๑ ส่วนภูมิภาค ติดต่อรับได้ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

๑.๒ ในกรุงเทพมหานคร ติดต่อรับได้ที่หน่วยงานราชการที่ทำการเวนคืน(ผาติกรรม)

๒. ค่าชดเชยไม่ขึ้นต้น และสิ่งปลูกสร้าง วัดสามารถติดต่อรับได้จากหน่วยงานราชการที่เวนคืนนั้น ๆ หากวัดตกลงกันได้ โดยไม่ต้องรอมติมหาเถรสมาคม

กรณีวัดถูกเวนคืนที่ดินซึ่งเป็นตั้งวัดหมดทั้งแปลง จะต้องดำเนินการดังนี้

- วัดที่ถูกเวนคืนจะต้องเจรจากับหน่วยราชการนั้น ๆ ให้จัดหาที่ดินเพื่อสร้างวัดแห่งใหม่ให้เรียบร้อยเสียก่อน
- เมื่อได้ที่ดินที่จะสร้างวัดแห่งใหม่แล้วให้ดำเนินการขอย้ายวัดตามขั้นตอนที่กำหนดใน กฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ พ.ศ.๒๕๐๗ ออกตามความแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕

๓.๒.๓.๑ การอุทธรณ์

การอุทธรณ์ กรณีวัดไม่เห็นด้วยกับค่าทดแทน(ค่าผาติกรรม)ที่หน่วยงานราชการกำหนด วัดต้องแจ้งบันทึกความเห็น ว่า “วัดมีความประสงค์จะรับเงินค่าผาติกรรมในอัตราใดละเท่าไร หรือตารางวละเท่าใด และจะขอรับเงินค่าผาติกรรมจำนวนนี้ไปก่อน โดยสงวนสิทธิอุทธรณ์ในภายหลัง” และนำเสนอเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค ตลอดจนประธานงานนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด พิจารณาให้ความเห็นชอบตามลำดับ ซึ่งเมื่อกล่าวตามหลักกฎหมายแล้ว วัดก็มีสิทธิที่จะดำเนินการอุทธรณ์ได้เมื่อเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือไม่พอใจที่หน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืน ตามกฎหมายให้สิทธิไว้ ดังนี้

มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐ แก้ไขเพิ่มเติม โดยประกาศคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔ บัญญัติไว้ว่า “ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนตามมาตรา ๑๘ ผู้ใดไม่พอใจในราคาอสังหาริมทรัพย์หรือจำนวนเงินค่าทดแทนที่คณะกรรมการกำหนดตามมาตรา ๑๐ ทวิ มาตรา ๒๓ หรือมาตรา ๒๔ วรรคสาม มีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖ หรือรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ฉบับนั้นภายในหกสิบวันนับแต่วันได้รับหนังสือจากเจ้าหน้าที่ หรือ ผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ให้มารับเงินค่าทดแทนดังกล่าว ในการพิจารณาอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่ง ให้รัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมาย และผู้มีความรู้ความสามารถในการตีราคาอสังหาริมทรัพย์มีจำนวนทั้งหมดไม่น้อยกว่าห้าคนเป็นผู้พิจารณาเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีทั้งนี้ให้รัฐมนตรีวินิจฉัยอุทธรณ์ให้เสร็จสิ้นภายในหกสิบวันนับแต่วันที่รับคำอุทธรณ์”

เมื่อผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนจากการเวนคืนไม่พอใจค่าทดแทนที่คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้น หรือคณะกรรมการตาม มาตรา ๒๓ เป็นผู้กำหนดมีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีภายในหกสิบวันนับจากวันที่รับหนังสือจากเจ้าหน้าที่หรือผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ ในการพิจารณา รัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ทำหน้าที่พิจารณาเมื่อมีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ รัฐมนตรีว่าการ จะเป็นผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาหรือตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืน ฯ โดยรัฐมนตรีว่าการ จะแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์เงินค่าทดแทน”

การอุทธรณ์ วัดสามารถอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกา กำหนดแนวเขตเวนคืน หรือ รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติเวนคืน

อสังหาริมทรัพย์แล้วแต่กรณี ภายในกำหนด ๖๐ วัน

ภายในกำหนด ๖๐ วัน นับตั้งแต่

- วันที่ได้รับแจ้งเป็นหนังสือจากเจ้าหน้าที่ หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ให้มารับเงินค่าทดแทน หรือ
- วันที่ได้รับหนังสือแจ้งการวางเงินค่าทดแทนต่อศาล,สำนักงานวางทรัพย์ หรือ ฝากไว้กับธนาคาร เฉพาะกรณีไม่ได้ทำสัญญาตกลงซื้อขาย (มาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐)
- เมื่อวัดอุทธรณ์แล้วต่อรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกา หรือ ตามพระราชบัญญัติ จะต้องพิจารณาให้เสร็จสิ้นภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่รับคำอุทธรณ์
- กรณีวัดไม่พอใจกับคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของรัฐมนตรี วัดมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลได้ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่รับแจ้งคำวินิจฉัยของรัฐมนตรี

หลักฐานประกอบการยื่นอุทธรณ์ มีดังนี้

- สำเนาหนังสือสำคัญที่ดินแปลงที่ถูกเวนคืน
- สำเนาทะเบียนบ้านของวัด
- บัญชีกำหนดราคาเบื้องต้นและจำนวนเงินค่าทดแทนอสังหาริมทรัพย์ที่จะเวนคืน(ที่ดิน)
- หลักฐานการซื้อขายที่ดินข้างเคียง ที่เกิดขึ้นใน ปี พ.ศ..... ที่พระราชบัญญัติเวนคืน หรือ พระราชกฤษฎีกากำหนดแนวเขตเวนคืนนั้น

ผลของการอุทธรณ์

เมื่อวัดได้ยื่นอุทธรณ์ตามสิทธิแล้ว ผลการอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกา หรือพระราชบัญญัติ สาเหตุมาจากวัดไม่พอใจที่ทางราชการจ่ายค่าทดแทน

ให้จึงดำเนินการเรียกร้อยค่าทดแทนเพิ่มขึ้นจากเดิม และเมื่อได้รับเงินค่าพาติกรรมเพิ่มขึ้นอัน
เกิดจากการอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรี ฯ ให้ถือว่าเป็นเงินที่ได้มาจากค่าทดแทนที่ดิน

(พาติกรรม) ให้วัดปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๓๓/๒๕๔๑^{๓๓} โดย

- ให้วัดรายงานผลการอุทธรณ์ให้มหาเถรสมาคมทราบ
- เงินที่ได้รับเพิ่มจากการอุทธรณ์ทั้งหมด ให้นำไปฝากธนาคารใน
บัญชีเงินค่าพาติกรรม
- การใช้จ่ายเงินค่าพาติกรรม ให้ใช้ได้แต่ดอกผล หากนำเงิน
ดังกล่าวไปใช้เพื่อซื้อที่ดิน ให้ดำเนินการเสนอขออนุญาตมหา
เถรสมาคมเป็นคราว ๆ ไป

ในกรณีที่วัดไม่พอใจ กับเงินค่าทดแทนเวนคืนที่หน่วยงานของรัฐเวนคืน
ทรัพย์สินของสงฆ์ กฎหมายได้ให้โอกาสหรือเปิดช่องทางเอาไว้ว่า ให้วัดมีสิทธิอุทธรณ์ต่อ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงนั้น ๆ ที่ทำการเวนคืน ซึ่งในการอุทธรณ์ในแต่ละครั้งจะต้องมี
ผู้เกี่ยวข้องด้วยกันหลายฝ่าย อันได้แก่ วัดที่ถูกเวนคืน กับหน่วยงานของรัฐที่เวนคืน หรือที่
เรียกว่า คู่กรณี เริ่มตั้งแต่ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เข้าใจหลักการ วิธีการที่จะดำเนินการ
อุทธรณ์อันเป็นวิธีการเบื้องต้นเพื่อนำไปสู่กระบวนการทางศาลในขั้นต่อไป ในกรณีที่เห็นว่า
ไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือ ไม่พอใจต่อคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีผู้รักษาการตาม
พระราชบัญญัติ หรือพระราชกฤษฎีกา ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้เคยขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่
หน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดที่ถูกเวนคืน เพื่อให้รู้ถึงแนวทาง ขั้นตอนต่าง ๆ ใน
การดำเนินการอุทธรณ์ แต่ก็ไม่ได้ได้รับความกระจ่างเท่าที่ควร ด้วยเหตุผลว่า ในการ
ดำเนินการอุทธรณ์นี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะต้องเป็นผู้ดำเนินการแทนวัดตาม
มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๓๓/๒๕๔๑^{๓๔} ตามมติดังกล่าวได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า **ในกรณีที่
ที่มีการอุทธรณ์ ให้วัดนั้น ๆ แจ้งกรมการศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ)
ดำเนินการแทนวัด** จากการศึกษาข้อมูลจากวัดที่ถูกเวนคืนไม่ปรากฏว่าสำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ดำเนินการแทนวัดในเรื่องของการอุทธรณ์แต่ประการใด จึงเป็น
เหตุผลประการหนึ่งว่า เมื่อวัดที่ถูกเวนคืนไม่พอใจกับเงินที่ได้จากการเวนคืนจึงไม่ไป

^{๓๓} มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๓๓/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๔๑.

^{๓๔} มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๓๓/๒๕๔๑ วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๔๑.

ดำเนินการอุทธรณ์ เพื่อเรียกร้องเงินค่าเวนคืน(ผาติกรรม) เพิ่มขึ้นแต่ประการใดเมื่อวัดไม่ดำเนินการอุทธรณ์ จะด้วยเหตุผลใดก็ตามแต่ วัดจึงหมดสิทธิที่จะดำเนินการฟ้องศาลเพื่อเรียกร้องเงินค่าเวนคืน(ผาติกรรม)เพิ่มขึ้น

๓.๒.๓.๒ การฟ้องคดีต่อศาล (ศาลปกครอง)

ในกรณีที่ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทน (ผาติกรรม) ยังไม่พอใจในคำวินิจฉัยของรัฐมนตรี หรือในกรณีที่รัฐมนตรีมิได้วินิจฉัยอุทธรณ์ให้เสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำอุทธรณ์ให้มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลได้ภายในหนึ่งปี หรือ ภายในเก้าสิบวัน ตามมาตรา ๔๕^{๓๕} นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของรัฐมนตรี หรือนับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลาดังกล่าว จะเห็นว่ากฎหมายกำหนดให้การอุทธรณ์เป็นขั้นตอนแรก ที่ผู้ถูกเวนคืนมีสิทธิจะต้องดำเนินการก่อนที่จะนำคดีขึ้นฟ้องต่อศาล ซึ่งหาก ไม่ปฏิบัติตามก็ไม่มีสิทธิฟ้องต่อศาลปกครองได้ด้วยเหตุผลดังกล่าว กระบวนการของศาลยุติธรรม จึงเป็นองค์กรสุดท้าย ที่จะต้องมาเกี่ยวข้องกับการกำหนดเงินค่าตอบแทน อันเป็นการสืบเนื่องมาจากบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ มาตรา ๒๖ บัญญัติว่า

ในกรณีที่ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนยังไม่พอใจในคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีตามมาตรา ๒๕ หรือในกรณีที่รัฐมนตรีมิได้วินิจฉัยอุทธรณ์ให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดเวลาตามมาตรา ๒๕ วรรคสอง ให้มีสิทธิฟ้องต่อศาลได้ภายในหนึ่งปีนับตั้งแต่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของรัฐมนตรี หรือนับตั้งแต่วันที่พ้นกำหนดเวลาดังกล่าว แล้วแต่กรณี

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การเรียกร้องสิทธิเพื่อให้ได้เงินทดแทนเพิ่มขึ้น อันเป็นข้อยุติโดยคำพิพากษาของศาล ซึ่งจะทำให้ศาลต้องเข้ามาเป็นผู้ทำหน้าที่กำหนดเงินค่าเวนคืนในขั้นตอนสุดท้ายนี้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการกำหนดค่าทดแทนการเวนคืน ในราคารัพย์สินอย่างแท้จริง

^{๓๕} พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.๒๕๔๒.

- ราคาประเมินที่ดินที่วัดจะซื้อซึ่งออกโดยสำนักงานที่ดินจังหวัด
- ราคาตกลงซื้อขายที่ดินแปลงที่วัดจะทำการซื้อเพิ่ม
- ชี้แจงเหตุผลและความจำเป็น

๒. เสนอเจ้าคณะภาคพิจารณาให้ความเห็นชอบในการซื้อที่ดิน

- เมื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้ว

๓. เสนอสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นำเข้าที่ประชุมมหาเถรสมาคมเพื่อพิจารณามีมติให้ความเห็นชอบ

๔. เมื่อมหาเถรสมาคมได้มีมติอนุมัติแล้ว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะมีหนังสือแจ้งให้เจ้าอาวาสทราบ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์

กรณีที่ดินต้องการนำเงินค่าผาติกรรมไปใช้อย่างอื่น เช่น ก่อสร้างศาลาการเปรียญ ก่อสร้างโบสถ์ ฯลฯ วัดจะต้องดำเนินการขอยืมเงินค่าผาติกรรมในส่วนนั้นมาเพื่อดำเนินการดังกล่าว แต่วัดจะต้อง จัดทำเป็นโครงการก่อสร้างนั้น ๆ เสนอผ่านความเห็นชอบจากเจ้าคณะผู้ปกครองจนถึงมหาเถรสมาคม เพื่ออนุญาตขอยืมใช้เงินผาติกรรม และเมื่อวัดหาเงินได้มาแล้วจะต้องนำเงินมาใช้ทดแทนเงินผาติกรรมที่ยืมไปก่อสร้างนั้นให้ครบตามจำนวน

ในส่วนดอกเบี้ย เงินค่าผาติกรรม เมื่อวัดจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนนี้ ก็ต้องดำเนินการขออนุญาตการใช้เงินดอกเบี้ยนั้นโดยแจ้งวัตถุประสงค์ให้ทราบจากเจ้าคณะจังหวัดเป็นคราว ๆ ไป

ซึ่งประเด็นนี้เจ้าอาวาสวัดที่ต้องการใช้เงินค่าผาติกรรม พึงระวังไว้ว่า กฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ในการขอใช้เงินผาติกรรมนี้ต้องเสนอผ่านผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด มีมติให้ความเห็นชอบก่อนจึงจะนำเงินไปใช้ได้ ซึ่งเมื่อก้าวโดยส่วนการบริหารการจัดการวัดแล้ว เจ้าอาวาสในฐานะตัวแทนของวัดซึ่งป็นนิติบุคคลย่อมจะใช้จ่ายเงินของวัดไปในด้านต่างๆเช่น ด้านการศึกษา การสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณูปการ การเผยแผ่ การปกครอง^{๓๓} เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมของพุทธศาสนิกชน

๓.๒.๖ สรุป

^{๓๓} ดร.ภิรมย์ จันทาร, รายงานการวิจัย เรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการเงินของวัด, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพฯ ๑ พ.ศ.๒๕๔๔. หน้า ๕๖-๕๗.

เมื่อกล่าวโดยสรุป การทำผาติกรรมในสังคมไทย ในเขตท้องที่อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี จึงจำเป็นต้องทราบข้อมูลในเบื้องต้น หรือข้อมูลขั้นมูลฐานของอำเภอบางปลาม้าก่อน เพื่อจะได้ศึกษาข้อมูลการทำผาติกรรมเวณคั้นตามกรอบการทำวิจัยต่อไป ซึ่งในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้วางกรอบการทำวิจัยไว้ เพื่อให้ทราบการเก็บรักษาเงิน หรือทรัพย์สินตามกฎหมาย ซึ่งออกโดยอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้วางระเบียบ แนวปฏิบัติการเก็บรักษาทรัพย์สินของสงฆ์ไว้ ทรัพย์สินของสงฆ์ หรือของวัดในเขตท้องที่อำเภอบางปลาม้าที่ถูกรัฐบังคับเวนคืน จำนวน ๑๐ วัด เมื่อหน่วยงานของรัฐที่บังคับเวนคืนที่ดินของสงฆ์ หรือของวัด ตัวแทนของวัด ต้องตรวจสอบข้อมูลต่าง ๆ ให้ถูกต้องแล้วบันทึกความเห็นโดยผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายสงฆ์ว่าเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย กับค่าเวนคืน (ผาติกรรม) ที่รัฐกำหนดให้ นั่น แล้วส่งเรื่อง ไปยังส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอมหาเถรสมาคม เพื่อพิจารณา หรือเพื่อทราบ เมื่อมหาเถรสมาคมมีมติให้ความเห็นชอบแล้ว ส่วนราชการนั้น ๆ จะจ่ายเงินค่าเวนคืน(ผาติกรรม)โดยผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด) รับเงินแทนวัดไว้ก่อน แล้วจังหวัดจึงจะแจ้งให้วัดมารับเงินค่าเวนคืน(ผาติกรรม)นั้น เพื่อนำไปปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมต่อไป

ในกรณี ที่วัดไม่พอใจกับเงินค่าเวนคืน (ผาติกรรม) ที่ทางหน่วยงานของรัฐนั้น จ่ายให้ วัดมีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชกฤษฎีกา หรือพระราชบัญญัติแล้วแต่กรณี ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งเป็นหนังสือ ให้ไปรับเงินค่าเวนคืน เมื่อได้ดำเนินการอุทธรณ์แล้ว รัฐมนตรีต้องดำเนินการพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน ๖๐ วัน เช่นเดียวกัน ผลจากการอุทธรณ์ แยกออกเป็น ๒ ประเด็น กล่าวคือ

๑. ได้รับเงินเพิ่ม จะต้องปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมอย่างเคร่งครัด
๒. รัฐมนตรีไม่ดำเนินการพิจารณาภายในเวลาที่กำหนด วัดฟ้องต่อศาลปกครองได้ทั้งสองกรณี

ซึ่งตามปกติเงินค่าผาติกรรมห้ามนำไปใช้โดยพลการอย่างเด็ดขาด แต่ถ้าวัดมีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินผาติกรรมจริง ๆ ต้องดำเนินการขออนุญาตจากมหาเถรสมาคมก่อนทุกครั้งไป จึงจะชอบด้วยกฎระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ พระวินัย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพราะถ้าไม่ดำเนินการขออนุญาตใช้เงินผาติกรรมก่อนย่อมมีความผิดหลายกระทงด้วยกัน

๓.๓ สาเหตุการทำผาติกรรมโดยหน่วยงานของรัฐ

๓.๓.๑ หน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนเวนคืน(ผาติกรรม)

จากการศึกษาการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ในเขตท้องที่อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ทราบว่าหน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์มีอยู่ ๒ หน่วยงาน คือ กรมทางหลวง กรมการขนส่งทางบก กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อกล่าวถึงสาเหตุการทำผาติกรรมโดยหน่วยงานของรัฐอันเกิดจากความต้องการใช้ที่ดินของวัด หรือทรัพย์สินของวัด เพื่อสร้างสาธารณูปโภค อันเป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนโดยส่วนรวม เช่น สร้างถนน คลองชลประทาน เขื่อน อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น จึงได้ตราเป็น พระราชกฤษฎีกาเวนคืนที่ดินของวัด ธรณีสงฆ์ หรือ พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จ่ายเงินค่าผาติกรรมทดแทนให้กับวัด ที่ได้ใช้ทรัพย์สินของสงฆ์ในการสร้างถนน สร้างคลองชลประทาน เป็นต้น

๑ กรมทางหลวง

พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๘ ให้กรมทางหลวงมีอำนาจดำเนินการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างขยายทางหลวง ซึ่งมาตรา ๔ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า ทางหลวงไว้ว่า ทางหลวง หมายความว่า ทางหรือถนนซึ่งจัดไว้เพื่อประโยชน์ในการจราจรสาธารณะทางบก ไม่ว่าระดับพื้นดิน ได้ดินหรือเหนือพื้นดิน หรือใต้หรือเหนืออสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นนอกจากทางรถไฟ และให้หมายความรวมถึงที่ดิน พืช พันธุ์ไม้ทุกชนิด สะพาน หรือทางระบายน้ำ อุโมงค์ ร่องน้ำ กำแพงกั้นดิน เขื่อน รั้ว หลักสำรวจหลักเขต หลักกระยะ ป้ายจราจร เครื่องหมายจราจร เครื่องสัญญาณไฟฟ้า เครื่องแสดงสัญญาณ ที่จอดรถ ที่พักคนโดยสาร เรือสำหรับขนส่งข้ามฟาก ท่าเรือสำหรับขึ้นหรือลงเรือและอาคารสถานที่ หรือสิ่งอื่นอันเป็นอุปกรณ์งานทางบรรดาที่ได้จัดไว้ในเขตทางหลวงและเพื่อประโยชน์แก่งานทั้งหลาย

การดำเนินการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของกรมทางหลวง มาตรา ๖๘ แห่งพระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. ๒๕๓๕ บัญญัติให้ดำเนินการเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

๒ กรมชลประทาน

พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พุทธศักราช ๒๔๘๕ มาตรา ๑๑ ให้

กรมชลประทานมีอำนาจดำเนินการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่การชลประทาน ซึ่งมาตรา ๔ ให้ความหมายของคำ การชลประทานไว้ว่า การชลประทาน หมายความว่า กิจการที่กรมชลประทานจัดทำขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งน้ำ หรือ เพื่อกักเก็บ รักษา ควบคุม ส่ง ระบาย หรือ แบ่งน้ำเพื่อเกษตรกรรม การพลังงาน การสาธารณสุข โภค หรือการอุตสาหกรรม และหมายความรวมถึงการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำ กับรวมถึงการคมนาคมทางน้ำซึ่งอยู่ใน เขตชลประทานด้วย

การดำเนินการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของกรมชลประทาน มาตรา ๑๑ แห่ง พระราชบัญญัติการชลประทานพุทธศักราช ๒๔๘๕ บัญญัติให้ดำเนินการเวนคืนตาม กฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

๓. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

พระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร์ พุทธศักราช ๒๔๘๒ มาตรา ๒๓ ให้กระทรวง เกษตรและสหกรณ์ดำเนินการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ เพื่อการชลประทานส่วนราษฎร์ โดย คณะกรรมการจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด คณะกรรมการอำเภอ หรือนายอำเภอ แล้วแต่ กรณี เป็นผู้เสนอเรื่องการเวนคืนต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อดำเนินการเวนคืน ซึ่ง มาตรา ๔ ได้ให้ความหมายของคำว่า การชลประทานส่วนราษฎร์ไว้ว่า การชลประทานส่วน ราษฎร์ หมายความว่า การชลประทานที่ราษฎรได้ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์แก่การ เพาะปลูกของราษฎรในท้องที่

การดำเนินการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มาตรา ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร์ พุทธศักราช ๒๔๘๒ บัญญัติให้ดำเนินการ เวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

๓.๓.๒ ดำเนินการทำถนน ชลประทาน

จากการศึกษาข้อมูลเพื่อการทำวิจัยนี้ พบว่าหน่วยงานของรัฐทำการเวนคืน ทรัพย์สินของสงฆ์เพื่อนำไปสร้างสาธารณประโยชน์ มี กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม และกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งทั้งสองหน่วยงานนี้ เมื่อจะทำการ ก่อสร้างทาง ขยายทาง หรือ ชลประทาน ก็จะดำเนินการตามกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ กล่าวคือ การตราพระราชกฤษฎีกา กำหนดแนวเขตที่จะเวนคืน หรือ การตราพระราชบัญญัติ โอนกรรมสิทธิ์ ผ่านที่ของวัด หรือทรัพย์สินของสงฆ์ ซึ่งพระราชบัญญัติเวนคืน อสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ เป็นกฎหมายกลางให้อำนาจไว้ ก็จะออกสำรวจ ปักแนวเขต

พื้นที่ที่จะเวนคืน เพื่อดำเนินการสร้างทาง หรือ คลองชลประทาน ตามโครงการที่ได้กำหนดไว้ บางครั้งอาจจะเป็นโครงการเร่งด่วนต้องรีบดำเนินการให้เสร็จทันเวลา ก็ต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกากำหนดแนวเขตที่จะเวนคืนไว้ก่อนแล้วคณะรัฐมนตรี จะมีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องกำหนดให้การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างและขยายทางหลวงแผ่นดินฯ เป็นกรณีที่มีความจำเป็นโดยเร่งด่วน เพื่อบำบัดความสะดวกและความรวดเร็วแก่การคมนาคมและการขนส่งอันเป็นกิจการสาธารณูปโภค ซึ่งถ้าการเวนคืนนั้นเข้าไปจักเป็นอุปสรรคให้ความเสียหายแก่การพัฒนาประเทศชาติในด้านเศรษฐกิจและสังคม ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ต่อไป

๓.๓.๓ แจ้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ในดำเนินการแจ้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบเรื่องเกี่ยวกับการเวนคืนที่ธรณีสงฆ์ ทางจังหวัดท้องที่ โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนั้น ๆ จะรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนำเสนอไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ทราบซึ่งเอกสารต่าง ๆ มี ดังนี้

- แบบบันทึกความคิดเห็น
- สำเนาโฉนดที่ดินที่ถูกเวนคืน
- ราคาประเมินที่ดิน
- สำเนาหนังสือรับรองการรังวัดที่ดิน

เมื่อได้รับเอกสาร ข้อมูลจากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดแล้ว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะได้นำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อทราบ หรือเพื่อพิจารณา มีมติให้ความเห็นชอบก่อน หน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนจึงจะจ่ายเงินค่าเวนคืนให้กับวัดได้

๓.๓.๔ แจ้งวัดที่ถูกเวนคืน (ผาติกรรม)

หน่วยงานของรัฐที่เวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์โดยรวม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัดกล่าว คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เจ้าคณะผู้ปกครอง จนถึงมหาเถรสมาคม แต่ทั้งนี้ วัดซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกเวนคืนนั้นเมื่อได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่แล้ว จะต้องตรวจสอบทรัพย์สินของวัดที่จะต้องเวนคืนนั้นว่ามีอะไรบ้าง พร้อมทั้งตรวจสอบราคาประเมินที่ดินในปีที่มีพระราชกฤษฎีกาออกมาใช้บังคับให้ถูกต้องตามเป็นจริง ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสต้องดำเนินการในฐานะตัวแทนของวัด การละเลยไม่ตรวจสอบย่อมจะไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัยและ

กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ เมื่อดำเนินการเห็นว่าถูกต้องแล้วก็นับทำให้ความเห็นชอบ หรือไม่เห็นชอบกับค่าเวนคืนที่หน่วยงานรัฐเวนคืนจากเจ้าคณะผู้ปกครอง และฝ่ายบ้านเมืองพร้อมทั้งส่งบันทึกนั้น ไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อดำเนินการต่อไป

๓.๓.๔.๑ เนื้อที่เวนคืน (ผาติกรรม)

เนื้อที่ที่จะเวนคืน(ผาติกรรม) รวมทั้งทรัพย์สินอย่างอื่นที่อยู่ในแนวเขตที่จะเวนคืนไม่ว่าจะเวนคืนโดยพระราชบัญญัติ โอนกรรมสิทธิ์ที่ธรณีสงฆ์^{๓๘}

หรือ พระราชกฤษฎีกากำหนดแนวเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนเพื่อสร้างทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๓๓๕๑ สายแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๓๑๘ (แก้งห้อย) – บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๔๒๒(บางสาม)ตอนบ้านบางใหญ่- บ้านบางสาม^{๓๙} โดยหน่วยงานของรัฐที่เวนคืนก่อสร้างคลองส่งน้ำ คลองกั้นน้ำ สร้างถนน ขยายถนน ก็ตามแต่ได้กำหนดพื้นที่ที่จะเวนคืนโดยระบุทรัพย์สินเป็นของผู้ทรงกรรมสิทธิ์ไว้อย่างชัดเจน เช่น กรมชลประทาน ได้ก่อสร้างคลองส่งน้ำสายที่ ๑ ตอน กม.ที่ ๐.๖๖๗ ถูกที่ธรณีสงฆ์วัดช่องลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๑๑ ไร่ ๓ งาน ๑๐ ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ ๗๒๕๓

แขวงการทางสุพรรณบุรีที่ ๑ กรมทางหลวง สร้างทางหมายเลข ๓๓๕๑ สายแยกทางหลวงหมายเลข ๓๓๑๘ (แก้งห้อย)-บางแม่หม้าย ผ่านที่ธรณีสงฆ์วัดบ้านหมี่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๑ ไร่ ๑ งาน ๗๓ ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ ๗๖๒๑ ซึ่งเนื้อที่ที่จะเวนคืนนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะเวนคืนต้องออกสำรวจ ตรวจสอบทรัพย์สินที่จะเวนคืนไว้ในเบื้องต้นเพื่อนำไปกำหนดราคาที่จะเวนคืนในขั้นตอนต่อไป

ในประเด็นที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตเอาไว้ดังนี้ว่า การรังวัดเพื่อให้ได้เนื้อที่ที่จะทำการเวนคืนทรัพย์สินของวัดนั้น หน่วยงานของรัฐที่ดำเนินการเวนคืนจะมีการรังวัดเนื้อที่ที่จะทำการเวนคืนเป็นอันดับแรกก่อน เมื่อทำการรังวัดได้เนื้อที่เท่าใดแล้ว ก็จะมีการรับรองการรังวัดแบ่งแยกที่ดินเพื่อเป็นทางหลวงสายนั้น ๆ พร้อมทั้งได้ลงนามว่าได้ทำการรังวัดถูกต้องแล้ว นำเสนออธิบดีกรมทางหลวง เพื่อทราบ แล้วกำหนดวงเงินเป็นค่าทดแทน หรือที่เรียกว่าเงินค่าเวนคืน ซึ่งจะได้รับเงินตามที่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการเวนคืน

^{๓๘} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๘ ตอนที่ ๒๓๕ ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๓๕.

^{๓๙} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๔ ตอนที่ ๑๔ ก ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๔๐.

ได้รับรองการรังวัดเนื้อที่ที่จะเวนคืนนั้น ทำให้เป็นประเด็นปัญหาในการต่อมาว่า เมื่อเจ้าพนักงานที่ดิน ทำการรังวัดแบ่งแยกโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้แก่หน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืน บางครั้งเนื้อที่ก็ขาด บางครั้งเนื้อที่ก็เกิน จากเนื้อที่ที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนได้ทำการรังวัดไว้ในเบื้องต้น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำการเวนคืนก็ต้องดำเนินการขอเงินค่าเวนคืนที่จ่ายเกินไปจากผู้ที่ถูกเวนคืนคืน หรือบางรายเมื่อเจ้าพนักงานที่ดินมาทำการรังวัดเพื่อหักแบ่งแยกให้แก่หน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนได้เนื้อที่ มากกว่าที่กำหนดไว้เดิม หน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนก็ต้องจ่ายเงินค่าเวนคืนเพิ่มขึ้นให้แก่เจ้าของที่ดิน ในประเด็นเหล่านี้ ขั้นตอนต่าง ๆ เจ้าของทรัพย์สินมิได้เป็นผู้ดำเนินการแต่อย่างใดการรังวัดก็เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อขาดหรือเกิน ความบกพร่องต่าง ๆ ก็น่าจะเป็นข้อผิดพลาดของเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง มิใช่จะทำให้ผู้ที่ถูกบังคับเวนคืนต้องมารับผิดชอบในเรื่องที่ตนเองมิได้กระทำ ซึ่งจากประเด็นปัญหาที่กล่าวมานี้ บางรายถึงกับถูกหน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนฟ้องศาลเพื่อให้ได้เงินที่จ่ายเกินคืนกลับมา หรือบางรายเมื่อเจ้าพนักงานที่ดินทำการรังวัดแล้วได้เนื้อที่มากกว่าที่กำหนดไว้เดิม หน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนก็จะจ่ายเงินค่าเวนคืนให้ในราคาที่จ่ายไว้เดิม โดยไม่คำนึงถึงว่าระยะเวลาจะล่วงเลยไปนานเท่าไรแล้ว ก็ทำให้เป็นปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการเวนคืน กับผู้ทรงกรรมสิทธิ์ที่ถูกเวนคืน ทางออกในเรื่องนี้น่าจะได้เจรจาระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินที่จะเวนคืนก่อน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนควรรับดำเนินการรังวัดให้ถูกต้องและรวดเร็ว อย่าปล่อยทิ้งไว้ให้นานาน ไม่ว่าจะเป็นของวัด หรือของเอกชน เพื่อเป็นการป้องกันการฟ้องร้องเป็นคดีความกันในเรื่องที่ไม่จำเป็น

๓.๓.๔.๒ อัตราค่าเวนคืน(ผาติกรรม)

เมื่อการดำเนินการหน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืน หน่วยงานนั้น ๆ ได้กำหนดอัตราค่าเวนคืนเป็นจำนวนเงินตามที่คณะกรรมการเบื้องต้นกำหนดไว้โดยราคาที่คณะกรรมการกำหนดให้นี้ จะกำหนดตามราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินที่จะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนสิทธิ และนิติกรรมในราคาประเมินที่ดินช่วงนั้น ๆ กล่าวคือ การประเมินที่ดินหน่วยงานของรัฐจะประเมิน ๔ ปีต่อครั้ง เช่น ราคาประเมิน ปี ๒๕๓๕-๒๕๓๘ เป็นต้น ในบางพื้นที่กำหนดราคาให้อัตราไร่ละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท อีกประการหนึ่ง ราคาประเมินนี้ หน่วยงานของรัฐได้กำหนดตามพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในบริเวณ

ที่จะเวนคืนใน พ.ศ. ๒๕๓๕ “ประกาศใช้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าในช่วงระหว่างราคาประเมินทุนทรัพย์ ปีที่ ๑ กับ ปีที่ ๔ ราคาซื้อขายจริง ตามสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่มีความเจริญเติบโต และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ย่อมจะมีการคลาดเคลื่อน ไม่ตรงกับราคาที่มีการซื้อขายจริงในแต่ละปี ซึ่งจะเห็นได้จากการอุทธรณ์ ต่อรัฐมนตรีตามที่กฎหมายกำหนดหรือยื่นฟ้องต่อศาล อันเนื่องมาจากความไม่พอใจในราคาเวนคืนที่ทางคณะกรรมการเมืองดันอิงราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินได้กำหนดให้ ซึ่งทางออกในประเด็นนี้ หน่วยงานของรัฐที่เวนคืนน่าจะมีการเจรจากับเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ในราคาทรัพย์สินที่จะเวนคืนให้เป็นที่พอใจ หรือเป็นธรรม ในราคาที่เป็นปัจจุบันที่มีการซื้อขายจริงก่อนจะดำเนินการในขั้นตอนต่อไป ไม่ใช่อ้างแต่ราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ประกาศใช้อยู่ในขณะนั้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดความขัดแย้ง ความไม่พอใจ ต่อหน่วยงานราชการ นั้น ๆ ก็น่าจะเป็นทางออกที่ดีทั้งสองฝ่าย อันจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ในการพัฒนาประเทศต่อไป

๓.๓.๔.๓ จำนวนเงิน

ในเรื่องจำนวนเงินค่าเวนคืนเป็นเรื่องที่จะต้องทำความเข้าใจกันก่อนว่าเงินที่ได้จากการเวนคืนตามมติมหาเถรสมาคมได้วางกฎระเบียบเอาไว้อย่างชัดเจนว่าจะปฏิบัติกับเงินค่าเวนคืนอย่างไร เมื่อกล่าวถึงจำนวนเงินค่าเวนคืนก็ย่อมจะต้องเกี่ยวข้องกับ จำนวนที่ดิน หรือทรัพย์สินอย่างอื่นที่เวนคืน จึงจะกำหนดจำนวนเงินค่าเวนคืนได้ เช่น ราคาประเมินที่ดิน ปี พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๕๐^{๔๐} ในท้องที่เทศบาลตำบลบางปลาหมอ อำเภอบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้กำหนดราคาประเมิน ไว้ดังนี้

๑. หน่วยที่ ๑ ที่ดินติดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๓๕๑ (แก้งห้อย-บางแม่หม้าย)

๑.๑ ที่ดินติดถนนระยะ ๔๐ เมตร ราคาประเมินไร่ละ ๘๐๐,๐๐๐ บาท

๑.๒ ที่ดินต่อจากหน่วย ๑.๑ ระยะไม่เกิน ๔๐ เมตรในแปลงเดียวกัน ราคาประเมินไร่ละ ๔๐๐,๐๐๐ บาท

๒. หน่วยที่ ๒ ที่ดินติดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๓๑๘ (แก้งห้อย-สวนแตง)

๒.๑ ที่ดินติดถนนระยะ ๔๐ เมตร ไร่ละ ๖๐๐,๐๐๐ บาท

^{๔๐} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๕ ตอนที่ ๑๒๕ ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๓๕.

^{๔๑} สำนักงานประเมินราคาทรัพย์สิน กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง.

๒.๒ ที่ดินต่อจากหน่วยที่ ๒.๑ ระยะไม่เกิน ๔๐ เมตร ในแปลงเดียวกัน ราคาประเมิน ไร่ละ ๓๐๐,๐๐๐ บาท

๓. หน่วยที่ ๓ ที่ดินติดถนน ร พ ช สายบ้านหมี-บ้านเสาชง

๓.๑ ที่ดินติดถนนระยะ ๔๐ เมตร ราคาประเมินไร่ละ ๖๐๐,๐๐๐ บาท

๓.๒ ที่ดินต่อจากหน่วยที่ ๓.๑ ระยะไม่เกิน ๔๐ เมตร ในแปลงเดียวกัน ราคาประเมิน ไร่ละ ๓๐๐,๐๐๐ บาท

๔ หน่วยที่ ๔ ที่ดินติดถนน ซอย ทาง แม่น้ำสุพรรณบุรี คลองชลประทาน คลองสาธารณะระยะไม่เกิน ๔๐ เมตรราคาประเมินไร่ละ ๓๐๐,๐๐๐ บาท

๕ หน่วยที่ ๕ ที่ดินนอกจากหน่วยที่ ๑-๔ ราคาประเมินไร่ละ ๑๐๐,๐๐๐ บาท

จากราคาประเมินที่ดินที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้ ย่อมทราบไว้ ที่ดินที่ถูกเวนคืนตั้งอยู่ในโซนไหน หน่วยไหน เมื่อทราบราคาประเมินได้อย่างนี้แล้วคณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นที่ทำการเวนคืนก็จะกำหนดราคาที่ดินที่ถูกเวนคืน เนื้อที่เท่าไร เป็นจำนวนเงินเท่าไร

หรือมีอีกแนวทางหนึ่ง หน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนตกลงราคาซื้อขายกันกับเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกเวนคืนให้เป็นที่พอใจกันทั้งสองฝ่ายก็สามารถทำได้ แต่ในประเด็นนี้ ยังไม่ปรากฏว่าวัดที่ถูกบังคับเวนคืนในท้องที่อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี มีหน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนได้ทำการตกลงราคาค่าพาติกรรมกันตามราคาท้องตลาดแต่ประการใด

การดำเนินการเวนคืนของหน่วยงานของรัฐ ที่ได้ดำเนินการไปตามระเบียบกฎหมายที่ได้ให้อำนาจไว้นี้ ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตไว้ดังนี้ว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ทุกหน่วยงานควรจะให้ความชัดเจนตั้งแต่แรก ในการกระบวนการเวนคืน(พาติกรรม) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเนื้อที่ ราคา จำนวนเงิน เพราะว่าการปกป้องคุ้มครองสงวนรักษาทรัพย์สินของสงฆ์ ก็เป็นสิ่งที่จำเป็น และสำคัญมากเหมือนกัน ดังจะเห็นจากมติมหาเถรสมาคมได้กำหนดแนวทางการรักษาเงินค่าพาติกรรมไว้ เพื่อให้ที่ดินที่สูญเสียไปได้เงินมาทดแทนยังอยู่เสมือนหนึ่งว่าที่ดินของวัดที่เสียไปยังคงอยู่นั่นเอง

๓.๓.๕ จ่ายเงินค่าเวนคืน(พาติกรรม)

การจ่ายเงินค่าพาติกรรมนี้ เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นชอบมีมติไม่ขัดข้องกับค่าเวนคืนที่หน่วยงานทางราชการเวนคืนได้กำหนดค่าพาติกรรมไว้แล้ว หน่วยงานที่ทำการเวนคืนได้ติดต่อประสานงานกับจังหวัดเจ้าของพื้นที่ที่เวนคืนเป็นผู้รับเงินแทนวัด โดยผู้ว่า

ราชการจังหวัดนั้น ๆ ลงนาม รับเงินแทนวัดไว้ก่อน ซึ่งตามปกติจะจ่ายให้เป็นเช็คเงินสดในนามของวัด ตามจำนวนเงินที่เวนคืนให้กับวัด เมื่อผู้ว่าราชการได้รับเงินแทนวัดไว้แล้ว ก็จะแจ้งให้เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้แทนวัดให้มารับเงินค่าผาติกรรม เมื่อเจ้าอาวาสรับเงินจากผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว ก็จะนำเงินจำนวนดังกล่าวไปฝากไว้ในธนาคารในชื่อบัญชี เงินค่าผาติกรรมของวัด..... ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๒๖/๒๕๔๓ ตามมติที่ ๓๕๔/๒๕๔๓ เรื่อง หลักเกณฑ์ในการฝากและสั่งจ่ายเรื่องเงินค่าผาติกรรม

ซึ่งจะเห็นได้ว่า การจ่ายเงิน รับเงินค่าผาติกรรมจากหน่วยงานที่เวนคืนนั้น มีส่วนราชการเข้ามาเกี่ยวทุกขั้นตอน ในขั้นตอนการจ่ายเงิน รับเงินนี้ก็เช่นกัน เมื่อหน่วยงานราชการที่เวนคืนนำเช็คเงินสดมาจ่ายให้แก่วัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้รับเช็คไว้เป็นอันดับแรก แล้วจึงแจ้งให้วัดที่ถูกเวนคืนมารับเช็คเงินสดค่าผาติกรรมนั้นไปปฏิบัติตามกฎระเบียบของคณะสงฆ์ต่อไป

๓.๓.๖ ผาติกรรมโดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

เหตุแห่งการตราพระราชกฤษฎีกา

ในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ไม่ว่าของสงฆ์หรือของเอกชนหากเจ้าหน้าที่ไม่ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืนเป็นการแน่นอน เช่น ทรัพย์สินส่วนนี้นี้เป็นของใคร มีจำนวนเนื้อที่เท่าไร ที่รายที่จะต้องเวนคืน ก็จะต้องมีการตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนไว้ก่อน^{๔๒} เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เวนคืน ในการเข้าไปดำเนินการสำรวจเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับทรัพย์สินที่จะเวนคืน พระราชกฤษฎีกานั้นจะต้องระบุถึง

- ความประสงค์ของการเวนคืน
- เจ้าหน้าที่เวนคืน
- เขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนเท่าที่จำเป็น

และจะต้องมีแผนที่หรือแผนผังประเมินเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืน และแสดงเขตที่ดินที่อยู่ในบริเวณที่ประเมินนั้นติดไว้ท้ายพระราชกฤษฎีกา^{๔๓} ด้วย

^{๔๒} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๔ ตอน ๑๖๔ ว่าด้วยเรื่องพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๐ มาตรา ๕ วรรค สาม.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๖ วรรคหนึ่ง, วรรคสอง.

การดำเนินการของเจ้าหน้าที่

เมื่อพระราชกฤษฎีกาใช้บังคับแล้ว เจ้าหน้าที่ หรือ ผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่จะดำเนินการดังนี้

(๑) ปิดประกาศสำเนาพระราชกฤษฎีกาพร้อมทั้งแผนที่หรือแผนผังท้ายพระราชกฤษฎีกาไว้โดยเปิดเผย ณ สถานที่^{๔๔} ดังนี้

๑.๑ ที่ทำการของเจ้าหน้าที่

๑.๒ ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขต และที่ทำการแขวง หรือ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการตำบล และที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ในท้องที่ที่อสังหาริมทรัพย์ซึ่งจะเวนคืนนั้นตั้งอยู่

๑.๓ สำนักงานที่ดินจังหวัด และ ที่ทำการที่ดินอำเภอในท้องที่ที่ทรัพย์สินซึ่งจะต้องเวนคืนนั้นตั้งอยู่

(๒) เข้าไปในที่ดิน หรืออสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นที่อยู่ภายในเขตพื้นที่ดินตามแผนที่เพื่อทำการสำรวจ และ เพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืน แต่ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้เป็นเจ้าของ หรือครอบครองอสังหาริมทรัพย์โดยชอบด้วยกฎหมายทราบถึงกิจการที่จะเข้าไปกระทำล่วงหน้า ไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน ก่อนวันเริ่มทำการนั้น และเจ้าของ หรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์โดยชอบด้วยกฎหมายที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการที่เจ้าหน้าที่ หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ได้กระทำการนั้น^{๔๕}

(๓) ทำการสำรวจเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนแน่นอน ซึ่งต้องทำให้เสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวัน ที่เป็นการเวนคืนเพื่อสร้างหรือขยายทางหลวง ทางรถไฟ ทางพิเศษ คลองชลประทาน หรือกิจการอื่นที่คล้ายคลึงกัน ต้องสำรวจให้เสร็จภายในสองปีนับตั้งแต่วันพระราชกฤษฎีกาใช้บังคับ^{๔๖}

(๔) ตกลงซื้อขายและกำหนดจำนวนเงินค่าทดแทนอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนแก่เจ้าของทรัพย์สินนั้นให้เป็นที่พอใจกันทั้งสองฝ่าย แต่จะให้ราคาหรือค่าทดแทนเกินกว่าราคาเบื้องต้นที่คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนดไว้ไม่ได้^{๔๗}

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๗

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๘.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๙ วรรคหนึ่ง.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๐.

การตกลงซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืน ภายหลังจากที่ได้มีพระราชกฤษฎีกาแล้ว แบ่งออกเป็น ๒ กรณี คือ

๔.๑ ตกลงซื้อขายกันได้และตกลงกันได้ในเรื่องจำนวนเงินค่าทดแทน ในกรณีที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ สามารถตกลงซื้อขายทรัพย์สินที่จะต้องเวนคืนกับเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นได้แล้ว เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่จะจ่ายเงินค่าทดแทนอสังหาริมทรัพย์ ตามราคาที่คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนดไว้ให้แก่เจ้าของหรือผู้ที่ทรัพย์สินนั้นภายในกำหนดเวลาหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับตั้งแต่วันทำสัญญาซื้อขาย^{๔๘}

การทำสัญญาซื้อขาย ถ้าอสังหาริมทรัพย์ที่ซื้อขายมีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินเจ้าหน้าที่ หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่จะมีหนังสือแจ้งให้เจ้าพนักงานที่ดินทราบและ ให้เจ้าพนักงานที่ดินดำเนินการแก้ไขหลักฐานทางทะเบียนในหนังสือแสดงสิทธิฉบับสำนักงานที่ดินและฉบับที่ผู้มีสิทธิในที่ดินยึดถือไว้ เมื่อแก้ไขเสร็จแล้วถือว่าเป็นการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามกฎหมายแล้ว โดยได้รับค่ายกเว้นค่าธรรมเนียมและค่าอากรแสตมป์ และถือว่ามีกรรมสิทธิในอสังหาริมทรัพย์นับแต่วันชำระเงิน^{๔๙} แต่ถ้าอสังหาริมทรัพย์ที่ซื้อขายไม่มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิในที่ดินเจ้าพนักงาน จะแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อดำเนินการสอบสวนให้ทราบถึงผู้มีสิทธิในอสังหาริมทรัพย์แล้วจึงจะดำเนินการซื้อขายดังกล่าวมาข้างต้น^{๕๐}

ในประเด็นนี้ ถ้าเป็นทรัพย์สินของสงฆ์จะรับเงินได้ ก็ต่อเมื่อ มีมติมหาเถรสมาคมให้ความเห็นชอบ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการเวนคืนจึงจะจ่ายเงินค่าเวนคืนนั้นได้

๔.๒ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ สามารถตกลงซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืนกับเจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ได้ แต่ไม่อาจตกลงกันได้ในเรื่องจำนวนเงินค่าทดแทน เจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์อาจเลือกปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ คือ

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง.

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๑ วรรคสอง.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๒ วรรคหนึ่ง.

๔.๒.๑ รับเงินค่าทดแทนตามราคาเบื้องต้นที่คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนดไว้ไปก่อน โดยสงวนสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกา ซึ่งในกรณีนี้เจ้าหน้าที่ผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ จะดำเนินการทำสัญญาโดยมีเงื่อนไขดังกล่าว แล้วจ่ายเงินค่าทดแทนให้ไปก่อน^{๕๑}

๔.๒.๒ ไม่ยอมรับเงินค่าทดแทนตามราคาเบื้องต้น ที่คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนดไว้ ในกรณีเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่จะนำเงินค่าทดแทนไปวางไว้ต่อศาล สำนักงานวาทัพย์ หรือฝากไว้กับธนาคารออมสินในนามผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทน โดยแยกฝากเป็นบัญชีเฉพาะราย ให้รวมถึงดอกเบี้ยที่เกิดจากการฝากนั้นด้วย^{๕๒} เมื่อผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นประสงค์จะขอรับเงินดังกล่าวต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบห้าวันเพื่อทำการเบิกจ่ายให้แก่เจ้าของกรรมสิทธิ์^{๕๓} ต่อไป

ทั้งสองประเด็นตามกฎหมายนี้ ผู้วิจัย เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเวนคืนที่กรณีสงฆ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เวนคืน ก็จะได้รับเงินจำนวนตามราคาประเมินที่ดิน ในปีทำการเวนคืนนั้น เป็นหลักในการดำเนินการค่าทดแทน ซึ่งตามปกติ การประเมินที่ดิน จะทำการประเมินคราวละ ๔ ปี ดูเหมือนว่า คณะกรรมการเบื้องต้นก็จะใช้หลักเกณฑ์นี้กำหนดราคาที่จะประเมิน เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ เจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะนำเงินไปฝากไว้ที่ธนาคาร ในนามของวัดนั้น ๆ ที่ถูกบังคับเวนคืน

อายุของพระราชกฤษฎีกา

ในกรณีที่พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินที่จะเวนคืน มิได้ระบุระยะเวลาใช้บังคับไว้ อายุการใช้บังคับของพระราชกฤษฎีกามีอายุเพียงสองปี แต่ถ้าได้ระบุระยะเวลาไว้เท่าใดอายุการใช้บังคับของพระราชกฤษฎีกาก็ต้องเป็นไปตามนั้นแต่ต้องไม่เกินสี่ปี^{๕๔} ซึ่งจะเห็นได้ว่าอายุของพระราชกฤษฎีกาที่กำหนดไว้นี้ ก็เพื่อความจำเป็นของเจ้าหน้าที่หรือผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ในการสำรวจที่ดินที่จะต้องบังคับเวนคืน เมื่อมีเหตุจำเป็นจริง ๆ ที่ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในอายุของพระราชกฤษฎีกานั้นได้ คณะกรรมการจะขอให้

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๐ วรรคสอง.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๓๑ วรรคหนึ่ง

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๓๑ วรรคสอง

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๖ วรรคสาม.

รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาขยายเวลาต่อไปอีกก็ได้ แต่ต้องไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน^{๕๕}

พระราชกฤษฎีกาหมคอายุ

เมื่อพระราชกฤษฎีกาหมคอายุลง เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ย่อมหมคอำนาจที่จะดำเนินการตามมาตรา ๗, ๘ นอกจากนี้แล้ว คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้น ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป ก็ไม่อาจกำหนดราคาเบื้องต้นของอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืน และจำนวนเงินค่าทดแทนซึ่งจะจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนด้วยตามมาตรา ๙

๒. คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้น

๒.๑ องค์ประกอบและหน้าที่

เมื่อเจ้าหน้าที่ หรือ ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ ได้เข้าดำเนินการสำรวจที่ดินที่จะต้องเวนคืนเสร็จแล้วบางส่วน หรือเสร็จแล้วทั้งหมด ก็จะทำเรื่องเสนอรัฐมนตรีผู้รักษาการ ตามพระราชกฤษฎีกา ให้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งภายในกำหนดเวลาสามสิบวันนับแต่วันที่สำรวจเสร็จ ซึ่งประกอบด้วย

- ผู้แทนของเจ้าหน้าที่หนึ่งคน
- ผู้แทนกรมที่ดินหนึ่งคน
- ผู้แทนของหน่วยงานอื่นของรัฐหนึ่งคน
- และผู้แทนของสภาท้องถิ่นในท้องที่ที่อสังหาริมทรัพย์ซึ่งจะต้องเวนคืนตั้งอยู่แห่ง ละหนึ่งคน

เพื่อทำหน้าที่กำหนดราคาเบื้องต้นของอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืน และจำนวนเงินค่าทดแทนที่จะจ่ายให้แก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามมาตรา ๑๘

ในกรณีที่พระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖ ผ่านเขตท้องที่ใด ให้มีผู้แทนของสภาท้องถิ่นนั้นแห่งละหนึ่งคนเข้าร่วมเป็นกรรมการตามวรรคสองด้วย^{๕๖}

^{๕๕} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๘ ตอนที่ ๗๗ (ฉบับพิเศษ) ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ เรื่องประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔ เรื่อง การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ ข้อ ๑ วรรคสาม.

^{๕๖} พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐ มาตรา ๙ วรรคหนึ่ง วรรคสอง วรรคสาม.

ในการดำเนินการของคณะกรรมการต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จ และปิดประกาศราคาที่กำหนดไว้ ณ สถานที่แห่งเดียวกันกับสถานที่ปิดประกาศสำเนาพระราชกฤษฎีกา ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง แต่ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นทำให้ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คณะกรรมการจะขอให้รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวขยายเวลาออกไปอีกก็ได้ แต่ต้องไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน ^{๕๗}

๒.๒ การกำหนดราคาเบื้องต้นและจำนวนเงินค่าทดแทน

คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้น จะกำหนดราคาเบื้องต้นของอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืน และ จำนวนเงินค่าทดแทนที่จะจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิรับเงินค่าตอบแทน โดยอาศัยหลักเกณฑ์ดังนี้

- (๑) บุคคลที่คณะกรรมการสามารถกำหนดราคาเงินค่าทดแทนให้ได้
- (๒) หลักในการกำหนดเงินค่าทดแทน
- (๓) กรณีที่คณะกรรมการไม่สามารถกำหนดเงินค่าทดแทนให้ได้

(๑) บุคคลที่คณะกรรมการสามารถกำหนดเงินค่าทดแทนให้ได้

บุคคลซึ่งคณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้น สามารถกำหนดเงินค่าตอบแทนให้ได้ต้องเป็นบุคคลผู้มีสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ ดังจะกล่าวต่อไปนี้ แต่สิทธิของบุคคลดังกล่าวต้องเป็นสิทธิที่ชอบด้วยกฎหมาย และมีอยู่แล้วก่อนวันใช้บังคับ ในวันใช้บังคับหรือหลังวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาแล้วแต่กรณี คือ

- (๑.๑) เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายซึ่งที่ดินที่จะต้องเวนคืน
- (๑.๒) เจ้าของโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นที่ติดบนที่ดินซึ่งมีอยู่ในที่ดินที่จะต้องเวนคืนในวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกา หรือได้ปลูกสร้างขึ้นภายหลังโดยได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่
- (๑.๓) ผู้เช่าที่ดิน โรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นในที่ดินต้องเวนคืน แต่การเช่านั้นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ซึ่งได้ทำไว้ก่อนวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกา หรือ

^{๕๗} ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔ ข้อ ๑.

ได้ทำขึ้นภายหลังโดยได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ และการเช่านั้นยังไม่ระบุไปในวันที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ได้ครอบครองที่ดิน โรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างดังกล่าว แต่เงินค่าทดแทนในการเช่านี้จะต้องกำหนดให้เฉพาะที่ผู้เช่าที่ได้เสียหายจริง โดยเหตุที่ต้องออกจากที่ดิน โรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวก่อนสัญญาเช่าระงับ

(๑.๔) เจ้าของต้นไม้ยืนต้นที่มีอยู่ในที่ดินของตนในวันที่พระราชกฤษฎีกาบังคับใช้

(๑.๕) เจ้าของโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นที่รื้อถอนได้ซึ่งมีอยู่ในที่ดินต้องเวนคืน ในวันพระราชกฤษฎีกาใช้บังคับ แต่ต้องไม่เป็นผู้ซึ่งจำต้องรื้อถอนโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างดังกล่าวไปเมื่อได้รับแจ้งจากเจ้าของที่ดิน เงินค่าทดแทนนี้จะต้องกำหนดให้เฉพาะค่ารื้อถอน ค่าขนย้ายและค่าปลูกสร้างใหม่เท่านั้น

(๑.๖) บุคคลผู้เสียสิทธิในการใช้ทาง วางท่อน้ำ ท่อระบายน้ำ สายไฟฟ้า หรือสิ่งอื่นซึ่งคล้ายกันผ่านที่ดินที่ต้องเวนคืน ในกรณีที่บุคคลเช่นว่านั้นได้จ่ายค่าทดแทนในการใช้สิทธิดังกล่าวให้แก่เจ้าของที่ดินที่ต้องเวนคืนแล้ว^{๕๘}

(๒) หลักในการกำหนดเงินค่าทดแทน

(๒.๑) กรณีทั่วไป

การกำหนดเงินค่าทดแทน สำหรับอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนโดยทั่วไปนั้น คณะกรรมการเบื้องต้นจะกำหนดโดยคำนึงถึง

(๒.๑.๑) ราคาที่ซื้อขายกันตามปกติในท้องตลาด ของอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนตามที่เป็นอยู่ในวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกา

(๒.๑.๒) ราคาของอสังหาริมทรัพย์ที่มีการตีราคาไว้ เพื่อประโยชน์ แก่การเสียภาษีบำรุงท้องที่

(๒.๑.๓) ราคาประเมินทุนทรัพย์เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม

(๒.๑.๔) สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืน

(๒.๑.๕) เหตุและวัตถุประสงค์ของการเวนคืน

^{๕๘} ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔ ข้อ ๑, พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ มาตรา ๑๘.

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ที่ถูกเวนคืนและสังคม^{๕๕}

(๒.๒) กรณีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพียงบางส่วนและส่วนที่ เหลือราคาเปลี่ยนแปลงไป

ในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ หากปรากฏว่าอสังหาริมทรัพย์ต้องเวนคืนแต่เพียง
บางส่วนและส่วนที่เหลืออยู่มีราคาเปลี่ยนแปลงไปโดยราคาสูงขึ้น หรือ ลดลงแล้วนอกจากคณะกรรมการ
กำหนดราคาเบื้องต้นจะต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังที่กล่าวมาแล้ว คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นยัง
ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(๒.๒.๑) ส่วนที่เหลือราคาสูงขึ้น ในกรณีที่ต้องเวนคืนอสังหาริมทรัพย์
ส่วนที่เหลือจากการถูกเวนคืนมีราคาสูงขึ้นเนื่องจากการงาน หรือกิจการใดที่เจ้าหน้าที่หรือผู้
ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ได้ทำไปในการเวนคืนแล้ว คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นจะต้อง
กำหนดค่าตอบแทน โดยเอาราคาที่สูงขึ้นหักออกจากเงินค่าตอบแทน แต่อย่างไรก็ตาม จะ
ถือว่าราคาที่เพิ่มสูงขึ้นนี้ เพิ่มสูงกว่าจำนวนเงินค่าทดแทนซึ่งเจ้าของ หรือผู้ครอบครอง
อสังหาริมทรัพย์กลับจะต้องให้เงินแก่เจ้าหน้าที่อีกไม่ได้

(๒.๒.๒) ส่วนที่เหลือราคาลดลง ในกรณีที่ต้องเวนคืนอสังหาริมทรัพย์
ส่วนที่เหลือจากการเวนคืนมีราคาลดลง คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นต้องกำหนดเงิน
ค่าทดแทนให้เป็นการเฉพาะสำหรับ อสังหาริมทรัพย์ในส่วนที่เหลืออยู่นั้น^{๖๐} การคำนวณว่า
อสังหาริมทรัพย์มีราคาสูงขึ้นหรือลดต่ำลงดังกล่าวนั้นต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีกำหนดในพระราช
กฤษฎีกา^{๖๑}

(๒.๓) การใช้ประโยชน์จากอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืน

ในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ หากอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนนั้น เจ้าของ
หรือผู้ครอบครองได้ใช้ประโยชน์ หรือมิได้ใช้ประโยชน์จากอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวเป็น
ประการใดแล้ว การกำหนดเงินค่าทดแทนสำหรับอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนนั้น
คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

^{๕๕} ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔ ข้อ ๑, พระราชบัญญัติเวนคืน
อสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ มาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน ข้อ ๑, ประกอบ มาตรา ๒๑ วรรคสอง และวรรคสาม.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน ข้อ ๑, ประกอบมาตรา ๒๑ วรรคสี่, และวรรคท้าย .

(๒.๓.๑) เจ้าของหรือผู้ครอบครอง ใช้ประโยชน์จากอสังหาริมทรัพย์ ในกรณีที่ต้องเวนคืนที่ดินนั้น เจ้าของหรือผู้ครอบครองใช้ประโยชน์อยู่โดยใช้อยู่อาศัย หรือประกอบการค้าขาย หรือประกอบกิจการอยู่ และเจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์นั้นได้รับความเสียหาย เนื่องจากต้องออกจากอสังหาริมทรัพย์นั้นแล้วคณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นต้องกำหนดเงินค่าทดแทนให้ในกรณีสำหรับความเสียหายนั้นด้วย^{๖๒}

ค่าทดแทนความเสียหายตามข้อนี้ มิใช่ค่าทดแทนสำหรับตัวทรัพย์สินที่ถูกเวนคืนโดยตรง แต่เป็นค่าทดแทนสำหรับความเสียหายอันสืบเนื่องมาจากการเวนคืนนั้น เช่น การเสียค่าค่าขาย การที่ไม่สามารถเก็บเกี่ยวพืชล้มลุกได้ตามกำหนด เป็นต้น

(๒.๓.๒) เจ้าของหรือผู้ที่ครอบครองอสังหาริมทรัพย์มิได้ใช้ประโยชน์จากอสังหาริมทรัพย์ ในกรณีที่ต้องเวนคืนที่ดินนั้นเป็นที่ดินและเจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินมิได้ใช้ที่ดินนั้นเพื่อการอยู่อาศัย หรือใช้ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพหรือทำประโยชน์ในที่ดินนั้นอย่างแท้จริง และมีการเวนคืนที่ดินนั้นภายในเวลาห้าปีนับแต่วันที่เจ้าของหรือผู้ที่ครอบครองได้ที่ดินนั้นมาแล้ว คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นจะกำหนดเงินค่าทดแทนให้ต่ำกว่าเงินค่าทดแทนโดยอาศัยหลักเกณฑ์กำหนดค่าทดแทนกรณีทั่วไปในข้อ ๒.๑ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นก็ได้ แต่ต้องไม่น้อยกว่าราคาที่ดิน ในขณะที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองได้ที่ดินนั้นมา^{๖๓}

(๓) กรณีคณะกรรมการไม่สามารถกำหนดเงินค่าทดแทนให้ได้

คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้น จะคิดเงินค่าทดแทนสำหรับราคาที่ดินที่สูงขึ้นเพราะทรัพย์สินต่อไปนี้ไม่ได้ คือ

(๓.๑) โรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างที่ได้สร้างหรือต่อเติมขึ้นใหม่ การเพาะปลูก การทำให้ที่ดินเจริญขึ้น หรือการเช่า ที่ได้ทำขึ้นภายหลังวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกา โดยมีได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ เว้นแต่การทำนา ทำไร่ หรือทำสวนตามที่ทำอยู่ตามปกติ

^{๖๒} ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔ ข้อ ๑, ประกอบมาตรา ๒๑ วรรคสี่, วรรคท้าย.

^{๖๓} ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔ ข้อ ๑, ประกอบมาตรา ๒๒ .

(๓.๒) โรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างที่ได้สร้างหรือต่อเติมขึ้นใหม่ การเพาะปลูก การทำให้ที่ดินเจริญขึ้น หรือการเช่า ที่ได้ทำขึ้นก่อนวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาโดยอุบายฉ้อฉลเพื่อประโยชน์ที่จะได้รับเงินค่าทดแทน ^{๖๔}

เมื่อพิจารณาตามกฎหมายที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การตราเป็นพระราชกฤษฎีกากำหนดแนวเขตพื้นที่ที่จะเวนคืนนั้น ตามหลักกฎหมายก็เป็นที่ปรากฏอยู่แล้วว่า เจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ยังไม่ทราบข้อมูลเลยว่าทรัพย์สินนี้เป็นของใคร มีกี่ราย อะไรบ้างที่จะต้องเวนคืน จึงได้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกากำหนดแนวเขตพื้นที่ที่จะเวนคืนดังกล่าว เมื่อไม่ทราบข้อเท็จจริงเช่นนี้แล้ว จะรู้ได้อย่างไร ว่ามีการสร้างโรงเรือนต่อเติมขึ้นมาใหม่ โดยกลอุบายฉ้อฉล

๒.๓ การทบทวนราคาเบื้องต้นและเงินจำนวนค่าทดแทน

ในกรณีที่ รัฐมนตรีผู้รักษาราชการตามพระราชกฤษฎีกาเห็นว่าราคาของอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืน หรือจำนวนเงินค่าทดแทนซึ่งคณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนดไว้นั้นสูงเกินไปโดยมิได้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ รัฐมนตรีมีอำนาจดำเนินการดังนี้

(๑) สั่งให้คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นพิจารณาทบทวนการกำหนดราคาของอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืน หรือจำนวนเงินค่าทดแทนที่ได้กำหนดไว้นั้นใหม่ หรือ

(๒) แต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นชุดใหม่ตามหลักเกณฑ์ในมาตรา ๒๓ ให้ปฏิบัติหน้าที่แทนคณะกรรมการชุดเดิมโดยใช้หลักเกณฑ์การแต่งตั้งเช่นเดียวกัน ^{๖๕}

๒.๔ การแก้ไขราคาอสังหาริมทรัพย์หรือราคาเบื้องต้น

ในกรณีที่รัฐมนตรีผู้รักษาราชการตามพระราชกฤษฎีกาเห็นว่า เมื่อคณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้ประกาศราคาเบื้องต้นสำหรับที่ดินที่จะเวนคืนแล้ว ต่อมาปรากฏว่าราคาที่ดินได้เพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับ และราคาของอสังหาริมทรัพย์เจ้าหน้าที่ได้จ่ายให้แก่เจ้าของหรือผู้ที่ครอบครองในกรณีตกลงซื้อขาย ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือราคาเบื้องต้นของอสังหาริมทรัพย์ที่คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนด และ

^{๖๔} ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔ ข้อ ๑, ประกอบมาตรา ๒๔ .

^{๖๕} พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐, มาตรา ๒๗.

ประกาศไปแล้ว ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่บุคคลผู้มีสิทธิได้ค่าตอบแทน รัฐมนตรีโดยอนุมัติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งให้คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้น แก้อักราคาของอสังหาริมทรัพย์ที่เจ้าหน้าที่ได้ขายให้แก่เจ้าของทรัพย์ หรือ ผู้ครอบครองไปดังกล่าวหรือราคาเบื้องต้นของอสังหาริมทรัพย์ ที่คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนดและประกาศไปแล้วเสียใหม่ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติไว้ และถือว่าราคาอสังหาริมทรัพย์ที่แก้ไขแล้วเป็นราคาเบื้องต้นที่คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนด^{๖๖}

เมื่อแก้ไขแล้วเจ้าหน้าที่หรือ ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่จะมีหนังสือภายในกำหนดเวลาหนึ่งร้อยยี่สิบวัน นับแต่วันที่ประกาศแก้ไขเพื่อแจ้งให้ผู้มีสิทธิไปรับเงินซึ่งเป็นราคาอสังหาริมทรัพย์ในส่วนที่เพิ่มขึ้น^{๖๗} โดยผู้มีสิทธิรับเงิน มีสิทธิได้รับดอกเบี้ยในเงินดังกล่าวในอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยเงินฝากประเภทประจำของธนาคาร ภายในกำหนดเวลาที่กำหนดดังกล่าว หรือ ไม่อาจจ่ายเงินให้แก่ผู้มีสิทธิรายได้เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์หรือสิทธิอื่น ๆ ในอสังหาริมทรัพย์หรือปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งส่วนค่าทดแทน เจ้าหน้าที่มีสิทธิวางเงินค่าทดแทนต่อศาล สำนักงานวางทรัพย์ หรือฝากไว้กับธนาคารออมสิน^{๖๘}

๓. การเวนคืนกรณีมีความจำเป็นโดยเร่งด่วน

๓.๑ เหตุแห่งการเวนคืนกรณีมีความจำเป็นโดยเร่งด่วน

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ใด ที่ได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาแล้ว หากเจ้าหน้าที่เห็นว่าถ้าเนิ่นช้าไปจะเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม หรือประโยชน์ของรัฐอันสำคัญอย่างอื่นเจ้าหน้าที่จะทำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้การเวนคืนนั้นเป็นกรณีที่มีความจำเป็นโดยเร่งด่วนได้^{๖๙}

๓.๒ ผลของการประกาศให้การเวนคืนเป็นกรณีมีความจำเป็นโดยเร่งด่วน

(๑)การเข้าครอบครองหรือใช้อสังหาริมทรัพย์ เจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าครอบครอง หรือใช้อสังหาริมทรัพย์ได้ก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติเวนคืน

^{๖๖} ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔, ข้อ ๒.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, ข้อ ๒ วรรคสอง ประกอบมาตรา ๓๓.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, ข้อ ๒ วรรคสอง ประกอบมาตรา ๒๘ วรรคสอง.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง, วรรคสอง.

อสังหาริมทรัพย์แต่ต้องมีหนังสือแจ้งให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าหกสิบวัน และต้องจัดให้มีการจ่ายหรือวางเงินค่าทดแทนตามราคาที่ดินคณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนดไว้ก่อน จึงจะเข้าครอบครองหรือใช้อสังหาริมทรัพย์ได้^{๓๐}

จากประเด็นนี้ ผู้วิจัย ตั้งข้อสังเกตว่า การเข้าครอบครองทรัพย์สินของวัดที่หน่วยงานของรัฐเวนคืนนี้ ก็จะดำเนินการไปตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานนั้น ๆ ไปก่อน โดยไม่มีการแจ้งให้วัดได้ทราบเลยว่า ได้เอาที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ไปสร้างถนน ขยายถนน ทำชลประทาน ตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ เมื่อไม่มีการแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วจะจ่ายเงินให้กับวัดได้อย่างไร เนื่องจากข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ ยังปรากฏอีกหลายวัดว่า ที่ดินของวัดถูกถนนตัดผ่าน ถูกคลองชลประทานตัดผ่านมาตั้งหลายสิบปีแล้ว ยังไม่มีการจ่ายค่าเวนคืนให้แก่วัดเลย

การจ่ายเงิน หรือวางเงินค่าทดแทนมีได้ในกรณีดังนี้

(๑.๑) กรณีที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ที่สามารถตกลงซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ที่จะต้องเวนคืนกับเจ้าหน้าที่ หรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ได้แล้ว เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ที่จะจ่ายเงินค่าทดแทนอสังหาริมทรัพย์ ตามราคาเบื้องต้น ที่คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนดไว้แก่เจ้าของ หรือ ผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์นั้นภายในกำหนดเวลาหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันทำสัญญาซื้อขาย^{๓๑}

(๑.๒) กรณีที่เจ้าหน้าที่ หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ที่สามารถตกลงซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนกับเจ้าของ หรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ได้ แต่ไม่อาจตกลงกันในเรื่องจำนวนเงินค่าทดแทนได้แล้ว หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ขอรับเงินค่าทดแทนตามราคาเบื้องต้น ที่คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนดไว้ก่อนโดยสงวนสิทธิที่จะอุทธรณ์เรื่องจำนวนเงินค่าทดแทนต่อรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาแล้ว เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่จะดำเนินการทำสัญญาโดยมีเงื่อนไขดังกล่าว แล้วจ่ายเงินค่าทดแทนให้แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์นั้นไป แต่หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ไม่ยอมรับเงินค่าทดแทนอสังหาริมทรัพย์ ตาม

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง, วรรคสอง.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๓ วรรคท้าย ประกอบมาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑.

ราคาเบื้องต้นที่คณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้นได้กำหนดไว้แล้ว เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ที่จะนำเงินค่าทดแทนดังกล่าวไปวางต่อศาล สำนักงานวางทรัพย์ หรือฝากไว้กับธนาคารออมสิน ^{๓๒}

(๒) การรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ขนย้ายทรัพย์สิน หรือดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับกิจการที่จะต้องมีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ภายหลังที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ได้จ่ายเงินหรือวางเงินค่าทดแทนอสังหาริมทรัพย์ แล้วในกรณีที่มีความจำเป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ มีอำนาจแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องมีการเวนคืน ดำเนินการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ขนย้ายทรัพย์สินหรือดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับกิจการที่จะต้องมีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ภายในเวลาที่กำหนด แต่ต้องไม่น้อยกว่าหกสิบวันนับแต่วันที่ได้ส่งหนังสือแจ้ง ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่ดำเนินการภายในเวลาที่กำหนด เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีอำนาจดำเนินการดังกล่าวได้เองโดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย ^{๓๓}

ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่เป็นผู้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง หรือขนย้ายทรัพย์สิน เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีอำนาจเก็บรักษาส่งปลูกสร้างที่รื้อถอน หรือทรัพย์สินที่ถูกขนย้ายไว้ ณ สถานที่ใด ๆ โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษา แต่ถ้าสิ่งปลูกสร้างหรือทรัพย์สินเช่นนั้นเป็นของเสียหาย หรือถ้าหน่วงช้าไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือค่าใช้จ่ายจะเกินส่วนแห่งค่าของสิ่งปลูกสร้าง หรือทรัพย์เช่นนั้น ก็มีอำนาจที่จะขายได้ทันที โดยวิธีการขายทอดตลาด หรือวิธีอื่นที่เห็นสมควร แล้วเก็บเงินสุทธิหลังจากหักค่าใช้จ่ายไว้แทนได้ ^{๓๔}

สิ่งปลูกสร้างที่รื้อถอน ทรัพย์สินที่ถูกขนย้าย ซึ่งเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่เป็นผู้เก็บรักษาไว้ หรือเงินที่เก็บรักษาไว้แทนแล้วแต่กรณีนั้น หาก

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๓ วรรคท้าย ประกอบมาตรา ๑๑.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๓ วรรคสาม.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง, วรรคสอง.

เจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้เรียกเอาภายในกำหนดเวลาห้าปีนับแต่วันที่มีการรื้อถอน ขนย้ายสิ่งปลูกสร้าง ทรัพย์สิน หรือเงินดังกล่าวก็จะตกเป็นของแผ่นดิน^{๓๕}

สำหรับการส่งหนังสือแจ้งแก่เจ้าของ หรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ หากไม่สามารถส่งหนังสือแจ้งได้ เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีอำนาจแจ้งโดยการปิดประกาศแจ้งความไว้ ณ สถานที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ และ ณ สถานที่ที่ปิดประกาศสำเนาพระราชกฤษฎีกา โดยในประกาศแจ้งความนั้นจะระบุกำหนดเวลาที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่จะดำเนินการเข้าครอบครอง ขนย้ายทรัพย์สินหรือดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับกิจการที่ต้องมีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์แล้วแต่กรณี ซึ่งไม่น้อยกว่าเจ็ดสิบห้าวันนับแต่วันที่ปิดประกาศแจ้งความ และ เมื่อได้ปฏิบัติดังกล่าวมาแล้ว ให้ถือว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองได้รับหนังสือแจ้งนั้นโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว^{๓๖}

(๓) การชดใช้เงินค่าทดแทนสำหรับความเสียหาย ในกรณีที่เข้าทำการครอบครองหรือใช้อสังหาริมทรัพย์โดยเร่งด่วนของเจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นพิเศษแก่เจ้าของ หรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืนแล้วเจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ต้องชดใช้เงินค่าทดแทนสำหรับความเสียหายในส่วนนี้ด้วยความเป็นธรรม^{๓๗}

๓.๒.๓ มาตรการโดยการตราพระราชบัญญัติ^{๓๘}

๓.๒.๓.๑ เหตุแห่งการตราพระราชบัญญัติ

การบังคับเวนคืนที่ดินของเอกชน หรือของวัด เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถตกลงซื้อขาย และ จำนวนเงินทดแทนอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนกับเจ้าของ หรือ ผู้ที่ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ได้ทุกรายแล้ว ให้มีการตราพระราชบัญญัติเวนคืน ระบุที่ดิน หรือทรัพย์สิน

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๓ วรรคท้าย ประกอบมาตรา ๑๔.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๓ วรรคสี่, วรรคห้า.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๓ วรรคสาม.

^{๓๘} อำนวย เจริญชีวินทร์, คำอธิบาย กฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, พ.ศ.๒๕๔๐), หน้า ๔๕-๕๒.

อย่างอื่นที่ต้องเวนคืน และต้องมีแผนที่หรือแผนผังแสดงเขตอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนไว้
ท้ายพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ด้วย^{๗๕}

การดำเนินการของเจ้าหน้าที่

เมื่อพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ใช้บังคับแล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐจะ
ดำเนินการ ดังนี้

๓.๒.๗.๒ ปิดประกาศสำเนาพระราชบัญญัติ

เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือ ผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ที่จะนำสำเนา
พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์พร้อมทั้งแผนที่ หรือ แผนผังท้ายพระราชบัญญัติและ
รายชื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืน ไปปิดประกาศไว้โดยเปิดเผย
ณ สถานที่ดังนี้

๑.ที่ทำการของเจ้าหน้าที่ ซึ่งหมายถึง สถานที่ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการ
เวนคืนที่ดินนั้น ๆ

๒.ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขต และที่ทำการแขวงหรือศาลา
กลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการตำบล และที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ในท้องที่
ที่อสังหาริมทรัพย์ซึ่งจะต้องเวนคืนนั้นตั้งอยู่แล้วแต่กรณี

๓.สำนักงานที่ดินจังหวัด และที่ทำการที่ดินอำเภอในท้องที่ที่
อสังหาริมทรัพย์ซึ่งจะต้องเวนคืนตั้งอยู่

๔.ที่ชุมชนอื่นตามควรแก่กรณี^{๗๖}

๓.๒.๗.๓ แจ้งผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนให้มารับเงิน

แล้วเจ้าหน้าที่ของรัฐจะแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้มีสิทธิ ได้รับเงินค่า
ทดแทน มารับเงินค่าทดแทน ตามจำนวนเงินที่คณะกรรมการเบื้องต้นได้กำหนดไว้ และ
ภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งไม่เกินหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัติเวนคืน
อสังหาริมทรัพย์ใช้บังคับ สำหรับในกรณีที่เวนคืนอสังหาริมทรัพย์นั้นมีการออกพระราช
กฤษฎีกา หรือ นับแต่วันที่คณะกรรมการกำหนดราคาอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนได้

^{๗๕} พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ มาตรา ๑๕.

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๒๘ ประกอบมาตรา ๗.

กำหนดเงินค่าทดแทน สำหรับในกรณีที่มีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ที่ไม่มีการออกพระราชกฤษฎีกา การทำหนังสือแจ้งของเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่นี้ต้องทำพร้อมกับการปิดประกาศสำเนาพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์^{๔๑}

ในกรณีเจ้าหน้าที่ หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ไม่สามารถส่งหนังสือแจ้งให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนได้ ก็จะแจ้งโดยการปิดประกาศแจ้งความไว้ ณ ที่ซึ่งอสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ และ ณ สถานที่ที่ปิดประกาศสำเนาพระราชกฤษฎีกา เมื่อได้ปฏิบัติดังกล่าวมาแล้วก็ถือว่าผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนได้รับหนังสือแจ้งนั้นแล้ว^{๔๒}

เมื่อได้ส่งหนังสือแจ้ง หรือ ปิดประกาศแจ้งความดังกล่าวมาแล้วหากปรากฏว่าผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนรายใดไม่มารับเงินค่าทดแทน ภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือไม่อาจจ่ายเงินค่าทดแทนให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนรายใดได้ เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับการกรรมสิทธิ์หรือสิทธิอื่น ๆ ในอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืน หรือมีปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งส่วนเงินค่าทดแทนของผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทน เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ก็จะนำเงินค่าทดแทนนั้นไปวางไว้ต่อศาลสำนักงานทรัพย์สิน หรือฝากไว้กับธนาคารออมสินในชื่อของผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทน^{๔๓}

จากประเด็นหัวข้อแจ้งผู้มีสิทธิให้มารับเงินดังกล่าว เมื่อมองในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของสงฆ์ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ มาแล้วโดยสมบูรณ์ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่เวนคืน จึงได้มีหนังสือแจ้งให้วัดไปรับเงินค่าเวนคืนนั้นได้ เพราะบางครั้งอาจจะต้องมีการอุทธรณ์ ฟ้องศาล ในกรณีไม่พอใจกับค่าเวนคืนที่หน่วยงานของรัฐเวนคืนได้จ่ายให้ไปนั้น

๓.๒.๓.๔ ผลของพระราชบัญญัติ

เมื่อพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ใช้บังคับแล้วมี ผลดังนี้

(๑) กรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนตกเป็นของเจ้าหน้าที่นับแต่วันที่พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ใช้บังคับ แต่เจ้าหน้าที่จะมีสิทธิเข้าครอบครองหรือใช้อสังหาริมทรัพย์ได้ต่อเมื่อได้จ่ายหรือวางเงินค่าทดแทนแล้ว

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา ๑๓ วรรคสี่, วรรคห้า.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๒๘ วรรคสอง ประกอบมาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง.

(๒) ในเรื่องจำนองที่ดินของวัดไม่ปรากฏว่ามีการจำนองที่ดินของวัดได้ เพราะมีกฎหมายคณะสงฆ์ห้ามไว้ว่า ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความผิดชอบแห่งการบังคับคดีจึงไม่อาจนำไปจำนองได้

(๓) ในกรณีมีที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์อยู่ในเขตบริเวณที่ดินที่จะเวนคืน และมีความจำเป็นที่จะต้องได้มาซึ่งที่วัด หรือที่ธรณีสงฆ์ดังกล่าวให้ถือว่าพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เป็นพระราชบัญญัติโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด หรือที่ธรณีสงฆ์ตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์^{๘๔}

เมื่อมองในด้านกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว ทราบได้ว่าที่ดินของวัดที่ธรณีสงฆ์ เป็นทรัพย์สินไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี การจะจำหน่ายโอนไปก็ด้วยแต่พระราชบัญญัติ หรือ พระราชกฤษฎีกา ต้องผ่านขั้นตอนทางคณะสงฆ์ คือ มหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมแล้ว

๓.๒.๓.๕ การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพียงบางส่วนและส่วนที่เหลือใช้การได้แต่ราคาเปลี่ยนแปลงไป

ส่วนราคาที่สูงขึ้น

ในกรณีที่มีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์แต่เพียงบางส่วน และส่วนที่เหลือจากการเวนคืนมีราคาสูงขึ้น เนื่องจากการงานหรือกิจการใดที่ได้ทำไปในการเวนคืน (เช่น ที่ดินตาบอดถูกเวนคืนเพียงบางส่วนเพื่อสร้างทางหลวง เป็นผลให้ที่ดินส่วนที่เหลือจากการเวนคืนมีความเจริญและราคาสูงขึ้นเนื่องจากมีทางหลวงผ่าน) การกำหนดค่าทดแทนสำหรับอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนต้องถือเอาราคาที่สูงขึ้นหักออกจากเงินค่าทดแทน ที่จะต้องจ่ายให้แก่เจ้าของ หรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ แต่อย่างไรก็ตามจะถือว่าราคาเพิ่มสูงขึ้น สูงเกินกว่าจำนวนเงินค่าทดแทนซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์กลับจะต้องใช้เงินให้แก่เจ้าหน้าที่อีกไม่ได้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การตราพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ คณะกรรมการได้กำหนดราคาเบื้องต้นแล้วตกลงจ่ายค่าเวนคืนให้แก่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ในราคาที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบันนั้น ซึ่งในประเด็นนี้ ยังไม่เห็นว่าที่ดินเพิ่มสูงขึ้นนี้ต้องใช้เวลานานเท่าไร

^{๘๔} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๗.

ในกรณีที่มีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์แต่เพียงบางส่วน และส่วนที่เหลือจากการเวนคืนมีราคาตกลง (เช่นถูกเวนคืนที่ดินเพียงบางส่วนเพื่อให้สายไฟฟ้าแรงสูงพาดผ่านเป็นผลให้ที่ดินส่วนที่เหลือจากการเวนคืนมีราคาตกลง เนื่องจากถูกจำกัดสิทธิในการปลูกสร้างอาคาร) การกำหนดค่าทดแทนนอกจากค่าทดแทนสำหรับอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนแล้ว ต้องมีการกำหนดเงินค่าทดแทนให้เป็นการเฉพาะสำหรับอสังหาริมทรัพย์ในส่วนที่เหลือนั้นด้วย ^{๘๕}

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพียงบางส่วนและส่วนที่เหลือใช้การไม่ได้

การเวนคืนโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น

ในกรณีการเวนคืนโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นแต่เพียงบางส่วนและส่วนที่เหลืออยู่ไม่อาจใช้การได้แล้ว เจ้าของจะร้องขอให้เจ้าหน้าที่เวนคืนโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างส่วนที่เหลืออยู่ซึ่งใช้การไม่ได้แล้วด้วยก็ได้ ถ้าเจ้าหน้าที่ไม่ยอมเวนคืนตามคำร้องขอของเจ้าของ เจ้าของมีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกา หรือรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ฉบับนั้น ภายในกำหนดเวลาหกสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งเป็นหนังสือจากเจ้าหน้าที่หรือผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งรัฐมนตรีต้องวินิจฉัยอุทธรณ์ให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดเวลาหกสิบวัน นับแต่วันที่รับคำอุทธรณ์ มิฉะนั้นถือว่ารัฐมนตรีวินิจฉัยให้เวนคืนตามคำร้องขอของเจ้าของ และคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีถือเป็นที่สุด ^{๘๖}

ในกรณีที่รัฐมนตรีวินิจฉัย หรือถือว่ารัฐมนตรีได้วินิจฉัยให้เจ้าหน้าที่เวนคืนโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นในส่วนที่เหลือแล้วการดำเนินการตามคำวินิจฉัย หรือถือว่าได้วินิจฉัยดังกล่าว เจ้าหน้าที่จะใช้วิธีการตกลงซื้อขายเช่นเดียวกันกับการตกลงซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ที่จะต้องเวนคืน และเจ้าของโรงเรือนและสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นดังกล่าวมีสิทธิได้รับดอกเบี้ย ในอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยเงินฝากประเภทประจำของธนาคารออมสิน ในจำนวนเงินค่าซื้อขายโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นดังกล่าว นับแต่วันที่รัฐมนตรีวินิจฉัยหรือถือว่าได้มีคำวินิจฉัย ^{๘๗}

^{๘๕} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง.

^{๘๖} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๒๑ วรรคสอง , วรรคสาม.

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๑๕ วรรคสี่ ประกอบมาตรา ๓๓.

ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ในเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ในส่วนปลูกสร้าง ต้นไม้ หน่วยงานที่ของรัฐที่ทำการเวนคืนสามารถตกลงกับทางวัดได้โดยตรง เมื่อตกลงกันได้ ในราคาที่พอใจกันทั้งสองฝ่ายแล้วก็จะจ่ายเงินให้กับทางวัด หรือไม่อาจตกลงกันได้ ก็จะนำเงินจำนวนดังกล่าวไปฝากไว้กับธนาคารออมสินในนามของวัดนั้น เมื่อได้ตรวจสอบความถูกต้องแล้ว เมื่อจะขอรับเงินจำนวนนั้น จะต้องแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่เวนคืนนั้นทราบก่อน จึงจะเบิกถอนเงินให้กับทางวัดต่อไป

การเวนคืนที่ดิน

ในกรณีที่มีการเวนคืนที่ดินแต่เพียงบางส่วน ถ้าเนื้อที่ดินส่วนที่เหลืออยู่น้อยกว่า ยี่สิบตารางวา หรือด้านใดด้านหนึ่งน้อยกว่าห้าตารางวา และที่ดินส่วนที่เหลืออยู่นั้นมิได้ติดต่อกันเป็นผืนเดียวกันกับที่ดินแปลงอื่นของเจ้าของเดียวกัน หากเจ้าของร้องขอให้เจ้าหน้าที่เวนคืนหรือจัดซื้อที่ดินส่วนที่เหลือแล้ว เจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการตามคำร้องขอของเจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวนี้^{๘๘}

การดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินในส่วนที่เหลือนั้น หากเจ้าหน้าที่ใช้วิธีการจัดซื้อ เจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการตามวิธีการตกลงซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ที่จะถูกเวนคืน และเจ้าของที่ดินดังกล่าวมีสิทธิได้รับดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยเงินฝากประเภทฝากประจำ ของธนาคารออมสินในจำนวนเงินค่าซื้อขายที่ดินส่วนที่เหลือนับแต่วันที่ดินตกลงซื้อขายกัน^{๘๙}

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การตราพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ส่วนที่เป็นที่ดินนั้น จะต้องทราบที่ดินเป็นที่แน่นอนว่า เนื้อที่เท่าไร ใครเป็นเจ้าของ และมีกรายที่จะต้องการเวนคืน เพราะการดำเนินการในส่วนนี้ เจ้าหน้าที่จะต้องทราบรายละเอียดเป็นที่แน่นอนแล้วจึงได้ตราเป็นพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ เมื่อส่วนที่เหลือใช้การไม่ได้ และไม่อยู่ติดกับที่ดินแปลงอื่นกับเจ้าของเดียวกัน ก็น่าจะเวนคืนไปในคราวเดียวกันโดยไม่ต้องรอให้เจ้าของกรรมสิทธิ์มาร้องขอให้เวนคืนอีก

๓.๓.๘ การโอนกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง.

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๒๐ วรรคสอง ประกอบมาตรา ๓๑.

การโอนที่ดินของวัดวาอาราม

การโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินของวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ให้แก่หน่วยงานของราชการเพื่อ
สร้างสาธารณูปโภค มีกฎหมายรองรับเพื่อการนี้ ดังนี้

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มาตรา ๓๔ บัญญัติว่า

“การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ ให้
กระทำได้ก็แต่พระราชบัญญัติ เว้นไว้แต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ
รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำขาดกรรม
จากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลโดยอาศัยความขึ้นต่อผู้กับวัดหรือกรรมการศาสนา แล้วแต่กรณีใน
เรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง”

พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ มาตรา ๑๗ บัญญัติว่า
“ในกรณีที่มีที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์อยู่ในแนวเขตบริเวณที่ดินที่จะต้องเวนคืนและมีความจำเป็น
ที่จะต้องได้มาซึ่งที่วัด หรือที่ธรณีสงฆ์ดังกล่าวเพื่อกิจการที่จะมีการเวนคืนนั้นถ้าได้มีการตรา
พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา ๑๕ แล้ว ให้ถือว่าพระราชบัญญัตินั้นเป็น
พระราชบัญญัติโอนกรรมสิทธิ์ที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ด้วย”

การจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน^{๕๐}

หลังจากได้ตราพระราชกฤษฎีกาโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินวัด ให้หน่วยงานราชการ หรือ มี
พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ออกมา วัดต้องดำเนินการ ดังนี้

๑. วัดในเขตกรุงเทพมหานคร วัดทำหนังสือถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมอบ
อำนาจให้ไปดำเนินการจดทะเบียนแบ่งแยกเวนคืน

ตามหนังสือของกรมการศาสนา ที่ ๕๐๕/๒๔๕๖ ลงวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๕๖ เรื่อง
การดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินของวัด ซึ่งได้แจ้งว่า “สั่งสมมนตรี พิจารณาแล้ว เมื่อวันที่ ๕
มกราคม ๒๔๕๖ มีมติว่า การดำเนินการอันเกี่ยวกับที่ดินของวัด คือ การขอรังวัดออกโฉนด

^{๕๐} มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๒๘ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๒๘.

การสอบเขต การขอแบ่งแยก และการขอรับรองเขตที่ดินของวัด ๔ ประการนี้ ให้เจ้าอาวาสมอบฉันทะให้กรรมการศาสนาเป็นผู้ทำนิติกรรมแทนวัด แต่ข้อตกลงใด ๆ ในกรณีเช่นนี้ ต้องได้รับความเห็นชอบของเจ้าอาวาส”

๒. วัดในส่วนภูมิภาค ประสานกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

ในกรณีวัดที่ถูกเวนคืน ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล หรือสุขาภิบาล ให้เจ้าอาวาสมอบอำนาจให้ผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัดไปดำเนินการจดทะเบียนเวนคืน

ตามหนังสือของกรมการศาสนา ที่ ๕๐๕/๒๔๕๖ ลงวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๕๖ เรื่อง การทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินของวัด ซึ่งได้แจ้งว่า “สั่งมนตรี พิจารณาแล้ว เมื่อวันที่ ๕ มกราคม ๒๔๕๖ มีมติว่า การทำนิติกรรมอันเกี่ยวกับที่ดินของวัด คือ การขอรังวัดออกโฉนด การสอบเขต การขอแบ่งแยก และการขอรับรองเขตที่ดินของวัด ๔ ประการนี้ ให้เจ้าอาวาสมอบฉันทะให้กรรมการศาสนาเป็นผู้ทำนิติกรรมแทนวัด แต่ข้อตกลงใด ๆ ในกรณีเช่นนี้ ต้องได้รับความเห็นชอบของเจ้าอาวาส”

และหนังสือของกรมการศาสนา ที่ ศธ.๐๔๐๘/๑๐๕๕๓ ลงวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๒๘ เรื่อง วัดนารังวัดออกโฉนดที่ดิน ซึ่งได้แจ้งว่า “มหาเถรสมาคมได้ประชุมแล้วในวาระการประชุม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๒๘ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๒๘ มีมติดังนี้

๒.๑ ให้เจ้าอาวาสทั้งหลาย ซึ่งตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครก็ดี ในเขตเทศบาล หรือสุขาภิบาลก็ดี ให้ปฏิบัติตามสั่งมนตรี เมื่อวันที่ ๕ มกราคม ๒๔๕๖ ในการทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินของวัด

๒.๒ ให้วัดทั้งหลายที่ตั้งอยู่นอกเขตกรุงเทพมหานคร เทศบาล สุขาภิบาล โดยความรับผิดชอบของเจ้าอาวาสแห่งวัดนั้น ให้เจ้าอาวาสพิจารณาคัดเลือกทายก ทายิกา แห่งวัดนั้นอันอยู่ในฐานะที่ควรแก่การเชื่อถือ มีจำนวน ๒ หรือ ๓ ท่าน ให้เป็นผู้ดำเนินการแทนเจ้าอาวาสในการทำนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินของวัด แต่ข้อตกลงใด ๆ ในการทำนิติกรรมเช่นนี้ ต้องได้รับความเห็นชอบจากเจ้าอาวาสก่อน ”

เอกสารประกอบการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์เวนคืน มีดังนี้

- หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน(โฉนด,น.ส.๓, น.ส.๓ก.,ส.ค.๑,)
- หนังสือมอบอำนาจจากวัด
- บัตรประจำตัวผู้รับมอบอำนาจ

- ทะเบียนบ้านของวัด
- สำเนาหนังสือสุทธิเจ้าอาวาส ใบตราตั้งเจ้าอาวาส ใบแต่งตั้งสมณศักดิ์
- สำเนาใบประกาศตั้งวัด และสำเนาใบพระราชทานวิสุงคามสีมา
- สำเนาพระราชกฤษฎีกาโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะจัดส่งให้)

ผู้รับมอบอำนาจจากวัด จะต้องนำหลักฐานไปยื่นที่สำนักงานที่ดินซึ่งที่ดินวัดนั้นตั้งอยู่ เพื่อดำเนินการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ต่อไป

๓.๔ ผาติกรรมตามแนวพุทธกับกฎหมายในปัจจุบัน

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัย แยกศึกษาออกเป็น ๒ แนวทาง กล่าวคือ การทำผาติกรรมตามแนวพุทธ กับ การทำผาติกรรมตามแนวกฎหมายในปัจจุบัน ดังนี้

๑.ผาติกรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่ได้วางกรอบการวิจัย ไว้นี้ เริ่มจากพระพุทธศาสนาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงอนุญาตให้ภุคหัตถ์ก่อสร้างถาวรวัตถุ ไว้สำหรับพักอาศัยปฏิบัติธรรม พร้อมทั้ง ให้รับปัจจัยสี่ ที่ทายกน้อมนำมาบริจาควายให้แก่สงฆ์ เมื่อมีผู้ศรัทธามาก บริจาคมาก ทรัพย์สินของสงฆ์ก็มีมากตามไปด้วย บางอย่างเกินความจำเป็น เหลือใช้ หรือไม่เหมาะสมกับสงฆ์ที่จะใช้สอยจึงได้อนุญาตให้ผาติกรรมแลกเปลี่ยนครุภัณฑ์ ทั้ง๕ หมวด นี้ มีหลักเกณฑ์อยู่ว่า ต้องพอใจ เต็มใจ ผาติกรรมทั้งสองฝ่าย ไม่มีการบังคับขู่เข็ญ ตามที่ได้แสดงไว้แล้วในบทที่ ๒ ตอนที่๒.๘

อนึ่ง ถ้าสงฆ์ คณะ บุคคล จำหน่ายทรัพย์สินของสงฆ์ไปให้เป็นสิทธิ์ขาดโดยทำการซื้อขายกันท่านปรับอาบัติอุตุลัจฉัย และถ้าปรากฏว่า เป็นการกระทำโดยการลักครุภัณฑ์เอาสงฆ์ไปประจบภุคหัตถ์ ถือว่าเป็นมหาโจรปล้นสมบัติของศาสนา สงฆ์ควรไล่ออกจากหมู่คณะ เพราะการกระทำที่ไม่ดี ไม่สมควร เมื่อพิจารณาถึงเจตนาต่อการกระทำดังกล่าวก็จะเห็นได้ว่ามีเจตนาไม่ดี ไม่บริสุทธิ์ ฟังปรับอาบัติตามวัตถุที่กระทำไป พุทธบริษัท ฟังทำความเข้าใจเรื่องผาติกรรมตามหลักพระวินัยให้ถูกต้อง จะได้ไม่เกิดโทษแก่ตนเองและส่วนรวม

๒.เวนคืน(ผาติกรรม)ข้อกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของสงฆ์ กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ กฎหมายอื่นจะ ขัดแย้งกับกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่ได้ ในประเด็นนี้ จึงขอกล่าวถึงกฎหมายรัฐธรรมนูญในมาตราที่

เกี่ยวข้อง ของแต่ละฉบับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๓๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับที่ ๕) พ.ศ.๒๕๓๘ มาตรา ๓๘ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๔๕ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตยในการเวนคืนทรัพย์สินของเอกชนไว้ดังนี้ได้บัญญัติเกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตยในการเวนคืนทรัพย์สินไว้ว่า

“การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตรหรือการอุตสาหกรรมหรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่นและต้องชดเชยค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาบรรดาที่ได้รับ ความเสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย

การกำหนดค่าทดแทนตามวรรคหนึ่ง ต้องกำหนดให้อย่างเป็นธรรมโดยคำนึงถึงราคาซื้อขายกันตามปกติการได้มา สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ และความเสียหายของผู้ถูกเวนคืน

กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนและกำหนดเวลาการเข้าใช้สอยอสังหาริมทรัพย์ไว้ให้ชัดเจน ถ้ามิได้ใช้เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนดดังกล่าว ต้องคืนให้เจ้าของเดิมหรือทายาท เว้นแต่จะนำไปใช้เพื่อการอื่นตามวรรคหนึ่ง และโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ให้เจ้าของเดิม หรือทายาทตามวรรคสาม และการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดเชยไปให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

นอกจากกฎหมายรัฐธรรมนูญที่กล่าวมาแล้วขอกว่าถึง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ (๒) พ.ศ.๒๕๓๕

มาตรา ๓๔ บัญญัติว่า การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นไว้แต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลใดยกอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดหรือกรรมการศาสนา แล้วแต่กรณีในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง

นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติหน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนนั้น ได้ให้อำนาจไว้แต่การเวนคืนต้องใช้กฎหมายกลางที่ได้กล่าวถึงวิธีการเวนคืน วิธีปฏิบัติไว้อย่างชัดเจนคือ พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งความละเอียดได้แสดงไว้แล้วในตอน ๓.๓.๖ และ ๓.๓.๗ ว่าด้วยเรื่องการผาติกรรมโดยพระราชกฤษฎีกา และผาติกรรมโดยพระราชบัญญัติ ดังกล่าว

จากข้อกฎหมายที่ยกขึ้นมากล่าวอ้างนี้ จะเห็นได้ว่า ราชการที่ทำการเวนคืนทรัพย์สินไปเพื่อประโยชน์สาธารณะแก่ประชาชน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ สังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงได้ตราเป็นกฎหมายมาบังคับเวนคืน ทรัพย์สินของประชาชน และของสงฆ์

๓.๕ สรุป

จากการศึกษาวัดที่มีพระสงฆ์ในเขตอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรีทำให้ทราบว่า วัดถูกผาติกรรม บังคับเวนคืนจากหน่วยงานของรัฐตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีจำนวน ๑๐ วัด ต่างก็ได้ผลกระทบจากการบังคับเวนคืน กล่าวคือ ขั้นตอนการบังคับเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ มีข้อแตกต่างจากการเวนคืนทรัพย์สินของเอกชนอยู่พอสมควร ถ้าเป็นการเวนคืนทรัพย์สินของเอกชนหน่วยงานของรัฐก็สามารถตกลงราคากับเจ้าของได้โดยตรงเมื่อตกลงราคากันได้ก็จดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่หน่วยของรัฐนั้น ๆ ไป แต่ก็มีอยู่บ้างที่ไม่สามารถตกลงราคากันได้ก็ต้องมีการอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชกฤษฎีกา หรือตามพระราชบัญญัติจนถึงขั้นฟ้องคดีต่อศาล

ในส่วนการเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เริ่มจากหน่วยงานของรัฐที่ทำการเวนคืนตราเป็นพระราชบัญญัติเวนคืน หรือพระราชกฤษฎีกาเวนคืน กำหนดแนวเขตพื้นที่ที่จะเวนคืน เมื่อแนวเขตที่จะเวนคืนถูกที่ดินของวัด หรือทรัพย์สินของสงฆ์ทางวัดเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ก็ต้องบันทึกให้ความเห็นชอบ หรือไม่เห็นชอบ ในราคาที่หน่วยงานของรัฐเวนคืน แล้วส่งเรื่องไปถึงผู้บังคับบัญชาฝ่ายสงฆ์ จนถึงมหาเถรสมาคมตามลำดับ พร้อมเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองที่เกี่ยวข้องร่วมลงนามให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบในราคาเวนคืนดังกล่าว ซึ่งขั้นตอนต่าง ๆ นี้อาจจะต้องใช้เวลาเป็นปี หรือหลายปี กว่าจะมีการโอนกรรมสิทธิ์ได้

ในส่วนเงินที่ได้รับจากการเวนคืน(ค่าผาติกรรม) ไม่ว่าจะขอรับเงินไปก่อน แล้วไปใช้สิทธิอุทธรณ์ในภายหลัง ในกรณีที่ไม่เห็นด้วยกับราคาเวนคืนที่หน่วยงานของรัฐให้มาก็มีระเบียบทางคณะสงฆ์ ให้ปฏิบัติตาม โดยหลักก็คือให้นำไปฝากไว้กับธนาคารประเภทประจำ ห้ามไม่ให้ใช้เงินต้น ใช้ได้แต่ดอกผล ถ้ามีความจำเป็นที่จะใช้เงินผาติกรรมจริง ๆ ก็ต้องขออนุญาตจากเจ้าคณะผู้ปกครองก่อน พร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดความจำเป็นนั้น ๆ ให้ทราบด้วย

แต่ด้วยทรัพย์สินที่สงฆ์มีอยู่ หรือทรัพย์สินที่เป็นศาสนสมบัติ ก็อยู่ภายใต้กฎหมายที่จะบังคับเวนคืนได้เช่นกัน เพื่อที่รัฐจะเอาไปทำเป็นสาธารณประโยชน์ แก่ประชาชนโดยส่วนรวม ซึ่งมีขั้นตอน ระเบียบที่พึงปฏิบัติว่าให้เป็นไปตามกฎหมาย คณะสงฆ์เอง ในฐานะพลเมืองของชาติ มีอาจจะขัดขึ้น หรือไม่อาจจะฝ่าฝืนกฎหมาย หรือกฎระเบียบที่รัฐออกมาบังคับใช้ได้ จึงต้องว่ากันไปตามกฎหมาย หรือกฎระเบียบดังกล่าว เมื่อกล่าวถึงกฎหมายหรือกฎระเบียบแล้ว ฝ่ายพุทธจักร ดูเหมือนจะเริ่มตั้งแต่ ระเบียบคำสั่งของผู้บังคับบัญชาฝ่ายสงฆ์ ควบคู่กับ กฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ที่ออกมาเป็นข้อบังคับให้ปฏิบัติตาม ซึ่งได้วางระเบียบเอาไว้ว่า จะปฏิบัติต่อทรัพย์สินของวัด หรือของศาสนาอย่างไร เมื่อมีเหตุจำเป็นที่จะต้องจำหน่ายโอนทรัพย์สินไป ด้วยตัวของทรัพย์สินที่ชำรุด สูญหาย หรือด้วยผลของกฎหมาย ก็ต้องมีหลักปฏิบัติ ให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และกฎหมาย ที่ได้บัญญัติไว้ แต่กฎหมาย หรือกฎระเบียบที่ได้ตราออกมาก็มีช่องเปิดโอกาสกับผู้ที่เห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม ในเรื่องเวนคืนนี้ มีสิทธิเรียกร้อง หรือฟ้องคดีต่อศาล เพื่อให้ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งศาลปกครองเป็นองค์กรหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และมีบทบาทต่อกระบวนการเวนคืน(ผาติกรรม)ในสังคมไทย

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๔

วิธีการแก้ปัญหของกระบวนการทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน

๔.๑ วิธีการแก้ปัญหผาติกรรมตามแนวพุทธ

กระบวนการผาติกรรมแลกเปลี่ยนตามแนวพุทธศาสนา โดยเริ่มจากการจัดการทรัพย์สินของสงฆ์ การได้มาซึ่งทรัพย์สินของสงฆ์ในปัจจุบันอาจได้มาด้วยมิอูทิศถวาย โดยทางนิติกรรม เช่นการซื้อขาย โดยการครอบครองปรปักษ์ ตามคำพิพากษาฎีกาที่ ๕๗๑/๒๕๐๘ ได้วินิจฉัยว่า“การที่เจ้าของที่ดินได้สละการครอบครองที่ดินมีโฉนดโดยยกให้แก่วัด และวัดได้เข้าครอบครองที่ดินนั้นเป็นเวลานานกว่า ๑๐ ปี แล้วเช่นนี้ วัดย่อมได้กรรมสิทธิ์ แม้จะยกให้วัดจะ ไม่มีการทำเป็นหนังสือ และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ตาม” ที่ดินของวัดถ้าเกิน ๕๐ ไร่ ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก่อน ในที่นี้หมายถึงที่ธรณีสงฆ์เท่านั้นส่วนที่ตั่งวัดไม่จำกัดสิทธิแห่งการได้มาแต่อย่างใด^๑ ซึ่งผู้วิจัย จะได้ทำการศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหการทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบันตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้ ๒ ประเด็นด้วยกัน ดังนี้

๑. การทำผาติกรรมแลกเปลี่ยน โดยเป็นทรัพย์สินของส่วนตัว

ทรัพย์สินที่เป็นของส่วนตัว หรือเฉพาะตัว ไม่ใช่ของของส่วนรวมหรือของสงฆ์ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ทำการแลกเปลี่ยนกับเพื่อนสหธรรมิก ๕ ประเภท คือ ภิกษุ ภิกษุณี ลิกขมานา สามเณร สามเณรี^๒ ผู้ที่ศีลเสมอกัน มีศรัทธาเสมอกัน มีความเห็นเสมอกัน^๓ ซึ่งสิ่งของที่ทำการแลกเปลี่ยนนี้จะต้องเป็นของที่มีค่าเท่ากัน หรือมากกว่า ทั้งนี้ เพื่อให้ความเป็นธรรมกับผู้ทำการแลกเปลี่ยน โดยไม่มีการบังคับ ชู้เชิญ แต่ประการใด

^๑ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช คณะนิติศาสตร์, กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน (หน่วยที่ ๕-๑๕), (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, พ.ศ. ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๐.

^๒ วิ.มหา.(ไทย) ๒/๕๑๐/๑๕.

^๓ วิ.มหา.อ.(ไทย) ๑/๗๕๕.

เมื่อเพ่งดูเจตนาแล้วทำให้ทราบว่า เพื่อป้องกันการเบียดเบียนเพื่อนสหธรรมิกทั้ง ๕ นั้นเอง ด้วยเหตุว่า นางภิกษุณีเป็นผู้ที่มีลาภน้อย^๔ เมื่อขอรับไป หรือนางให้ไปโดยไม่มีการแลกเปลี่ยนเธอย่อมเดือดร้อน และความหมายของการแลกเปลี่ยนในที่นี้ มุ่งหมายเฉพาะทรัพย์สินส่วนตัว ถ้าภิกษุทำการแลกเปลี่ยนสิ่งของด้วย รูปียะ หรือสิ่งของที่เขาใช้แทนเป็นสินทอง^๕ หรือที่ปัจจุบันนี้เรียกว่า ทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ย่อมปรับอาบัติแก่ผู้ที่ละเมิดพุทธบัญญัติ^๖ แม้ทรัพย์สินส่วนอื่นๆ ที่เป็นของส่วนตัวก็มีนัยที่จะทำการแลกเปลี่ยนดังที่กล่าวมานี้

๒. การทำผาติกรรมแลกเปลี่ยน โดยเป็นของสงฆ์

เมื่อกล่าวถึงทรัพย์สินของสงฆ์ คือเป็นของส่วนรวมไม่เป็นของภิกษุรูปใด รูปหนึ่งโดยเฉพาะ ก็จะเห็นว่ามียู่ ๒ ประเภทด้วยกัน คือ อสังหาริมทรัพย์ และ สังหาริมทรัพย์ เมื่อจะทำผาติกรรมแลกเปลี่ยน จะต้องเป็นของที่มีค่า มีราคา เท่ากัน หรือมากกว่า ซึ่งในประเด็นรายละเอียดกระบวนการทำผาติกรรมแลกเปลี่ยนผู้วิจัยได้แสดงไว้แล้วในหัวข้อ ๒.๘ ในหัวข้อนี้จึงขอทำการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการทำผาติกรรมแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน

วัดขอแลกเปลี่ยนที่ดินกับเอกชน หรือจะเป็นที่วัดด้วยกัน ต้องดำเนินการตามลำดับดังนี้

ที่ดินที่มีอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

วัดกับคูกรณี ไม่ว่าจะเป็นที่ดินของเอกชน หรือ ที่ดินวัดด้วยกันมีความประสงค์จะแลกเปลี่ยนที่ดินกัน จะต้องมิเอกสารประกอบให้ครบถ้วนทั้งสองฝ่าย โดยทำบันทึกข้อได้เปรียบ เสียเปรียบ เปรียบเทียบกับราคาซื้อขายปัจจุบัน จำนวนเนื้อที่ของแต่ละฝ่าย ระยะทางไกล - ใกล้ แหล่งชุมชน แหล่งการค้า ความสะดวกในการเข้า-ออก สู้ที่ดินในแต่ละแปลงแล้วเสนอเรื่องผ่านไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติพิจารณา เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติรับเรื่องแล้ว จะดำเนินการพิจารณาตามขั้นตอนของระเบียบราชการ เมื่อพิจารณาเห็นสมควรแล้ว ส่งเรื่องไปยังกรมที่ดินเพื่อพิจารณากรรมที่ดินพิจารณาแล้ว ส่งเรื่องคืนไปยังกรุงเทพมหานครเพื่อแจ้งให้วัด และ คูกรณีให้ไปยื่นคำขอแลกเปลี่ยนที่ดินกับพนักงานเจ้าหน้าที่ เมื่อเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่รับคำขอแล้ว จะดำเนินการสอบสวนตาม

^๔ ปัญญา ใบบางยาง และคณะ ,พระวินัย ๒๒๓ พุทธบัญญัติจากพระไตรปิฎก, หน้า ๑๓๕.

^๕ วิ.ม.หา.(ไทย) ๒/๕๑๐/๕๕๓-๕๕๘/๑๑๒-๑๑๒.

^๖ วิ.ม.หา.(ไทย) ๒/๕๕๓/ ๑๑๓-๑๑๔ .

กรณีที่ดินที่ตั้งอยู่ต่างจังหวัด หรือในส่วนภูมิภาค

วัดกับคูกรณี ไม่ว่าจะเป็นที่ดินของเอกชน หรือ ที่ดินวัดด้วยกันมีความประสงค์ จะแลกเปลี่ยนที่ดินกันจะต้องมีเอกสารประกอบให้ครบถ้วนทั้งสองฝ่ายโดยทำบันทึก ข้อ ได้เปรียบ เสียเปรียบ เปรียบเทียบกับราคาซื้อขายปัจจุบันเนื้อที่ของแต่ละฝ่าย ระยะ ทางไกล-ใกล้ แหล่งชุมชน แหล่งการค้า ความสะดวกในการเข้า-ออก สู้ที่ดินในแต่ละแปลง แล้วเสนอเรื่องผ่านไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนั้น ๆ พิจารณา เมื่อสำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัดรับเรื่องแล้ว จะดำเนินการพิจารณาตามขั้นตอนของระเบียบราชการ เมื่อพิจารณาเห็นสมควรแล้ว ส่งเรื่องไปยังกรมที่ดินเพื่อพิจารณา กรมที่ดินพิจารณาแล้ว ส่ง เรื่องคืนไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนั้น ๆ เพื่อแจ้งให้วัดและคูกรณีให้ไปยื่นคำขอ แลกเปลี่ยนที่ดินกับพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ดิน เมื่อเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่รับคำขอแล้ว จะ ดำเนินการสอบสวนตามขั้นตอนต่าง ๆ เช่นเดียวกันกับวัดขอได้มาซึ่งที่ดินทุกประการ ซึ่งใน ขั้นตอนนี้ จะเสนอขอความเห็นจากอำเภอท้องที่ ผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะภาคก่อนเพื่อประกอบการพิจารณา แล้วนำเสนอไปยังสำนักงานที่ดินจังหวัด เพื่อตรวจสอบกับกรมที่ดิน เมื่อกรมที่ดินรับเรื่องแล้วจะพิจารณา ตามมาตรา ๘๔ แห่ง ประมวลกฎหมายที่ดิน ตามบัญชีตรวจสอบข้อมูลที่ดินที่มีอยู่เดิมของนิติบุคคลเพื่อการศาสนา แล้วส่งเรื่องมายังสำนักงานที่ดินจังหวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดก็จะนำเสนอผู้ว่าราชการ จังหวัดนั้น ๆ ในฐานะปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยพิจารณาสั่งการ กลับไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาตินำเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณามีมติเห็นชอบ จึงดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัติโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้แก่เอกชน หรือ แก่วัดด้วยกัน ให้รัฐสภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ เมื่อผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาแล้วจะประกาศใน

การแลกเปลี่ยนทรัพย์ของสงฆ์ที่กล่าวมานี้ ตามหลักประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๑๘ บัญญัติไว้ว่า “อันว่าสัญญาแลกเปลี่ยนนั้น คือสัญญาซึ่งคู่กรณีต่างโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่กันและกัน” คือ เป็นการเอาทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่งแลกเปลี่ยนโดยแต่ละฝ่ายต่างโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นให้แก่กันนั่นเอง^๓

นอกจากนี้ ยังปรากฏว่า ประชาชนที่มีความต้องการทรัพย์ของวัดไปใช้ประโยชน์ของตน ก็มีการแลกเปลี่ยน ทดแทน ชดใช้ให้แก่วัด เช่น เอาไม้ ต้นไม้ ผลไม้ของสงฆ์ไป ก็เอาสิ่งของมาแลกเปลี่ยน หรือชดใช้เป็นเงินให้แก่วัด และกฎหมายยังได้บัญญัติถึงการแลกเปลี่ยนที่กล่าวมานี้ว่าถ้าทรัพย์ของคู่กรณีมีค่ามากกว่าก็จะเพิ่มราคาให้อีกฝ่ายหนึ่ง ให้สมราคากัน และบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๕๒๐ ได้บัญญัติว่า “ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งในสัญญาแลกเปลี่ยนตกลงจะโอนเงินเพิ่มเข้ากับทรัพย์สินสิ่งอื่น ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง บทบัญญัติทั้งหลายอันว่าด้วยราคา ให้ใช้ถึงเงินเช่นนั้นด้วย” เมื่อกล่าวโดยรวม สัญญาแลกเปลี่ยนนี้ ครอบคลุมถึงการซื้อขายด้วย การแลกเปลี่ยนหรือซื้อขาย ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ต้องทำเป็นหนังสือ และ จะต้องนำไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามหลักประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๔๕๖ วรรคหนึ่ง^๔ จึงจะสมบูรณ์ตามหลักกฎหมายว่าด้วยการโอนกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ให้แก่กัน กรณี ทรัพย์สินเป็นของอีกวัดหนึ่งจะนำไปให้อีกวัดหนึ่งโดยไม่มีการผาติกรรมแลกเปลี่ยนไป ย่อมเป็นการไม่สมควรจะต้องนำกลับมาให้เป็นสมบัติของวัดนั้นเหมือนอย่างเดิม ด้วยเหตุผลว่า แม้ในวินัยยังได้กล่าวไว้ว่า ในคราวข้าวยากหมากแพง ประชาชนยากจนลงไม่มีกำลังบำรุงศาสนา จึงยอมให้สละเสนาสนะ สละครุภัณฑ์ที่ชำรุด ทุรุดโทรมไปเพื่อดูแลรักษาเสนาสนะของวัดในส่วนที่ดี ๆ ไว้ โดยไม่ปล่อยให้ร้างไป^๕

^๓ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาราช, คณะนิติศาสตร์ กฎหมายพาณิชย์ ๑ หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๑๑-๑๒.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

^๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระมหาสมณวินิจัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๓๕), หน้า ๒๕๔ – ๒๕๕.

๔.๒ วิธีการแก้ไขปัญหาผาติกรรมตามหลักกฎหมาย

การแก้ไขปัญหานี้ เริ่มจากรัฐมีความจำเป็นต้องการทรัพย์สินของสงฆ์ไปทำสาธารณูปโภค เป็นต้น เพื่อเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมจึงได้ตราเป็นกฎหมายบังคับเวนคืนที่ดินของเอกชน หรือ ของสงฆ์กลับมาเป็นของรัฐเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวในการบังคับเวนคืนที่ดินตามกฎหมายไทย เมื่อกล่าวโดยภาพรวมแล้ว ที่ดินของเอกชนที่กลับคืนมาเป็นที่ดินของรัฐตามกฎหมายที่ดิน และกฎหมายอื่นด้วยแล้วมีได้ ๕ กรณี^{๑๑} ด้วยกันคือ

๑. การเวนคืนโดยสมัครใจ (ตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๕)
๒. การอุทิศที่ดินให้เป็นทางสาธารณะ(ตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๖)
๓. การสละเจตนาครอบครองในที่ดินหรือไม่ยึดถือที่ดินนั้นต่อไป (ป.พ.พ. มาตรา ๑๓๗๗)
๔. การทอดทิ้งที่ดิน (ตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา ๖)
๕. การถูกบังคับเวนคืน(พ.ร.บ.เวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐)

ในส่วน กระบวนการผาติกรรมตามหลักกฎหมายของไทย ทำให้ทราบความมุ่งหมายในการเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ ในขอบเขตการทำวิจัยนี้ เริ่มจาก ปี พ.ศ.๒๕๓๐- ๒๕๔๕ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาในบทนี้ จึงจำเป็นต้อง ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยได้วางกรอบการทำวิจัยไว้ดังนี้

๔.๒.๑ กฎหมายรัฐธรรมนูญ

กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ กฎหมายอื่นจะขัดแย้งกับกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่ได้ ในประเด็นนี้ จึงขอกล่าวถึงกฎหมายรัฐธรรมนูญในมาตราที่เกี่ยวข้อง ของแต่ละฉบับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๓๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับที่ ๕) พ.ศ.๒๕๓๘ มาตรา ๓๘ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐในการเวนคืนทรัพย์สินของเอกชนไว้ดังนี้

“การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็น

^{๑๑} มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, คณะนิติศาสตร์ กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน หน่วยที่ ๕-๑๕, หน้า ๒๒๖.

ในการป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตรหรือการอุตสาหกรรมหรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่นและต้องชดใช้ค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายใน เวลาอันควรแก่เจ้าของตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับ ความเสียหายในการ เวณคินนั้น ทั้งนี้ ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย

การกำหนดค่าทดแทนตามวรรคหนึ่ง ต้องกำหนดให้อย่างเป็นธรรมโดย คำนึงถึงราคาซื้อขายกันตามปกติการได้มา สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ และ ความเสียหายของผู้ถูกเวนคืน

กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนและ กำหนดเวลาการเข้าใช้อสังหาริมทรัพย์ไว้ให้ชัดเจน ถ้ามิได้ใช้เพื่อการนั้นภายใน ระยะเวลาที่กำหนดดังกล่าว ต้องคืนให้เจ้าของเดิมหรือทายาท เว้นแต่จะนำไปใช้ เพื่อการอื่นตามวรรคหนึ่ง และโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ให้เจ้าของเดิม หรือทายาทตามวรรคสามและการ เรียกคืนค่าทดแทนที่ชดใช้ไปให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๔๕ ได้บัญญัติ เกี่ยวกับการใช้อำนาจรัฐในการเวนคืนทรัพย์สินของเอกชนไว้ดังนี้

“การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบัญญัติ แห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค การอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ การ ได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ การผังเมือง การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การ พัฒนาการเกษตร หรือการอุตสาหกรรม การปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ อย่างอื่น และต้องชดใช้ค่าทดแทนที่เป็นธรรมภายในเวลาอันสมควรแก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับ ความเสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การกำหนดค่าทดแทนตามวรรคหนึ่ง ต้องกำหนดให้อย่างเป็นธรรมโดยคำนึงถึง ราคาที่ซื้อขายกันตามปกติ การได้มา สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์และความเสียหาย ของผู้ถูกเวนคืน

กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืน และกำหนดระยะเวลา การเข้าใช้อสังหาริมทรัพย์ไว้ให้ชัดเจน ถ้ามิได้ใช้เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนดดังกล่าว ต้อง คืนให้เจ้าของเดิมหรือทายาท

การคืนอสังหาริมทรัพย์แก่เจ้าของเดิมหรือทายาทตามวรรคสามและการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดใช้ไป ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายแม่บทที่ตราไว้ในการใช้อำนาจของรัฐที่จะทำการเวนคืนทรัพย์สินของเอกชนหรือของวัด โดยรัฐจะกระทำการเวนคืนได้ก็โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายเฉพาะเพื่อการสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตร หรือการอุตสาหกรรม หรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และจะต้องมีการชดใช้ค่าทดแทนที่เป็นธรรมให้แก่เจ้าของผู้ต้องสูญเสียทรัพย์สินของตนไปด้วย ส่วนรายละเอียดขั้นตอนวิธีการดำเนินการเวนคืนก็จะมีบัญญัติไว้ในกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งจะได้ศึกษารายละเอียดต่อไป

๔.๒.๒ กฎหมายฝ่ายนิติบัญญัติ^{๑๑}

ในสังคมไทยปัจจุบัน มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในชีวิตทรัพย์สินของตนโดยมีกฎหมายให้การปกป้องคุ้มครอง สิทธิของประชาชนที่มีอยู่นั้น แต่การเจริญเติบโตของชาติในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การอุตสาหกรรม การคมนาคม การชลประทาน การแพทย์ ฯลฯ เป็นไปอย่างรวดเร็วรัฐจึงมีความจำเป็นต้องการใช้ที่ดินเพื่อพัฒนาประเทศชาติในด้านต่าง ๆ นั้น ฝ่ายนิติบัญญัติจึงได้ตรากฎหมายออกมาเป็นจำนวนมากหลายฉบับเพื่อให้อำนาจแก่องค์กรของรัฐในฝ่ายปกครอง บังคับเวนคืนเอาทรัพย์สินของเอกชนมาใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นด้วยเหตุนี้ การบังคับเวนคืนเอาทรัพย์สินของเอกชนมาเพื่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่จะต้องดำเนินการบังคับเวนคืนได้ต้องเป็นประโยชน์สาธารณะ ตามวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็น การคมนาคม การชลประทาน การอุตสาหกรรม ฯลฯ จึงได้ตราเป็นกฎหมายกลางว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐ และกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ขั้นตอนในการปฏิบัติไว้ เมื่อกล่าวโดยรวมแล้ว ผู้วิจัยขอแยกกฎหมายเกี่ยวกับการเวนคืนออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรกกฎหมายที่ระบุให้อำนาจ

^{๑๑} ศุภเชษฐ์ คุสุวรรณ, “ความชอบธรรมทางกฎหมายของการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ในระบบกฎหมายไทย” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๐, หน้า ๒๒๘-๒๓๐-๒๔๑-๒๔๕.

กลุ่มแรกที่กฎหมายให้อำนาจรัฐทำการเวนคืนได้แก่

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕^{๑๒} ในมาตรา ๓๔ บัญญัติไว้ว่า

“การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำโดยแต่พระราชบัญญัติ เว้นไว้แต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลใดยกอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดหรือกรมการศาสนา แล้วแต่กรณีในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง”

พระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร์ พ.ศ.๒๔๘๒ ในมาตรา ๒๓ ได้บัญญัติไว้ว่า

“ถ้าจะต้องมีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อการชลประทานส่วนราษฎร์ให้นำกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์มาใช้บังคับ”

พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ.๒๔๘๕ ในมาตรา ๑๐ ทวิ ได้บัญญัติไว้ว่า

“เมื่อมีความจำเป็นจะต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์ เพื่อประโยชน์แก่การชลประทาน ให้ดำเนินการเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ เว้นแต่ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในหมวดนี้”

พระราชบัญญัติการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค พ.ศ.๒๕๐๓ ในมาตรา ๓๕ ได้บัญญัติไว้ว่า

“เมื่อมีความจำเป็นจะต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อใช้ในการก่อสร้างโรงงานผลิตไฟฟ้า และระบบขนส่งพลังงานไฟฟ้าให้ดำเนินการเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ เว้นแต่ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้”

^{๑๒} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๕ ตอนที่ ๑๖ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๓๕.

พระราชบัญญัติการไฟฟ้าผลิตแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๑๑ ในมาตรา ๓๖ ได้บัญญัติไว้ว่า “เมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อได้มาซึ่งพลังงาน ตามมาตรา ๖(๒) หรือเพื่อใช้ตามมาตรา ๕(๔) ให้ดำเนินการเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

ในการนี้ จะตราเป็นพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตพื้นที่ในบริเวณที่ดินจะเวนคืนไว้ก่อนก็ได้ และให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

พระราชบัญญัติการพลังงานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๖ ในมาตรา ๒๑ ได้บัญญัติไว้ว่า

“เมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อใช้ระบบการผลิต ขยายระบบการผลิต หรือการจำหน่ายพลังงาน ถ้ามิได้ตกลงในเรื่องการโอนไว้เป็นอย่างอื่น ให้ดำเนินการเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์”

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ.๒๕๑๘ ในมาตรา ๓๔ ได้บัญญัติไว้ว่า “ในการเวนคืนที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์เพื่อการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมตามพระราชบัญญัตินี้ ให้นำกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๑๘ ในมาตรา ๔๓ ได้บัญญัติไว้ว่า “เมื่อได้ประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองในที่ใด ที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ซึ่งเอกชนเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองและถูกกำหนดในพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะให้เวนคืน ถ้า

(๑) เพื่อเป็นทางหลวงให้ถือว่าถูกเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยทางหลวงและให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับแก่การเวนคืนโดยอนุโลม ทั้งนี้ เว้นแต่ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในพระราชบัญญัติให้ใช้ผังเมืองโดยเฉพาะ

(๒) เพื่อให้ใช้การอันเป็นประโยชน์แก่ผังเมืองอย่างอื่นให้ถือว่าถูกเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ และให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับแก่การเวนคืนโดยอนุโลม ทั้งนี้ เว้นแต่ที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในพระราชบัญญัติให้ใช้บังคับผังเมืองเฉพาะ

พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ ในมาตรา ๓๘ ได้บัญญัติไว้ว่า “เมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อใช้ประโยชน์

พระราชบัญญัติการทำอากาศยานแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๒ ในมาตรา ๓๒ ได้บัญญัติไว้ว่า “เมื่อทำอากาศยานแห่งประเทศไทยมีความจำเป็นต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างทำอากาศยานแห่งประเทศไทยเมื่อมิได้ตกลงในเรื่องการโอนไว้เป็นอย่างอื่น ให้ดำเนินการเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์”

พระราชบัญญัติการรถไฟแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๒๔ ในมาตรา ๓๗ ได้บัญญัติไว้ว่า “เมื่อการรถไฟแห่งประเทศไทยมีความจำเป็นต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อใช้ในการสร้างทางรถไฟหรือเพื่อการประกอบทางรถไฟ ถ้ามิได้ตกลงในเรื่องการโอนไว้เป็นอย่างอื่น ให้ดำเนินการเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ เว้นแต่ที่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะในหมวดนี้”

กลุ่มสองที่กฎหมายให้อำนาจรัฐทำการเวนคืนได้แก่

พระราชบัญญัติทางหลวง พุทธศักราช ๒๔๘๒ ได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของเอกชนเพื่อใช้ประโยชน์ในการสร้างทางหลวงหรือขยายทางหลวงไว้ในส่วนที่ ๒ โดยแบ่งออกเป็น ๓ หมวด คือ

หมวดที่ ๑ วิธีการเวนคืน

หมวดที่ ๒ ค่าทำขวัญ

หมวดที่ ๓ การกำหนดแนวทาง

ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๕ ซึ่งใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๑๕ โดยยกเลิกพระราชบัญญัติทางหลวง พุทธศักราช ๒๔๘๒ โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนการเวนคืนไว้ ต่อมาได้มีการตราเป็นพระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๐ ใช้บังคับ ให้ยกเลิกหลักเกณฑ์ วิธีการเวนคืนที่กล่าวมาของคณะปฏิวัติทั้งหมด พร้อมทั้งได้กำหนดในข้อ ๖๓ โดยความว่า ถ้าต้องการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างทางหรือขยายทางหลวง ถ้ามิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ให้ดำเนินการเวนคืนตามกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ.๒๕๓๕ ได้ยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๕ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้กำหนดเรื่องการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างหรือขยายทาง

กฎหมายกลางว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

กฎหมายกลางว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ อันได้แก่พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ เป็นกฎหมายกลางที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันเพียงฉบับเดียวซึ่งหน่วยของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐได้ใช้บังคับดำเนินการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของเอกชนและของวัดมาเพื่อสร้างธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ดังได้ระบุไว้ เช่น เพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค การอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ การได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาการเกษตร หรือการอุตสาหกรรม การปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่นเป็นต้น ซึ่งจะต้องใช้กฎหมายฉบับนี้เป็นหลักในการบังคับเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของเอกชนหรือของวัดมาเพื่อวัตถุประสงค์ดังที่กล่าวมาแต่ทั้งนี้จะต้องไม่ขัด หรือ แย้งกับกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ใช้ปกครองประเทศอยู่โดยสรุปแล้ว ขอบเขตตามเงื่อนไขแห่งกฎหมายทั้งสองฉบับ มีหลักที่สำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ การใช้อำนาจของรัฐต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และ ต้องมีการชดเชยทดแทนค่าเวนคืน(ค่ากรรม)ที่เป็นธรรมในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยขอแยกพิจารณา^{๑๑} ดังนี้

(๑)การใช้อำนาจของรัฐต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ การใช้อำนาจเวนคืนทรัพย์สินของวัด หรือเอกชน มาเป็นของรัฐนั้น ย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของวัด หรือเอกชนเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ การใช้อำนาจของรัฐจึงต้องมีวัตถุประสงค์อันเป็นสาธารณประโยชน์โดยรวม จะดำเนินการเวนคืนมาเพื่อให้เอกชนคนใดคนหนึ่งได้ประโยชน์ไม่ได้ ในเรื่องนี้ กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งสองฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๓๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๓๘, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ และพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการบังคับเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของวัด หรือเอกชน ไว้ดังนี้

^{๑๑} ศุภเชษฐ์ คุสุวรรณ, “ความชอบธรรมทางกฎหมายของการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ในระบบกฎหมายไทย”, หน้า ๒๓๑-๒๓๕.

(๑.๑) เพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค เช่น เวนคืนที่ดินของเอกชนหรือของวัดเพื่อใช้ในการชลประทาน ทางหลวง ทางรถไฟ การไฟฟ้า ฯลฯ

(๑.๒) เพื่อการอันจำเป็นเพื่อป้องกันประเทศ เช่น รัฐมีความจำเป็นทำการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของวัด หรือเอกชนเพื่อใช้เกี่ยวกับราชการทหารเพื่อสร้างป้อมค่ายบังเกอร์

(๑.๓) เพื่อการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การค้นหาแร่ธาตุ หรือเชื้อเพลิงเพื่อใช้ในการผลิตพลังงานไฟฟ้า หรือทรัพยากรที่สำคัญ เช่น พืชพันธุ์ไม้อันมีค่าเพื่อศึกษาทางพฤกษศาสตร์ หรือทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

(๑.๔) เพื่อประโยชน์แก่การผังเมือง

(๑.๕) เพื่อใช้ในการพัฒนาการเกษตร

(๑.๖) เพื่อใช้ในการปฏิรูปที่ดิน เช่น รัฐมีความต้องการที่ดินมาจัดสรรให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีแต่น้อยในการประกอบอาชีพ

(๑.๗) เพื่อใช้ในการอุตสาหกรรม เช่น รัฐต้องการใช้ที่ดินมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการจัดตั้งหรือขยายนิคมอุตสาหกรรม

(๑.๘) เพื่อใช้ประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น

เนื่องจากวัตถุประสงค์ที่รัฐต้องการใช้ที่ดินดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว รัฐยังมีความจำเป็นที่จะเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ของวัด หรือเอกชนไปใช้ในประโยชน์อื่นได้อีก อันเนื่องมาจากความเจริญเติบโต ของประเทศชาติที่มีรูปแบบในการดำเนินการที่เป็นสาธารณประโยชน์ในรูปแบบใหม่ๆ มากขึ้น เช่น โครงการรถไฟใต้ดิน โครงการสร้างทางพิเศษระบบทางด่วน โครงการก่อสร้างสนามบิน เป็นต้น

(๒) ต้องชดใช้ค่าเวนคืน(ผาติกรรม)ที่เป็นธรรม

ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งสองฉบับในกรอบที่ทำการวิจัย กล่าวคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๓๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับ ๕) พ.ศ. ๒๕๓๘ มาตรา ๓๘ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ มาตรา ๔๕ และพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ ได้วางเงื่อนไขไว้ว่า รัฐต้องมีการชดใช้ค่าทดแทนในการเวนคืนที่เป็นธรรม ภายในเวลาอันสมควรแก่เจ้าของ หรือ ผู้ทรงสิทธิที่ได้รับ ความเสียหายในการที่รัฐทำการเวนคืนทรัพย์สินไป เพราะว่าวัด หรือ เอกชนที่ถูกรัฐทำการเวนคืนต้องสูญเสียกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของตนไปให้แก่รัฐ ซึ่งรัฐเองก็นำไปใช้ประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเสียสละที่ยิ่งใหญ่จึงจำเป็นต้องมีการทดแทน

ในความหมายของการซื้อขายกันตามปกตินี้ ย่อมจะหมายถึงการซื้อขายกันด้วยเงินตราตัวเอง โดยการซื้อขายนี้ ย่อมจะมีการตีราคา ตกลงราคา เพื่อให้เป็นที่พอใจกันทั้งสองฝ่าย อันเป็นการป้องกันการเกิดปัญหาในภายหลังที่จะตามมา ไม่ต้องอุทธรณ์ หรือฟ้องร้องคดีต่อศาล เมื่อมีการบังคับเวนคืนที่ดินของเอกชน หรือของวัดแล้ว จะต้องจ่ายเงินค่าทดแทนให้แก่เจ้าของทรัพย์สินที่ถูกเวนคืนนั้น ซึ่งถ้าไม่มีบัญญัติไว้เป็นพิเศษใน พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ โดยเฉพาะแล้วให้กำหนดราคาทรัพย์สินที่จะต้องเวนคืนโดยนำเงื่อนไขดังต่อไปนี้มาประกอบการพิจารณากำหนดค่าเวนคืน คือ

๑.ราคาซื้อขายกันตามปกติในท้องตลาดของอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืนตามที่เป็นอยู่ในวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกา ตามมาตรา ๖ (พ.ร.บ. เวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐)

๒.ราคาอสังหาริมทรัพย์ที่มีการตีราคาไว้เพื่อประโยชน์แก่การเสียภาษีบำรุงท้องที่

๓.ราคาประเมินทุนทรัพย์เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียม ในการจดทะเบียนสิทธิกรรมตามนิติกรรม

๔.สภาพที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์

๕.เหตุและวัตถุประสงค์ของการเวนคืน

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกบังคับเวนคืนและสังคม^{๑๔} ซึ่งผู้ที่มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนในกรณีถูกบังคับเวนคืนทรัพย์สินได้แก่

^{๑๔} มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมราชา, คณะนิติศาสตร์ กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน หน่วยที่ ๕-๑๕, หน้า ๒๓๒.

- ๑.เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ในทรัพย์สินที่ต้องบังคับเวนคืน
- ๒.เจ้าของโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นที่รื้อถอนไม่ได้ ซึ่งมีอยู่ในที่ดินที่จะต้องเวนคืนนั้น หรือได้ปลูกสร้างขึ้นภายหลังโดยได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่
- ๓.ผู้เช่าที่ดิน โรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นในที่ดินที่จะต้องเวนคืน ซึ่งผู้เช่าจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ และได้ทำไว้ก่อนวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกา หรือได้ทำขึ้นในภายหลังโดยได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ และการเช่านั้นจะต้องมีผลบังคับอยู่ ซึ่งเงินค่าทดแทน ชดใช้นี้จะจ่ายให้แก่ผู้ที่เสียหายจริง โดยเหตุที่ต้องออกจากที่ดิน โรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นนั้นไป

๔.เจ้าของต้นไม้ยืนต้นซึ่งมีอยู่ในที่ดินในวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาตาม มาตรา ๖ (พ.ร.บ. เวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ มาตรา ๑๘)

๕.บุคคลผู้เสียสิทธิในการใช้ทาง วางท่อน้ำ ท่อระบายน้ำ สายไฟฟ้า หรือสิ่งอื่นที่คล้ายคลึงกันผ่านที่ดินที่ต้องเวนคืน(ป.พ.พ.มาตรา๑๓๕๕, ๑๓๕๖) ในกรณีที่บุคคลนั้นได้จ่ายค่าทดแทนในการใช้สิทธิดังกล่าวให้แก่เจ้าของที่ดินที่ต้องเวนคืนนั้น^{๑๕}

ในกรณีทรัพย์สินของสงฆ์ที่ถูกบังคับเวนคืนผู้ที่เป็นเจ้าของคือวัด โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับเงินแทนวัด ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายอาศรัยอย่างเคร่งครัด ทั้งส่วนราชการก็ได้ดำเนินการตรวจสอบการเก็บรักษา การใช้จ่ายเงินผาติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคมนั่นเอง

ความต่างกันระหว่างการทำผาติกรรมในสมัยพุทธกาล กับปัจจุบัน มี ดังนี้

ด้านพระวินัย

ก่อนอื่นต้องกล่าวถึงสาเหตุแห่งการได้ทรัพย์สินของสงฆ์ ในสมัยพุทธกาลก่อน ทรัพย์สินของสงฆ์ หรือ ของศาสนาได้มาโดยมีผู้ใจบุญบริจาคถวายให้แก่สงฆ์อยู่ทุกที่ทั้ง ๔ ที่มาแล้วและยังไม่ได้มา โดยพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ให้สงฆ์รับ อาราม กุฏิ วิหาร เป็นต้น เมื่อมีผู้ใจบุญได้บริจาคมากขึ้น พระพุทธองค์ ทรงอนุญาต ให้สมมติสวดประกาศด้วยญัตติ ทุติกรรมวาจาให้ภิกษุบางรูปผู้มีคุณสมบัติ คือเว้นจากอคติทั้ง ๔ ประการ พร้อมทั้งรู้วิธี

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๒.

๑. ลหุภณห์ ของเบา มี บาตร จีวร อาหาร เป็นต้น

๒. กรุภณห์ ของหนัก มี พื้นดิน วิหาร กุฏิ ศาลาฟังธรรม เป็นต้น

ทรัพย์สินที่เป็นของสงฆ์ทั้ง ๒ ประเภทที่กล่าวมานี้ พระพุทธเจ้า ทรงอนุญาตให้ทำผาติกรรมการแลกเปลี่ยน บริหารของตนเอง กับ สหธรรมิก ทั้ง ๕ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี

เมื่อจะทำการผาติกรรมแลกเปลี่ยนของสงฆ์ท่านอนุญาตให้เอาครุภณห์ คือ อาราม อารามวัตถุ วิหาร วิหารวัตถุ ทั้ง ๔ ประเภทนี้ แลกกับ อาราม อารามวัตถุ วิหาร วิหารวัตถุ เป็นสิ่งที่สมควรถูกต้องตามพระวินัย และได้อธิบายขยายเพิ่มเติมเทียบเคียงกับ สิ่งที่เป็นประโยชน์อันเกิดแก่หมู่สงฆ์โดยรวม เช่นสวนมะพร้าว สวนมะม่วง สวน ขนุน อาราม วิหาร เติง ตั้ง หม้อ กระทะ เป็นต้น ถ้าจำเป็นอยู่ใกล้วัด สงฆ์ไม่สามารถดูแล รักษาได้อย่างทั่วถึงได้ผลผลิตน้อย ไม่ดีเท่าที่ควร เสียค่าบำรุงรักษามาก ได้ไม่เท่าเสีย จะทำการแลกเปลี่ยนกับสวนของชาวบ้านที่อยู่ใกล้วัด หรือ ของชาวบ้านที่มีจำนวนน้อยกว่าแต่มี ผลผลิตมากสงฆ์จะทำการแลกเปลี่ยนก็สมควร หรือถ้าสวนของชาวบ้านมีผลผลิตมากกว่า ของสงฆ์ สงฆ์พึงสอบถาม เขาว่า พวกท่านต้องการสิ่งใดเพิ่มเติมจากสิ่งที่แลกเปลี่ยนกัน หรือไม่ โดยปกติชาวบ้านผู้มีจิตเป็นกุศลเมื่อได้ถวายปัจจัยให้แก่หมู่สงฆ์เพื่อบำรุงพุทธ ศาสนา ก็ย่อมต้องการบุญ ต้องการกุศล สงฆ์เมื่อได้ทราบเจตนาของเขาเช่นนั้นแล้ว ให้ผาติ กรรมไว้เป็นของสงฆ์

เมื่อกล่าวในถึงครุภณห์ทั้ง ๕ หมวดนั้นเมื่อมีการจำหน่าย จ่ายแจกไปให้เป็น สิทธิขาด เหมือนอย่างทำการซื้อขาย กันด้วยเงิน ทอง จะเป็นสงฆ์ คณะ บุคคล ก็ตามที่ เป็น การละเมิดพุทธบัญญัติ ปรับอาบัติอุลลัจจัย^{๑๖} กล่าวคือ ปรับอาบัติแก่ผู้ที่ทำการจำหน่าย จ่าย แจกไป ทั้งสงฆ์ คณะ หรือบุคคล นั้นเอง ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในสังคมไทย ปัจจุบันที่ทำการผาติกรรม ตามกรอบที่ได้ทำการวิจัยนี้ทำให้ทราบว่า กระบวนการที่ทำผาติ กรรมทรัพย์สินของสงฆ์มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายบ้านเมือง และฝ่ายสงฆ์ เมื่อพิจารณา ในฝ่ายสงฆ์ที่อนุญาตให้ทำผาติกรรมก็ย่อมจะต้องอาบัติที่พระพุทธองค์ได้บัญญัติไว้ เพราะ

^{๑๖} วิ.มหา.อ.(ไทย) ๑ / ๒ / ๖๑๒.

และพระพุทธองค์ทรงตรัสเพิ่มเติมว่า สงฆ์ คณะ หรือ บุคคล ลักเอาครุภัณฑ์ของสงฆ์ทั้ง ๕ หมวดนี้ ไปให้ภิกษุสงฆ์ โดยการประจบประแจงพวกเขา ถือว่า เป็นมหาโจร^{๑๑} จำหน่ายจ่ายแจกไป ด้วยความอำนาจเป็นใหญ่เหนือสงฆ์ เพื่อสงเคราะห์ อนุเคราะห์เขาย่อมต้องอาบัติเพราะการกระทำไม่ดีต่อสกุล เธอเป็นผู้ที่สงฆ์ควรไล่ออกไปเสียจากหมู่คณะ เมื่อพิจารณาการจำหน่ายไปด้วยเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ พระพุทธองค์ให้ปรับอาบัติตามวัตถุ กล่าวคือให้ตีราคาส่งของที่จำหน่ายไปนั้น ถ้าสิ่งของมีราคา ๕ มาสกขึ้นไป พึงปรับอาบัติปาราชิก^{๑๒} ขาดจากความเป็นพระภิกษุ หากสงสัยว่าได้ จะเห็นได้ว่าการจำหน่ายจ่ายโอนไป ด้วยเจตนาไม่บริสุทธิ์อันมีวัตถุประสงค์ของที่จำหน่ายไปได้ราคา ๕ มาสกขึ้นไป นี้ อุปมาเหมือนกับใบไม้เหลืองที่หลุดออกจากขั้วแล้วไม่สามารถที่กลับคืนมาเขียวสดได้ดังเดิม ด้วยเหตุนี้ สมณสากยบุตร ทำไม่ได้ตลอดชีวิต^{๑๓}

ในส่วนการผาติกรรมตามพระวินัยที่กล่าวมานี้ ทำให้ทราบว่ ไม่มีการบังคับ ชู เชิญ เพื่อผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์แต่ประการใด ซึ่งเป็นไปโดยความสมัครใจ พร้อมใจกันทั้งสองฝ่าย และที่กล่าวไว้อย่างชัดเจน คือห้ามขาย ห้ามจำหน่าย ครุภัณฑ์ ของสงฆ์ไปเพื่อประจบประแจงภิกษุสงฆ์ และปรับอาบัติผู้ละเมิดพุทธบัญญัติ เป็นหน้าที่ของสงฆ์จะต้องช่วยกันปกป้องดูแล สงวน รักษา ทรัพย์สินของสงฆ์มิให้เสียไปโดยไม่ถูกต้องตามหลักพระวินัย

ด้านกฎหมาย

รัฐได้ตรากฎหมายบังคับกับเวนคืนที่ดินของวัด หรือของพระศาสนา โดยเริ่มตั้งแต่กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์, พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ เป็นต้น มาบังคับเวนคืน เพื่อนำไปใช้สาธารณูปโภค เป็นต้น

^{๑๑} วิ.มหา. (ไทย) ๑ / ๑๕๕ / ๑๘๑.

^{๑๒} วิ.มหา.อ.(ไทย) ๑ / ๒ / ๖๑๓

^{๑๓} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมบุญโน). **คู่มือพระอุปัชฌาย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กาญจนบุรี :

สำนักพิมพ์ธรรมเมธี:สหายพัฒนาการพิมพ์, พ.ศ.๒๕๔๘), หน้า ๔๘.

๔.๓ สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

๑. พระราชปริยัติสุธี เจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับการทำ
ผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน^{๒๐} ใจความว่า

ถาม ข้อ ๑ เมื่อมีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (ที่ดินของสงฆ์) ท่านมีความเห็น
อย่างไร

ตอบ ต้องเป็นไปตามกฎหมาย เขาเวนคืนก็ต้องให้เขา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้
บอกไว้แล้ว ทรัพย์สินส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับที่ดินวัด ที่ธรณีสงฆ์ ที่กลปนาเป็นอื่นก็โดย
พระราชบัญญัติ เราต้องเข้าใจอย่างหนึ่งว่า สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่เป็นอยู่ทุกสังคมกำหนดด้วย
กฎหมาย ถ้าไม่มีกฎหมายทุกคนก็ไม่สามารถครอบครองอะไรได้ บ้านเมืองมีกฎหมายเป็น
ข้อกำหนดบทบาท ชนชั้นเป็นเจ้าคน เป็นนายคน เป็นคนสามัญ กฎหมายเท่านั้นกำหนดให้
เป็น ทรัพย์สินเงินทองใครจะครอบครองต้องมีกฎหมายรับรอง เจ้าของนั้นเป็นไปตาม
กฎหมาย สำคัญแม้แต่ความเป็นคนของเราแต่ละคนก็เป็นกันได้โดยมีกฎหมายรับรอง ถ้าไม่มี
กฎหมายความเป็นคนของเราก็ไม่มี ถ้ามีกฎหมายขึ้นมาเราก็ต้องยอมรับ เราไม่สามารถแบ่ง
ไปได้ในเรื่องของบ้านเมือง ถ้าเราไม่ยอมรับก็ไม่สามารถอยู่ในบ้านในเมืองนี้ได้ แม้แต่
พระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน ในความเป็นพระก็เช่นเดียวกัน มีกฎหมายรับรองถึงบวชอยู่
ได้ ถ้ากฎหมายบอกว่าห้ามไม่ให้บวช ถึงมีพระธรรมวินัย เราก็บวชไม่ได้ เพราะกฎหมาย
ไม่ได้รับรอง มีกฎหมายในการรองรับ สิทธิในการเป็นพระ ครูบาอาจารย์ ทหาร ตำรวจ ก็ต้อง
มีกฎหมายรองรับทั้งนั้น เมื่อมีกฎหมายออกมาจะดีจะชั่วอย่างไรก็ต้องยอมรับ มันเป็นกติกา
ของสังคม

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระราชปริยัติสุธี, เจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๑.

ถาม “ท่านเข้าใจเรื่องเวณคีนอสังหริมทรัพย์ (ผาติกรรมของสงฆ์) อย่างไร”

ตอบ เจ้าอาวาส หรือพระคุณเจ้าโดยพระธรรมวินัยแล้วเป็นเจ้าของทรัพย์สินไม่ได้เลย แต่เป็นโดยพระธรรมวินัย หรือโดยกฎหมาย

ถาม “ท่านคิดว่าการบังคับเวณคีนผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์มาจากสาเหตุอะไร ”

ตอบ ก็เพื่อประโยชน์สาธารณะโดยเอามาทำถนนหนทาง คลอง อันนี้ถือว่า เป็นประโยชน์สาธารณะ กับคนทุกคนในโลกนี้ไม่ใช่เฉพาะแต่ประเทศไทยเท่านั้น ทุกประเทศที่มาเที่ยวในประเทศไทย ก็มาใช้กันได้ เป็นประโยชน์สาธารณะกับคนทุกคน

ถาม “ในเรื่องของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ท่านคิดว่ามีผลกระทบหรือไม่ในมุมมองของท่าน ?”

ตอบ มีผลกระทบในทุกด้านของสังคม กระทั่งแม้สภาวะในโลกที่ปรากฏอยู่ พระพุทธเจ้าบอกไว้ว่า ไม่ควรพัฒนาโลก โลกเปลี่ยนแปลงมากไม่ได้ ถ้าพัฒนาโลกพัฒนาวัตถุที่เราพัฒนากันอยู่ มันนำมาซึ่งความเจริญ แต่มีอีกสิ่งหนึ่งที่ถูกทำลายไป ความเจริญกับความเสื่อมมันก็คือตัวเดียวกัน มันเหมือนเป็นหน้าเป็นหลังของกันและกัน ความมุ่งเน้นในการพัฒนาวัตถุ ถ้าเราสร้างโบสถ์ขึ้นมาสักหลังหนึ่งเป็นความเจริญ ที่ได้สร้างโบสถ์ได้สวยงาม อยากถามว่า ความงดงามสวยงามของโบสถ์ มีอะไรบ้างที่ถูกทำลายไปจากธรรมชาติ ภูเขา ป่าไม้ถูกทำลาย ทรัพยากรต่าง ๆ มันถูกทำลายไป เพราะฉะนั้น มันก็ต้องมีผลกระทบกับสังคมทุกด้าน อย่างเช่นภาวะโลกร้อน ในปัจจุบันนี้ที่เราหวาดวิตกกังวลว่า จะทำให้เกิดวิกฤตในทุกด้าน ก็เกิดจากความเจริญ ความเปลี่ยนแปลงของโลกที่มันเร็วเกินไป มันไม่ได้ค่อยเป็นค่อยไป ป่าไม้หมดไปไหน ก็หมดไปเพราะความเจริญเข้ามา นำมาสร้างบ้านสร้างโน้นสร้างนี่ มันก็มีผลกระทบกันทั้งนั้น ต่อไปในอนาคตของโลก ของบ้านของเมืองมันจะแย่ง แย่งนี้แย่งรถไปตามที่ต่าง ๆ เราจะเกิดความสลดใจ เรามองอนาคตไปข้างหน้า เราจะอยู่กันอย่างไร ที่ดินของเราสามารถทำมาหากินได้ ปลูกผักได้ ปลูกข้าว ปลูกหมากได้ ความอุดมสมบูรณ์กำลังถูกทำลายไป ดูตัวอย่างสวนเมืองนนท์ ปัจจุบันมันไม่มีแล้ว ไร่นาก็ลดน้อยลงทุกที เราก็ทำกินกันไม่ได้ มันก็ผลกระทบกับทุกภาคส่วนเหมือนกันหมดเลย ทั้งเมืองนนท์ เมืองชลบุรี เดิมนี่ไม่มีแล้ว ผลิตภัณฑ์ที่เราเอามากินมาใช้มันเกิดจากดิน เมื่อเราไปทำลายที่ดิน ที่เพาะปลูก ก็มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ เป็นผลกระทบอย่างใหญ่หลวง ช่วง

ถาม “ในกระบวนการผาติกรรม ท่านคิดว่ามีผลกระทบต่อพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติ ตามหลักไตรสิกขา อย่างไรบ้าง ?”

ตอบ โดยพระธรรมวินัยแล้วไม่น่าจะเกี่ยวข้องอะไรกัน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ไตรสิกขาก็คือสังคัมไม่ใส่บาตรพระ ผาติกรรมเป็นของกฎหมายบ้านเมืองเรื่องของสมบัติ สิ่งของต่าง ๆ ถ้ามีอยู่มาก ๆ จะมีผลกระทบมาก ถ้าไม่มีเลยก็ไม่มีผลอะไร ผลกระทบมันเป็น อุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม เพราะการปฏิบัติเสื่อมถอยลงไป ศาสนาก็เสื่อม เพราะว่า มีนั่นมี นี่กันมาก ๆ

ถาม “เมื่อมีผู้กล่าวว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการเวนคืน(ผาติกรรม)ไม่เข้าใจหลักศาสนาและ พระภิกษุสงฆ์ก็ไม่เข้าใจหลักกฎหมาย ท่านมีความเห็นอย่างไร ?”

ตอบ ประเด็นนี้มันก็ถูก ที่ว่าต่างฝ่ายต่างไม่เข้าใจกัน ฝ่ายบ้านเมืองก็ไม่เข้าใจ หลักพระธรรมวินัย หลักศาสนา พระสงฆ์ไม่เข้าใจหลักกฎหมายมันก็เป็นเรื่องจริง กฎหมายถือว่าเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สุดสำหรับคนทุกคน แต่ว่าคนไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายมันก็ พยายามเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง ในเรื่องความไม่เข้าใจหลักศาสนาของคนทำงานมันก็มี อีก ยิ่งในปัจจุบัน ยิ่งมีกันมาก ในการปฏิบัติอย่างหนึ่งต่อพระสงฆ์ พระที่ถูกรังแก ถูก รุกรานรบกวน จากบุคคลภายนอก ตามหลักพระธรรมวินัย จะไปแจ้งความไม่ได้ แจ้งความ ตำรวจ แจ้งความกับเจ้าหน้าที่ ถ้ามีเรื่องให้ขออารักขา อารักขาในความหมายของฝ่าย บ้านเมืองเขาคิดว่ามาคุ้มครองพระ ไม่เข้าใจว่าเป็นเรื่องของการแจ้งความ เพราะฉะนั้นเมื่อ พระมีหนังสือไปขออารักขา มันจึงไม่ได้รับการสนองตอบในบางสิ่งบางอย่าง เจ้าหน้าที่ก็ไม่ เข้าใจหลักศาสนา คำว่า อารักขา ในความหมายของพระก็คือแจ้งความ เพราะคำพูดมันกำกวม เลยทำ ให้ไม่เข้าใจกัน

ถาม พระภิกษุรูปเดียวอนุญาตให้ทำผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ท่านเห็นอย่างไร

ตอบ ในเรื่องผาติกรรมของสงฆ์ พระรูปเดียว หรือมารูปก็ตามไม่มีสิทธิ เพราะ ผาติกรรมที่จริง ๆ แล้วในเรื่องอสังหาริมทรัพย์นี้ มันเกี่ยวข้องกับกฎหมายโดยตรงแต่ถ้าเป็น เสนาสนะบางอย่างที่เราถือถอนออกไป อย่างนี้ต้องปรึกษาสงฆ์รูปเดียวทำไม่ได้ แต่ถ้ามอง

ตอบ “ใช่” ต้องทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในฐานะตัวแทนของสงฆ์

ถาม “ท่านคิดว่าการเก็บรักษาเงินผาติกรรมในลักษณะนี้มีเหตุผลอย่างไร ?”

:ให้ปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคม,

:ใช้ได้แต่ดอกผลเท่านั้น

:จะใช้จ่ายเงินต้นต้องขออนุญาตก่อน

:ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะมีผลอย่างไร,

:การอุทธรณ์ การฟ้องร้องต่อศาล เพื่อให้ได้เงินเพิ่มขึ้น

ตอบ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมที่ได้วางระเบียบเอาไว้ ห้ามใช้เงินต้น ใช้ได้แต่ดอกผลโดยเจตนารมณ์ของมหาเถรสมาคม ทรัพย์สินที่ถูกผาติกรรมไปเป็นที่ดิน จึงให้เก็บรักษาเงินที่ได้มานี้ไว้ให้มั่นคงเหมือนกับที่ดินยังอยู่ หรือเปรียบได้ว่าเงินก้อนนี้ เป็นที่ดินของวัดเอามากินเอามาใช้แจกจ่ายกันไม่ได้ จะใช้ได้ก็เฉพาะผลที่เกิดจากดิน เท่านั้น พระสงฆ์ต้องปฏิบัติตามคำสั่ง ถ้าไม่ปฏิบัติตามก็จะมีผล ถือว่าละเมิดคำสั่ง ละเมิดกฎระเบียบอย่างร้ายแรง จึงต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเหมือนกัน ผาติกรรมนั้น ตามข้อเท็จจริงก็ทำโดยรัฐ การประเมินราคาให้ จะประเมินให้เท่าไรก็ต้องให้ไปตามนั้น เมื่อเห็นว่าราคาที่ประเมินให้ต่ำกว่าความเป็นจริง ก็ทำให้วัดเสียผลประโยชน์ เราก็ต้องอุทธรณ์เพื่อผลประโยชน์ของวัด ไม่ใช่เพื่อตัวเราเอง ถ้าเราไม่อุทธรณ์ถือว่าเป็นความผิดของตัวแทนวัดเหมือนกัน อุทธรณ์ได้ตามกฎหมาย และเมื่ออุทธรณ์แล้วผลไม่เป็นที่พอใจเราก็ต้องทำให้ถึงที่สุด คือฟ้องศาล เมื่อศาลพิจารณาแล้วสั่งการมาอย่างไรก็ถือว่าจบกันแค่นั้น

ถาม ท่านคิดว่าทางออก หรือแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาก็พึงประสงค์ควรเป็นอย่างไร ?

ตอบ ในบางประเด็นก็ดี ผาติกรรมของวัดโดยเฉพาะที่ดินของวัดที่เอาไปทำสาธารณประโยชน์ ถ้าเป็นการให้เช่าที่ดิน หรือปลูกบ้านเช่า ทำอะไรต่อไร ที่หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานเอกชนมาขอเช่ามันจะไม่คุ้มกับราคาของอสังหาริมทรัพย์ที่เราเป็นเจ้าของอยู่ สมมติว่า หน้าวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร เป็นที่ดินให้ชาวบ้านเช่า เราจะเก็บค่าเช่าแพงก็ไม่ได้ เพราะมันจะอยู่ในลักษณะให้เช่าอยู่ฟรี แต่ถ้าหากเป็นการเวนคืนก็ต้องซื้อเป็นเงินก่อน ผลประโยชน์ของวัดก็จะได้มากหรือได้เพิ่มขึ้น ไม่น่าจะมีปัญหาอะไร

๒. พระวิมลถาวรานุสิฐ วิ. เจ้าคณะอำเภอบางปลาม้า ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับการ
ทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน^{๒๑} ใจความว่า

ถาม ข้อ ๑ เมื่อมีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (ที่ดินของสงฆ์ ท่านมีความเห็น
อย่างไร

ตอบ ถ้าเมื่อการบังคับในกรณีจำเป็น เช่นตัดถนนหนทางเพื่อเชื่อมโยงการ
คมนาคม ในส่วนทำความเจริญในท้องถิ่นผอญุ่เส้นทางนั้น จะต้องผ่านที่ดินของใครอันเป็น
อสังหาริมทรัพย์ของผู้ใด ผู้นั้นก็น่าจะให้ความร่วมมือแก่ทางราชการ แม้ที่ดินนั้นจะเป็นที่
ธรณีสงฆ์ก็ตาม ก็น่าจะต้องพิจารณาอนุโลมให้ความร่วมมือด้วย เช่น ถนนเส้นหมายเลข
๓๔๐ จากกรุงเทพฯ ไปยังบางบัวทอง บางปลาม้า เป็นต้น

ถาม “การบังคับเวนคืนของอสังหาริมทรัพย์ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร”

ตอบ ข้อ ๒ เรื่อง เวนคืน คือ ที่ดินของผู้ใดก็ตามแม้จะมีโฉนด ก็ครอบครองโดย
ถูกต้องก็ตามกฎหมาย (ส่วนบุคคล) เมื่อที่ดินตรงนั้นมีความจำเป็นจะต้องใช้เพื่อประโยชน์
ส่วนรวมของหมู่ชนส่วนใหญ่ แม้จะเป็นที่ธรณีสงฆ์ (อันเป็นกรรมสิทธิ์ของวัดใดวัดหนึ่ง) ก็
ตาม ก็น่าจะอนุโลมร่วมมือกับทางราชการแต่ถ้าผาติกรรมเวนคืน โดยเพิกถอนกรรมสิทธิ์
จากเจ้าของ ผู้ถือกรรมสิทธิ์เดิมควรจะพิจารณาให้พอเหมาะพอสมควรกัน เช่น ว่าใน
ท้องถิ่นนั้น ๆ ราคาประเมินของทางราชการที่ดินตราค่าไว้ อย่างไร เท่าไร ที่ควรจะพอดกลง
ราคากัน ให้เป็นที่พอใจด้วยกันทั้งสองฝ่ายในทำการผาติกรรม แต่ถ้าสถานที่นั้น ๆ มีสิ่งปลูก
สร้างเป็นที่อยู่อาศัยหรือเป็นที่ทำการค้าขาย เป็นที่ทำกิจกรรมอันใดหรือมีแผ่นดินไม้ใช้ประโยชน์อันใด
อยู่ ที่ควรจะพิจารณาพอสมควรแก่ราคาของผู้ถือกรรมสิทธิ์เดิมต้องเสียไปโดยให้
พอสมควร

อนึ่ง ถ้าที่ดินนั้นเป็นที่ธรณีสงฆ์การเวนคืนนั้นมีความยุ่งยากกว่าเอกชนทั่ว ๆ ไป
ควรจะต้องประสานงาน ขอความเห็นชอบทั้งทางข้าราชการและทางกณะสงฆ์ตามลำดับ
จนถึงมหาเถรสมาคมอันเป็นองค์กรสูงสุดของกณะสงฆ์ ให้พิจารณายินยอมเห็นชอบด้วย
นำเสนอเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร ขอมติเห็นชอบ นำความขอรุณเกล้าขอพระราชทานวินิจฉัย
จนเห็นชอบแล้วจึงดำเนินการต่อไป

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระวิมลถาวรานุสิฐ วิ. เจ้าคณะอำเภอบางปลาม้า, ๑๗ เมษายน ๒๕๕๐.

ถาม “ท่านเข้าใจเรื่องเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (ผาติกรรมของสงฆ์) อย่างไร”

ตอบ “ถ้าในที่นั้นมีสิ่งก่อสร้างหรือสิ่งที่มีราคาก็ต้องว่ากันให้เป็นที่พอใจทั้งสองฝ่ายก็ตกลงกันได้ถ้าเกิดในวัดนั้นๆ ที่สถานที่เกิดการเวนคืนไม่มีสิ่งที่สำคัญก็ตกลงกันได้

ถาม “ท่านคิดว่าการบังคับเวนคืนผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์มาจากสาเหตุอะไร”

ตอบ “มีด้วยกัน ๒ สาเหตุ คือ ๑ มีความจำเป็น เช่น จะทำถนนหนทาง ถนนตัดผ่านที่ดินที่มีสิ่งปลูกสร้าง หรือที่ดินมีราคาก็ต้องว่ากันอีก ให้เป็นที่พอใจกันทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งฝ่ายสงฆ์ ฝ่ายราชการนั้นๆ นี้เรียกว่าจำเป็น และที่ไม่จำเป็นเช่นเอาไปทำสนามกอล์ฟ เอาที่ดินไปจัดสรร เอาไปทำเป็นตลาดให้เช่า เป็นต้น นี่ไม่จำเป็น และอีกประเด็นหนึ่ง เกิดจากผู้มีอำนาจบาตรใหญ่หวังผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง เลยหาโอกาสเวนคืน อย่างเช่นหนังสือพิมพ์ลงข่าว ในทั้ง สองกรณีนี้ ถ้าการเวนคืนที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมก็ควรให้การร่วมมือ ถ้าไม่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมเราก็มีสิทธิจะให้หรือไม่ก็ได้

ถาม “ในเรื่องของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ท่านคิดว่ามีผลกระทบหรือไม่ในมุมมองของท่าน ?”

ตอบ “ผู้มีอำนาจก็จะค้นหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองให้แก่ประชาชนโดยส่วนรวม ถ้าผู้มีอำนาจอยู่ในศีลธรรมก็ยอมให้ความเป็นธรรมแก่คนอื่นได้ แต่ถ้าไม่อยู่ในศีลธรรมก็จะเป็นภัยอย่างนี้ไม่ควรให้ความร่วมมือ สรุปการเจริญเติบโตอย่างนี้ มีทั้งผลดีและ ผลเสีย”

ถาม “ในกระบวนการผาติกรรม ท่านคิดว่ามีผลกระทบต่อพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อย่างไรบ้าง ?”

ตอบ “ถ้าภิกษุผู้นั้นไม่มีความรู้เกี่ยวกับการผาติกรรม ถ้าผาติกรรมเกี่ยวกับเรื่องของชาวบ้านก็ไม่เกี่ยวกับการผาติกรรม เป็นการทดแทนแต่ถ้าเป็นการผาติกรรมที่ธรณีสงฆ์ในกระบวนการผาติกรรม ก็จะไม่เกี่ยวข้องเงินผาติกรรมที่ได้มาจะมีผลกระทบก็ต่อเมื่อไม่มีความรู้เกี่ยวกับด้านบริหารจัดการที่ดิน และก็จะไม่ให้ใช้เงินต้นเป็นอันขาดใช้ได้แต่ดอกเบี้ยต้องขออนุญาต ”

ถาม “เมื่อมีผู้กล่าวว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการเวนคืน(ผาติกรรม)ไม่เข้าใจหลักศาสนาและพระภิกษุสงฆ์ก็ไม่เข้าใจหลักกฎหมาย ท่านมีความเห็นอย่างไร ?”

ตอบ “ถ้าไม่เข้าใจหลักศาสนาหรือถือผลประโยชน์โดยไม่คิดว่าจะกระทบหลักศาสนาอย่างไรบ้าง บางท่านก็มีความรู้ดีที่ทำการผาติกรรม เช่นเจ้าหน้าที่ในกรมศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนา) ก็ต้องมีความรู้ในด้านนี้ดี มีผลกระทบ ก็คือ ถ้าภิกษุนั้นไม่มีความรู้เรื่องการทำผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ เงินที่ได้จากการทำผาติกรรม ท่านห้ามเอามาใช้ คล้าย ๆ กันเงินมูลนิธิ ห้ามเอาเงินต้นมาใช้ ให้ใช้เงินแต่ดอกผล แต่ก็ต้องขออนุญาต โดยเฉพาะเจ้าอาวาส ถ้าไม่มีความรู้เรื่องเงินผาติกรรมเอาไปใช้ผิดประเภท ก็ผิดกฎหมาย เช่น ศาลได้ตัดสินจำคุก ๗ ปี ที่เอาเงินผาติกรรมไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ แต่ถ้ารูปใดมีความรู้ในเรื่องนี้ดีพอปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบ ตามกฎเกณฑ์ก็ไม่มีผลกระทบอะไร...

ถาม “พระภิกษุรูปเดียวอนุญาตให้ทำการผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ท่านเห็นอย่างไร ?”

ตอบ “เมื่อพิจารณาแล้วจะต้องทำการสงฆ์ จะทำรูปเดียวไม่ได้ จะต้องปรึกษากันจนถึงมหาเถรสมาคม และมหาเถรสมาคมก็พิจารณาว่าสมควรหรือไม่สมควร และต้องพิจารณาอีกว่าเขาให้เงินผาติกรรมท่านนี้พอสมควรหรือยัง ถ้าเห็นว่าไม่สมควรก็อุทธรณ์ และฟ้องศาลได้”

ถาม “ท่านคิดว่าการเก็บรักษาเงินผาติกรรมในลักษณะนี้มีเหตุผลอย่างไร”

ตอบ “ก็ต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎเถรสมาคม จะปฏิบัติตามผู้อื่นไม่ได้เลย ไม่ว่าจะเป็นต้องการใช้เงินหรือไม่ ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ต้องใช้เงิน ถ้าจำเป็นต้องใช้เงินต้นก็ต้องอนุญาตจนถึงเถรสมาคม เมื่อมหาเถรสมาคมมีมติเห็นชอบ จึงจะดำเนินการได้

ถาม ท่านคิดว่าทางออกหรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่พึงประสงค์ควรเป็นอย่างไร ?

ตอบ มองภาพรวม ทางราชการเขาจะทำอะไรก็ได้ในทรัพย์สินของวัดโดยไม่ผิดหลักวินัย เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของทางราชการ ถ้าพูดคุยกันรู้เรื่องเป็นที่เข้าใจกัน เราก็ไม่เสียวินัย เขาก็ไม่เสียประโยชน์ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ก็น่าจะมาพิจารณา หาทางออกที่ดี หาแนวทางแก้ไขปัญหากว่ามีสิ่งใดที่เป็นข้อขัดแย้ง ควรหาทางออกให้ดีที่สุด

“ถ้ามีความจำเป็นต้องการของสงฆ์ในวัดนั้น ทางราชการต้องการที่ดินของสงฆ์ก็ต้องผาติกรรมเวนคืน ตีราคาไว้ตามกฎหมาย ส่วนของเล็ก ๆ น้อย ๆ ในวัด เช่น ต้นไม้ของสงฆ์ เมื่อญาติโยม ต้องการสิ่งของเหล่านั้นเพราะเกรงว่าจะเป็นบาปเป็นกรรม ก็ต้องของผาติกรรม คือ เอาสิ่งของมาทดแทนเป็นปัจจัยถวายแทนแล้วเอาสิ่งของนั้นไป นี่ก็เป็นผาติกรรม ”

คำว่า ภาติกรรม หมายความว่า ขอเปลี่ยนเอาของอันที่ต้องการอย่างของที่ภาติกรรมได้ก็มี ของที่ภาติกรรมไม่ได้ก็มีอยู่ อย่างภาติกรรมเอาโบสถ์เอาวิหารไป อย่างนี้เป็นไปไม่ได้ อันนี้จะขอเปลี่ยนก็เป็นไปไม่ได้ ถ้าหากว่าที่ดินที่เวนคืนก็มีส่วนของภาติกรรมอย่างของใช้ของสงฆ์อะไรอย่างนี้เกิดไปหายก็ดี หรือไม่หาย แต่ต้องการเอาไว้เป็นสิทธิ จำเป็นก็ขอภาติกรรม เช่น ดินไม้ที่เป็นยาในวัด ที่สงฆ์ปลูกไว้ เป็นของธรรมชาติเกิดขึ้นในวัด คราวนี้ชาวบ้านอยากจะได้ เอาของสงฆ์ เพื่อตัดปัญหาเพื่อไม่ให้มีเวรมีกรรมกันต่อไป ในฐานะที่ไม่ได้เอาของสงฆ์ไปใช้แบบฟรี ๆ ก็เอาของที่มีปัจจัยให้ไว้แลกเปลี่ยนกัน นั่นก็เรียกว่า “ภาติกรรม”

ถาม “ถ้าพูดถึงปัญหาของภาติกรรมระหว่างรัฐ ทำภาติกรรมให้สงฆ์ จะมีปัญหาอะไร?”

ตอบ “ก็มีบางสิ่งบางอย่างที่วัดจำเป็นต้องใช้ ต้องหมายถึง สิทธิของสงฆ์ ฆราวาสจะเอาไปเปล่า ๆ ไม่ได้ เขาเรียกว่าต้องมีการแลกเปลี่ยนทดแทนกันไว้ เรียกว่า “ภาติกรรม” ต้องไปดูจนานุกรม หรือพระวินัย กล่าวไว้ว่าสิ่งใด ภาติกรรมได้ สิ่งใดที่ภาติกรรมไม่ได้ จะได้ข้อมูลนั้นเป็นหลักฐานชัดเจน สิ่งที่บ้านเขาเข้าใจผิดเป็นการพูดกระทบสังคมบ้างก็ได้ ว่านิยมทำกันอย่างนั้นอย่างของวัด ถือสิทธิ เป็นเหตุให้เข้าใจผิดว่าถือสิทธิเอาของสงฆ์ไปได้บ้าง ถ้าไม่ได้ทำภาติกรรมชาวพุทธก็ถือว่าบาป ชี้ไปให้เห็น สอนให้ประชาชนได้เข้าใจเรื่องนี้ ไม่ใช่ที่ว่าเอาของไปราคาเป็นหมื่นเป็นแสน แต่ให้ราคาค่าภาติกรรมแค่ ๕ บาท ๑๐ บาทหรือร้อยสองร้อยก็ถือว่าเอาเปรียบ คราวนี้คำว่าภาติกรรมก็ไม่สำเร็จลงตามความหมายของภาติกรรมจริงๆ มันต้องทดแทนกันได้จริง ๆ เรียกว่า สมดุลกัน และอีกอย่างหนึ่งสงฆ์จะถือสิทธิว่าเป็นสมภารจะอนุโมทนาคนเดียวนี่ก็ไม่ได้จะต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคือ สงฆ์ในวัดก็ออกรูปก็ให้รับรู้กันถ้าพระในวัดไม่พอจะไปนิมนต์วัดอื่นมาให้ครบ ๔-๕ รูปได้ รับรู้รับเห็นว่าสมควรหรือไม่ ต้องทำให้ถูกต้องก็เสนอเรื่องไปตามลำดับ จนกระทั่งถึงมหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมก็จะพิจารณาแล้วเห็นว่าในราคาที่ทางราชการจ่ายให้สมควรไหม ช่วยภาติกรรมราค่างวดของภาติกรรมอนุโมทนา เราก็พ้นภัย ภาติกรรมก็สมบูรณ์แบบ สมยอมกันทั้งสองฝ่าย อีกฝ่ายหนึ่งให้ อีกฝ่ายหนึ่งไม่ให้ ตกลงกันไม่ได้ มาบังคับให้อย่างนี้ไม่เรียกว่าภาติกรรม ยกประเด็นชี้แจงกันให้ชัดเจนมันจะต้องภาติกรรมได้ด้วยราคาสมดุลกัน ของที่ภาติกรรมไม่ได้ อย่างโบสถ์ หรือพระพุทธรูปองค์ใหญ่ มากเอาพระประธานไป อย่างนี้จะมาภาติกรรมได้ไหม ของที่จะภาติกรรมต้องจำเป็นจริง ๆ อย่างถนนหนทาง ถ้าไม่อนุญาตก็ทำกันไม่ได้ ถนนหนทางก็ทำไม่ได้ ภาติกรรมบางอย่างไม่ต้องถึงราชการก็ได้ อย่างดินไม้ อยู่ในวัด วัดอนุญาต

ถาม ถ้าตัวที่เป็นปัญหาโดยตรงก็คือว่า ผาติกรรมบางอย่างขายอมกันไม่ได้ อย่างกรรมทางหลวงให้ราคาประเมินมาแต่ราคาซื้อขายที่เป็นปัจจุบันมันแพงกว่าราคาประเมิน ลักษณะอย่างนี้เป็นอย่างไร?

ตอบ “อยู่ที่ราชการ ถ้าหากว่าสมการมีสิทธิจะให้ก็ได้ ไม่ให้ก็ได้ ถ้าไม่ให้เราก็ยืนยันว่าไม่สมดุล เราไม่พอใจ เราอ้างว่าราคาไม่สมดุลกัน อ้างพระธรรมวินัยเราอ้างได้ ถ้าหากสมดุลก็ตกลงกันทั้งสองฝ่ายยอมกันอย่างนี้เรียกว่าผาติกรรม”

ถาม กรณีการเก็บรักษาทรัพย์สินส่วนของผาติกรรมบางวัดเข้าใจ บางวัดไม่เข้าใจ ท่านมีความเห็นอย่างไร ?

ตอบ เอาไปขาย เอาของวัดไปขาย ถ้าหากว่าเป็นของเล็กน้อย เช่น กระจป๋อง หรือ จอบเสียม ข้าวของที่เหลือกินเหลือใช้ เอาไปให้เกิดประโยชน์ เราเองก็ขาดแคลน ถ้าหากว่าสิ่งของมีมากเหลือใช้สอยจริง ๆ ก็ต้องตกลงราคาที่สมดุลกันถ้าจะเอาไปเฉย ๆ ไม่ได้ จะต้องทำผาติกรรมแลกเปลี่ยนกัน ผาติกรรมหมายถึงของส่วนรวมของสงฆ์จะให้สมภารองค์เดียว อนุมัติโดยเฉพาะไม่ได้ ไม่ใช่ลักษณะของผาติกรรม

ถาม “ถ้ามองอีกรูปแบบหนึ่งถ้าโยมมาจัดงานในวัดมีหนึ่ง มีลิเก ยืมถ้วยยืมจานไปใช้ใช้น้ำ ไข้ไฟ บางครั้ง กรณีน้ำไฟก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ว่าใช้น้ำไข้ไฟไปเท่าไร บางคนให้มาก บางคนให้น้อย มันจะเป็นรูปแบบของผาติกรรมหรือเปล่า ? หรือเป็นการทำบุญ ?”

ตอบ อย่างนี้ของมันเลื่อมค่า เช่น ยืมผ้าแล้วมันขาด หรือถ้วยชามอาจจะแตก บางครั้งสมัยนี้เรียกว่าใช้หนี้สงฆ์ของกินของสงฆ์ ยืมของสงฆ์ไปใช้ ก็ใช้หนี้สงฆ์ แต่แท้ที่จริงแล้วก็คือว่าให้ราคาสมดุลกัน ถ้าของมันมากราคามันก็จะมากเขาเอาเงินมาให้หนี้หน่อย มันก็จะเสียเปรียบ สมภารอาจต้องให้สงฆ์รับรู้กันตั้งแต่ ๔-๕ รูป เป็นอย่างน้อย อย่างนี้เป็นถือเป็นมติส่วนรวมของสงฆ์ พระภิกษุอนุมัติรับรองก็ไม่ได้ ถ้าจะยกเรื่องมาบรรยายในแง่

ถาม “ถือพุดถึงปัจจุบันมันจะเกี่ยวข้องกับกฎหมายบ้านเมือง” บางอย่างถ้อยชาม
แต่เราจะต้องรายงานสงฆ์หรือไม่ ?

ตอบ ไม่ต้อง ถ้าหากว่ามันเป็นที่ธรณีสงฆ์ วัดร้างของมีราคาหรือสังหาริมทรัพย์
เพื่อประชาชนจะอนุมัติให้สงฆ์ในวัดนี้ใช้ก็ได้

ถาม “คือผมได้เคยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขข้อบัญญัติว่าวัดที่โดนผลกระทบ ๑๐ กว่า
วัด ที่จมหายไปทางการก็เวนคืนให้ ถ้าพุดถึงส่วนนี้ยังเป็นวัดอยู่หรือไม่ ?”

ตอบ “ส่วนที่เป็นธรณีสงฆ์ก็เป็นธรณีสงฆ์อยู่ในน้ำก็เป็นธรณีสงฆ์เมื่อมันมี เราก็
ถอนแล้วก็ผาติกรรมทดแทน อย่างเช่นชัชวาทเคยมีปัญหาทางการเอาสะพานตัดผ่าน วัดอยู่
ตรงนั้นพอดีทางการก็จะเอา วัดก็ไม่ให้ เมื่อไม่ให้ก็เกิดการฟ้องร้อง ราคาไม่สมมูลกันก็
ฟ้องร้องถึงศาล ศาลตัดสิน ถ้าพระไม่ยอม สังฆราชก็ไม่มีอำนาจไปบังคับ ผลที่สุดก็ส่งพระมา
ไกล่เกลี่ยจัดสถานที่ให้ใหม่ สร้างวัดให้ใหม่ ก็เป็นอันว่าในราคาที่สมมูลกัน สมภารไม่ให้ก็มี
สิทธิ์จะพุดได้ มันก็มีหลายวัดที่ผาติกรรมบางที่สมภารไม่รู้ก็ไปเซ็นให้ มันก็ไม่ใช่ผล พระ
วินัยก็น่ากลัวมันไม่ใช่มติสงฆ์ ให้ไปโดยพลการมันก็ไม่ถูกถ้าเป็นของสงฆ์ ถ้าเป็นของ
ส่วนตัวมันยังไ้ก็ได้ อย่างที่ดินหน้าวัดเป็นของตนเอง ผมซื้อเป็นเงินของผม ผมจะให้ใครก็
ได้ไม่ให้ใครก็ได้ ถ้าทดแทนเวนคืน แต่ฝั่งนั้นเป็นที่ธรณีสงฆ์ที่ถูกผาติกรรมตกลงราคากัน
ราคาสมมูลกัน ถ้าสมมูลกันก็ตาม ก็ไปถามสังฆราช สังฆราชลงมติว่าราคาแค่นี้ ๆ พอใจถ้า
เกิดว่าไม่พอใจ มันก็ทำเรื่องขอเพิ่มได้ ไม่ให้ราคาไม่สมมูลก็ทำกันก็ได้ราคาประเมินมา ล้าน
แปดแสน ปรากฏว่าเงินผาติกรรมที่ไ้มากกว่า ๑๐ ล้าน ระวังนะพุดถึงว่าหุโวนาโวมองดู
เหตุการณ์ ที่ว่าจะใช้ซื้อรถเก๋ง ซื้อมันซื้อมัน โดยผลการระวังติดคุกนะ เงินผาติกรรมในวัดห้าม
เอาไปใช้ ให้ฝากอย่างเดียวแล้วจะใช้ดอกใช้ผลได้ แต่ต้องทำเรื่องไปถึงจังหวัด อย่าง วัดทุ่ง
อุทุมพร วัดบ้านหมี่ แต่ว่าบางที่สมภารไม่เป็นตัวของตัวเอง บางที่โยมวัดเจ้าก็เจ้าการเกินพอดี
บางที่ก็ไม่ถูกราคาสมยอมกันอาจจะมียกเลียงดูหน่อยก็ให้ไปไม่ต้องรับรู้ รับรู้ไม่ได้ ถ้ารับรู้รับ
เห็นแล้วมันไม่ได้เป็นรูปแบบของผาติกรรมต้องปฏิบัติตามพระวินัย กฎหมายอาจไม่เป็นอะไร
แต่พระวินัยไม่ได้ บางที่พระวินัยไม่ผิด แต่กฎหมายหาเรื่องการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ต้องพุด
ให้หมดเลย ทางหนีทีไล่ ทางได้ทางเสียเหมือนกับฎีกาสร้างวัดนั้น วัดนี้ อย่างวัดพระแท่นดง

อย่างวัดกลางมีปัญหาที่ว่าวัดนี้เป็นที่ของวัดหรือยัง เจ้าของที่ดินเขาให้แน่หรือไม่ อีกฝ่ายหนึ่งก็ว่าให้แล้ว อีกฝ่ายหนึ่งว่ายัง ก็สู้กันเอาหลักฐานมายืนยันกัน สุดท้ายว่าเงินที่เขานำไปปรับไว้เป็นหลักฐาน นี่ดินเขาถวายมาให้ ตั้งแต่เราเด็ก ๆ พ.ศ.๒๔๖๐ กว่า ๆ

นี่ถ้า วัดใดถูกผาติกรรมเวนคืน สมภารเจ้าวัดต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและหลักกฎหมายคือให้สงฆ์รับรู้รับทราบ เพราะเป็นของสงฆ์ไม่ใช่เป็นของส่วนตัวจะได้ไม่เกิดโทษที่หลัง

๓. นายชนเศรษฐ์ ผยงค์ศักดิ์ หัวหน้าโครงการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดิน และ นายปัญญา แสงดวงดาว นายช่างโยธา แขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน^{๒๒} ใจความ ว่า

ถาม“เมื่อมีการบังคับเวนคืนของอสังหาริมทรัพย์ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ?”

ตอบ “เวนคืนเกี่ยวกับทั่วไปในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ...เมื่อมีกฎหมายเวนคืน ส่วนกลางก็จะส่งแผนการก่อสร้างทางมาให้ ผมก็ต้องออกไปตรวจสอบว่ามีที่ดินกี่แปลงผ่านพื้นที่ของใครบ้าง มีต้นไม้อะไรบ้าง สิ่งปลูกสร้างอะไรบ้าง เพื่อมาจัดกรรมสิทธิ์ที่ดินต่อกรมทางหลวง กรมทางหลวงก็จะแต่งตั้งคณะกรรมการเสนอไปยังกระทรวง เพื่อประเมินราคาทดแทนไปยังกรมทางหลวง เมื่อกำหนดเบื้องต้นแล้วก็แต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดราคาเบื้องต้น มี ปลัดจังหวัด นายอำเภอท้องที่ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการแขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ กำหนดแนวทางที่จะเวนคืน คณะกรรมการก็จะตรวจสอบราคาประเมินกับกรมที่ดิน เพื่อทราบราคาประเมิน เพื่อดำเนินการรังวัด เมื่อรังวัดได้เนื้อที่แล้ว ก็คิดเป็นจำนวนเงินในราคาประเมินนั้น เมื่อกำหนดราคาเบื้องต้นได้แล้วก็ส่งไปตรวจสอบที่กรมทางหลวงที่ ๑๐ ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับสูง เมื่อกรมทางหลวงที่ ๑๐ เห็นชอบแล้วก็จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ที่ถูกเวนคืน นำมาเสนอต่อคณะกรรมการอีกครั้งหนึ่ง ถ้าเป็นราคาที่ดินก็เสนอตามราคาประเมินเพื่อให้ความเห็นชอบ เมื่อคณะกรรมการเห็นชอบแล้ว ผมจะเรียกเจ้าหน้าที่ที่ดินมาทำสัญญา เอาสัญญาไปเบิกเงินเพื่อเป็นหลักฐาน ผมก็จะมีหนังสือแจ้งไปยังเจ้าของที่ดินเจ้าของที่ดินทำสัญญาจ่ายเงินที่ถูกเวนคืน พร้อมแก้ไขทางทะเบียน

^{๒๒} สัมภาษณ์ ชนเศรษฐ์ ผยงค์ศักดิ์, หัวหน้าโครงการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดิน, และ ปัญญา แสงดวงดาว, นายช่างโยธา, แขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ ๑ จังหวัดสุพรรณบุรี, ๒๐ เมษายน ๒๕๕๐.

ส่วนสิ่งปลูกสร้างก็ต้องมาวิเคราะห์ราคาว่ามีอะไรบ้าง เช่น ผนังปูนทำด้วยอะไร อิฐ แฉก อิฐมอญฯ แล้วมาวิเคราะห์ราคา ประเมินราคา เช่น ตารางเมตรละ ๕๐๐ บาท ๑๐ ตารางเมตรก็เอา ๕๐๐ ไปคูณ ก็จะออกมาเป็นตัวเงิน นี่คือหลักวิธีคิดคำนวณให้ค่าทดแทนเวนคืน ไม่ใช่แค่เพียงเท่านี้ ไฟฟ้า ประปา สุขาภิบาล ฯลฯ เราก็ต้องประเมินทั้งหมดทดแทนให้เหมือนกัน

เราต้องดำเนินการตามกฎหมาย ทั้งนี้ ต้องคำนวณว่าเป็นเงินเท่าไร เมื่อคณะกรรมการเห็นชอบก็จะเรียกเจ้าของที่ดิน หรือเจ้าของทรัพย์สินนั้น ๆ มาทำสัญญาจ่ายเงินซื้อขายภายใน ๓๐ วัน เมื่อจ่ายเงินให้แล้วภายใน ๖๐ วันเจ้าของทรัพย์สินก็ต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างออกไป เมื่อพ้นกำหนดแล้ว เจ้าหน้าที่แขวง ๆ มีอำนาจตามกฎหมายเข้าทำการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างนั้นได้ แต่เจ้าของทรัพย์สินที่ถูกเวนคืนจะต้องเสียค่ารื้อถอน เพราะในราคาที่ย้ายค่าเวนคืนให้ไปนั้นรวมถึงค่ารื้อถอนสิ่งปลูกสร้างด้วย

ถาม ถ้าเป็นกรณีที่เป็นของสงฆ์

ตอบ...นี่ก็เป็นภาพรวมทั้งหมดรวมถึงทรัพย์สินของสงฆ์ด้วย ค่าเวนคืนผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ ขั้นตอนแรกก็เหมือนกับของชาวบ้านทั่วไป กรมทางหลวงก็กำหนดราคาประเมินเหมือนชาวบ้าน สมมติว่าที่ดินของวัดถูกเวนคืนในราคาประเมินเป็นเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ขั้นตอนทางวัดเจ้าของกรรมสิทธิ์นั้นจะต้องทำบันทึกความเห็นตั้งแต่ เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร เจ้าคณะอำเภอ นายอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด ส่งความเห็นนี้ผ่านไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อนำเสนอมหาเถรสมาคม พิจารณามีมติให้ความเห็นชอบหรือไม่ขัดข้อง ในเรื่องที่ดินถูกเวนคืนนั้นแล้ว ทางหน่วยงานก็จะจ่ายเงินให้โดยผ่านผู้ว่าราชการจังหวัดให้เป็นผู้รับเงินแทนวัด ซึ่งกฎระเบียบทางคณะสงฆ์ได้ห้ามไว้ห้ามไม่ให้ใช้เงินต้น ใช้ได้แต่ดอกผลเท่านั้น เมื่อจ่ายเงินแล้ว ก็จะออกเป็นพระราชกฤษฎีกาโอนกรรมสิทธิ์ให้กรมทางหลวง ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๔ วรรคสอง บัญญัติว่า การโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้แก่ส่วนราชการ โดยออกเป็นพระราชกฤษฎีกาเสนอไปทางสภา ไปทางสำนักงานนายกรัฐมนตรี ผมก็เสนอเรื่องไปยังกรมทางหลวง พอพระราชกฤษฎีกาออกแล้วก็ติดต่อกับสมภารเจ้าอาวาสส่งไปยังสำนักงานที่ดินจังหวัด เพื่อดำเนินการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียน ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการในเรื่องทรัพย์สินของวัดจะยุ่งยากมากกว่าการดำเนินการของชาวบ้าน โดยเริ่มจากเจ้าอาวาส เสนอความเห็นชอบตามลำดับชั้นจนถึงมหาเถรสมาคม ถ้าเป็นการเวนคืนโดยเร่งด่วน จะนำเงินไปฝากไว้ที่

ถ้าเจ้าของไม่ยอมจริง ๆ คือต่างคนต่างรู้กฎหมาย ขั้นสุดท้ายกรมทางหลวง ก็จะจ่ายเงินให้เจ้าของรับไป แล้วไปใช้สิทธิอุทธรณ์ในภายหลังได้อีก เราต้องเข้าไปรื้อเพราะเราต้องการก่อสร้าง เพราะถ้าไม่ทำ บริษัทที่รับเหมาสร้างทาง ก็จะมาไล่เบียดเอาที่ดินกับกรมทางหลวงอีกว่าไม่ส่งพื้นที่ให้

ในสมัยเวนคืน สามารถให้สิทธิรัฐมนตรีที่เข้ารถอนได้ ถ้าเจ้าของไม่ยอมในราคาที่ให้ ก็ขอเพิ่มได้..โดยการอุทธรณ์

ถาม กรณีที่เป็นของสงฆ์ ที่วัดไม่ยอม..มีหรือไม่

ตอบ เราต้องทำเรื่องให้วัดในราคาปัจจุบัน กรมทางหลวงตัดถนนผ่านที่วัด ที่ติดถนนไร่ละหนึ่งล้าน ที่ตามอดไร่ละหนึ่งแสน เราจะจ่ายให้กรณีที่ดินติดถนนเราให้ราคาปัจจุบันที่บนทำเลเดิมต้องมาดูว่าที่ดินติดอะไร ทาง หรือคลองชลประทาน คือ สมัยก่อนเอาไร่ละ สอง สาม พันบาทเพราะจะจ่ายให้ตามโฉนด

ถาม การแบ่งแยกโอนกรรมสิทธิ์ใช้เวลานานเท่าไร?

“ของวัด หรือของชาวบ้าน”

ถาม ของวัด

ในแบ่งแห่งตามที่ดินนั้น ถ้าเป็นของชาวบ้าน ก็จดทะเบียนแบ่งแยกได้เลย คือเมื่อจ่ายเงินให้แก่เจ้าของแล้วก็ให้เจ้าของไปจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ถูกต้องแล้ว

กรณีของวัด เมื่อจ่ายเงินให้วัดแล้ว ต้องออกพระราชกฤษฎีกาเวนคืนที่ดินแล้วจึงจะโอนกรรมสิทธิ์ในส่วนที่ดินได้ เมื่อกล่าวถึง การหักแบ่งแยกเนื้อที่ที่ดินเวนคืนออกจากโฉนด ถ้าเป็นของวัดจะต้องใช้เวลานานมาก เพราะกระบวนการนี้ หรือขั้นตอนนี้ ไม่ได้รีบเร่ง หรือรีบด่วนแต่ประการใดบางวัดเวนคืนไปแล้วเป็นเวลาสิบกว่าปี แต่ยังไม่หักแบ่งแยกโฉนดกันเลย ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาว่า ผู้ที่ทำการเวนคืนหรือ เจ้าของกรรมสิทธิ์จะต้องดำเนินการทั้งนี้ เพื่อป้องกันปัญหาอันจักเกิดตามมานั่นเอง

ถาม เคยมีปัญหา ในการหักแบ่งแยกบ้างไหม คือ บางครั้งเนื้อที่อาจจะได้เนื้อที่เกิน บางครั้งอาจจะขาดไป ?

ตอบ ในเรื่องนี้...ที่ขาดไป หรือ เกินไปนี้ที่ดินชาวบ้านในโฉนด มี ๕ ไร่ พอไปรังวัดแล้ว ได้ ๕ ไร่ หรือ ๖ ไร่ พอเวนคืนก็ได้เท่านั้น คือในสมัยก่อนที่ดินอาจเป็น น.ส.๓ พุดง่าย ๆ พนักงานรังวัดไม่รู้ข้อเท็จจริงแต่เดิม พอวัดจริงอาจเกินไป ขาดไป เราก็จะคิดเอาแต่ที่ดินเวนคืนเท่านั้น เพราะมีแนวเขตทางมาแล้ว

กรณีที่ดิน เดิมทีแขวงการทางต้องยื่นคำขอรังวัด วัดมีเหตุขัดข้อง กรมทางหลวงจะรอไม่ได้ เมื่อมีกฎหมายเวนคืน เช่น ให้ไปดำเนินการรังวัดได้ ผมต้องรับผิดชอบมาก ต้องทำให้เสร็จภายใน ๔ ปี ก็จะเอาเรื่องนี้ไปเบิกเงิน แล้วเสนอเรื่องไปที่มหาเถรสมาคมว่าที่ดินของวัดที่จะเวนคืนเนื้อที่เท่าไร เป็นเงินค่าเวนคืนเท่าไร แต่ว่าการออกพระราชกฤษฎีกาเวนคืนที่ดินของวัดต้องได้เนื้อที่ที่แน่นอน ที่วัดแล้วได้เนื้อที่เกินไปจากเดิมก็ต้องจ่ายเงินเพิ่มขึ้นให้กับวัด ตัวอย่าง เนื้อที่ ที่จะเวนคืนได้ ไร่ ๑ งาน ๖๗ ตารางวา เมื่อรังวัดแล้วได้ ไร่ ๑ งาน ๓๐ ตารางวา ผมก็ต้องเรียกเงินที่จ่ายเกินไปคืนกลับมา ถ้ารังวัดแล้วได้เนื้อที่เพิ่มขึ้นก็ต้องจ่ายเงินตามจำนวนที่ดินที่เพิ่มขึ้น

ถาม เคยเรียกเงินคืนมีบ้างไหม ?

ตอบ มี ถ้าไม่คืนให้ ก็แบ่งแยกโฉนดไม่ได้ ถ้าเป็นของวัด ต้องนำไปฝากธนาคารออมสินไว้ ไม่ต้องถึงขั้นตอน ต้องรอเรื่องเสร็จสมบูรณ์ กรมทางหลวงจ่ายเงินให้แก่วัดแล้ว

ถาม พุดโดยสรุป ต้องเป็นการเวนคืนโดยเร่งด่วน ?

ตอบ ต้องมีแผนที่ กรมทางหลวงต้องมีแผนที่มาดูก่อนเลย ต้องวางผ่านแนวทุ่งปึก
แนวเขตทางหลวงไปเลย

ถาม อาตมภาพได้ศึกษามาว่าขบวนการเวนคืนตามพระราชบัญญัติ จะออกดำเนินการต้อง
แจ้งให้เจ้าของกรรมสิทธิ์ทราบก่อนเรื่องนี้มีขั้นตอนอย่างไร?

ตอบ ขั้นตอนแรก ต้องให้เจ้าของที่ดิน รั้ววัด ก็จะทำหนังสือแจ้งความยินยอม
การจะใช้ที่ดิน ต้องมีการจ่ายเงินก่อน หลังจากนั้น ๖๐ วัน เราต้องแจ้งครอบครองเข้าไปดำเนินการ
เจ้าของจะมาแจ้งความดำเนินคดีไม่ได้ เพราะเราทำตามกฎหมาย

ถาม กรณี ผักเงินไว้ที่ธนาคารออมสินให้แก่วัดที่ถูกเวนคืน จะมีอายุความ ๑๐ ปี ภายหลังทาง
วัดไม่สามารถจะรับเงินค่าเวนคืนได้ เพราะเข้าไปในเขตโบสถ์ หรือศาลาการเปรียญจะอย่างไร?

ตอบ บางกรณีวัดมีความจำเป็น เราก็ต้องทำเรื่องขอลดเขตทาง เช่นเขตทางเดิม
ข้างละ ๑๕ เมตร เข้าไปถึงแนวโบสถ์ จะทำให้เกิดการเสียหายมาก ทางเราก็ต้องทำเรื่องลด
เขตทาง เหลือ ๑๐ เมตร ก็จะพ้นจากการเวนคืนที่เข้าไปในโบสถ์ มันทำเรื่องขอลดเขตทางได้

สมัยเวนคืน ก็ต้องบังคับหมด ถ้าจะขอลดเขตทางต้องส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจดู
ความจำเป็น และก็มีหลายวัดนะ ที่ลดเขตทาง

ถาม “ท่านเข้าใจเรื่องเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (ผาติกรรมของสงฆ์) อย่างไร?”

ตอบ “ขั้นตอนแรกเหมือนกันกับการเวนคืนของชาวบ้าน ต้องมีการประเมินราคา
มหาเถรสมาคมก็ต้องให้ความเห็นชอบว่าสมควรหรือไม่สมควร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ต้องเสนอความคิดเห็นว่าเงินที่เสนอมาสมาสมควรไหมเมื่อตกลงกันได้และนับตั้งแต่ ๖๐ วันขึ้น
ไปเราสามารถจ่ายเงินได้ แต่ต้องแจ้งให้มหาเถรสมาคมทราบและทางหน่วยงานที่เวนคืนก็
ต้องบันทึกว่าในที่ดินนั้นมีสิ่งใดที่จะต้องรื้อถอน และจะต้องปรึกษาทำการตกลงกับเจ้าของ
ที่ดินว่า ได้ไร่ละเท่าไรสมควรหรือไม่สมควร ถ้าเห็นชอบกันแล้วก็จะดำเนินการต่อไป ถ้าไม่
เห็นชอบกันก็ต้องอุทธรณ์ ฟ้องศาลถ้าตกลงเรียบร้อยแล้วบางวัดก็ไม่เห็นด้วยอีกเพราะให้
ราคาที่ดินไม่เท่ากัน ในกรณีวัด ที่ธรณีสงฆ์ ที่ดินหนึ่งไร่ อีกสาม สี่ปีมันกลายเป็นไร่เศษก็
ต้องใช้ราคาเดิมคูณกับเศษที่เกินออกมาถ้าไม่ทำตามจะต้องฟ้องศาล ถ้ามีความจำเป็นจะต้อง
ลดเขตทางอาจจะลดหัวในสับหัว”

ถาม “ในเรื่องของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ท่านคิดว่ามีผลกระทบหรือไม่ ในมุมมองของท่าน?”

ตอบ “โลกมันเจริญขึ้น ถ้ามีคนถนนหนทางก็ค้าขายดีขึ้นรถจะวิ่งได้สะดวกในธรรมชาติเราปลูกข้าวยาอาหารได้ก็ขนส่งสินค้าไปขายสะดวกกว่าแต่ก่อน เราก็มีความจำเป็นที่จะตัดถนน สร้างถนน พอสร้างแล้ว ตัดถนนแล้ว ความเจริญมีมากมาย...”

ถาม “ในกระบวนการผาติกรรม ท่านคิดว่ามีผลกระทบต่อพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อย่างไรบ้าง”

ตอบ “ทางหลวงจะไม่เอาโบสถ์ ถ้าใกล้วัด กรมทางหลวงก็จะเบี่ยงออกไป ไม่ใช่แค่วัด แม้แต่โรงเรียน โรงพยาบาล เราก็ไม่เอา แม้ถูกบังคับเวนคืน ก็เอาที่ฟรี ๆ ไม่ได้ ถ้าถนนตัดใหม่ก็ต้องเบี่ยงไปเพราะเจอวัดเจอโรงเรียนเป็นต้น”

ถาม “เมื่อมีผู้กล่าวว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการเวนคืน(ผาติกรรม)ไม่เข้าใจหลักศาสนาและพระภิกษุสงฆ์ก็ไม่เข้าใจหลักกฎหมาย ท่านมีความเห็นอย่างไร?”

ตอบ “เจ้าหน้าที่ของกรมทางหลวงจะต้องดูก่อนว่าอยู่ในเขตเทศบาลหรือนอกเขต ถ้าอยู่ในเขตก็ต้องให้เจ้าหน้าที่ติดต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติยื่นคำขอ ถ้าวัดอยู่นอกเขตเทศบาล ให้หลวงพ่อมอบให้ไวยาจักร กรมการวัด ตามกฎหมายที่ดิน เอาที่ตั้งวัดเป็นหลัก วัดตั้งอยู่ตรงไหน เขตไหน เช่น วัดตั้งอยู่ในเขตเทศบาลก็ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดดำเนินการ ที่ดินที่ถูกเวนคืนจะตั้งอยู่ตรงไหนก็แล้วแต่จะเอาที่ตั้งวัดเป็นหลักมารับรองการรังวัดที่ดินและเจ้าหน้าที่ก็ต้องอธิบายให้ทางวัดเข้าใจ แต่ไม่แน่วางวัดก็อาจไม่เข้าใจว่าทำอย่างนี้ได้หรือไม่ เมื่อยินยอมแล้วก็ไปรับเงินได้เลย ทางเจ้าหน้าที่ก็จะดำเนินการต่อไป ถ้าวัดเอาเงินที่ได้มาไปใช้ไม่ถูกต้องก็ต้องติดคุก”

ถาม “ท่านคิดว่าการเก็บรักษาเงินผาติกรรมในลักษณะนี้มีเหตุผลอย่างไร?”

:ให้ปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคม,

:ใช้ได้แต่ดอกผลเท่านั้น

:จะใช้เงินต้นต้องขออนุญาตก่อน

:ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะมีผลอย่างไร,

:การอุทธรณ์ การฟ้องร้องต่อศาล เพื่อให้ได้เงินเพิ่มขึ้น

ตอบ “ เงินต้นห้ามใช้ ดอกผลให้ใช้ได้แต่ต้องขออนุญาต ก็ต้องปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคม ในความเห็นของผมถ้าได้เงินผาติกรรมมาแล้ววัดไม่สามารถใช้เงินต้นได้ก็นำเอาไปเป็นกองกลาง ซึ่งมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดูแลอยู่ เอาเงินมาบำรุงศาสนา บางวัดไม่เข้าใจเอาเงินจำนวนนี้ไปใช้โดยไม่ถูกต้อง เลยถูกดำเนินคดีก็มี

“เงินผาติกรรมที่ให้เจ้าอาวาสองค์ก่อน มรณภาพไปแล้ว เจ้าอาวาสองค์ใหม่ต้องทำแทนหลักฐานการฝากถอนเงินผาติกรรม มิฉะนั้น กรรมการ ก็ต้องช่วยกันดูแลฯ เดียวจะเกิดโทษกับเจ้าอาวาสองค์ใหม่ได้ บางวัด ชาวบ้านทำเองหมด กรรมการวัดดำเนินการเองหมด แต่การเบิกจ่ายเงินอยู่ที่เจ้าอาวาส แต่ไม่มีสิทธิ์พูดอะไรได้ ก็อาจเป็นปัญหาได้”

การอุทธรณ์ ต้องอุทธรณ์ภายใน ๖๐ วัน นับตั้งแต่ทางวัดได้รับเงินค่าผาติกรรมแจ้งเป็นหนังสือ ก็สามารถทำได้

เมื่อผลการอุทธรณ์ออกมาเช่นไรก็แล้วแต่ ถ้าเราไม่พอใจผลของการอุทธรณ์ เราต้องดำเนินการฟ้องศาลปกครองภายใน ๑ ปี นับจากทราบผลการอุทธรณ์ ก็สามารถทำได้เช่นกัน

ถาม “ท่านคิดว่าทางออกหรือแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาก็ที่พึงประสงค์ควรเป็นอย่างไร”

ตอบ “ ต้องพูดคุยกันก่อน คุยกันให้รู้เรื่องว่าจะทำถนนหนทางไหนดี ระยะทางเท่าไรการเวนคืน กว่าจะได้เงินต้องใช้เวลาาน บางทีก็ไม่เข้าใจกัน ทั้งสองฝ่ายจะต้องตกลงพูดคุยกันด้วยเหตุผลและทำตามระบบระเบียบการเวนคืนกฎหมายเขียนไว้ว่าเจ้าของที่ดินให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการเรื่องการเวนคืนให้”

การเวนคืนขั้นตอนจะมากกว่า ยุ่งยากมาก มีหลายขั้นตอน กว่าจะจ่ายเงินได้ช้ามาก บางที ๕ ปี กว่าจะได้รับเงิน ก็ต้องผ่านหลายขั้นตอนทางวัด กับ ทางราชการไม่พูดคุยกันก่อน พูดง่าย ๆ เดินกันคนละทาง ทางวัดยื่นคำขอรังวัด กว่าจะถึงมหาเถรสมาคมตั้ง ๒ ปี กว่า บัดนี้ ๑๐ กว่าปีแล้ว ถ้าเป็นของชาวบ้านผมต้องเอาเงินกลับคืนเป็นรายได้ของแผ่นดินไปเลย เจ้าของต้องมาขอรับภายใน ๑๐ ปี แต่ทางวัดขั้นตอนมันยังไม่เสร็จ ต้องต่อรองกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ บางที พระท่านไม่เข้าใจเรื่องเวนคืน หนังสือบันทึกความเห็นก็ต้องเป็นขั้นตอน จนถึงผู้ที่ใหญ่กว่าอนุมัติรับเงินจึงดำเนินการได้ ส่วนสิ่งปลูกสร้าง เช่นต้นไม้ สามารถตกลงกันได้แล้วรับเงินไปได้

๔. นายยงยุทธ จันทร์ตรี ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุพรรณบุรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน^{๒๓} ใจความว่า

ถาม “เรื่องแรกคือเมื่อมีการบังคับเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร?”

ตอบ เมื่อมีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์นั้นตามกฎหมายเทียบเท่าเป็นการบังคับซื้อจากทางราชการ ตามปกติแล้วที่ดินทั้งหมดถือว่าเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน เพราะฉะนั้นเมื่อทางราชการต้องการจะใช้งานก็สามารถใช้ได้ และเพื่อไม่ให้ประชาชนเดือดร้อนก็ต้องมีค่าทดแทนอย่างที่ว่านั้นก็หมายถึงการบังคับเวนคืนที่ดินที่ธรณีสงฆ์ไปเพื่อสาธารณประโยชน์

ถาม ท่านเข้าใจเรื่องการเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ (ผาติกรรมของสงฆ์) อย่างไร?

ตอบ “การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์หรือผาติกรรมของสงฆ์ อสังหาริมทรัพย์ของวัดมีอยู่ ๒ อย่างคือ ที่ดินวัดและที่ธรณีสงฆ์ อยู่ในกรรมสิทธิ์ของวัด เมื่อของสงฆ์ตามพระธรรมวินัยเมื่อมีการจะเอาของสงฆ์ไป จะต้องมีการทำผาติกรรม เงินผาติกรรมก็คือเงินทดแทนที่ทางราชการให้มา”

ถาม “เป็นการซื้อขายหรือเปล่า?”

ตอบ ก็ไม่เชิงเป็นการซื้อขายทางราชการจ่ายให้ในกรณีที่ทางราชการจะเอาไปใช้

ถาม ท่านคิดว่าการบังคับเวนคืนผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์มาจากสาเหตุอะไร ?

ตอบ สาเหตุหลักๆ คือ มีอยู่สาเหตุเดียวที่บังคับเวนคืน คือ เอาไปเพื่อสาธารณประโยชน์ มีหลายอย่างเช่น ทำถนนหนทาง เพื่อให้ประชาชนไว้ใช้สอย ขุดคลองชลประทาน เพื่อประโยชน์ทางการเกษตร นอกจากนั้นแม้แต่สร้างส่วนราชการก็ไม่เคยเวนคืนจากทางวัดหรือมีแต่จะขอใช้หรือขอเช่าจากทางวัดหรือทางราชการในฐานะผู้ดูแลวัดร้าง

ถาม การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ท่านคิดว่ามีผลกระทบหรือไม่ ? ในมุมมองของท่าน?

ตอบ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมันจะต้องมีวิทยาการ มันจะต้องมีการใช้สถานที่ ที่ดิน เพื่อประโยชน์สาธารณะมากขึ้น เช่นการสร้างถนนหนทาง มากขึ้นเพราะฉะนั้น

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายยงยุทธ จันทร์ตรี, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุพรรณบุรี, ๑๓ เมษายน ๒๕๕๐.

ถาม ในกระบวนการผาติกรรมท่านคิดว่ามีผลกระทบต่อภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาในวัดนั้นอย่างไร ?

ตอบ ไม่น่าจะกระทบต่อพระภิกษุผู้ประพฤติธรรม แต่น่าจะกระทบกับวัดโดยตรง ไม่ได้กระทบต่อพระสงฆ์

ถาม เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำหน้าที่เวนคืนไม่เข้าใจหลักศาสนาและพระภิกษุสงฆ์ก็ไม่เข้าใจหลักกฎหมาย เช่นนี้ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ?

ตอบ ผมเข้าใจว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องการจะเวนคืนนี้ ไม่ว่าจะเป็นกรมทางหลวงก็ดี จะเป็นกรมชลประทานก็ดี บางทีผมว่าเจ้าหน้าที่ที่ทำเรื่องนี้น่าจะทราบดี ซึ่งนาน ๆ ถึงจะมีการผาติกรรมสักที เมื่อไม่มีการผาติกรรม มีถนนตัดผ่านก็ยอม ก็ให้ไปเลย จริง ๆ แล้วการทำอย่างนี้เป็นการผิดวินัยอาจจะไม่เข้าใจหลักพระวินัย หรือ หลักกฎหมายบางวัดสร้างเป็นสิบปียังไม่มีถนนเวนคืนก็มี สาเหตุจริง ๆ แล้วเป็นเรื่องของเจ้าอาวาสที่ท่านไม่เข้าใจหรือไม่รู้พระธรรมวินัย หรือไม่เข้าใจกฎหมายเวนคืน ส่วนเจ้าหน้าที่เวนคืนผมว่าเข้าใจดี

ถาม พระภิกษุรูปเดียวอนุญาตให้ทำผาติกรรมสงฆ์ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ?

ตอบ การทำเรื่องผาติกรรม การที่จะดูแลศาสนสมบัติของวัดเป็นเรื่องของเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้แทนของวัดโดยตรงซึ่งเป็นพระภิกษุรูปเดียว ขั้นตอนมันต้องผ่านกระบวนการจนถึงมหาเถรสมาคม ให้ความเห็นชอบ การเวนคืนที่ธรณีสงฆ์หรือที่ดินวัดจะต้องได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม การดำเนินการทางผาติกรรมไม่ใช่ที่จะเป็นของเจ้าอาวาสแต่เพียงผู้เดียว ต้องผ่านเจ้าหน้าที่กลั่นกรองเพื่อนำเสนอให้มหาเถรสมาคม พิจารณาให้ความเห็นชอบอีกทีหนึ่งว่าอนุญาตตามที่ขอมาหรือไม่ ถึงแม้ว่ากระบวนการผาติกรรมจะเห็นว่ามันยุ่งยากไปก็ทำได้แย่งได้ สามารถฟ้องศาลปกครองได้

ถาม ท่านคิดว่าการเก็บเงินรักษาผาติกรรมลักษณะนี้มีเหตุผลอย่างไร?

ตอบ มหาเถรสมาคมมีมติให้แล้วว่าเงินนั้นจะเอาไปใช้ไม่ได้ โดยมีหลักตามพระธรรมวินัยของสงฆ์ เงินต้นหรือเงินผาติกรรมที่ได้มาทดแทน ทรัพย์สินถูกเวนคืนไปตามพระธรรมวินัยไม่ให้นำเอามาใช้ แต่สามารถเอาดอกเอาผลที่เกิดจากเงินต้นมาใช้ได้ แต่ถ้าเงินต้นทางวัดมีความจำเป็นจะเอาไปใช้ก็ได้ โดยทำเรื่องขอยืมจากมหาเถรสมาคมโดยมหาเถร

ถาม ท่านคิดว่าแนวทางแก้ปัญหาที่พึงประสงค์ ควรเป็นอย่างไร?

ตอบ แสดงว่าทางราชการหรือผู้ที่บัญญัติกฎหมายมีความจำเป็นจะต้องใช้ที่ดินบริเวณนี้ทำประโยชน์สาธารณะเพื่อให้ประชาชนนำไปใช้ เขากลับกรองมาแล้วว่าทางวัดจะได้แย้งได้ ก็แต่เพียงว่าการดำเนินการไม่ถูกขั้นตอนเท่านั้น ถ้าเกิดทำตามถูกขั้นตอนแล้วเงินค่าผาติกรรมไม่เหมาะสมก็น้อยเกินไป แต่เราจะโต้แย้งว่าไม่ให้เวนคืนคงโต้แย้งไม่ได้

คือข้อสุดท้ายที่ว่าเหตุที่พึงประสงค์คือลักษณะที่ว่า สมมติว่าเป็นทั้งสองอย่างทางการเขาปักหลักเขตรัศมีไปถึงโบสถ์เพราะจะทำให้สร้าง หรือ รื้อโบสถ์สร้างใหม่ ผลกระทบมากมายเกินไปขอไว้ขั้นตอนจะให้ถึงโบสถ์เลย สุดท้ายทางกรมทางหลวงก็ยอมตามที่เจ้าอาวาสขอมาอย่างนี้เป็นต้นจะให้สร้างโบสถ์ใหม่มันไม่ใช่เรื่องง่ายมีอยู่เรื่องหนึ่ง คือการบินไทย ผาติกรรมซื้อที่วัดที่จังหวัดกระบี่ที่ตรงแนวรันเวย์ของเครื่องบิน ทางการทำต้องหาที่ให้แล้วสร้างที่วัดให้ใหม่ สร้างโบสถ์ให้วัดใหม่ เมื่อมีผลกระทบพอเครื่องบินขึ้นลงพระสวดมนต์อยู่กระเบื้องมุงหลังคาค้างขึ้นมา ส่วนใหญ่พระปฏิบัติไม่สงบก็มีการต่อรองกันหรืออีกทีหนึ่งทางราชการถ้าจะต้องทำเรื่องย้าย ส่วนองค์พระประธานก็เป็นหน้าที่ของเขพระก็อยู่ได้ส่วนองค์พระประธานจะสร้างใหม่ก็แล้วแต่เขา เรื่องการอุทธรณ์ เรียกร้องเงินผาติกรรมสามารถโต้แย้งได้ต่อรัฐมนตรีถ้ายังไม่พอใจก็เรียกร้องทางศาลปกครอง กรณีที่มหาเถรสมาคมจำเป็นต้องการเงินต้นต้องรายงานผู้บังคับบัญชาจนถึงมหาเถรสมาคม ปัญหาก็คือว่าถ้าไม่ปฏิบัติตามจะเป็นอย่างไร คือองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ถ้าไม่ปฏิบัติตามมติหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม คือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ถ้าเป็นพระสังฆาธิการมีผลถึงการไม่ปฏิบัติตามจะมีความผิดในเรื่องจริยาพระสังฆาธิการ ถ้าไม่ได้เป็นสังฆาธิการก็ไม่เอื้อเพื่อต่อมติคือละเมิดคำสั่ง

เมื่อวิเคราะห์ดูแล้วทำให้ทราบว่า การเวนคืนนั้นเป็นการออกกฎหมายมาบังคับเอาที่ดินไปสร้างสาธารณประโยชน์ จึงไม่อาจขัดขึ้นได้ จะมีก็แต่เพียงว่า เรียกร้องสิทธิเพิ่มขึ้นในเมื่อเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือต่อรองผ่อนผันไม่ให้เกิดผลกระทบมากขึ้นเท่านั้น

๕. นายสุเทพ ลาภเหลือ เจ้าหน้าที่หัวหน้าฝ่ายจัดหาที่ดิน ๑๒ สำนักงานชลประทานที่ ๑๒ กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน^{๒๔} ใจความว่า

ถาม “การบังคับเวนคืนของอสังหาริมทรัพย์ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร”

ตอบ “คือปัจจุบันนี้ลักษณะงานของกรมชลประทาน คือการขุดคลอง ส่งน้ำเข้าคลอง ตามกฎหมายให้ใช้ ๒ อย่างคือ คือการเวนคืนแบบวางหลักเกณฑ์ ก็คือว่าถ้าเจรจาซื้อขายไม่ได้ ก็ให้ไปเวนคืน หลักเกณฑ์ตามกฎหมายมันมีอยู่แล้ว กระทรวงได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า เพื่อความสะดวกของทางราชการ ก็ทำตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ส่วนรายไหนไม่ยินยอม มีความข้องใจเรื่องราคา ก็ให้อุทธรณ์ได้ แต่กรณีที่มีการซื้อขายกันตามปกตินี้ กรมชลประทานจะทำการเจรจาซื้อขาย แต่การเจรจาซื้อขายของเรานี้อาศัยหลักเกณฑ์การพิจารณาตามหลัก พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ แต่งตั้งคณะกรรมการ เช่น ผู้แทนสภาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง หัวหน้าที่ดินจังหวัด ถ้าพอใจเราก็จ่ายให้ ถ้าไม่พอใจเราก็ตอกพระราชบัญญัติเวนคืน...

ถาม “ท่านเข้าใจเรื่องเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (ผาติกรรมของสงฆ์) อย่างไร”

ตอบ “ถ้าเป็นผาติกรรมของสงฆ์ก็เหมือนกับการเจรจาซื้อขายของราษฎร แต่ต่างกันตรงที่เป็นของสงฆ์ หลักเกณฑ์คือ เราจะให้เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาคเป็นผู้ให้ความเห็นชอบ กรณีของราษฎรไม่ต้อง แต่หลักเกณฑ์เรื่องราคาเหมือนกัน เพียงแต่ว่าทางสงฆ์มีผู้ปกครองตามลำดับขึ้นไปให้ความเห็นชอบ รวมทั้งฝ่ายบ้านเมืองด้วย

ถาม ท่านคิดว่าการบังคับเวนคืนผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์มาจากสาเหตุอะไร ?

ตอบ ก็คือการผาติกรรมของวัด มันก็ไม่แตกต่างอะไรจากของราษฎร ไม่ว่าจะเป็นสร้างอ่างเก็บน้ำ หรือขุดคลองชลประทานก็จะใช้กฎหมายฉบับเดียวกัน แต่ของวัดนี้ก็อาจจะมีความหมายของคณะสงฆ์มาเกี่ยวข้องด้วย

ถาม “ในเรื่องของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ท่านคิดว่ามีผลกระทบหรือไม่ในมุมมองของท่าน”

ตอบ “ในเรื่องการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แน่นอนมีผลกระทบด้านราคา การกำหนดราคาขึ้นอยู่กับราคาประเมินของ

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายสุเทพ ลากเหลือ, เจ้าหน้าที่หัวหน้าฝ่ายจัดหาที่ดิน ที่ ๑๒ สำนักงานชลประทานที่ ๑๒ กรมชลประทาน, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๐.

ถาม “ในกระบวนการผาติกรรม ท่านคิดว่ามีผลกระทบต่อพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อย่างไรบ้าง”

ตอบ “ผมว่าไม่จะเป็นปัญหา โครงการแต่ละโครงการกว่าจะสร้างได้ก็ต้องใช้เวลา เช่น โครงการสร้างเขื่อน เริ่มต้นจากการไปสำรวจพื้นที่ ปักเขต แล้วก็จะมีช่างมาดำเนินการ รั้งวัดต้องใช้เวลาไม่ต่ำกว่าสองปี ก็น่าจะใช้เวลานี้เตรียมตัวพอสมควร ถ้าหากว่ากฎเกณฑ์ที่เราจ่ายเงินล่วงหน้า เวลาเตรียมตัวเตรียมการก็น่าจะพอ..”

ถาม “เมื่อมีผู้กล่าวว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการเวนคืน(ผาติกรรม)ไม่เข้าใจหลักศาสนาและพระภิกษุสงฆ์ก็ไม่เข้าใจหลักกฎหมาย ท่านมีความเห็นอย่างไร”

ตอบ “ ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ ที่ดำเนินการเวนคืนผาติกรรมก็เป็นชาวพุทธทั้งนั้นเมื่อเป็นชาวพุทธด้วยกันน่าจะเข้าใจกันง่ายขึ้น”

ถาม พระภิกษุรูปเดียว อนุญาตให้ทำผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ท่านเห็นอย่างไร ?

ตอบ ความจริงภิกษุรูปเดียวเขาไม่อนุญาต แต่ต้องทำเป็นขั้นเป็นตอน เนื่องจากต้องได้รับความเห็นชอบตามลำดับ

ถาม “ท่านคิดว่าการเก็บรักษาเงินผาติกรรมในลักษณะนี้มีเหตุผลอย่างไร”

: ให้ปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคม

: ให้ใช้ได้แต่ดอกผลเท่านั้น

: ถ้าจำเป็นต้องใช้เงินต้น ต้องขออนุญาตผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น

: ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะมีผลอย่างไร

: การอุทธรณ์เพื่อให้ได้เงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น

: การใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้ได้เงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น

ตอบ มหาเถรสมาคมก็จะมีมติออกมาเพื่อให้เหตุผลในการเก็บรักษาเงินผาติกรรมอย่างนี้ก็ต้องปฏิบัติตาม โดยปกติการจ่ายเงินก็จะจ่ายให้ผู้ว่าฯ เป็นผู้รับเงินผาติกรรมแทนวัด จากนั้นจึงมอบให้วัดในภายหลัง แล้วแต่กฎระเบียบของสงฆ์ ที่จะต้องพิจารณาปรับปรุง เรื่องการไม่ปฏิบัติตามมติของผู้บังคับบัญชา ก็ย่อมจะมีโทษอยู่แล้ว

ในเรื่องการอุทธรณ์ หรือฟ้องศาล นี้ ผมว่าทำได้ เพราะว่าการกำหนดราคาก็ยังมีที่ไม่เหมาะสมอยู่บ้าง เมื่อความเจริญเข้ามาราคาที่ดิน มันก็สูงขึ้น เมื่อเห็นว่ายังไม่เหมาะสมก็สามารถอุทธรณ์ได้ เป็นเรื่องที่สมควร เป็นการปกป้องผลประโยชน์ของวัด

ถาม เมื่อมองในแง่ของการอุทธรณ์คดี การฟ้องร้องเป็นคดีความต่อศาลก็ดี พระสงฆ์เองก็ไม่เข้าใจวิธีการที่จะต้องทำอะไรในประเด็นนี้ ท่านมีความเห็นอย่างไร ?

ตอบ “เดี๋ยวนี้มีศาลปกครอง เรื่องคดีฟ้องร้องไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเหมือนแต่ก่อน เมื่อจะมีการฟ้องร้องต่อศาลเจ้าหน้าที่ของศาลก็มีเอกสารแบบฟอร์มให้กรอกข้อมูลฟ้องร้องต่อศาลวัดเป็นนิติบุคคล มีสิทธิดำเนินการได้ในเรื่องนี้ หรือจะมอบอำนาจให้ใครทำแทนก็ได้”

ถาม “ท่านคิดว่า ทางออกหรือแนวทาง แก้ไขปัญหาที่พึงประสงค์ ควรเป็นอย่างไร”

ตอบ “งานชลประทาน คืองานการจ่ายน้ำไปให้กับประชาชน เมื่อถูกที่วัดก็ตาม หรือทรัพย์สินของวัดก็ตาม ทางเราก็จะออกไปเจรจากับเจ้าอาวาสว่าราคาที่เหมาะสมหรือไม่ ถ้าเห็นสมควรก็ตกลงซื้อขายกัน ตกลงกันได้ตรงนี้ปัญหาไม่ค่อยมี งานส่วนใหญ่ของเราก็จะเป็นงานส่งน้ำเข้าคลอง ...

ถาม สุดท้ายท่านมีอะไรจะฝากในเรื่องของการทำผาติกรรมเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์อีกหรือไม่ ?

ตอบ ถ้าได้สื่อไปถึงมหาเถรสมาคมก็อยากจะพูดถึงเรื่องการทำผาติกรรม ของสงฆ์ โดยเฉพาะขั้นตอนการจ่ายเงินให้กับทางวัด แต่ก่อนการทำผาติกรรมต้องออกเป็นพระราชบัญญัติเวนคืน ขั้นตอนต้องใช้เวลาอย่างมาก ก็ต้องหาขั้นตอนที่จะทำให้เร็วยิ่งขึ้น เราก็อยากขอให้การผาติกรรมพื้นที่ธรณีสงฆ์ออกมาเป็นพระราชกฤษฎีกาก็พอแล้ว”

๖. นายสุทน ธรรมถาวร หัวหน้าฝ่ายทะเบียนสำนักงานที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการทำผาติกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน^{๒๕} ใจความว่า

ถาม “การบังคับเวนคืนของอสังหาริมทรัพย์ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร?”

ตอบ กรณีที่ดินต้องมีกฎหมายเวนคืน เหมือนกับการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ทั่วไป ที่เกี่ยวกับทางหลวง เป็นต้น

ถาม “ท่านเข้าใจเรื่องเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (ผาติกรรมของสงฆ์) อย่างไร?”

ตอบ ขึ้นอยู่กับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ ในประเทศและต้องการที่ดินของส่วนราชการเพื่อนำไปใช้ในการสาธารณูปโภค

ถาม “ในเรื่องของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ท่านคิดว่ามีผลกระทบหรือไม่ในมุมมองของท่าน?”

ตอบ ในเรื่องอสังหาริมทรัพย์ที่ดินมีผลกระทบแน่นอน การเจริญเติบโตเปลี่ยนแปลงมีการขยายตัวทำให้มีความต้องการที่ดินมีมากขึ้นจึงมีผลกระทบเป็นธรรมดา

ถาม “ในกระบวนการผาติกรรม ท่านคิดว่ามีผลกระทบต่อพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อย่างไรบ้าง?”

ตอบ การมีผลกระทบตามหลักไตรสิกขาเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ก็ดี การเจริญศัลภวานาก็ดีแต่ในทางปฏิบัติทรัพย์สินของสงฆ์ก็ต้องมีการมอบอำนาจ ผลกระทบก็ต้องมีบ้างส่วนหนึ่งก็ทำให้อสังหาริมทรัพย์ของวัดลดลงแต่ในเรื่องของพิธีกรรม ที่ดินมันก็ต้องเกี่ยวข้องกับทางพระที่มอบให้ใคร ไปทำแทนก็ไม่พ้นพระสงฆ์ที่จัดการเกี่ยวกับทรัพย์สิน ส่วนนั้นก็ต้องพิจารณาด้วย

ถาม “เมื่อมีผู้กล่าวว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการเวนคืน(ผาติกรรม)ไม่เข้าใจหลักศาสนาและพระภิกษุสงฆ์ก็ไม่เข้าใจหลักกฎหมาย ท่านมีความเห็นอย่างไร?”

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายสุทน ธรรมถาวร, หัวหน้าฝ่ายทะเบียนสำนักงานที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี, ๒๔ เมษายน ๒๕๕๐.

ตอบ ทางเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องทำตามกฎหมาย แต่ทางศาสนาก็ต้องให้พระจัดการ ทั้งนี้ผู้ที่เขียนกฎหมายก็น่าจะมีความเข้าใจของหลักศาสนาดีพอ จึงจะทำให้กฎหมายไม่ขัดแย้งกับหลักศาสนา

ถาม พระภิกษุรูปเดียวอนุญาตให้ทำผาติกรรมสงฆ์ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ?

ตอบ มันก็น่าจะเป็นระเบียบของสงฆ์การบริหารงานจัดการ หรือการตัดสินใจทางด้านสงฆ์ ตามปกติแล้วมีกฎเกณฑ์ที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้แล้ว มีกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ พระภิกษุรูปเดียวหรือคณะถ้าเป็นเรื่องใหญ่ก็คงจะเป็นคณะกรรมการ ทำงานในด้านต่าง ๆ

ถาม “ท่านคิดว่าการเก็บรักษาเงินผาติกรรมในลักษณะนี้มีเหตุผลอย่างไร”

: ให้ปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคม

: ให้ใช้ได้แต่ดอกผลเท่านั้น

: ถ้าจำเป็นต้องใช้เงินต้น ต้องขออนุญาตผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น

: ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะมีผลอย่างไร

: การอุทธรณ์เพื่อให้ได้เงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น

: การใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้ได้เงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น

ตอบ เงินผาติกรรมก็คือเงินของการเวนคืนทรัพย์สินของวัด น่าจะมีระเบียบของการใช้เงินที่จะวางกฎเกณฑ์ไว้ เพื่อที่จะวางรูปแบบการเก็บ รักษา ใช้เงินของวัดในรูปแบบผาติกรรมไว้

ถาม “ท่านคิดว่าทางออกหรือแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาก็ที่พึงประสงค์ควรเป็นอย่างไร”

ตอบ ในความคิดเห็นของผมน่าจะร่วมมือกันหลาย ๆ ฝ่าย ทำเป็นประชาคมดีเพราะวัดอยู่ในหมู่บ้านต้องมีเสียงของฝ่ายชาวบ้านด้วย ออกมาในประชาคมดี ต้องออกความเห็นและข้อขัดแย้งต่าง ๆ ส่วนที่ดินต้องไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการผาติกรรมโดยมีการโอนกรรมสิทธิ์ให้กับหน่วยงานนั้น ๆ เงินผาติกรรมอาจลดหรือเพิ่มในลักษณะที่จะเวนคืนจะต้องไปดำเนินการกับทางฝ่ายศาลเสียก่อนว่าจะเวนคืนเท่าไร ตรงไหน อย่างไร เป็นเงินเท่าไร เมื่อตกลงกันเสร็จแล้วถึงจะส่งเรื่องมาให้เจ้าพนักงานที่ดินทำตามความประสงค์นั้น ๆ เมื่อขัดข้องได้แย้งกันว่าเงินค่าผาติกรรมเปลี่ยนแปลงก็ต้องตกลงกันใหม่ตามที่ต้องการ ในแง่ของชุมชนว่าหน่วยงานนี้ได้ทำการเวนคืนประเมินราคาที่ดินสมควรแล้ว ถ้ามีการประเมินมา

ถาม ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียน มีอย่างไร?

ตอบ คือเท่าที่ผมทราบ ทรัพย์สินของสงฆ์ที่ถูกผาติกรรมเวนคืน ก็จะมีเจ้าพนักงานของหน่วยงานที่จะเวนคืนเข้ามาดำเนินการ ว่า เนื้อที่ที่จะเวนคืนไปทำอะไร สิ่งปลูกสร้าง ต้นไม้ ให้ได้ข้อเท็จจริงระดับหนึ่งก่อน แล้วก็จะให้เจ้าพนักงานที่ดินมารังวัดแบ่งแยกตามที่ถูกเวนคืนไป ไม่ใช่จะให้เจ้าพนักงานที่ดินทำการรังวัดเอาแค่ไหนแค่นั้น ลักษณะอย่างนี้ หน่วยงานที่จะเวนคืนต้องพูดคุยทำการตกลงกับเจ้าของทรัพย์สินให้จบเสียก่อน เพื่อให้ได้หลักฐาน ทำหนังสือถึงที่ดินว่าที่ดินของวัดได้แบ่งออกเป็นเท่านี้เท่านี้

ผู้สัมภาษณ์ เท่าที่อาตมาภาพได้ศึกษาข้อมูลมา วัดในเขตอำเภอบางปลาม้าถูกผาติกรรมเวนคืน ๑๐ วัด โดยหลักการเบื้องต้นส่วนราชการที่ทำผาติกรรมเวนคืน บางวัดพระสงฆ์แทบไม่ทราบขั้นตอน หรือไม่รู้เลยว่าที่ดินของวัดถูกเวนคืน จะมารู้ก็มีหนังสือบันทึกให้ความเห็นชอบในการเวนคืน สุดท้ายก็จะได้รับเงินค่าผาติกรรมไปก่อน หรือถ้าไม่ยอมบันทึกให้ความเห็นชอบ เขาก็จะนำเงินไปฝากไว้กับธนาคารในนามของวัดนั้น ๆ แต่กฎหมายก็เปิดช่องไว้ว่า ถ้าไม่พอใจกับเงินค่าผาติกรรมที่ทางราชการนั้นกำหนดให้ ก็จะให้ไปสิทธิอุทธรณ์ ฟ้องศาล เอาเอง ซึ่งขั้นตอนนี้ คือเป็นเรื่องที่ไม่สะดวกต่อการดำเนินการดังกล่าว

ตอบ ในมุมมองของผม ในแง่ของวัดที่อยู่ในชุมชน หน่วยงานราชการที่เวนคืนท่านจะกำหนดราคาให้ตามราคาประเมินที่ดิน อาจจะเท่ากับราคาที่ซื้อขายกันจริงในท้องตลาด แต่ถ้าไม่พอใจก็ให้ไปอุทธรณ์ ฟ้องศาลเรียกร้องเงินค่าผาติกรรมเพิ่มขึ้น ทางเจ้าหน้าที่ที่เวนคืนน่าจะเขียนขั้นตอนเพิ่มไว้ว่าให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทำประชาพิจารณ์ก่อน จึงจะเริ่มดำเนินการเวนคืน และราคาจะต้องทดแทนที่เป็นปัจจุบันกับราคาท้องตลาดที่ทำการซื้อขายกัน หรือกำหนดราคาให้เป็นปัจจุบัน ในหลักประชาธิปไตยบัญญัติไว้ว่าให้ทำประชาคมติ ซึ่งจะทำให้ชาวบ้าน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ปรึกษาหารือกันว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งหน่วยงานของสำนักงานที่ดิน เหมือนด่านสุดท้าย ในการจดทะเบียนแบ่งแยกโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินเท่านั้น

๗. นายสมชาย พวงภู ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสุพรรณบุรี ให้สัมภาษณ์
เกี่ยวกับการทำผิดกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน^{๒๖} ใจความว่า

ศาลยุติธรรม จะพิพากษาคดีทั่วไป แนวคิดเรื่องการพิพากษายึดตัวหลักกฎหมาย
เป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชน กับ เอกชนเป็นหลัก ส่วนศาลปกครองจะเป็นการพิพากษาคดี
ข้อพิพาทระหว่างเอกชน กับ รัฐ จะแยกแนวคิดต่างกันไปอีกแต่ก็ไม่มาก ในเรื่องการเวนคืน
ความยุติธรรมด้านการเงิน ศาลปกครองจะลงลึก ว่าจะชดเชยให้เท่าไร ในอดีต คดีปกครอง
อยู่ที่ศาลยุติธรรม แต่ปัจจุบันจะมาอยู่ที่ศาลปกครอง โดยเฉพาะการเวนคืน ศาลปกครองจะ
มาจากส่วนกลาง บางส่วนจะมีศาลปกครองภาค เช่น เชียงใหม่ นครราชสีมา ต้องไปดู
กฎหมายประกอบว่าครอบคลุมไปถึงจังหวัด แต่ถ้าถามความเห็นในฐานะแนวความคิดเห็น
ของศาลยุติธรรม ส่วนมากศาลยุติธรรมให้กฎหมายเป็นหลัก ถ้าเป็นศาลปกครองจะใช้หลัก
กฎหมาย และ หลักรัฐศาสตร์ เมื่อจะว่าตามหลักแล้ว ก็ต้องตอบในส่วน of ศาลยุติธรรม...

ถาม เมื่อมีการบังคับเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ท่านมีความเห็นอย่างไร ?

ตอบ เรื่องการเวนคืนนี้ แนวคิดมีมาตั้งแต่อดีต พระมหากษัตริย์ เปลี่ยนแปลง
การปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งรัฐเป็น
ตัวแทน คือว่าทรัพย์ทั้งหมดเป็นของรัฐ นี่คือแนวคิดแท้ ๆ คือแผ่นดินนี้เป็นรัฐ ไม่ใช่ของ
เอกชน เพียงแต่ว่ารัฐออกเอกสารสิทธิให้ เป็นของรัฐจัดสรรและยินยอมให้เอกชนใช้
ดินแดนของรัฐ ถือกรรมสิทธิ์ เนื้อแท้แล้ว ก็คือเนื้อที่ทั้งหมดเป็นของรัฐ แนวคิดในการ
เวนคืนจึงทำได้ทั้งหมด อยู่ตรงไหนที่ให้ไปครอบครอง แต่เมื่อรัฐอยากได้ต้องได้คืน มี
เหตุผลของการเอาคืน เหตุผลของการเอาคืนคือเอาไปให้เกิดประโยชน์ แต่การเวนคืนนั้น
จะต้องไม่ได้รับการเสียหายมากเกินไป ต้องบรรเทาความเสียหาย วิธีการนี้เป็นเรื่อง
รัฐศาสตร์ จากนั้นจึงเป็นเรื่องกฎหมาย การเวนคืนบางอย่างก็คือการจัดสรรหา จัดที่ดินให้
รื้อถอนบ้าน สร้างบ้าน เพราะฉะนั้นวิธีการชดเชยความเสียหาย มีหลักอยู่แค่ ๒ ช่วยเหลือ
ชดเชยความเสียหาย รัฐต้องได้คืน ก็แล้วแต่กฎหมายว่ารัฐจะเอาไปทำอะไร มีโครงการแล้ว
จะต้องใช้ภายในกี่ปี ถ้าไม่ใช้ก็ต้องคืนให้ประชาชน การเวนคืน อย่งไรก็ต้องมี ไม่เช่นนั้น
จะมีปัญหา กับ รัฐ

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายสมชาย พวงภู, ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสุพรรณบุรี, ๑๘ เมษายน ๒๕๕๐.

ถาม ท่านเข้าใจเรื่องการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์(ผาติกรรมของสงฆ์)มาจากสาเหตุใด

ตอบ มันก็จะมีเหตุผล และวัตถุประสงค์ของการเวนคืน ในพระราชบัญญัติการเวนคืน กำหนดแนวเขต เช่น ทำถนน ขยายถนน ฯ ส่วนใหญ่เพื่อสาธารณประโยชน์ เมื่อเป็นของรัฐอยู่แล้ว ส่วนจะใช้อะไร อย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการเวนคืน ตามกฎหมายที่กล่าวมา

ถาม การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ท่านคิดว่ามีผลกระทบหรือไม่?

ตอบ กระทบแน่นอน... และกระทบอย่างยิ่ง ถามว่า มีผลกระทบอย่างไร ไม่ได้บอกไว้ แต่จะพูดเป็นเรื่อง ๆ ส่วนมากจะกระทบเรื่องชาวบ้านบ้าง พระสงฆ์บ้าง ต้องใช้ที่ใช้ทาง.. การที่เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว คนต้องการวัตถุ มันก็ต้องไปเบียดเบียนเอา กับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เช่น ที่ดิน มีอยู่อย่างจำกัด ขอบเขตเมืองมีอยู่อย่างจำกัด พอมีคนมากขึ้น ก็ขยายออกไปทุกคนก็อาจจะถูกเวนคืนที่ดิน ที่อยู่อาศัย ส่วนมากก็ที่อยู่ ที่อาศัยที่ประกอบการทำมาหากิน มันกระทบทั้งวิถีชีวิตของตัวเอง ครอบครัวที่ต้องเปลี่ยนไป การใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมีความสะดวกสบาย ก็ต้องออกไปอยู่ตามชนานเมือง ตามชนบท กระทบต่อการประกอบอาชีพ เพราะอาชีพบางอาชีพไม่สามารถไปประกอบยังนอกเมืองได้ พ่อ แม่ ไกลจากที่ทำมาหากิน ไกลจากที่ทำงาน เด็ก ๆ ต้องไปเข้าโรงเรียนที่ไกลออกไป เหมือนเอาคนเมืองไปปล่อยในป่า เอาคนป่ามาไว้ในเมือง วิถีชีวิตเปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือ อยู่ตรงจุดนั้น เราก็ปรับตัวเข้ากับจุดนั้น บางครั้งถ้ามีการเวนคืนในเมืองก็อาจส่งผลกระทบส่งผลกระทบถึงขั้นครอบครัวล่มสลายไปเลยก็อาจมีได้ จึงมีผลกระทบเป็นอย่างมาก...

ถาม ในกระบวนการผาติกรรมท่านคิดว่ามีผลกระทบต่อภิกษุผู้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาอย่างไรบ้าง?

ตอบ ในมุมมองของพระสงฆ์ อยู่ด้วยหลักไตรสิกขา กระทบต่อวิถีชีวิตของพระสงฆ์ เพราะอยู่ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เช่น วัดที่เป็นสถานที่อยู่อาศัยของพระ ของเณร ต้องใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เมื่อสมาธิไม่เกิด เพราะจิตไม่สงบ ก็ย่อมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพระสงฆ์ ด้วยสาเหตุกระบวนการผาติกรรมที่ต้องเวนคืน

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มันมีผลต่อการเวนคืน ทรัพย์สิน ย่อมกระทบแน่นอน คือการที่จะปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ต้องต่อสู้กับปัญหาอุปสรรค คือการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นการเติบโตแบบชาติฝรั่ง บริโภคแบบวัตถุนิยม มุ่งหาความสุขสบายทางด้านวัตถุ ละทิ้งความสุขทางด้านจิตใจ พระสงฆ์อาจจะอยู่ห่างไกลความเจริญ เพราะที่อยู่หรือวัด มีแต่ความเจริญเข้ามาล้อมรอบ เปรียบเสมือนวัดเป็นของชาวบริสุทธ์ล้อมรอบด้วยพื้นที่สีดำ สีดำที่เจือจาง แล้วค่อย ๆ เข้มขึ้น ที่ล้อมอยู่มันมีปริมาณมาก ขณะวัดที่ถูกล้อมรอบทางด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็เริ่มเบียดเบียน สีขาว ก็ค่อย ๆ แคลลง ๆ สีต่าง ๆ เหล่านี้ก็เหมือนกิเลส ในขณะที่พระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติธรรมอยู่ ท่ามกลางกิเลส ถ้าการปฏิบัติธรรมไม่เข้มแข็งพออาจโดนกิเลสแทรกได้ในกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม เพราะมันล้อมรอบอยู่ตลอดเวลา ทุกเวลา ทุกวัน ทุกเดือน ทุกปี กาย จิตใจ ต้องเข้มแข็งตลอดเวลาอ่อนแอไม่ได้ อ่อนแอเมื่อไร มันเข้ามาแทรกเมื่อนั้น มันเป็นเรื่องยากเพราะเราถูกห้อมล้อมอย่างนี้ จิตของพระ คือจิตเลื้อย จิตเนื้อ มันมีอ่อน มีแข็ง เวลาจิตใจเข้มแข็งกิเลสก็ไม่สามารถเข้าไปได้ เวลาจิตใจอ่อนแอกิเลสมันก็แทรกเข้ามาได้ รอยร้าวมันมี น้ำก็แทรกตามรอยร้าวเปรียบเหมือนจิตใจก็เหมือนเขื่อนกั้นน้ำ จิตใจเข้มแข็งเพียงใด น้ำ มันห้อมล้อมรอบเขื่อนมันแทรกทุกที่ เขาอยู่ทุกวินาที แม้แต่จุดเล็ก ๆ น้อย ๆ มันก็แทรก ตรงนี้ก็เหมือนปัญหาของวัด ในอดีตวัดอยู่ไม่ไกลจากชุมชนนัก ไม่มีกิเลสเข้ามาห้อมล้อมเหมือนปัจจุบัน อาจจะมีกระทบบ้างเป็นครั้งคราว ถ้ากระทบกับจิตใจที่เข้มแข็ง มันก็ไม่สามารถแทรกเข้ามาได้ ถ้าท่านเป็นนักปฏิบัติที่ฝึกจิตใจที่เข้มแข็งพอ เพราะการจะปฏิบัติอะไรมันต้องให้เข้มแข็งพอ และปัจจัยอื่น ๆ ก็ต้องมีส่วนด้วย อย่างพระคุณเจ้าแสวงหาที่วิเวก อุปสรรคก็เข้ามารบกวนตลอดเวลา ถ้าเป็นนักปฏิบัติเป็นพระที่บวชนานอาจทำจิตใจให้เข้มแข็งได้เร็ว รักษามาตรฐานเดิมได้ ถ้าเป็นพระบวชใหม่ ได้ยินเสียงรถ เสียงผู้คน ๆ จิตมันก็ไม่สงบ มีปัญหาอุปสรรคเข้ามารบกวนอยู่ตลอด จะรักษาจิตใจให้สงบได้อย่างไร จะมีจิตใจที่ไหนไปปฏิบัติ เหมือนนับหนึ่ง ถึงสิบ ยี่สิบ สามสิบ มันก็ถูกดึงกลับมาเริ่มต้นใหม่ นับใหม่อยู่อย่างนี้ ดูอย่างเวลาบิณฑบาต ต้องคอยหลบรถ ระวังอยู่ทุกสิ่ง การสำรวมของพระในเมืองก็ต้องเปลี่ยนไป เพื่อให้เข้ากับสภาพของสังคม ทุกอย่างมันกระทบกับการปฏิบัติหมด

ถาม เมื่อมีผู้กล่าวว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการเวนคืน “ผาติกรรม” ไม่เข้าใจหลักศาสนา พระสงฆ์ไม่เข้าใจหลักกฎหมาย ท่านมีความเห็นอย่างไร ?

ตอบ มันคนละมุมมอง... เจ้าหน้าที่ของรัฐบอกว่าออกกฎหมายมาอย่างนี้ ก็ต้องปฏิบัติ คือ ตอบแบบผู้ปฏิบัติ ถ้าถามระดับแนวคิด หัวหน้า ก็จะบอกว่ามันจำเป็นต้องทำเพื่อ

เมื่อมีความจำเป็นที่ต้องใช้ที่ดินมาเพื่อทำประโยชน์สาธารณะ จึงได้ออกกฎหมายมาบังคับเวนคืน เมื่อมองในภาพรวม พระสงฆ์เองก็อยู่ภายใต้กฎหมาย ก็จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายเหมือนกัน ในขณะที่เดียวกัน พระสงฆ์ก็ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ด้วย

ถาม ความเป็นไปได้ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับพระสงฆ์เป็นอย่างไรในมุมมองของท่าน.

ตอบ ในความคิดของผมว่ายาก ที่มา มีแนวคิดที่ต่างกัน ถ้ามองในฐานะฆราวาส ไม่ได้มองในฐานะนักกฎหมายอะไรหรอก เพราะฆราวาสบอกว่า ศาสนาพุทธเกิดมา ๒,๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว มันเกี่ยวกับแนวคิดเดิม คือพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของแผ่นดินทุกตารางนิ้ว จะสังเกตแนวคิดนี้ว่าวัดเอาที่ดินตรงไหนมาสร้างวัดวาอาราม ในสมัยนั้นมันก็ไม่มีปัญหาอะไร เพราะแผ่นดินกว้างใหญ่ไพศาล ทรัพยากรเหลือกิน เหลือใช้ ในส่วนของศาสนาไม่ได้คำนึงถึง คือไม่รู้ว่าจะรู้แนวคิดของพระมหากษัตริย์หรือเปล่า วัดอาจจะคิดว่าเป็นความคิดของตนเอง เข้าใจว่าเป็นของวัด พื้นฐานที่แท้จริงเป็นของฝ่ายปกครอง ที่ดินเป็นของกษัตริย์จะมอบให้ใครก็ได้ ที่ตั้งวัดสร้างวัดมันก็ไม่มีผลอะไร เพราะกษัตริย์ก็สนับสนุนวัดอยู่แล้ว จะพูดตรง ๆ ว่าเป็นดินของเขาก็ไม่พูด เพราะจะกระทบกระเทือนศาสนา แต่ลึก ๆ แล้ว รัฐก็ให้การสนับสนุนวัด สนับสนุนศาสนาอยู่แล้ว วัดรับรู้แนวคิดนี้หรือเปล่า พระมหากษัตริย์ไม่เคยพูด เพราะศาสนาเผยแพร่มาเป็นร้อยปี พันปี รัฐไม่พูดตรง ๆ แต่เขาคิดกันแบบนี้ เพราะฉะนั้นสองสิ่งไม่กระทบกันในอดีต แต่ในปัจจุบันวัดที่ตั้งอยู่ในชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน ที่นี้แหละแนวคิดเริ่มเบียดเบียนทรัพย์สินของวัด ถึงเวลาจะล่วงเลยมานานขนาดนี้ แต่แนวคิดของฆราวาสก็ไม่เปลี่ยน ความคิดทางวัดก็ไม่เปลี่ยน เป็นมาตั้งร้อยปี พันปี ทรัพย์สินส่วนที่เป็นของรัฐ รัฐก็สนับสนุนเป็นศาสนาประจำชาติ รัฐช่วยเหลือทางวัดตั้งวัดใหม่ก็ได้ ณ วันนี้เมืองล้อมวัด ด้วยระยะเวลายาวนานเป็นร้อยปี พันปี ความรู้สึกถึง

แนวความคิดดั้งเดิมของรัฐ คือพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของแผ่นดินว่า พระสงฆ์เอง
ไม่รู้ว่าทราบแนวคิดนี้หรือเปล่า ศาสนาอยู่ได้ก็เพราะประชาชน และรัฐให้การสนับสนุน
เมื่อความเจริญเข้ามาก็เริ่มเบียดเบียนทรัพย์สินของวัด ระยะเวลาจะล่วงเลยมาขนาดไหนความ
ดั้งเดิมของรัฐก็ไม่เคยเปลี่ยน ท่านได้ให้ข้อคิดว่า เมื่อมีการบังคับเวนคืนทรัพย์สินของวัด ก็อย่า
ให้วัดเดือดร้อน อันจักเกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ศาสนาต้องอยู่ในจิตใจของคนทุกคน ไม่จาง
หายไปไหน

ถามพระภิกษุรูปเดียวอนุญาตให้ทำผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ท่านเห็นอย่างไร ?

ตอบ เรื่องนี้ ถ้าความเห็นของผมต้องเป็นกลาง ๆ ถ้าเทียบให้เห็นมันอยู่แต่ละมูลค่า
หรือราคาของทรัพย์สิน ต้องแยกทรัพย์สินออกก่อนว่า ทรัพย์สินอันไหนพระภิกษุรูปเดียวให้
ได้ อย่างไหนต้องใช้คณะกรรมการ มันกันจะให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการภายในวัด

บางครั้งจะให้สบู่ใครสักหนึ่งก้อน จะต้องมาถามคณะกรรมการก่อนดูอะไรอยู่
คือ ต้องแยกทรัพย์สินออกมาก่อนว่าอันพระรูปเดียวให้ได้ อันไหนต้องใช้คณะกรรมการ
อนุมัติ เช่น ที่ดิน พระพุทธรูป ควรจะฟังความเห็นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ถ้าทำอย่างนี้มัน
จะได้ประโยชน์ ถ้าสิ่งไหนท่านไม่อยากจะขาย ท่านก็ถามคณะกรรมการดูก่อน คณะกรรมการ
ก็ประชุมชี้แจง เหตุผล จนทุกคนเห็นด้วย ก็จะไม่มีปัญหาตามมา

ในพระวินัยสงฆ์ได้สมมติภิกษุให้ทำหน้าที่แทนสงฆ์เกี่ยว กับเรื่องทรัพย์สินที่เป็นลหุ
ภัณฑ์ โดยสวดประกาศด้วยญัตติทุติยกรรม แต่ต้องมีคุณสมบัติคือเว้นจากอคติ ๔ ประการ
และรู้วิธีการนั้น ๆ เป็นอย่างดี กระทำการแทนสงฆ์ ในปัจจุบันนอกจากพระวินัย ยังมี
กฎหมาย กฎระเบียบของมหาเถรสมาคมมาเป็นข้อบังคับ เช่น เจ้าอาวาส เป็นตัวแทนของวัด
ในกิจการทั้งปวงเป็นผู้ดำเนินการแทนสงฆ์ในวัดนั้น ๆ

ในส่วน ผาติกรรม ต้องใช้สงฆ์เป็นผู้พิจารณาอนุมัติให้ความเห็นชอบ แต่ต้องยึด
หลักพระวินัยเป็นหลัก จึงจะไม่ล่วงละเมิดพุทธบัญญัติ

ถาม ท่านคิดว่าการเก็บรักษาเงินผาติกรรม ในลักษณะนี้ มีเหตุผลอย่างไร ?

: ให้ปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคม

: ให้ใช้ได้แต่ดอกผลเท่านั้น

: ถ้าจำเป็นต้องใช้เงินต้น ต้องขออนุญาตผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น

: ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะมีผลอย่างไร

: การอุทธรณ์เพื่อให้ได้เงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น

: การใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้ได้เงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น

ตอบ ตามมติมหาเถรสมาคมได้วางกฎระเบียบเอาไว้ น่าจะมีแนวคิดว่า เงินที่ได้มาจากผาติกรรมนี้ วัดต้องสูญเสียที่ดินไป จึงดูเหมือนจะให้รักษาเงินจำนวนนี้ไว้เหมือนแผ่นดินที่เสียไปยังอยู่เหมือนเดิม แต่ก็เปิดโอกาส เปิดช่องเอาไว้ เมื่อจำเป็นต้องใช้ก็ต้องขออนุญาตก่อน

การอุทธรณ์ เงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น ในเมื่อเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม ก็ต้องอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรี ตามพระราชบัญญัติเวนคืนที่ดิน

เมื่อผลอุทธรณ์เป็นอย่างไร กฎหมายก็เปิดโอกาสให้ฟ้องร้องต่อศาลเรียกค่าทดแทนเพิ่มขึ้น ตรงนี้ก็จะเกี่ยวข้องกับเวลา หรืออายุความในการใช้สิทธิทางศาล เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เมื่อมองในด้านเอกชนเมื่อเขาไม่พอใจก็ไปใช้สิทธิทางศาลก็ได้เพิ่มเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาที่มาก็คือกับวัด เพราะถ้าเท่ากันแล้วรู้สึกว่ามันน้อยจริง ๆ จะห้ามพระเรียกเรื่องส่วนที่ขาดไปก็กระไรอยู่ เพราะมันน้อยเกินไป เอกชนยังได้เพิ่ม ไม่แน่ใจว่าตรงนี้คณะกรรมการจะแยกวัด แยกเอกชน หรือเปล่า ถ้าแยกก็เหมือนกัน ถ้าไม่แยกก็เจอปัญหา คือน้อยจริง ๆ กำหนดอัตรามาจ่ายจริงก็อีก ๕-๖ ปี ราคาที่ดินเพิ่มขึ้น

ในต่างประเทศที่เขามีกาสิโนกัน ประเทศที่มีเงินจริง ๆ เขาให้เกินกว่ามูลค่าราคาทรัพย์สิน เพราะเขาเห็นว่าเป็นเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การที่คน คนหนึ่งจะเสียห้องแถวไป ๓ ห้อง ๕ ห้อง หรือ เป็น ๑๐ ห้อง เพื่อคนอื่นเป็นการเสียสละเพื่อคนส่วนมาก ถ้าราคาเวนคืน ๑๐ ล้าน เขาจ่ายให้เลย ๓๐ ล้าน เพื่อชดเชยความเสียหายที่เขาต้องเสียสละห้องแถวไป ในเมื่อวิถีชีวิต ครอบครัว ลูกเต้า การประกอบอาชีพ เดือดเนื้อร้อนใจ ที่เขาต้องไปอยู่ต่างที่ต่างถิ่น นี่ถือสิ่งเสียหายที่ไม่ได้ตัวเงิน

มองเห็นการใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้ได้เงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น คณะกรรมการพิจารณาที่ดินของวัด มาตรฐานเดียวกันกับเอกชน ก็น่าจะให้สิทธิกับทางวัด เงินของวัดไม่ใช้เงินของใคร ของวัดได้มากก็ใช้ในกิจกรรมทางศาสนา ก็เห็นด้วยคงต้องไปใช้สิทธิทางศาลต่อไป

ในการบังคับเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ ตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า บนฐานของความคิดว่าเงินที่ได้จากการผาติกรรม มหาเถรสมาคม ให้เก็บรักษาไว้เหมือนกับที่ดิน ยังอยู่ ส่วนการชดเชย ทดแทน สิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น ให้ดูในดุลพินิจของเจ้าอาวาสในการใช้จ่าย ในส่วนอุทธรณ์ ฟ้องศาล วัดก็มีสิทธิ์เหมือนกับเอกชน บนฐานกฎหมายเดียวกันกับชาวบ้าน และผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวเป็นเชิงเปรียบเทียบกับต่างประเทศว่า ผู้ที่ถูกบังคับเวนคืน ถือว่าเป็นผู้เสียสละเพื่อคนส่วนมาก รัฐจึงจ่ายค่าเวนคืนมากกว่าปกติ ซึ่งแนวคิดนี้น่าจะมีการนำมาใช้ในเมืองไทยบ้าง ข้อเรียกร้อง ความรู้สึกกว่าเสียหาย เสียเปรียบต่าง ๆ หรือความคิดว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจะได้หมดไป

ถาม ท่านคิดว่าทางออก หรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่พึงประสงค์ควรเป็นอย่างไร ?

ตอบ การเอาที่สงฆ์ ก็ต้องออกกฎหมายเป็นพระราชบัญญัติ กับ พระราชกฤษฎีกา เป็นการออกกฎหมายตาม พระราชบัญญัติเวนคืนที่โดยฝ่ายบริหาร มาตรการที่เอาทรัพย์สินของสงฆ์ได้ คือ กฎหมาย ๒ ฉบับนี้ เพราะเป็นพระบัญญัติที่เป็นกฎหมายเฉพาะ ให้อำนาจต่าง ๆ ไว้แล้วว่าจะเวนคืนตรงไหน ให้ออกเป็นพระราชกฤษฎีกาอีกทีหนึ่ง เพราะฉะนั้นรัฐจะเวนคืนตรงไหน ไม่ต้องเสนอเข้าสภา ออกเป็นพระราชกฤษฎีกาเวนคืนที่ดินเรื่องนี้ไม่ต้องผ่านสภาผู้แทน โดยใช้อำนาจรัฐเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ดุลพินิจพิจารณาว่าจะเวนคืนที่ไหน เวนคืนตรงไหนก็แจ้งให้ประชาชนทราบ

ในส่วนของวัดก็อย่างเดียวกัน การออกพระราชกฤษฎีกา พระราชกำหนด กฎกระทรวงเป็นอำนาจของฝ่ายบริหาร การออกพระราชบัญญัติเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ เพื่อให้สะดวกคล่องตัว เพราะถ้ารอพระราชบัญญัติ มันช้า เช่น เสนอเข้าไป ยุบสภาฯ กว่าพิจารณาออกเป็นกฎหมายก็ใช้เวลาเป็นปี

การบังคับเวนคืนต้องอาศัยกฎหมาย เป็นฐานในการดำเนินงาน เมื่อรัฐต้องการที่ดินบริเวณไหน ก็ตรากฎหมายเป็นพระราชกฤษฎีกา โดยฝ่ายบริหาร ไม่ต้องเข้าสภาซึ่งเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ เพราะมีกฎหมายหลัก คือพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ เป็นหลักในการพิจารณาอยู่แล้ว เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เวนคืนจึงดำเนินการได้ และจึงแจ้งให้เจ้าของทรัพย์สินได้ทราบ ทำตามขั้นตอนต่าง ๆ ของกฎหมายต่อไป

๘.นางวชิรา น่วมเจริญ หัวหน้าทะเบียนและสัญญา สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการทำผิดกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน^{๒๗} ใจความว่า

ถาม เมื่อมีการบังคับเวนคืนอสังหาริมทรัพย์หรือผิดกรรมของสงฆ์ท่านมี
ความคิดเห็นอย่างไร ?

ตอบ ในสองแนวทางคือ ความหมายขององค์กรที่เป็นเอกชน เมื่อมีพระราช
กฤษฎีกากำหนดแนวเขต หน่วยงานของรัฐ เช่น กรมทางหลวง กรมชลประทาน ฯลฯ ที่
ต้องการใช้ที่ดิน ในฐานะที่จะเวนคืน ตามพระราชบัญญัติเวนคืน พ.ศ.๒๕๓๐ ให้อำนาจไว้
ได้ตราพระราชกฤษฎีกากำหนดแนวเขตว่า ถนนนี้ ผ่านท้องที่อำเภอบางปลาม้า ซึ่งโดยปกติ
อายุพระราชกฤษฎีกาจะมีอายุสี่ปี เพื่อให้ทราบว่าจะเวนคืนที่ดินของท่าน โดยใช้ราคาที่ดินถ้าตก
ลงกันได้ก็เป็นการซื้อขายไป มาตรา ๑๑ ของพระราชบัญญัติเวนคืนเป็นการซื้อขาย การ
จ่ายเงิน เขาจะวางฎีกา เขาจะให้ไปรับเงินจากหน่วยงานที่เวนคืน ถ้าไม่สามารถตกลงราคา
กันได้ เขาก็จะทำวิธีที่ ๒ คือให้รับเงินไว้ก่อนแล้วใช้สิทธิอุทธรณ์ในภายหลัง สมมติว่า
ตารางวาละ ๒,๐๐๐บาท เขาอุทธรณ์ภายหลังต้องการราคา ๓,๐๐๐ บาท ก็ต้องไปหา
หลักฐานมาว่าทำไมถึงเรียกในราคา ๓,๐๐๐ บาท ถ้าตกลงกันได้แล้ว ก็ไปจดทะเบียน
เปลี่ยนแปลงโฉนดกัน..

ในฐานะที่เป็นองค์กร เช่น ของวัด วัดจะมีกฎหมายสองฝ่าย คือ มีพระราชบัญญัติ
เวนคืน พ.ศ.๒๕๓๐ และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฯ ในมาตรา ๓๔ วรรค ๒ ได้บัญญัติไว้
ว่า ..ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ จะต้องจ่ายเงินให้แก่วัด และจะต้องตรา
เป็นพระราชกฤษฎีกาโอนที่วัด การเวนคืน ถ้าไม่ออกเป็นพระราชบัญญัติ เขาก็ออกเป็นพระ
ราชกฤษฎีกากำหนดแนวเขตที่ดินที่เวนคืน เช่น ผ่านท้องที่อำเภอศรีประจันต์ อำเภอสามชุก ก็ออกตามตรา
๕ – ๖ แห่งพระราชบัญญัติเวนคืน พ.ศ.๒๕๓๐ ถ้าเป็นกรณีของวัดก็ต้องออกพระราชกฤษฎีกาโอนที่วัด
ให้แก่หน่วยงานนั้น ๆ อีกหนึ่งฉบับ ซึ่งเป็นการออกตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับแรกทำขึ้นเพื่อขอ
ผ่านที่วัดไปก่อน แต่อำนาจหรือสิทธิในที่ดินนั้นยังไม่ขาดไปจึงต้องออกอีกฉบับหนึ่งคือพระราช
กฤษฎีกาโอนที่วัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์
(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มาตรา ๓๔ วรรค ๒

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางวชิรา น่วมเจริญ, หัวหน้าทะเบียนและสัญญา สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ หัวหน้าทะเบียนและสัญญา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๐ เมษายน ๒๕๕๐.

ซึ่งกระบวนการที่กล่าวมานี้ ต่างกันคือ วัดจะทำนิติกรรมเองไม่ได้ ต้องมีสงฆ์สั่งการ ต้องมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการ ส่วนของการทดแทน การที่จะนำเรื่องของวัดที่ถูกผาติกรรมเข้าสู่หาเถรสมาคม แล้วก็ประสานหน่วยงานของรัฐที่เวนคืนเพื่อดำเนินการตามขั้นตอน

ถาม ท่านเข้าใจเรื่องการเวนคืน (ผาติกรรมของสงฆ์) อย่างไร ?

ตอบ มันเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับที่ดินของวัด ที่มีการเวนคืน รัฐต้องการที่ดินของวัดไปทำสาธารณประโยชน์ การเวนคืนมีมาตั้งแต่ศักดินาบรรณ ในพระวินัยก็พรรณนาไว้ว่า การกำหนดจ่ายครุภัณฑ์ของสงฆ์อย่างหนึ่งอย่างใด เอาของเหลวแลกเปลี่ยนของดี เอาที่วัดไป ก็สร้างวัดถวายขึ้นมาใหม่ หรือผาติกรรมไปแล้วชดใช้เป็นเงิน การชดใช้ชดเชยที่ดินของวัดที่ถูกเวนคืน อาจจะจ่ายเป็นที่ดินก็ได้ เช่น การสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ที่ดินของวัดถูกแนวเขตเขื่อน ก็จะมีข้อตกลงกับกรมชลประทานว่าจะจ่ายเงินให้แก่วัด เพื่อเอาเงินไปสร้างวัดขึ้นมาใหม่ อย่างนี้เป็นต้น หรืออย่างที่ผมเคยบังเอิญจะมีการก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมท่าเรือน้ำลึก เขาก็เอาที่ดินของวัดไปสร้าง มีข้อตกลงตกลงกันว่า เขาจะสร้างวัดให้ใหม่เลย ผาติกรรมของวัดไม่จำเป็นต้องเป็นเงินเสมอไป อาจจะเป็นที่ดิน สิ่งของ อื่น ๆ ก็เป็นไปได้ ว่าอะไรเสียหายแล้วหาสิ่งนั้นมาแลกเปลี่ยน หรือเอามาทดแทนให้แก่สงฆ์ แต่ต้องมีราคาเท่ากัน หรือมากกว่าจึงจะใช้ได้

ถาม ท่านคิดว่าการบังคับเวนคืนผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์มาจากสาเหตุอะไร

ตอบ เรามีพระราชบัญญัติเวนคืน พ.ศ.๒๕๓๐ มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มาตรา ๓๔ วรรคแรก ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเวนคืนที่จะใช้ที่ดินของวัดที่จะใช้บังคับเวนคืน โดยไม่ต้องออกพระราชกฤษฎีกาเวนคืนโอนที่วัด ครั้งเดียวเสร็จเลย ส่วนการออกพระราชบัญญัติต้องผ่านสภาผู้แทนราษฎร และผ่านไปสู่วุฒิสภาซึ่งเป็นสภาสูง ต้องใช้ระยะเวลานานกว่าจะออกเป็นกฎหมายใช้บังคับได้ จึงมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๔ เพิ่มวรรคสอง ว่าด้วยการออกพระราชกฤษฎีกาโอนที่วัด หน่วยงานที่เวนคืนก็ออกกฎหมายฉบับเดียว ซึ่งเป็นพระราชกฤษฎีกา ๒ ฉบับ มีสภาพของกฎหมายเท่ากัน หน่วยงานที่จะเวนคืน จึงออกพระราชกฤษฎีกากำหนดแนวเขตที่จะเวนคืน แล้วก็ออกมาออกพระราชกฤษฎีกาโอนที่วัดอีกฉบับหนึ่ง ระยะเวลารอกฎหมายก็สะดวก จึงมีมาตรา ๓๔ วรรคสอง

กระบวนการออกกฎหมายมาบังคับเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ ซึ่งยังขาดจุดสำคัญ บางประการว่า เวนคืนเอาไปทำอะไร อาจจะเป็นการใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมหมู่คณะของตนเองก็ได้หรือกล่าวว่าการเวนคืนไม่เป็นไปเพื่อสาธารณูปโภคนั่นเอง ซึ่งศึกษาเพิ่มเติมได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๘๐/๒๔๕๔, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๕๘/๒๔๕๖ เป็นต้น

ถามในเรื่องการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ท่านคิดว่ามีผลกระทบหรือไม่ในมุมมองของท่าน ?

ผู้ให้สัมภาษณ์ : เกี่ยวกับเรื่องอะไร

ผู้สัมภาษณ์ : เกี่ยวกับเรื่องเวนคืน ขอยกตัวอย่างดังนี้ ว่า วัดที่ถูกเวนคืนบางวัด อยู่ในเมือง บางวัดอยู่ชนบท ก็ต้องย้ายไปที่อื่น ในกรณีถูกเวนคืนหมดทั้งวัด หรือบางส่วน ด้วยเหตุนี้ ในมุมมองของท่านเห็นว่าจะมีผลกระทบหรือไม่ อย่างไร

ตอบ จริง ๆ แล้ว การเวนคืน บ้านเมืองในสมัยก่อน จะเดินทางน้ำ พอมิถนนก็นิยมทางถนนมากกว่า ยกตัวอย่างจังหวัดสุพรรณบุรี อาจเดินทางน้ำ พอมิถนนหนทางเจริญขึ้น วิถีชีวิตก็เปลี่ยนแปลงไป มันก็มีผลกระทบทั้งทางลบและทางบวก จากการใช้แม่น้ำลำคลองสัญจร พอถนนตัดผ่าน การสัญจรก็ต้องหันมาใช้ถนน และความนิยมดูเหมือนจะมากขึ้น แม่น้ำลำคลองก็ตื้นเขิน วิถีไทยในสมัยก่อนอยู่กับแม่น้ำลำคลอง พอแม่น้ำลำคลองตื้นเขิน กุ้ง หอย ปู ปลา ก็มีน้อย สิ่งแวดล้อมก็เปลี่ยนไป สังคมวัฒนธรรมก็เปลี่ยนไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงไปนี้ก็มีทั้งดี และไม่ดี

ถาม ในกระบวนการผาติกรรมท่านคิดว่ามีผลกระทบต่อภิกษุผู้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาอย่างไรบ้าง ?

ขอยกตัวอย่าง เช่น เชื้อนป่าสักชลสิทธิ์ เมื่อจะสร้างเขื่อน ก็ต้องย้ายวัดออกไปหลายวัด เมื่อมองในมุมมองของนักปฏิบัติธรรมแล้วก็ย่อมจะมีผลกระทบต่อการปฏิบัติ

อารมณ์กรรมฐานไม่ต่อเนื่อง สมาธิไม่เกิด ปัญญาที่จะรู้เท่าทันกิเลสก็มีน้อย...

ตอบ ถ้ามุมมองของรัฐก็อาจจะมองว่า กระบวนการผาติกรรมมีผลกระทบ จริง ๆ แล้วในฐานะผู้ครองเรือนจะไม่กระทบ เพราะว่าเท่าที่ศึกษาธรรมะมาพอสมควร ปัญญา คือความรู้ ผาติกรรมมากระทบต่อวัด เขามีทางเลือกใหม่ ในฐานะเจ้าอาวาสก็ต้องปกป้อง แต่เมื่อถาม คิดด้วยสติปัญญาแล้ว รัฐที่ทำการเวนคืนเลียงวัดไปได้หรือไม่ พุดด้วยเหตุผล ถ้าทางรัฐบอกว่ามันเลียงไม่ได้จริง ๆ เพราะถ้าเลียงแล้วมันจะกระทบต่อโครงการสร้างถนนมัน

ถาม เมื่อมีผู้กล่าวว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการเวนคืน “ผาติกรรม” ไม่เข้าใจหลักศาสนา พระสงฆ์ไม่เข้าใจหลักกฎหมาย ท่านมีความเห็นอย่างไร ?

ตอบ ในฐานะที่เป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ก็จะเห็นปัญหาอย่างที่ท่านถามมาว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เวนคืนไม่เข้าใจในหลักศาสนาจริง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกรมชลประทาน กรมทางหลวง กรมโยธาธิการ เขาไม่รู้งานของรัฐ งานของศาสนา เขาไม่รู้เลย เขารู้แต่เพียงว่า พระราชกฤษฎีกากำหนดแนวเขตเวนคืนแล้วเรียกประชาชนมา ทำการตกลงซื้อขาย แต่ในส่วนของวัดจะทำการซื้อขายที่ดินเหมือนกับประชาชนไม่ได้ แต่เมื่อกล่าวว่า รัฐไม่เข้าใจหลักศาสนา วัดไม่เข้าใจหลักกฎหมาย จะให้รัฐที่เวนคืนเข้าใจหลักศาสนาจะเป็นเรื่องยาก สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเอง ก็มีหนังสือเผยแพร่ เวลาที่มีประชุมพระสังฆาธิการ เราก็จะบอกเกี่ยวกับเรื่องผาติกรรม เราก็พยายาม ทำให้พระรู้จักกฎหมายเวนคืนว่า ผาติกรรมมีผลกระทบกับวัด ท่านควรทำอย่างไร เมื่อรู้หลักการแล้วก็สามารถจัดศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดีได้

จากประสบการณ์ทำงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการผาติกรรม ทำให้ทราบว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการผาติกรรม (เวนคืน) ไม่เข้าใจขั้นตอนของผาติกรรมจริง ๆ จึงใช้วิธีการเดียวกันกับการเวนคืนของชาวบ้าน ซึ่งได้กล่าวเพิ่มเติมว่า เป็นเรื่องยากที่จะให้เจ้าหน้าที่เวนคืนเข้าใจศาสนา ในฐานะเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงจึงได้มีหนังสือออกเผยแพร่ ให้เข้าใจหลักเกณฑ์การทำผาติกรรมทั้งสองฝ่าย

ถาม พระภิกษุรูปเดียวอนุญาตให้ทำผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ท่านเห็นอย่างไร

ขออธิบายเพิ่มเติมดังนี้ การทำผาติกรรมของสงฆ์ที่มีจิตศรัทธาได้นำมาถวายให้แก่สงฆ์ ซึ่งทรัพย์สินส่วนนี้ก็เป็นของสงฆ์ ซึ่งตามที่เป็นอยู่แล้ว บางรูป หลวงพ่อ หลวงพี่ก็เข้าใจว่าเป็นของตัวเอง เหมือนกับว่าท่านรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ว่าส่วนนี้เป็นของสงฆ์ ส่วนนี้เป็นของส่วนตัว สงฆ์ในที่นี้ ก็ทั้งสงฆ์ทั้งหมดในวัด ให้ความเห็นชอบ หรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อรัฐเวนคืนที่ดินก็จะเข้าไปหาเจ้าอาวาส มีแบบฟอร์มไปพร้อม ให้เขียนว่า เห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ กับราคาที่รัฐกำหนดให้ เจ้าอาวาสก็จะทำไปตามแบบฟอร์มดังกล่าว แต่ต้องคำนึงถึงหลักพระวินัย และกฎหมายด้วย

ตอบ “ข้อนี้ตัวภิกษุรูปเดียวก็คงจะเป็นเจ้าอาวาส เพราะว่าภิกษุรูปเดียวที่มีอำนาจในการบริหารเงินของวัดได้ คือ เจ้าอาวาส การบริหารงานของวัดต้องให้เป็นไปด้วยดี ตามกฎหมายให้อำนาจหน้าที่ไว้ มีบัญญัติไว้ใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ในมาตรา ๓๔ วรรค ๒ กำหนดไว้ว่าการโอนที่ธรณีสงฆ์ ให้รัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้อง หมายความว่าพระภิกษุรูปเดียวอนุญาตทำผาติกรรมไม่ได้ ต้องได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคมก่อน รัฐจะปฏิเสธไม่รู้กฎหมายสงฆ์ไม่ได้ สงฆ์จะปฏิเสธว่า อาตมาไม่รู้ โครงการเขามาเร่งด่วนเลยให้ไปก็ไม่ได้ ประเด็นที่ตั้งคำถามนั้นมีสงฆ์ไม่รู้กฎหมายเจ้าหน้าที่ไม่รู้หลักศาสนามันก็สวนทางกัน ก็คิดว่าทำในสิ่งที่ถูก ถนนตัดผ่านที่หน้าวัดอาจจะดี มาตรา ๓๗ วรรค ๑ ว่าด้วยการบริหารที่ศาสนสมบัติ มันคือข้อยกเว้น ท่านเอา ๓๗ วรรค ๑ ไปแล้วท่านต้องเอา ๓๔ วรรค ๒ มาใช้ด้วย จึงตอบคำถามภิกษุรูปเดียวอนุญาตให้ทำผาติกรรมของสงฆ์ ไม่สามารถทำได้ต้องผ่านมหาเถรสมาคมให้ความเห็นชอบต้องไปตามลำดับจนถึง มหาเถรสมาคม ถามว่า ปัญหาส่งไปแล้วจะอย่างไร ความจริงไม่รู้ก็จะไม่ผิด ถ้ารู้ก็ต้องแจ้งว่าตามความจริงอาตมาได้พิจารณาให้ตัดถนนผ่านที่ดินของวัด บัดนี้อาตมาทราบว่า พ.ร.บ. มาตรา ๓๔ วรรค ๒ เพราะฉะนั้นขอเจริญพรหน่วยงานที่เวนคืนมานี้ให้ดำเนินการตาม ๓๔ วรรค ๒ คือให้จัดการเวนคืนที่ดินให้แก่วัดแล้วก็ประสานงานกันสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาตินำเข้ามามหาเถรสมาคมเพื่อพิจารณา แจ้งออกเป็นพระราชกฤษฎีกาโอนที่วัดที่ผ่านได้ทำการตัดถนนผ่าน บางทีประเด็นนี้มันมีข้อยุ่งยากอยู่เหมือนกัน ยกตัวอย่าง เช่น หน่วยงานของรัฐจะเน้นพระราชกฤษฎีกากำหนดแนวเขตเวนคืนในเขตพื้นที่อำเภอบางปลาม้า บางวัดก็ยังไม่ได้เวนคืนเลย...

วิทยานิพนธ์นี้เป็นประโยชน์มากได้เสนอแนะสำหรับวัดที่ถูกผาติกรรม หรือตัดถนนผ่าน ให้ท่านทำเรื่องย้อนกลับไปที่หน่วยงานของรัฐนั้น ๆ ให้แจ้งหน่วยงานนั้นให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๑ มาตรา ๓๔ วรรค ๒ ส่วนนี้จะเป็นประโยชน์กับวัดมาก

ทีนี้พอวัดมารู้เรื่องการเวนคืนได้แย้งกันต่อมา เราทำเมื่อ ๑๐ ปี ๒๐ ปีมาแล้วถ้าจะผาดิกรรมเวนคืนโอนกรรมสิทธิ์ให้เป็นรากปีนี้นะ อันนี้เขาจะไม่ยอม เขาจะเอา ๑๐ ปี ๒๐ ปีมาแล้วสำหรับอัตราทดแทนค่าผาดิกรรม เวนคืน ปี ๒๕๕๐ ท่านจะเอารากปี ๒๕๕๐ ไม่ได้ ทีนี้ถูกถนนตัดผ่านเวนคืนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ วัดนั้นยังไม่ได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาตรา ๓๔ วรรค ๒ เลย วัดยังไม่ได้รับเงินทดแทนเลย มาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง ต้องออกเป็น พระราชบัญญัติโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้แก่หน่วยงานของรัฐ เราก็ต้องไปดูพระราชบัญญัติก่อน ในการเวนคืนก็ต้องจ่ายค่าทดแทนเหมือนกัน ซึ่งเป็นไปตาม พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐ นับแต่วันประกาศโดยเริ่มนับตั้งแต่ที่มีโครงการ เช่น เขาประกาศ ท่านจะต้องได้รับค่าทดแทนตามจริงในปี พ.ศ. นั้น

เมื่อมองในด้าน กระบวนการตามกฎหมาย จะเห็นว่า กฎหมายได้วางกรอบแห่งปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน ตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าว แต่เมื่อมองในแง่ของการปฏิบัติงานในหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตามผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวแล้ว ก็จะทราบว่า ยังมีข้อที่จะต้องแก้ไขอยู่อีกบางประการ คือ การเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ จะต้องผ่านขั้นตอนมากกว่าของชาวบ้าน เพราะเป็นที่ดินของศาสนา แต่ยังปรากฏหลักฐานข้อมูลอีกหลายวัดว่า เจ้าหน้าที่ทำการเวนคืนยังไม่ได้จ่ายค่าผาดิกรรมให้กับวัดเลย ถนน ชลประทาน ก็สร้างมาหลายสิบปี เพราะที่ดินของวัดมีกฎหมายพิเศษ คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ปกป้องคุ้มครองเอาไว้ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๓ มาตรา ๓๔ บัญญัติไว้ว่า

“การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำโดยแต่พระราชบัญญัติ เว้นไว้แต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับค่าผาดิกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ซึ่งถ้าปรากฏว่ายังมีที่ดินของวัดที่ราชการเอาไปสร้างถนน สร้างชลประทาน ฯ แล้ว ยังไม่ได้เวนคืนก็ต้องฝากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับผิดชอบการให้ถูกต้อง จะได้เป็นบรรทัดฐานของกฎหมายเดียวกันต่อไป

ถาม ท่านคิดว่าการเก็บรักษาเงินผาดิกรรม ในลักษณะนี้ มีเหตุผลอย่างไร ?

: ให้ปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคม

: ให้ใช้ได้แต่ดอกผลเท่านั้น

:ถ้าจำเป็นต้องใช้เงินต้น ต้องขออนุญาตผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น

:ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะมีผลอย่างไร

: การอุทธรณ์เพื่อให้ได้เงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น

:การใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้ได้เงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น

ตอบ ตรงนี้สาเหตุผอญตัวกันเองเป็นตัวแทนสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามมติ ครั้งที่ ๒๖/๒๕๔๓ ที่ออกมาอย่างนี้เนื่องจากว่า ก่อนที่จะมีมติออกมา มีมติว่าด้วยการใช้เงินผาติกรรมตั้งแต่ปี ๒๕๐๕ เป็นต้นมา จะมีมติสั่งขมนตริบอไว้ อันนี้มีมาตั้งแต่ ๒๕๐๕ มตินี้มีผลต่อวินัยสงฆ์ ที่ได้กล่าวไว้แต่ต้นแล้ว เมื่อสูญเสียทรัพย์สินของสงฆ์ไป เพราะฉะนั้นจึงมีข้อห้ามการใช้เงินต้น ถ้าเอาเงินไปใช้เท่ากับใช้เงินต้นของที่ดินไปทำอย่างอื่นก็ผิดพระวินัย แต่ทั้งนี้หากมีผลกระทบก็หาสิ่งอื่นมาทดแทน เพราะฉะนั้นการที่ท่านถามว่าทำไมไม่ให้แค่ดอกผล ก็เป็นไปตามพระวินัยสงฆ์ สืบเนื่องมาจากกระทงมีมติมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๒๖/๒๕๔๓ ก็ด้วยเหตุว่าให้ได้แค่ดอกผลเท่านั้น เงินต้นให้คงไว้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้มีการสำรวจว่าเจ้าอาวาสที่ถูกผาติกรรมที่ดินไปใช้เงินอย่างไร ใช้เงินผิดประเภทหรือไม่ ใช้เงินต้น หรือเปล่า เงินที่ถูกผาติกรรมที่ดินวัดเอาไปใช้สร้าง ศาลา กุฏิ กำแพง หรือเอาไปใช้โดยเหตุอื่น ๆ หรือไม่ ถามว่าพระรูปนั้นผิดหรือไม่ ผิดเลย เพราะเอาเงินผาติกรรมไปใช้จ่ายอย่างอื่นซึ่งผิดวัตถุประสงค์ เหมือนกับเอาที่ดินของศาสนาไปจำหน่าย

ถาม ภาษาชาวบ้านเรียกว่าขายที่ดินวัดให้หรือไม่?

ตอบ ใช่ และมีหลายรูปที่เข้าใจผิดแล้วรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ถูกศาลอาญาพิพากษาตัดสินจำคุก เพราะฉะนั้นเมื่อมีมติมหาเถรสมาคมออกมาอย่างใดก็ต้องปฏิบัติไปตามนั้น การทำผาติกรรมเป็นเรื่องใหญ่ ที่สงฆ์จะต้องรู้ จึงออกมาเพื่อไม่ให้ใช้จ่ายเงินผาติกรรมโดยไม่ได้รับอนุญาตก่อน ได้เงินผาติกรรมจะทำอย่างไร ก็มีระเบียบว่าจะต้องฝากธนาคาร เวลาที่ท่านจะใช้เงินต้นจะต้องบอกหรือขออนุญาตมหาเถรสมาคมก่อนว่าจะเอาไปใช้อย่างไร ระยะหลังวัดต่าง ๆ โอ้ครวญว่าวัดมี ๒๐ ล้านที่ได้จากการเวนคืนพระอุโบสถก็เสียหาย ศาลาการเปรียญก็ชำรุด ต้องสร้างเขื่อนทำไมใช้เงินก่อนนี้ไม่ได้ ก็อย่างที่ยกเงินผาติกรรม คือเงินที่สูญเสียที่ดินไป เพราะฉะนั้นใช้จ่ายเงินผาติกรรมได้ก็ต่อเมื่อมีการซื้อที่ดิน ที่สูญเสียไป แต่วัดมีความต้องการอย่างหนึ่ง โดยมีข้อร้องเรียนมาจากวัดต่าง ๆ มหาเถรสมาคมก็บอกถ้าเช่นนั้นก็เสนอเรื่องนี้ขึ้นมา ก็ทำเป็นโครงการขึ้นมา ว่าจะต้องซ่อมแซมพระอุโบสถเป็นจำนวนเงิน

- ผิดวินัยสงฆ์
- ผิดกฎหมายอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา
- จำคุกฐานชกขกทรรพ์
- ถูกปลดออกจากตำแหน่ง

เพราะฉะนั้นโทษค่อนข้างร้ายแรง ไปถึงเรื่องอุทธรณ์เพื่อเรียกร้องเงินค่าผิดกรรม เพิ่มขึ้น จะเรียกร้องเงินเพิ่มได้จริง ๆ ก็ทำได้ แต่ต้องมีเหตุผล ถ้าเรากล่าวอ้างว่าวัดไม่ได้ราคาเท่าที่ควร ถามว่าอะไรคือสิ่งที่หน่วยงานไม่ให้ความเป็นธรรม ต้องชี้แจงให้ได้ว่าทำไมถึงเป็นเช่นนั้น และการอุทธรณ์ เขาจะมีการเรียกไปทำการตกลงตามที่ พ.ร.ฎ. กำหนดระเบียบไว้ ดำเนินการมาตามลำดับจนกระทั่งมหาเถรสมาคมเขาจะเรียกไปทำการตกลง ตัวเจ้าอาวาสอาจจะรับมอบหมายให้ไวยาวัจกรไปดำเนินการแทน การที่จะไปดำเนินการตกลง คือขอรับเงินค่าผิดกรรมไว้ก่อนตามที่เขาจัดสรรไว้ให้ แล้วมาขออุทธรณ์ในภายหลัง ทำบันทึกในส่วนที่จะต้องดำเนินการนำเข้ามาหาเถรสมาคม ท่านก็ทำบันทึกความคิดเห็น ขอยื่นอุทธรณ์ภายหลัง การบันทึกความคิดเห็นเท่ากับท่านไปทำกับหน่วยงาน ก็คือรับแบบฟอร์มแบบมีเงื่อนไข ตัวนี้จะเข้าไปอยู่ในมหาเถรสมาคม วัดจะยื่นอุทธรณ์ภายหลัง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะส่งเรื่องมา เขาก็มีหนังสือมาให้ท่านไปปรับเงินค่าผิดกรรม วันนั้นจะเป็นวันนับหนึ่ง ที่ท่านจะยื่นอุทธรณ์ได้ กรณีอุทธรณ์วัดถูกเวนคืนไม่พอใจในค่าผิด

การใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้ได้เงินค่าพิทักษ์กรรมเพิ่มขึ้น ท่านนำเหตุผลไปแล้วเขาต้อง
แจ้งภายใน ๑ ปี ท่านบอกไม่พอใจผลการอุทธรณ์ ไม่ยุติธรรมกับวัดมันเข้าพวกกัน ท่านมี
สิทธิฟ้องศาลได้โดย เอาเอกสารทั้งหมดไปหาทนายแล้วก็มีสิทธิฟ้องศาลภายใน ๑ ปี นับจาก
รับทราบคำอุทธรณ์รายละเอียดก็จะติดตามคู่มือ ท่านไม่พอใจในคำอุทธรณ์ท่านก็ฟ้องศาลได้
อย่างกรณีของวัดหัวลำโพงในกรุงเทพฯ ๙ เรื่องนั้นที่ดินของวัดถูกเวนคืนโดยรถไฟแต่วัดไม่
พอใจ ก็อุทธรณ์เพื่อขอเงินค่าพิทักษ์กรรมเพิ่มขึ้น เขาก็จ่ายมาให้เพิ่มตามที่วัดอุทธรณ์ไป เขาก็
ให้ผลอุทธรณ์ให้ วัดไม่พอใจอีก แล้วก็ฟ้องศาล ศาลบอกฟังขึ้น ก็ต้องจ่ายเงินค่าพิทักษ์กรรม
เพิ่มให้แก่วัดอีก แต่ทั้งนี้ในการฟ้องศาล ทางวัดต้องคิดว่าจะต้องเสียค่าศาล เสียค่าทนายเอง
การฟ้องศาลให้ได้เงินเพิ่มขึ้นมานี้วัดต้องคิด ซึ่งอยู่ในดุลพินิจของเจ้าอาวาส แต่ถ้าถามว่าจะ
ฟ้องศาลได้ไหม บอกว่าได้ ภายหลังจากผลการอุทธรณ์ออกมาแล้ว

ถาม ท่านคิดว่าแนวทางหรือทางออกที่พึงประสงค์ควรเป็นอย่างไร?

อธิบายเพิ่มเติม “คือเป็นการมองในภาพรวมถ้าจะมองในภาษาชาวบ้านก็เช่น คุณ
ต้องการจะเอาที่วัดไปทำประโยชน์สาธารณะ ก็อยากจะให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำความเข้าใจ
เข้าใจให้ถูกต้องจะได้ไม่มีปัญหาเคลงใจกันภาคปฏิบัติ แนวทางที่พึงประสงค์ คือ ถ้า
กฎหมายบัญญัติไว้อย่างนี้ก็ต้องปฏิบัติตาม แต่ให้เป็นธรรมแก่สังคมได้ไหม ให้ความเป็น
ธรรมแก่วัดได้ไหม ไม่เลือกปฏิบัติได้ไหม อีกอย่างหนึ่งคำถามตั้งแต่ข้อ ๑-๘ มันยังไม่
ครอบคลุมอาจจะมีประเด็นต่าง ๆ ที่ยังไม่สมบูรณ์ในการทำวิจัยนี้ อาตมาในฐานะผู้วิจัยขอ
ถามโยมในมุมมองของโยม หรือในทัศนคติของโยมมันน่าจะมีอะไรหมกเม็ดที่ยังไม่ชัดเจน
อยู่อีกหรือเปล่า ยกตัวอย่างเช่น อาตมาไปศึกษาเอกสารชิ้นหนึ่ง การปักแนวเขตที่จะเวนคืน
สมมติว่าที่วัดคุณโดนแนวเขตเวนคืน ๑ ไร่ โดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำการเวนคืนเป็นผู้
รังวัด แล้วจะทำราคาประเมินราคาที่ดิน ก็มีพระราชกฤษฎีกามาหนึ่งฉบับที่ให้อำนาจไว้ เพื่อ
ดำเนินการไปตามวัตถุประสงค์ แต่ที่วัดมันต้องไปเกี่ยวข้องกับกฎหมายของคณะสงฆ์อีก

ตอบ ท่านกำลังจะบอกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นวัดเป็นผู้สูญเสียประโยชน์ใช่ไหม ?

ผู้สัมภาษณ์ “ใช่” เมื่อเจ้าพนักงานที่ดินรังวัดแล้วได้เนื้อที่เท่าไร ก็จะดำเนินการ

ไปตามนั้น เช่น เนื้อที่ขาด ก็จะขอเงินคืน เมื่อเนื้อที่เพิ่ม ก็จะจ่ายเงินเพิ่ม และต้องออกเป็นมติมหาเถรสมาคมให้ความเห็นชอบในการรับเงินค่าผาติกรรมนี้

ตอบ “ใช่” ก็ต้องออกให้จริง ๆ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก็นักใจในเรื่องนี้ที่เราต้องรายงานเอกสารต่าง ๆ ของผาติกรรมจะผิดไม่ได้เลย จะต้องออกกฎหมายอีกหนึ่งตัว คือกฎหมาย พระราชกฤษฎีกาโอนที่วัดให้แก่หน่วยราชการที่บังคับเวนคืนนั้น ๆ รายละเอียดของมหาเถรสมาคม ก็ส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในการออกพระราชกฤษฎีกาโอนที่วัด กรณีรังวัดแล้วได้เนื้อที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงก็ต้องนำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อที่จะออกเป็น มติให้ความเห็นชอบในฐานะเป็นองค์การปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ แต่ถ้ารับเร่งน่าจะให้กรมที่ดินออกให้ตั้งแต่ต้น

ปัญหานี้ ต้องยอมรับว่ามีอยู่จริง เพราะระยะเวลา การออกพระราชกฤษฎีกาโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ในแก่ส่วนราชการที่เวนคืนนั้น ยังไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นปัจจุบัน และ การเวนคืนที่ดินของสงฆ์ ก็ไม่ค่อยจะได้รับความร่วมมือกับส่วนราชการที่เวนคืนตั้งแต่ต้น ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันโดยอัตโนมัติว่า เขาต้องรีบดำเนินการไปก่อน แล้วค่อยมาทำเรื่องเวนคืนทีหลัง บางวัดเป็นสิบปีแล้วยังไม่ได้รับค่าเวนคืนเลย ประเด็นนี้ต้องถือว่าขาดความชอบธรรมกับสังคมในระบอบประชาธิปไตยนี้

จากการศึกษาผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการทำผาติกรรมเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ ผู้วิจัย ได้แยกประเด็นสรุปออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มที่เห็นด้วยกับการบังคับเวนคืน จากการให้สัมภาษณ์ ได้ชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า การที่รัฐต้องการทรัพย์สินของสงฆ์ไปเพื่อสร้างสาธารณประโยชน์ เช่น ถนน คลองชลประทาน อันเป็นประโยชน์ส่วนรวมแก่คนทั้งชาติ โดยได้ตราเป็นกฎหมายมาใช้บังคับเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ไปเพื่อดำเนินการดังกล่าว ซึ่งเมื่อกล่าวถึงสาเหตุแล้ว ทุกคนมีความเห็นตรงกัน คือ เพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยจะตราเป็นกฎหมายบังคับเวนคืนเพื่อคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะไม่ได้ ซึ่งรัฐได้กำหนดราคาค่าเวนคืน ตามที่คณะกรรมการกำหนดให้เพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม และยังได้เปิดโอกาสให้แก่ผู้ที่เสียหายที่ต้องสูญเสียทรัพย์สินไปหรือที่เห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม มีสิทธิอุทธรณ์ ต่อรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกา หรือ ตามพระราชบัญญัติแล้วแต่กรณี ตลอดถึง ดำเนินการฟ้องศาลปกครองเพื่อให้ได้รับความเป็นธรรมเพิ่มขึ้น

๒. กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการบังคับเวนคืน ซึ่งกลุ่มนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า การทำผาติกรรมเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ ต้องมีราคาเท่ากัน หรือมากกว่า จึงจะใช้ได้ และได้หยิบยกพระวินัยเป็นประเด็นหลักว่า ถ้าสิ่งของน้อยกว่า หรือ ราคาน้อยกว่า ไม่ถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนของสงฆ์ในรูปแบบผาติกรรมตามพระวินัย และต้องเป็นไปโดยสมัครใจ เต็มใจกันทั้งสองฝ่าย ไม่มีการบังคับ ชูเจี๊ญ และไม่เกี่ยวข้องด้วยเงินตราแต่ประการใด ด้วยเหตุนี้เอง พระสงฆ์ในฐานะผู้รักษาพระธรรมวินัย จึงต้องยึดหลักศาสนา ตามสมณสาธูปของตนเอง และยังถือว่าเป็นการปกป้องทรัพย์สินของสงฆ์ ประกอบกับการเก็บรักษาทรัพย์สินของสงฆ์ในรูปแบบผาติกรรมนี้ มีกฎหมายอาญาคุ้มครองได้วางกรอบเป็นแนวปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน

๓. กลุ่มที่ฝากหน่วยงานของรัฐที่ทำการบังคับเวนคืน ให้ปฏิบัติตามหลักกฎหมายในมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งกลุ่มนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เข้าใจหลักศาสนาจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการบังคับเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ โดยการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ ไม่ได้แจ้งให้วัดซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินทรัพย์สินทราบก่อนเข้าดำเนินการแต่ประการใด กล่าวคือ ดำเนินการสร้างถนน, ทำคลองชลประทานไปก่อนแล้ว จึงมาทำเรื่องเวนคืนที่ดินหลัง ตลอดจนการตราพระราชกฤษฎีกา หรือพระราชบัญญัติโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินของวัดก็ไม่ได้รับเรื่อง ดำเนินการให้เสร็จทันในเวลาอันสมควร จึงเป็นประเด็นปัญหาตามมาอีกมากมาย ซึ่งกลุ่มนี้ได้เสนอแนะว่า ก่อนจะดำเนินการ ขอให้ทำประชาพิจารณ์ จัดประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจ กับเจ้าของทรัพย์สินให้เป็นที่เข้าใจ พอใจ กันทั้งสองฝ่ายก่อนดำเนินการ เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาอันจะเกิดตามมาในภายหลัง

จากบทสรุปการให้สัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัย เห็นว่า ทรัพย์สินของสงฆ์มิได้จากประชาชนผู้มีจิตเลื่อมใสศรัทธาได้น้อมนำมาบริจาคถวาย ซึ่งเมื่อกล่าวถึงพระวินัยที่ปฏิบัติต่อทรัพย์สินของสงฆ์นั้น พระพุทธองค์ ให้ภิกษุสงฆ์ปฏิบัติโดยไปเป็นตามเจตนาของผู้บริจาค เพื่อให้ผู้ที่ยังไม่มีความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดมีความเลื่อมใสศรัทธา และผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วให้มีความเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป

เมื่อกล่าวในส่วนการทำผาติกรรม ตามพระวินัย จะต้องเป็นของที่มีราคาเท่ากัน หรือมากกว่า จึงจะถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนของสงฆ์โดยชอบด้วยพระวินัย เมื่อรัฐมีความจำเป็นที่จะพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง จึงมีความจำเป็นต้องตรากฎหมายมาบังคับเวนคืนทรัพย์สินทั้งของประชาชน และของสงฆ์ มาเพื่อสร้างสาธารณประโยชน์ แก่คนทั้ง

แต่เนื่องด้วยพระภิกษุต้องปฏิบัติตามหลักกฎหมาย หลักพระพุทธศาสนา กฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของผู้บังคับบัญชา จึงต้องคำนึงถึง และถือปฏิบัติโดยเคร่งครัด จะละเมิดมิได้เลย ซึ่งผู้วิจัย เห็นด้วยกับผู้ให้สัมภาษณ์ ในทุกประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น และขอฝากให้ผู้เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายรัฐที่ทำการเวนคืน กับผู้ต้องปฏิบัติ และผู้ทรงกรรมสิทธิ์ ให้ปฏิบัติหน้าที่ โดยคำนึงถึง กฎหมาย และหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ความเสมอภาคกับทุกภาคส่วน และ ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเดียวกัน ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คล้อยตามพระราชา” ^{๒๘}

๔.๔ สรุป

กระบวนการแก้ไขปัญหาการทำผิดกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน ผู้วิจัยได้แยกประเด็นที่ทำการศึกษาออกเป็น ๕ ประเด็น ดังนี้

๑. การแก้ไขปัญหาผิดกรรมแลกเปลี่ยนโดยทรัพย์สินอันเป็นของเฉพาะตัว พระองค์ทรงอนุญาตให้แลกเปลี่ยนบริวารกับเพื่อนสหธรรมิกทั้ง ๕ คือ ภิกษุ ภิกษุณี สามเณร สิกขมานาสามเณรี ผู้ที่ศีลเสมอกัน มีศรัทธาเสมอกัน มีความเห็นเสมอกัน ด้วยความสมัครใจ เต็มใจด้วยการทั้งสองฝ่าย

๒. การแก้ไขปัญหาผิดกรรมแลกเปลี่ยนโดยทรัพย์สินที่เป็นของสงฆ์ หรือของส่วนรวม เมื่อกล่าวถึงทรัพย์สินของสงฆ์ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ อสังหาริมทรัพย์ กับ สสังหาริมทรัพย์ ซึ่งในการทำผิดกรรมแลกเปลี่ยนทรัพย์สินของสงฆ์ทั้ง ๒ ประการที่กล่าวมานี้ จะต้องมีราคาเท่ากัน หรือมากกว่า จึงจะชอบด้วยหลักพระธรรมวินัย โดยมุ่งประโยชน์ของสงฆ์ หรือส่วนรวมเป็นหลัก

๓. การแก้ไขปัญหาผิดกรรมแลกเปลี่ยนตามกฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง โดยเริ่มจากกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายเฉพาะ กฎหมายกลางที่ได้บัญญัติไว้ว่าให้ดำเนินการบังคับเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ได้ ทั้งนี้ การบังคับเวนคืน จะต้อง

^{๒๘} วิ.ม.(บาลี) ๔/๑๘๖/๒๐๕, วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๘๖/๒๕๕.

๔. เพื่อให้ได้ความชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำ ผาติกรรม(เวนคืน) ทรัพย์สินของสงฆ์ ทั้งฝ่ายผู้บังคับบัญชาระดับสูงทางคณะสงฆ์ และฝ่าย บ้านเมือง จากการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบแนวคิด วิธีปฏิบัติ สรุปได้เป็น ๒ แนวทาง คือ

๑) ฝ่ายทางคณะสงฆ์ ต้องปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย และกฎหมาย บ้านเมือง โดยเน้นย้ำว่า การมีอยู่เป็นของคนก็โดยกฎหมายบัญญัติให้เป็น การมีทรัพย์สิน เงินทองมีอยู่โดยกฎหมายให้การคุ้มครอง เมื่อรัฐเขาจะเอาเราก็ต้องให้ เพราะการเวนคืนเป็น การกระทำโดยรัฐ ไม่ใช่คณะสงฆ์ ที่คณะสงฆ์มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้อง ก็โดยกฎหมายบัญญัติ ไว้ หรือแม้แต่พระธรรมวินัย ก็ได้บัญญัติไว้ว่าให้ทำผาติกรรมแลกเปลี่ยนของสงฆ์ได้ แต่ ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ ทั้งฝ่ายศาสนจักร และราชอาณาจักร สิ่งนี้เป็นหลัก สำคัญ นั่นหมายความว่า ไม่เวนคืนเพื่อคนใดคนหนึ่ง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งโดยเฉพาะ และยังได้เน้นย้ำอีกว่า ต้องให้ความเป็นธรรม หรือต้องได้รับความเป็นธรรมจึงจะชอบด้วย หลักกฎหมาย พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ ต้องพอใจ เต็มใจกัน โดยมีการ พุดคุยตกลงกันให้เป็นที่พอใจก่อนจึงค่อยดำเนินการ

๒) ฝ่ายบ้านเมือง การทำผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ หรือทรัพย์สินของ พระพุทธศาสนา ย่อมได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับการบังคับเวนคืนทรัพย์สินของเอกชน ซึ่ง แนวคิดเดิมเกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีอยู่ทั้งหมดในแผ่นดินนี้เป็นของพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อรัฐต้องการที่ดิน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์สาธารณะ จึงต้องตราเป็นกฎหมายออกมา บังคับเวนคืน แต่การทำผาติกรรมบังคับเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์มีขั้นตอนมากกว่าอัน เนื่องมาจาก ผู้ที่เกี่ยวข้องในทรัพย์สินของสงฆ์มีผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย และยังมีกฎหมาย คณะสงฆ์บัญญัติไว้ แต่ทั้งนี้ ก็ยังเห็นสมควรที่จะได้มีการตกลงพูดคุย หรือการทำประชา พิจารณ์ ให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียได้ทราบวัตถุประสงค์และความจำเป็นของรัฐก่อนที่จะดำเนินการ รวมทั้งการเก็บรักษาเงินผาติกรรมต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย มติมหาเถรสมาคม โดยเฉพาะอีกด้วย

จากบทสัมภาษณ์ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์ และฝ่ายเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่เกี่ยวข้องใน มุมมองของผู้วิจัยเห็นว่า การบังคับเวนคืนทรัพย์สินของสงฆ์ มี ๒ ลักษณะ คือ ที่ดิน กับสิ่ง ปลูกสร้าง ที่ดินที่เป็นทรัพย์สินของสงฆ์ต้องปฏิบัติตามหลักกฎหมายว่าด้วยการเวนคืน สิ่ง ปลูกสร้าง หรือ ทรัพย์สินอย่างอื่น สามารถตกลงซื้อขาย หรือ ทำการแลกเปลี่ยนได้ โดยไม่

๕. สรุปความเหมือน ความแตกต่างกัน

ความแตกต่างกัน

พระวินัย เป็นการเอาทรัพย์สินแลกกัน เช่น สวน กับ สวน, ที่ดิน กับ ที่ดิน,
เป็นต้น โดยความสมัครใจ เต็มใจ พอใจ ทั้งสองฝ่าย,

กฎหมาย ใช้เงินซื้อมาโดยการบังคับ ไม่คำนึงถึงความรู้สึกว่าจะเป็นเช่นไร

พระวินัย สงฆ์ คณะ บุคคล เอาครุภัณฑ์ของสงฆ์จำหน่ายไปให้เป็นสิทธิขาด
ใช้อำนาจเหนือสงฆ์ ประจบคฤหัสถ์ เป็นมหาโจรปล้นศาสนา
ละเมิดพุทธบัญญัติ

กฎหมาย คณะกรรมการเป็นผู้กำหนดราคาให้ ปฏิบัติตามหลักกฎหมาย

พระวินัย ในสมัยพุทธกาลทรัพย์สินของสงฆ์ได้มาโดยผู้บริจาคถวาย

กฎหมาย ในสมัยก่อน ถือว่า แผ่นดินทั้งหมดนี้ เป็นของพระราชา

พระวินัย เมื่อผาติกรรมไปแล้วได้ทรัพย์สินใหม่ขึ้นมา ทรัพย์สินเดิมหมดไป

กฎหมาย ได้ทรัพย์สินใหม่คือที่ดิน โดยใช้เงินซื้อ

ผาติกรรม โดยใช้หลักศาสนา(พระวินัย)

กฎหมาย ใช้กฎหมายบังคับ

ความเหมือนกัน

พระวินัย และ กฎหมาย เพื่อประโยชน์สาธารณะ เหมือนกัน

บทที่ ๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษา การแก้ไขปัญหากระบวนการทำผิดกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า ทรัพย์สินของสงฆ์ เป็นทรัพย์สินของพระพุทธศาสนามีมาแต่โบราณกาลโดยได้มาจากผู้ที่มีจิตศรัทธาน้อมนำถวายให้ สร้างให้ ทั้งครุภัณฑ์ ลหุภัณฑ์ เพื่อใช้ประโยชน์เป็นที่พักอาศัย เป็นบริวารเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการเผยแผ่ศาสนาให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงหลักพุทธธรรมซึ่งหลักพุทธศาสนานี้ประกอบไปด้วยศาสนพิธี ศาสนธรรม ศาสนนุกุล ศาสนวัตถุ การปกป้องคุ้มครองศาสนาให้คงอยู่ตลอดไปนั้น จึงต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของศาสนาทั้งสี่ประการที่มีอยู่ และ ในฐานะที่พุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งในสถาบันทั้งสาม เมื่อกล่าวถึงการทำผิดกรรมแลกเปลี่ยน ทรัพย์สินของสงฆ์ หรือของส่วนตัวที่ปรากฏในคัมภีร์ ก็ทำให้ทราบได้ว่า พระพุทธเจ้าได้วางหลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน เช่น การแลกเปลี่ยนบริวารเครื่องใช้ของส่วนตัว ทรงอนุญาตให้ทำการแลกเปลี่ยน กับเพื่อนสหธรรมิกทั้ง ๕ คือ ภิกษุ ภิกษุณี สามเณร ลิกขมานา สามเณรี ที่ศีลเสมอกัน มีศรัทธาเสมอกัน มีความเห็นเสมอกัน และห้ามทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันด้วยเงิน ทอง ทั้งปรับอาบัติแก่ผู้ที่จะผิดพุทธบัญญัติด้วย การเอาทรัพย์สินของสงฆ์ที่เป็นครุภัณฑ์จำหน่าย จ่ายไป เป็นสิทธิขาด พระพุทธองค์ท่านทรงห้ามและปรับอาบัติแก่ผู้ล่วงละเมิดพุทธบัญญัตินั้น แต่ไม่เกิดโทษกับผู้ที่จะแจกไป สละไป ให้ไป เพื่อใช้สอยทรัพย์สินนั้น การเอาทรัพย์สินของสงฆ์แลกเปลี่ยนกับทรัพย์สินของชาวบ้านที่มีราคาเท่ากัน เสมอกัน หรือมากกว่า เพื่อประโยชน์แก่สงฆ์โดยรวม หรือแม้แต่ถ้าสิ่งของ ของสงฆ์มีมากกว่า แต่ได้ประโยชน์น้อย บำรุงรักษาอยาก ไม่คุ้มค่าราคาที่จะต้องลงทุน ก็อนุญาตให้ทำผิดกรรมกันได้ ในส่วนชาวบ้าน ถ้าทรัพย์สินของเขามีมากกว่าของสงฆ์ เขามีความพร้อม หรือต้องการที่จะทำผิดกรรมกับของสงฆ์ ด้วยต้องการบุญ ก็ทรงอนุญาตให้ทำผิดกรรมได้ ในประเด็นที่

ทำให้ทราบว่า การทำผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ ก็เพื่อที่จะปกป้อง ค้ำครอง สงวน รักษา ทรัพย์สินของสงฆ์ไม่ให้สูญเปล่าไป โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สงฆ์ และ พระพุทธศาสนาอยู่อย่างมั่นคงตลอดไปนั่นเอง

เมื่อกล่าวถึงกระบวนการที่ทำผาติกรรมแลกเปลี่ยน ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ เป็นการดำเนินการโดยรัฐ ที่มีความต้องการทรัพย์สินของสงฆ์ หรือที่ดินของสงฆ์ไปทำ สาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ในด้านการเกษตรกรรม ด้านการป้องกันประเทศ ด้านการ คมนาคม ด้านการชลประทาน ด้านการผังเมือง ฯลฯ เป็นต้นรัฐจึงได้ตราเป็นกฎหมายมา บังคับเวนคืนที่ดินของเอกชนรวมทั้งของสงฆ์ด้วยมาดำเนินการเพื่อให้เป็นไป ตาม วัตถุประสงค์ กระบวนการ หรือขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำผาติกรรมบังคับเวนคืนนี้ จึงต้อง ใช้กฎหมายเป็นหลัก ซึ่งแนวคิดดั้งเดิมของรัฐอาจมองว่า แผ่นดินนี้ เดิมทีเป็นของ พระมหากษัตริย์ และได้ให้ประชาชนใช้สอยในการทำมาหากินเลี้ยงชีพมา เมื่อรัฐมีแนวคิด ดังนี้ ถึงคราวที่รัฐต้องการแผ่นดินคืนก็จึงได้ตราเป็นกฎหมายมาบังคับเวนคืนทรัพย์สินในส่วนที่ รัฐต้องการ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์นั้น แต่รัฐเองก็ได้พยายามให้แก่ราษฎร หรือวัด ที่สูญเสีย ที่ดิน หรือทรัพย์สินไป เมื่อกล่าวการทำผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์นี้ มีขั้นตอนและวิธี ปฏิบัติมากกว่า การเวนคืนของประชาชน ด้วยเหตุว่า ทรัพย์สินของสงฆ์มีผู้ที่เกี่ยวข้องกัน หลายฝ่าย สมภารเจ้าอาวาสวัด ในฐานะตัวแทนของวัด ก็ยังไม่ถือว่าเป็นเจ้าของโดยตรง เมื่อ เทียบกับทรัพย์สินของชาวบ้าน จึงต้องมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ หลายฝ่าย แต่จะปฏิเสธว่าไม่รู้ ไม่เห็นก็ไม่ได้ เพราะในฐานะเจ้าอาวาสวัดที่ถูกผาติกรรม เวนคืน จึงจำเป็นต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง กฎมหาเถรสมาคม อย่างเคร่งครัด แต่ก็มิใช่ว่า จะไม่มีสิทธิเรียกร้องอะไรเลย ในฐานะ ตัวแทนของวัดที่เป็นนิติบุคคล และต้องสูญเสียสิทธิในทรัพย์สินบางประการที่พึงได้พึงมี นั้นไป การตรากฎหมายออกมาบังคับเวนคืน มีทั้ง กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔ ซึ่งล้วน แล้วแต่ให้ความเป็นธรรมกับเจ้าของกรรมสิทธิ์ ในทรัพย์สินนั้น ขั้นตอนการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติตามกฎหมายได้นำมาซึ่งประโยชน์แก่ส่วนรวม การพัฒนา ประเทศชาติให้เจริญเทียบเท่ากับนานาอารยประเทศ เป็นการนำมาซึ่งความสะดวกสบายของ ประชาชนในประเทศ เช่น การคมนาคมทางบก ทางน้ำที่ดี การชลประทานที่ดี ซึ่งส่วนหนึ่งนี้ ก็ได้ที่ดินมาจากการบังคับเวนคืนทรัพย์สินมาเพื่อสาธารณูปโภคนั่นเอง ในส่วนที่จะต้องสูญเสีย สิทธิบางอย่างไป ก็ยังเห็นว่าไม่เป็นที่พอใจของผู้ที่ถูกผาติกรรมบังคับเวนคืน

ซึ่งเมื่อกล่าวเฉพาะในส่วนของสงฆ์ หรือของวัดแล้ว ผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาข้อมูลจากวัดที่ถูกหน่วยงานของรัฐบังคับเวนคืน(ผาติกรรม) เจ้าอาวาสแทบจะไม่ทราบขั้นตอนการทำผาติกรรม หรือ ได้ทำการตกลงราคาค่าผาติกรรมเวนคืน นั้นเลย เพราะว่าจะทราบว่าที่วัด หรือที่ธรณีสถิงถูกผาติกรรมบังคับเวนคืน ก็ต่อเมื่อ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำผาติกรรมนำหนังสือบันทึกความเห็นมาให้ลงความเห็น ตามที่เขากำหนดมา เช่น การทำผาติกรรมบังคับเวนคืน ถนนหลวงสาย ๓๓๕๑ ดัดผ่านที่ธรณีสถิงของวัดบ้านหมี่ มาหลายสิบปี แต่เพิ่งมาจ่ายผาติกรรมเวนคืน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยอาศัยพระราชกฤษฎีกา กำหนดแนวเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืน เพื่อขยายทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๓๕๑ สายแยกทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๓๑๘ (เก๊าห้อง) – บางแม่หม้าย พ.ศ.๒๕๓๒ มาบังคับเวนคืน และการดำเนินการของหน่วยงานรัฐเพื่อที่จะแบ่งแยกโฉนดในส่วนที่ถูกผาติกรรมเวนคืนก็ปล่อยให้เวลานานเกินไป ดูเหมือนจะไม่รีบร้อนดำเนินการอะไรเลย ในประเด็นที่กล่าวมานี้ผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทำให้ทราบว่า ในเมืองไทยนี้วัดที่ถูกผาติกรรมเวนคืนได้รับเงินค่าผาติกรรมแล้ว ขั้นตอนการหักแบ่งแยก หรือการโอนกรรมสิทธิ์ที่วัดหรือที่ธรณีสถิงให้แก่หน่วยงานของรัฐนั้นยัง เหลืออีกมาก ที่ยังไม่ได้ดำเนินการรังวัดหักแบ่งแยกให้ถูกต้องตามกฎหมาย ด้วยเหตุว่า เมื่อดำเนินการรังวัดโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงานที่ดิน จะทำให้ทราบข้อเท็จจริงของเนื้อที่ถูกผาติกรรมอย่างถูกต้อง เมื่อรังวัดแล้ว เนื้อที่ขาด หรือเกินไปจากผาติกรรมบังคับเวนคืนที่กำหนดไว้เดิม หน่วยงานที่ผาติกรรมเวนคืนนั้นก็เรียกเงินในส่วนที่จ่ายเกินคืน หรือ เมื่อรังวัดแล้วได้เนื้อที่เกินไปจากที่กำหนดไว้เดิมก็จะจ่ายเพิ่มขึ้น แต่มีข้อที่น่าสังเกตว่า จะจ่ายให้ในราคาเดิมราคาไม่เป็นปัจจุบัน และเมื่อวัดที่ถูกผาติกรรมบังคับเวนคืน ไม่พอใจกับค่าผาติกรรมที่หน่วยงานของรัฐจ่ายให้จะดำเนินการอุทธรณ์ ก็ไม่ได้รับความสะดวก เพราะการอุทธรณ์นี้ ได้มีมติมหาเถรสมาคมกำหนดไว้ว่าให้ กรมการศาสนา(สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) ดำเนินการแทนวัด แต่ปรากฏว่า ยังไม่มีข้อมูลที่ปรากฏอย่างเด่นชัดว่า กรมการศาสนา(สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) ดำเนินการแทนวัดแต่อย่างใด เมื่อไม่มีการอุทธรณ์จะดำเนินการฟ้องต่อศาลได้อย่างไร จึงทำให้เสียสิทธิเรียกร้องส่วนนี้ไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงอภิปรายในการแก้ปัญหา

จากการศึกษากระบวนการทำผาติกรรมเวนคืนในปัจจุบันตามขอบเขตที่

ได้วางกรอบไว้เพื่อเป็นแนวทางแห่งการศึกษา คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้อภิปรายเชิงวิชาการได้ข้อสรุปเป็นแนวทางเสนอแนะแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องการทำผิดกรรมเวณคินทรัพย์สินของสงฆ์ไว้ว่า

๑. ที่ดินของศาสนาได้มาโดยพระราชาอุปถัมภ์ คือ พระมหากษัตริย์ พระราชทานให้ การจะเวนคืนก็ต้อง ทำให้ชัดเจน และถูกต้องตามขั้นตอน อย่างแท้จริง ไม่ใช่ ดำเนินการสร้างถนน สร้างคลองชลประทานไปก่อนตั้งนานแล้ว จึงมาทำเรื่องเวนคืนจ่ายค่าผิดกรรม ภายหลัง แล้วจะให้ความเป็นธรรมกับสังคมได้อย่างไร

๒. การตรากฎหมาย เพื่อโอนกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินของสงฆ์ให้แก่หน่วยของรัฐที่ เวนคืนควรรีบดำเนินการโดยเร็ว

๓. กระบวนการเวนคืน ต้องเอื้อเพื่อตามหลักพระธรรมวินัยด้วย

๔. คณะกรรมการที่จะประเมินทรัพย์สินของวัด ต้องมีตัวแทนของวัด หรือ ผู้ทรง กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของสงฆ์เข้าร่วมด้วย

๕. พระสงฆ์ต้องศึกษาการทำผิดกรรมตามหลักกฎหมาย และตามหลักพระวินัย

๖. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ต้องตรวจสอบ ความถูกต้อง พร้อมจัดทำ โครงการถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการ เพื่อให้ทราบถึง หลักการ วิธีการ แนวปฏิบัติ การทำ ผิดกรรมเวณคินทรัพย์สินของสงฆ์ได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ต่อไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

จากผลการศึกษาการแก้ไขปัญหาคะบวนการผิดกรรมในสังคม : กรณีศึกษา อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๓๐-๒๕๕๔ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายที่กำจัดสิทธิในการใช้ทรัพย์สินโดยไม่ มีการชดใช้ค่าผิดกรรม เพื่อให้ทราบถึงหลักการ วิธีการ ขั้นตอนของกฎหมายฉบับนั้นๆ

๒. ควรศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดจากการทำผิดกรรมในปัจจุบัน ในเชิง จิตวิทยา ที่มี ผลกระทบต่อการปฏิบัติธรรม

๓. ควรศึกษาวิเคราะห์บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อพระพุทธศาสนา เพื่อให้ ทราบถึงแนวปฏิบัติ หรือการออกเทศบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ กรุงเทพฯ
มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การ
ศาสนา, พ.ศ. ๒๕๔๐.

_____. คู่มือการทำผาติกรรมที่ดิน ฉบับย่อ ม.ป.ป.

_____. ปทานุกรมพระไตรปิฎก ฉบับบาลี-ไทย เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, พ.ศ. ๒๕๔๒.

_____. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, พ.ศ. ๒๕๔๑.

_____. คู่มือประกอบคำบรรยายโครงการถวายความรู้แก่เจ้าอาวาส.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, พ.ศ. ๒๕๖๖.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และ

คำสั่งของ คณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, พ.ศ. ๒๕๔๒.

จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์ ศ.ดร. ศาสนา ชีวิต และสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ตกดตา พิมพ์
ลิขิต จำกัด, พ.ศ. ๒๕๔๖.

มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช. คณะนิติศาสตร์ กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน, หน่วยที่ ๕-๑๕.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช, พ.ศ. ๒๕๔๖.

_____. คณะนิติศาสตร์ กฎหมายพาณิชย์ ๑, หน่วยที่ ๘-๑๕.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, พ.ศ. ๒๕๔๗.
ที่ทำการปกครองอำเภอบางปลาม้า. บรรยายสรุปข้อมูลพื้นฐานทั่วไป, อำเภอบางปลาม้า
จังหวัดสุพรรณบุรี ปี ๒๕๔๕ ม.ป.ป.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์ที่ ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, พ.ศ. ๒๕๔๖.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๐๔ ตอน ๑๖๐, พระราชบัญญัติ ว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์
พ.ศ. ๒๕๓๐.

ปัญญา ใ้บบางยาง และคณะ. พระวินัย ๒๒๗ พุทธบัญญัติจากพระไตรปิฎก.

กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม ศูนย์หนังสือ
พระพุทธศาสนา, พ.ศ. ๒๕๔๘.

วชิรา น่วมเจริญ. คู่มือปฏิบัติงานการจัดผลประโยชน์ ส่วนผาติกรรม รับให้ที่ดิน การจัดทำ
ทะเบียนทรัพย์สินของวัด การขึ้นทะเบียนที่ดินตักตกรสำรวจ และการ
แลกเปลี่ยนที่วัด. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายทะเบียนและสัญญา สำนักงานศา
สนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ม.ป.ท.ม.ป.ป.

วิสูตร ธนชัยวิวัฒน์. รวมกฎหมายที่ดิน ปรับปรุงใหม่. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่
สำนักพิมพ์สูตรไพศาล, พ.ศ. ๒๕๔๗.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. แดงการณคณะสงฆ์ เล่มที่ ๕๑ ตอนที่ ๕.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ การศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). จัดระเบียบสังคมตามคติแห่งสังฆะ. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม, พ.ศ. ๒๕๔๘.

พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน โป.ธ.), คู่มือพระอุปัชฌาย์, (พิมพ์ครั้งที่ ๗) จังหวัด
กาญจนบุรี : พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์ธรรมเมธี : สหภาพพัฒนาการพิมพ์,
พ.ศ. ๒๕๔๕.

พระธรรมกิตติวงศ์, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ ชุด...คำวัด. ม.ป.ท. ม.ป.ป.

พระครูถิยานัติวิวัฒน์, เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, (พิมพ์ครั้งที่ ๔) กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ สหธรรมิก จำกัด, พ.ศ. ๒๕๔๕.

พระสัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ รัตน, ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริเฉทที่ ๕
เล่ม ๑ ภูมิจตุกะ- ปฏิสนธิจตุกะ, กรุงเทพมหานคร : (พิมพ์ครั้งที่ ๓) พิมพ์ที่
สนองการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๖.

- _____, **ปรมัตตโชติกะ สมถกรรมฐานที่ปณี ปริจเฉทที่ ๕ เล่ม ๑ อภิธรรม**
 โชติกะวิทยาลัยมหาวิทยาลัย มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร :
 (พิมพ์ครั้งที่ ๕) พิมพ์ที่ บริษัท วิ.อินเตอร์ พรินท์ จำกัด พ.ศ.๒๕๔๗.
- เพิ่มศักดิ์ เพิ่มพูน, **ประมวลปัญหาข้อกฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบ**, กรุงเทพมหานคร :
 (พิมพ์ครั้งที่ ๔) โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๔๖.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **พระมหาสมณวินิจัย**,
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๓๕.
- _____, **วินัยมุข เล่ม ๒** กรุงเทพมหานคร: (พิมพ์ครั้งที่ ๓๐) โรงพิมพ์มหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๓๘.
- _____, **วินัยมุข เล่ม ๓** กรุงเทพมหานคร: (พิมพ์ครั้งที่ ๒๕) โรงพิมพ์มหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๓๘.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช(จวน) **จดุดตสมันปาสาทิคา**, (พิมพ์ครั้งที่
 ๑๔) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๔๕.
- สนิท ศรีสำแดง, **กฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๔๗.
- สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, **การ
 ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในวัด**, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ สันติการพิมพ์
 พ.ศ.๒๕๔๓.
- อาจารย์ สิริ เพ็ชรไชย แปล, **สารัตถ์ที่ปณี ฎีกาพระวินัย ภาค ๔**, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่
 หจก. ทิพยวิสุทธ, พ.ศ.๒๕๔๒.
- สุริย์ - วิเชียร มีผลกิจ, **พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา**, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัท คอม
 ฟอรัม จำกัด, พ.ศ.๒๕๔๔.
- แสวง อุดมศรี, **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, กรุงเทพมหานคร : โรเนียวพรินเตอร์ มหาจุฬา
 บรรณาการ, พ.ศ.๒๕๔๓.
- _____, **พระวินัย ๒**, กรุงเทพมหานคร : โรเนียวพรินเตอร์ มหาจุฬาบรรณา
 การ, พ.ศ.๒๕๔๓ .
- อำพน เจริญชีวินทร์, **คำอธิบาย กฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์**,
 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดิธรรม, พ.ศ.๒๕๓๓.

(๒) บทความ :

_____, พุทธจักร ปีที่ ๕๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม, กรุงเทพมหานคร : โรง

พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พ.ศ.๒๕๔๘

_____, พุทธจักร ปีที่ ๕๕ ฉบับที่ ๕ พฤษภาคม, กรุงเทพมหานคร : โรง

พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พ.ศ.๒๕๔๘.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

นางสาวเกศินี ลิ้มบุญสืบสาย. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏใน

คัมภีร์พระพุทธศาสนา”.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร

มหาบัณฑิต. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,พ.ศ.๒๕๔๕.

รังษี สุทนต์. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสก ที่ปรากฏในคัมภีร์

พระพุทธศาสนา”.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,พ.ศ.๒๕๔๔.

รัตนา เจริญวรรณนัง. “ปัญหาการได้มาซึ่งที่ดินของวัดโดยพินัยกรรม : ศึกษากรณีของวัด

ธรรมิการามวรวิหาร”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต.

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.๒๕๔๖.

วไลลักษณ์ เวชานุเคราะห์. “ระบบการเงินของสงฆ์”. วิทยานิพนธ์ สังคม

สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.๒๕๓๔.

ภิรมย์ จันทวาร ดร., รายงานการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดการเงินของวัด,

กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๔๔.

ภิรมย์ จันทวาร รศ.ดร.รายงานการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการพัฒนาชนบท บ้าน วัด

โรงเรียน : โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์, กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพุทธ

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๗.

พงษ์ศักดิ์ สมใจ. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยการเวนคืน

อสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๕๓๐ ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาอุทธรณ์เงินค่า

เวนคืน : “ศึกษากรณี การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อการสร้างทางหลวงของ

กรมทางหลวง”.ภาคินพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. คณะ

รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.๒๕๔๓.
ศุภเชษฐ์ กุสุวรรณ. “ความชอบธรรมทางกฎหมายของการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ในระบบ
กฎหมายไทย”. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.๒๕๔๐.

ภาคผนวก

พระราชปริยัติสุธี
 เจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี

พระวิมลภาวนานุสิฐ วิ.
เจ้าอาวาสวัดกลาง
เจ้าคณะอำเภอบางปลาหม้อ

นายธนศ พยงศักดิ์
หัวหน้าโครงการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดิน แขวงการทางสุพรรณบุรีที่ ๑ จังหวัดสุพรรณบุรี

นายปัญญา แสงดวงดาว
นายช่างโยธา แขวงการทางสุพรรณบุรีที่ ๑ จังหวัดสุพรรณบุรี

นายขยuth จันทรตรี
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุพรรณบุรี

นายสุเทพ ลาภเหลือ

เจ้าหน้าที่หัวหน้าฝ่ายจัดหาที่ดิน ๑๒ สำนักงานชลประทานที่ ๑๒
กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นายสุทน ธรรมถาวร
หัวหน้าฝ่ายทะเบียนสำนักงานที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี
สำนักงานที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรี

นายสมชาย พวงภู่
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดสุพรรณบุรี

นางวชิรา น่วมเจริญ
หัวหน้าฝ่ายทะเบียนและสัญญา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

บัญชีราคาประเมินที่ดิน
อำเภอบางปลาม้า
จังหวัดสุพรรณบุรี

พ.ศ. 2535 - 2538

บัญชีกำหนดจำนวนทุนทรัพย์ในการจัดทำทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดิน
ตำบล... บางปลาม้า.....อำเภอ.....บางปลาม้า.....จังหวัดสุพรรณบุรี
ประกาศ ณ วันที่ ๒๓.๓.๖๓. เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

โฉนด/บ.ล.อ.ก.	หน่วยที่ดิน	บริเวณที่ดิน	ราคา บาท/ไร่	มูลค่า บาท/ตารางวา
๐๓/๑๕	1.	ในเขตสุขาภิบาลบางปลาม้า ที่ดินโฉนด, ขอย, ทาง, เมนาสุพรรณ ระยะ 40 เมตร	200,000.	500.
	2.	นอกจากหน่วยที่ 1	50,000	125.

ลงชื่อ.....

(นายนิยม พันธ์ศรี)

เลขานุการคณะกรรมการประจำจังหวัดสุพรรณบุรี

๑๖/๓

เล่ม ๑๐๕ ตอนที่ ๑๒๕
ราชกิจจานุเบกษา
๒๕ ธันวาคม ๒๕๓๕

พระราชกฤษฎีกา

กำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่ที่จะเวนคืน

เพื่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๖๐ สายแยกทางหลวงแผ่นดิน
หมายเลข ๓๒๑ (สองพี่น้อง) – บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑
(วัดป่าเลไลยก์) ตอนบ้านตลาดบางลี่ – บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑
(วัดป่าเลไลยก์)

พ.ศ. ๒๕๓๕

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

เป็นปีที่ ๔๗ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้
ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่ที่จะเวนคืน เพื่อสร้างทางหลวงแผ่นดิน
หมายเลข ๓๒๖๐ สายแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (สองพี่น้อง) – บรรจบทางหลวงแผ่นดิน
หมายเลข ๓๒๑ (วัดป่าเลไลยก์) ตอนบ้านตลาดบางลี่ – บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑
(วัดป่าเลไลยก์) ในท้องที่อำเภอสองพี่น้อง อำเภอบางปลาม้า และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี
จังหวัดสุพรรณบุรี

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมาตรา ๖๔
วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. ๒๕๓๕ ประกอบกับมาตรา ๕ วรรคสาม และมาตรา ๖
แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
ตราพระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้เรียกว่า “พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่ที่จะ

หน้า ๒

เล่ม ๑๐๕ ตอนที่ ๑๒๕

ราชกิจจานุเบกษา

๒๕ ธันวาคม ๒๕๓๕

เวนคืน เพื่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๖๐ สายแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (สองพี่น้อง) – บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (วัดป่าเลไลยก์) ตอนบ้านตลาดบางลี่ – บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (วัดป่าเลไลยก์) พ.ศ. ๒๕๓๕ ”

มาตรา ๒ พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้บังคับได้มีกำหนดสี่ปี

มาตรา ๔ ให้อธิบดีกรมทางหลวงเป็นเจ้าหน้าที่เวนคืนตามพระราชกฤษฎีกานี้

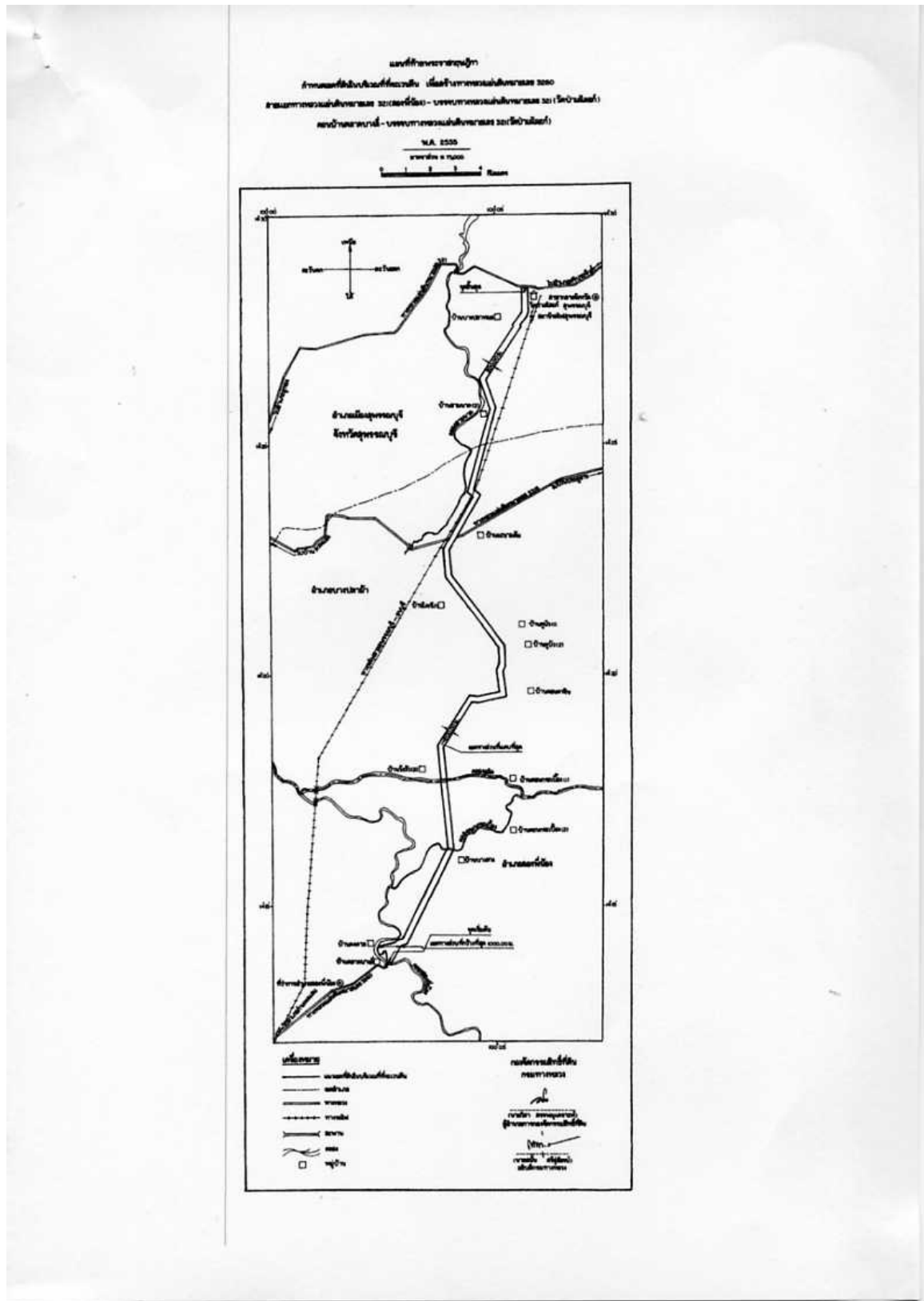
มาตรา ๕ เขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนตามพระราชกฤษฎีกานี้ อยู่ในท้องที่อำเภอสองพี่น้อง อำเภอบางปลาหมึก และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี มีส่วนแคบที่สุดสองร้อยเมตรและ ส่วนกว้างที่สุด หนึ่งพันเมตร ทั้งนี้ ภายในแนวเขตตามแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้

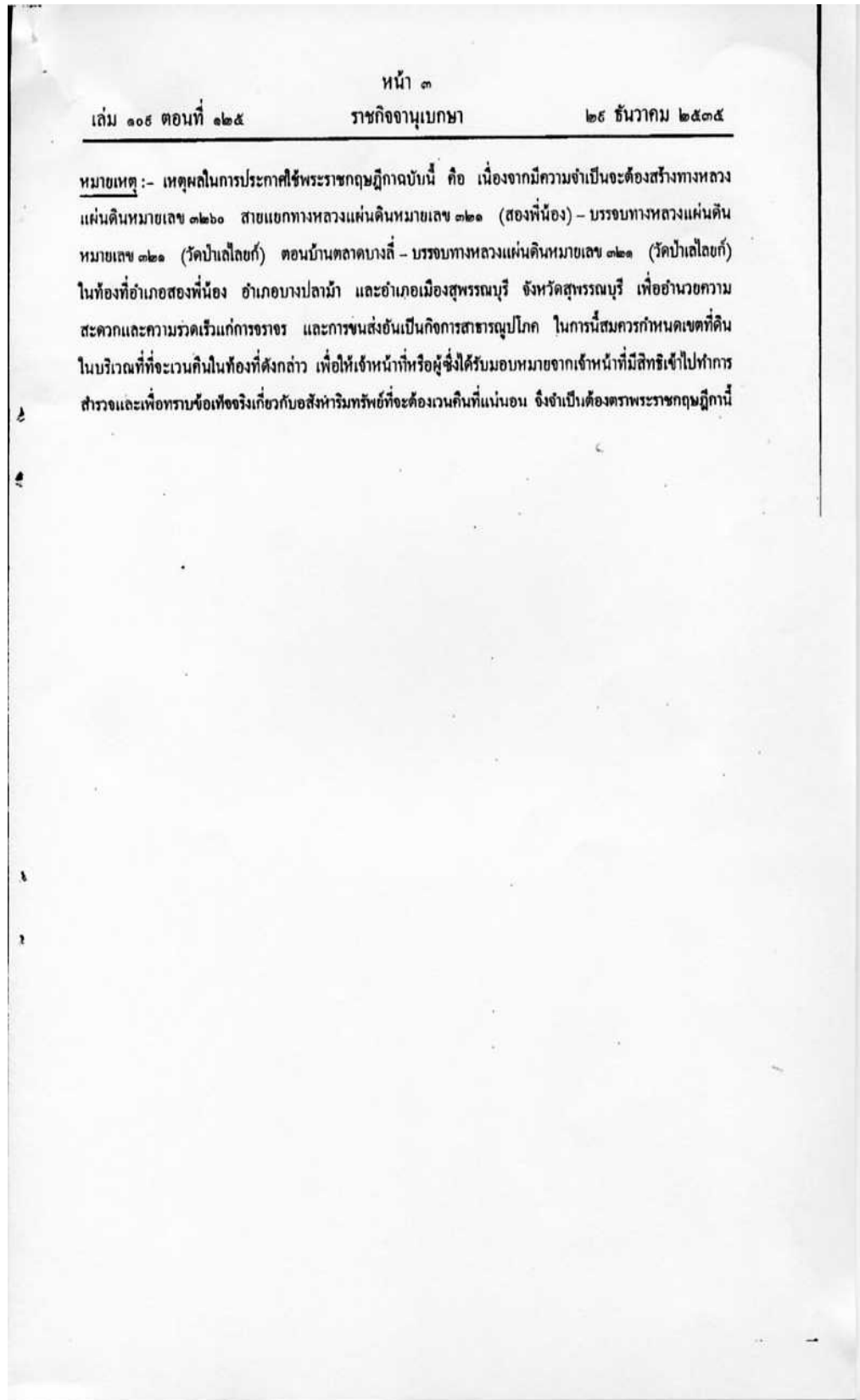
มาตรา ๖ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมรักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ชวน หลีกภัย

นายกรัฐมนตรี

ฉบับพิเศษ หน้า ๖๔

เล่ม๑๐๖ ตอนที่๑๖๘ ราชกิจจานุเบกษา

๔ ตุลาคม ๒๕๖๒

พระราชกฤษฎีกา

กำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่ที่จะเวนคืน

เพื่อขยายทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๓๕๑ สายแยกทางหลวง

จังหวัดหมายเลข ๓๓๑๘ (แก้งฮ่อง) –บางแม่หม้าย

พ.ศ.๒๕๖๒

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ.๒๕๖๒

เป็นปีที่ ๔๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่ เป็นสมควรกำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่ที่จะเวนคืนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อประโยชน์สาธารณะในการขยายทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๓๕๑ สายแยก

ฉบับพิเศษ หน้า ๖๕

เล่ม๑๐๖ ตอนที่๑๖๘ ราชกิจจานุเบกษา ๔ ตุลาคม ๒๕๓๒
ทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๓๑๘ (แก้งห้อย)-บางแม่หม้าย ในท้องที่อำเภอบางปลาม้า
จังหวัดสุพรรณบุรี

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
และข้อ ๖๓ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๕ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ.
๒๕๑๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๕ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน
พ.ศ.๒๕๑๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๐ ประกอบกับมาตรา ๕ วรรคสาม และมาตรา ๖ แห่ง
พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐ จึงทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้ตราพระ
ราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชกฤษฎีกานี้เรียกว่า “พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในบริเวณ
ที่จะเวนคืน เพื่อขยายทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๓๕๑ สายแยกทางหลวงจังหวัด
หมายเลข ๓๓๑๘ (แก้งห้อย)-บางแม่หม้าย พ.ศ. ๒๕๓๒”

มาตรา ๒ พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจา
นุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ พระราชกฤษฎีกานี้ใช้บังคับได้มีการกำหนดสี่ปี

มาตรา ๔ ให้อธิบดีกรมทางหลวงเป็นเจ้าหน้าที่เวนคืนตามพระราชกฤษฎีกานี้

มาตรา ๕ เขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนตามพระราชกฤษฎีกานี้ที่อยู่ในท้องที่
อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี มีส่วนแคบที่สุด

ฉบับพิเศษ หน้า ๖๖

เล่ม๑๐๖ ตอนที่๑๖๘ ราชกิจจานุเบกษา ๔ ตุลาคม ๒๕๓๒

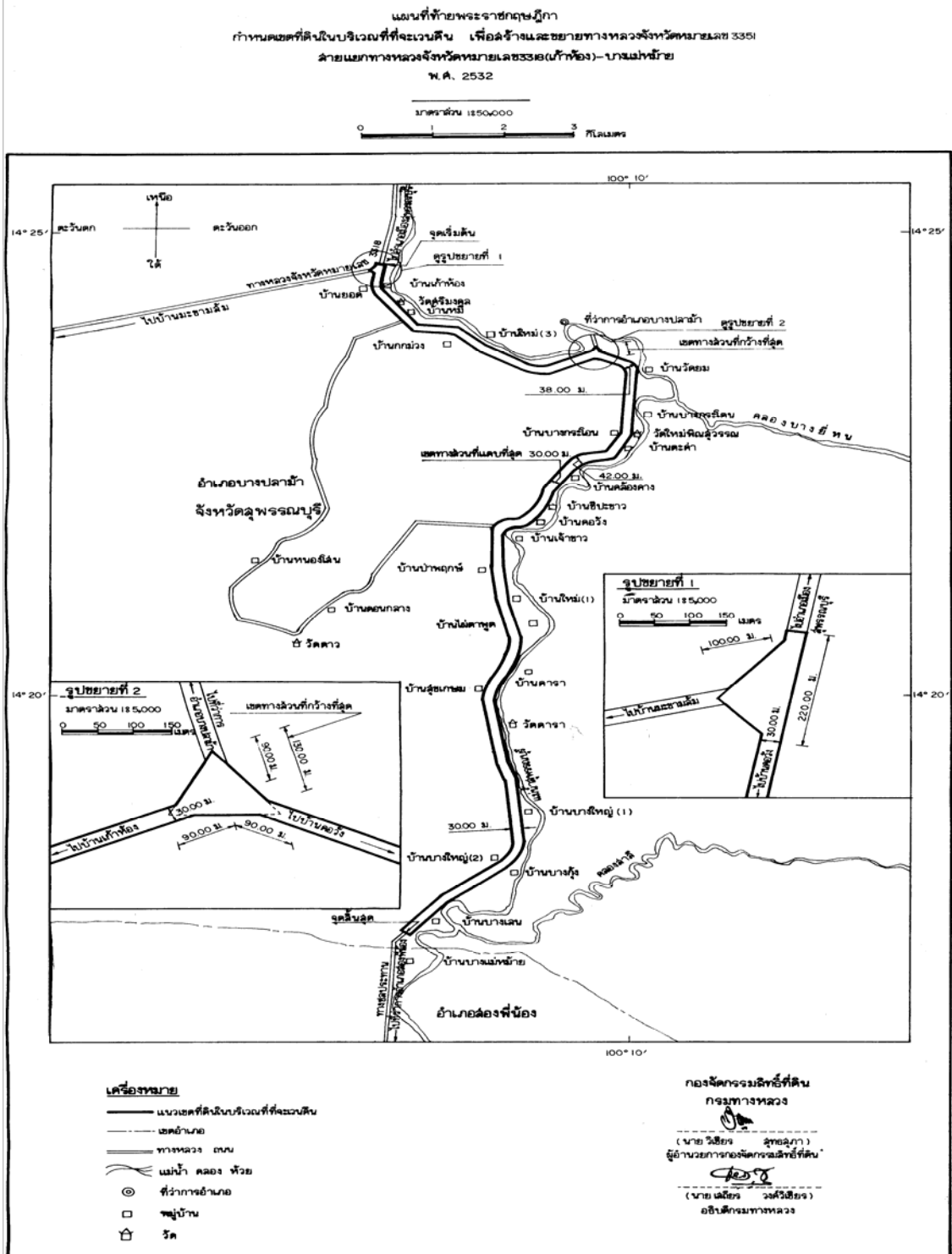
สามสิบเมตร และส่วนกว้างที่สุดหนึ่งร้อยสามสิบเมตร ทั้งนี้ ภาวนขยในแนวเขตตามแผน
ที่ท้ายพระราชกฤษฎีกานี้

มาตรา ๖ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมรักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระราชบรมราชโองการ

พงส์ สารสิน

รองนายกรัฐมนตรี

ฉบับนี้เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฉบับพิเศษ หน้า ๖๓

เล่ม๑๐๖ ตอนที่๑๖๘ ราชกิจจานุเบกษา

๔ ตุลาคม ๒๕๓๒

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ คือ เนื่องจากมีความจำเป็นจะต้องขยายทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๓๕๑ สายแยกทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๓๑๘ (แก้าห้อย)-บางแม่หม้าย ในท้องที่อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่ออำนวยความสะดวกและความรวดเร็วแก่การจราจรและการขนส่งอันเป็นกิจการสาธารณูปโภค ในการนี้สมควรกำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนในท้องที่ดังกล่าว เพื่อให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีสิทธิเข้าไปทำการสำรวจ เพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืนที่แน่นอน จึงจำเป็นต้องตราพระราชกฤษฎีกานี้

หน้า ๓๑

เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๘ ง ราชกิจจานุเบกษา ๒๘ มกราคม ๒๕๓๗

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

เรื่อง กำหนดให้การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๓๒๖๐

สายแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (สองพี่น้อง) - บรรจบทางหลวง

แผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (วัดป่าเลไลยก์) คอนบ้านตลาดบางดี -

บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (วัดป่าเลไลยก์)

เป็นกรณีที่มีความจำเป็นโดยเร่งด่วน

ตามที่ได้ประกาศใช้บังคับพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืน เพื่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๖๐ สายแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (สองพี่น้อง) - บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (วัดป่าเลไลยก์) คอนบ้านตลาดบางดี - บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (วัดป่าเลไลยก์) พ.ศ. ๒๕๓๕ ในท้องที่อำเภอสองพี่น้อง อำเภอบางปลาม้า และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี แล้ว นั้น

อธิบดีกรมทางหลวงผู้เป็นเจ้าหน้าที่เวนคืนตามพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า การสร้างทางหลวงแผ่นดินคอนดังกล่าวเป็นกรณีที่มีความจำเป็นโดยเร่งด่วน เพื่ออำนวยความสะดวกและความรวดเร็วแก่การคมนาคมและการขนส่งอันเป็นกิจการสาธารณูปโภค ซึ่งหากการเวนคืนนั้นล่าช้าจะเป็นอุปสรรคอย่างมากแก่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ดังนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖๘ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. ๒๕๓๕ ประกอบกับมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐ คณะรัฐมนตรีโดยมติเมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน

หน้า ๓๒

เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๘ ง ราชกิจจานุเบกษา ๒๘ มกราคม ๒๕๓๗

พ.ศ. ๒๕๓๖ จึงกำหนดให้การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างทางหลวงแผ่นดิน
หมายเลข ๓๒๖๐ สายแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (สองพี่น้อง) -
บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (วัดป่าเลไลยก์) คอนบ้านตลาดบางดี -
บรรจบทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (วัดป่าเลไลยก์) ในท้องที่อำเภอสองพี่น้อง
อำเภอบางปลานี และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี ตามพระราชกฤษฎีกา
กำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืน เพื่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๖๐
สายแยกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๑ (สองพี่น้อง) - บรรจบทางหลวงแผ่นดิน
หมายเลข ๓๒๑ (วัดป่าเลไลยก์) คอนบ้านตลาดบางดี - บรรจบทางหลวงแผ่นดิน
หมายเลข ๓๒๑ (วัดป่าเลไลยก์) พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นกรณีที่มีความจำเป็นโดยเร่งด่วน
เพื่อให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าครอบครองหรือ
ใช้อสังหาริมทรัพย์นั้น ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์
พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๓๗

ชวน หลีกภัย

นายกรัฐมนตรี

บันทึกความคิดเห็น
เรื่อง การโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินและที่ดินสงวนให้แก่วัดหลวง

เขียนที่ วัดบ้านหมี่ อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี

วันที่ 5 ธันวาคม 2546

ตามที่กรมทางหลวง ได้ขอภาคีกรรมที่ธรณีสถวน ตามโฉนดเลขที่ 3621 เลขที่ดิน (442) 179 หน้าสำรวจ 41 ในท้องที่ตำบลบางปลาม้า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นศาสนสมบัติของ วัดบ้านหมี่ (ที่ดินธรณีสถวนตั้งโรงเรียนวัดบ้านหมี่) ตำบลบางปลาม้า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ถูกแนวเขตทางหลวงหมายเลข 3351 สายเก้าห้อง - บางแม่หม้าย ที่ กม. 0+943 - กม. 1+050 เป็นจำนวน เนื้อที่ 0 ไร่ 0 งาน 33 ตารางวา คิดค่าภาคีกรรมให้ในอัตราไร่ละ 200,000.- บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 16,500.- บาท (เงินหนึ่งหมื่นหกพันห้าร้อยบาทถ้วน)

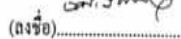
วัดได้ตรวจสอบแล้วปรากฏว่า หลักฐานโฉนดที่ดินเลขที่ 3621 ของวัดแปลงที่มีอยู่ 4 ไร่ 2 งาน 68 ตารางวา สำนักงานที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรีรังวัดใหม่ได้เนื้อที่ 5 ไร่ 0 งาน 57 ตารางวา เนื้อที่เพิ่มขึ้นจาก โฉนดเดิม 1 งาน 89 ตารางวา เมื่อได้โอนไปแล้ว จำนวน 1 ไร่ 2 งาน 06 ตารางวา ที่ดินแปลงนี้จะยังคงเหลือ อยู่จำนวน 3 ไร่ 2 งาน 51 ตารางวา และได้สอบถามราคาประเมินจากสำนักงานที่ดินจังหวัดฯ แล้ว ปรากฏว่า ทางราชการได้กำหนดราคาประเมินฯ ปี 2543-2546 ไร่ไร่ละ 400,000.-บาท (หน่วยที่ 1 ในเขตเทศบาลตำบล บางปลาม้า) ซึ่งปัจจุบันที่ดินวัดแปลงนี้อยู่ในเขตเทศบาล แต่เดิมขณะที่กรมทางหลวงเวนคืน ในปี 2537 ยังคง เป็นเขตสุขาภิบาลบางปลาม้า มีราคาประเมินฯ ไร่ละ 200,000.-บาท(หน่วยที่ 1) ราคาประเมินฯ ปี 2547-2550 กำหนดไร่ละ 800,000.-บาท(หน่วยที่ 1)

ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า เดิมมหาเถรสมาคมได้เห็นชอบราคาไร่ละ 200,000.-บาท เนื้อที่ 1 ไร่ 1 งาน 73 ตารางวา เมื่อปี 2537 และรับเงินไปแล้ว ครั้งนี้มีการรังวัดโดยกรมที่ดินเพื่อจะแบ่งโอนกรรมสิทธิ์ให้ แก่กรมทางหลวง จำนวนเนื้อที่ได้ 1 ไร่ 2 งาน 06 ตารางวา มากกว่าเดิม 0 ไร่ 0 งาน 33 ตารางวา จึงเห็นควร รับราคาโดยให้กรมทางหลวงพิจารณาจ่ายค่าภาคีกรรมเพิ่มขึ้นจากเดิมไร่ละ 200,000.-บาท เป็นไปตามราคา ประเมินที่ดินปัจจุบันไร่ละ 800,000.-บาท

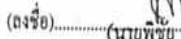
(ลงชื่อ) วัชรวงษ์ วัดบ้านหมี่

(ลงชื่อ) พระอาจารย์วัดบ้านหมี่

ความคิดเห็นเจ้าคณะอำเภอ.....

(ลงชื่อ) เจ้าคณะอำเภอบางปลาม้า

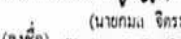
ความคิดเห็นนายอำเภอ.....

(ลงชื่อ) นายอำเภอบางปลาม้า

ความคิดเห็นเจ้าคณะจังหวัด.....

(ลงชื่อ) เจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี

ความคิดเห็นผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี.....

(ลงชื่อ) ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้อำนวยการจังหวัดสุพรรณบุรี

พระราชบัญญัติ
ว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

พ.ศ. ๒๕๓๐

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

เป็นปีที่ ๔๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็น ต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๔๕๓

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“เวนคืน” หมายความว่า บังคับเวนคืนที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์อย่างอื่น ตามเงื่อนไขแห่ง พระราชบัญญัตินี้

“เจ้าหน้าที่” หมายความว่า กระทรวง ทบวง กรม ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจหรือบุคคล อื่นใดผู้กระทำการเพื่อประโยชน์ของรัฐ ซึ่งมีอำนาจในการเวนคืน หรือควบคุมการเวนคืน

“สภาท้องถิ่น” หมายความว่า สภาจังหวัด สภาเทศบาล สภาตำบล สภากรุงเทพมหานคร สภาเขต สภาเมืองพัทยา คณะกรรมการสุขาภิบาล หรือสภาอื่นใดที่ทำหน้าที่บริหารท้องถิ่นตามที่จะได้มีกฎหมายจัดตั้งขึ้นแล้วแต่กรณี

หมวด ๑
การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

มาตรา ๕ เมื่อรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์เพื่อกิจการใด ๆ อันจำเป็นเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภคหรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเพื่อการพัฒนาการเกษตร หรือการอุตสาหกรรมหรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น ถ้ามิได้ตกลงในเรื่องการโอนไว้เป็นอย่างอื่น ให้ดำเนินการเวนคืนตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้

ในกรณีที่มีบทบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนไว้ในกฎหมายอื่นโดยเฉพาะแล้ว ถ้าจะต้องดำเนินการเวนคืนเพื่อกิจการตามกฎหมายดังกล่าว เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรจะมีมติให้ดำเนินการเวนคืนตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้แทนก็ได้

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการเวนคืนตามวรรคหนึ่ง จะตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขต ที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนไว้ก่อนก็ได้

มาตรา ๖ พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนต้องระบุ

- (๑) ความประสงค์ของการเวนคืน
- (๒) เจ้าหน้าที่เวนคืน
- (๓) กำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนเท่าที่จำเป็น

ให้มีแผนที่หรือแผนผังประเมินเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนและแสดงเขตที่ดินที่อยู่ใน บริเวณที่ประเมินนั้น ติดไว้ท้ายพระราชกฤษฎีกานั้น แผนที่หรือแผนผังดังกล่าวให้ถือเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชกฤษฎีกา

พระราชกฤษฎีกาเช่นนี้ให้ใช้บังคับได้มีกำหนดสองปี หรือตามกำหนดเวลาที่ระบุไว้ใน พระราชกฤษฎีกานั้น แต่ต้องไม่เกินสี่ปี แล้วแต่จะเห็นว่าจำเป็นเพื่อทำการสำรวจที่ดินที่จะต้องเวนคืนนั้น

มาตรา ๗ เมื่อพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖ ใช้บังคับแล้ว ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้ รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ปิดประกาศสำเนาแห่งพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว พร้อมทั้งแผนที่หรือแผนผังท้าย พระราชกฤษฎีกาไว้โดยเปิดเผย ณ สถานที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ที่ทำการของเจ้าหน้าที่

(๒) ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขต และที่ทำการแขวง หรือ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการตำบลและที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน แล้วแต่กรณีแห่งท้องที่ที่อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งจะต้องเวนคืนนั้นตั้งอยู่

(๓) สำนักงานที่ดินจังหวัด และที่ทำการที่ดินอำเภอแห่งท้องที่ที่อสังหาริมทรัพย์ซึ่งจะต้องเวนคืนนั้นตั้งอยู่

มาตรา ๘ ภายในกำหนดอายุแห่งพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖ เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่ง ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ที่มีสิทธิเข้าไปในที่ดิน หรืออสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นที่อยู่ภายในเขตที่ดินตามแผนที่ เพื่อกระทำการกิจการเท่าที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อทำการสำรวจ และเพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ที่จะ ต้องเวนคืนที่แน่นอน แต่ต้องแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายซึ่งอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าว ทราบถึงกิจการที่จะต้องกระทำล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนเริ่มกระทำการนั้น และผู้ เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวขอที่จะได้รับค่าทดแทนสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากกิจการที่ต้องกระทำนั้น

มาตรา ๙ เมื่อพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖ ใช้บังคับแล้วให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้ รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ดำเนินการสำรวจ เพื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืนที่แน่นอนให้เสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันถ้าเป็นการเวนคืนเพื่อสร้างหรือขยายทางหลวง ทางรถไฟ ทางพิเศษ คลองชลประทาน หรือกิจการที่คล้ายคลึงกันต้องสำรวจให้แล้วเสร็จภายในสองปีนับแต่วันใช้บังคับพระราช กฤษฎีกาดังกล่าว

เมื่อได้ดำเนินการสำรวจที่จะต้องเวนคืนเสร็จเป็นบางส่วน หรือแล้วเสร็จทั้งหมดให้เจ้าหน้าที่เสนอรัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ สำรวจแล้วเสร็จ ประกอบด้วยผู้แทนของเจ้าหน้าที่หนึ่งคน ผู้แทนกรมที่ดินหนึ่งคน ผู้แทนของหน่วยงานอื่น ของรัฐหนึ่งคน และผู้แทนของสภาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเพื่อทำหน้าที่กำหนดราคาเบื้องต้นของอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืน และจำนวนเงินค่าทดแทนที่จะให้แก่บุคคลตามมาตรา ๑๘

ในกรณีที่พระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖ ผ่านเขตท้องที่ใด ให้มีผู้แทนของสภาท้องถิ่นนั้นแห่งละหนึ่งคนเข้าร่วมเป็นกรรมการตามวรรคสองด้วย

ในการกำหนดราคาเบื้องต้นของอสังหาริมทรัพย์และจำนวนเงินค่าทดแทน ให้คณะกรรมการกำหนดโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามมาตรา ๑๘ มาตรา ๒๑ มาตรา ๒๒ และ

มาตรา ๒๔ และดำเนินการให้แล้วเสร็จและประกาศราคาที่กำหนดไว้ ณ สถานที่ตาม
มาตรา ๗ ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับ แต่งตั้ง

ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นทำให้ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา
ตาม วรรคสี่ได้ คณะกรรมการจะขอให้รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว
ขยายเวลาออกไปอีกก็ได้ แต่ต้องไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน*

มาตรา ๑๐ ในระหว่างใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖ ให้เจ้าหน้าที่
หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีอำนาจตกลงซื้อขาย และกำหนดจำนวนเงินค่า
ทดแทนอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืนจากเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วย
กฎหมาย เพื่อดำเนินการจัดซื้อและจ่ายค่าทดแทนอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวต่อไป แต่จะให้
ราคาหรือค่าทดแทนอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวเกินกว่าราคาเบื้องต้นที่คณะกรรมการ การตาม
มาตรา ๕ กำหนดไว้ไม่ได้

ในกรณีที่สามารรถตกลงซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ที่จะถูกเวนคืนตามวรรคหนึ่งได้
แต่ไม่อาจ ตกลงกันได้ในเรื่องจำนวนเงินค่าทดแทน หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดย
ชอบด้วยกฎหมายจะขอรับเงินค่าทดแทนตามราคาเบื้องต้นที่คณะกรรมการตามมาตรา ๕
กำหนดไว้ไปก่อน โดยสงวนสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรี ตามมาตรา ๒๕ ก็ให้เจ้าหน้าที่
หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ดำเนินการทำสัญญา โดยมีเงื่อนไขดัง กล่าว แล้ว
จ่ายค่าทดแทนไปก่อนได้

มาตรา ๑๐ ทวิ^๒ ในกรณีที่รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาที่ออกตาม
มาตรา ๖ เห็นว่า เมื่อคณะกรรมการได้ประกาศราคาเบื้องต้นสำหรับที่ดินที่จะเวนคืน
ทั้งหมดหรือบางส่วนแล้ว ถ้าปรากฏ ว่าราคาของที่ดินได้เพิ่มสูงขึ้นเป็นลำดับ และราคา
ของอสังหาริมทรัพย์ที่เจ้าหน้าที่ได้จ่ายให้แก่ผู้ถูกเวนคืนตาม มาตรา ๑๐ หรือราคา
เบื้องต้นของอสังหาริมทรัพย์ที่คณะกรรมการได้กำหนดและประกาศไปแล้วตามมาตรา ๕
ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่บุคคลตามมาตรา ๑๘ รัฐมนตรีโดยอนุมัติของ
คณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งให้คณะกรรมการตามมาตรา ๕ หรือคณะกรรมการที่แต่งตั้งขึ้น

* ความในมาตรา ๕ วรรคสี่,และวรรคห้า, ถูกยกเลิกโดยข้อ ๑, ประกาศคณะรักษาความสงบ
เรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔, ราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๑๐๘ ตอนที่ ๗๗ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์
๒๕๓๔.

^๒ เพิ่มเติม โดยข้อ ๒ แห่งประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔.

ใหม่ตามหลักเกณฑ์ในมาตรา ๕ แก่ใบราคาของอสังหาริมทรัพย์หรือราคาเบื้องต้นสำหรับที่ดินเสียใหม่ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการโอนนิติได้ และให้ ถือว่าราคาของอสังหาริมทรัพย์ที่แก้ไขแล้วเป็นราคาซื้อขายที่ตกลงกันใหม่แทนราคาเดิม และราคาเบื้องต้นที่แก้ไขแล้วเป็นราคาเบื้องต้นที่คณะกรรมการกำหนดตามมาตรา ๕ แล้วแต่กรณี

ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีหนังสือภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวัน นับแต่ วันที่ประกาศแก้ไขแจ้งให้ผู้มีสิทธิมารับเงินซึ่งเป็นราคาของอสังหาริมทรัพย์ส่วนที่เพิ่มขึ้น และให้นำมาตรา ๒๘ วรรคสอง และมาตรา ๓๓ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ถ้าการสั่งให้แก้ไขตามวรรคหนึ่งมีผลเป็นคุณแก่บุคคลตามมาตรา ๑๘ บุคคลใดมาครั้งหนึ่ง แล้ว จะสั่งให้แก้ไขใหม่เพื่อบุคคลนั้นอีกไม่ได้

มาตรา ๑๑ ในกรณีที่มีการตกลงซื้อขายอสังหาริมทรัพย์กันได้ตามมาตรา ๑๐ ให้เจ้าหน้าที่ หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่จ่ายเงินค่าอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวทั้งหมดให้แก่เจ้าของ หรือผู้ครอบ ครองโดยชอบด้วยกฎหมายภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวัน นับแต่วันที่ทำสัญญาซื้อขาย

ในการทำสัญญาซื้อขาย หากปรากฏว่าอสังหาริมทรัพย์ที่ซื้อขายมีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีหนังสือแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามประมวลกฎหมายที่ดินทราบและให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวดำเนินการแก้ไขหลักฐานทางทะเบียนในหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ทั้งฉบับที่เก็บรักษาไว้ ณ สำนักงานที่ดิน ที่ทำการที่ดินอำเภอหรือที่ทำการที่ดินกิ่งอำเภอและฉบับที่มีสิทธิในที่ดินยึดถือไว้โดยให้ถือว่าเป็นการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามกฎหมายและให้ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียม และค่าอากรแสตมป์ ทั้งนี้ ให้ถือว่าได้มีการโอนกรรมสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวนับแต่วันชำระเงินตามวรรคหนึ่ง

เพื่อประโยชน์แก่การทำทะเบียนให้ถูกต้อง ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา ๓๑ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินมีอำนาจเรียกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ฉบับที่เจ้าของ หรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายยึดถือไว้ และทำการแก้ไขหลักฐานทางทะเบียนให้ถูกต้อง โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งอสังหาริมทรัพย์นั้นจะนำไปมอบต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วยตนเอง หรือจะส่งไปโดยทางไปรษณีย์ตอบรับก็ได้

มาตรา ๑๒ ในกรณีที่อสังหาริมทรัพย์ที่จะซื้อขายตามมาตรา ๑๐ ไม่มีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ให้เจ้าหน้าที่แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำ กิ่งอำเภอแห่งท้องที่ที่อสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวตั้งอยู่หรือผู้แทนพนักงานที่ดินอำเภอ หรือพนักงานที่ดินกิ่งอำเภอ หรือผู้แทนผู้ใหญ่บ้านในท้องที่ที่อสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวตั้งอยู่ และผู้แทนของเจ้าหน้าที่ เพื่อดำเนินการสอบสวนให้ทราบถึงผู้มีสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าว เมื่อทราบถึงผู้มีสิทธิในอสังหาริมทรัพย์แล้วจึงให้ดำเนินการ ทำสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา ๑๑ ได้

ในการสอบสวนเพื่อทราบถึงผู้มีสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ตามวรรคหนึ่ง ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายที่ดินเกี่ยวกับการรังวัดที่ดินมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๓ ถ้าเจ้าหน้าที่เห็นว่าการเวนคืนที่ได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา ๖ แล้ว หากเนินเข้าไปจะเป็นอุปสรรคอย่างมากแก่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมหรือประโยชน์ของรัฐอันสำคัญ อย่างอื่น ให้คณะรัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้การเวนคืนนั้นเป็นกรณีที่มีความจำเป็นโดยเร่งด่วนได้

เมื่อคณะรัฐมนตรีได้ประกาศตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจาก เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเข้าครอบครองหรือใช้อสังหาริมทรัพย์นั้นได้ก่อนที่จะมีการเวนคืน แต่ต้องมีหนังสือแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายซึ่งอสังหาริมทรัพย์นั้นทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าหกสิบวัน และเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ต้องจัดให้มีการจ่าย หรือ วางเงินค่าทดแทนที่กำหนดขึ้นตามมาตรา ๕ โดยให้จ่ายเงินค่าทดแทนที่ดินก่อนการเข้าครอบครองหรือใช้ที่ดิน ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์อื่น และเป็นกรณีที่ สามารถตกลงกันได้ให้จ่ายตามราคาที่ได้ตกลงกัน แต่ต้องไม่เกินราคาเบื้องต้นที่คณะกรรมการกำหนดตาม มาตรา ๕ หากเป็นกรณีที่ ไม่อาจตกลงกันได้ เมื่อเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ได้วางเงินค่าทดแทนตามมาตรา ๑๑ แล้ว ให้มีอำนาจเข้าครอบครองหรือใช้อสังหาริมทรัพย์นั้นได้

ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ขนย้ายทรัพย์สินหรือดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับกิจการที่จะต้องมีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์นั้น เมื่อได้จ่ายเงินหรือวางเงินค่าทดแทนตามวรรคสองแล้ว ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีหนังสือแจ้งให้เจ้าของ หรือ ผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายดำเนินการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ขนย้ายทรัพย์สินหรือดำเนินการดังกล่าวภายในเวลาที่กำหนด แต่ต้องไม่น้อยกว่าหกสิบวันนับแต่วันที่ ได้ส่งหนังสือแจ้ง ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายไม่ดำเนินการภายใน เวลาที่กำหนด ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีอำนาจดำเนินการเช่นนั้นได้เอง โดยให้ เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วย

กฎหมายซึ่งอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย และถ้ามีความเสียหายเกิดขึ้นเป็นพิเศษ

ับความเสียหายส่วนนี้ด้วย

ตามความเป็นธรรม

ในกรณีที่ไม่สามารถส่งหนังสือแจ้งให้แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายได้ ให้แจ้งโดยวิธีปิดประกาศแจ้งความไว้ ณ ที่ซึ่งอสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ และ ณ สถานที่ตาม มาตรา ๗ โดยระบุกำหนดเวลาที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่จะเข้าดำเนินการตามวรรคสอง หรือวรรคสาม ซึ่งต้องไม่น้อยกว่าเจ็ดสิบห้าวันนับแต่วันปิดประกาศแจ้งความ

เมื่อได้ปฏิบัติตามวรรคสี่แล้ว ให้ถือว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายได้รับ หนังสือแจ้งนั้นแล้ว

ในการดำเนินการตามวรรคสองและวรรคสาม ให้นำมาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ มาตรา ๑๔ มาตรา ๒๕ มาตรา ๒๖ มาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๔ ในการดำเนินการตามมาตรา ๑๓ วรรคสาม ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีอำนาจเก็บรักษาสิ่งปลูกสร้างที่ถูกรื้อถอนหรือทรัพย์สินที่ถูกขนย้ายไว้ ณ สถานที่ใดๆ โดย ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายซึ่งอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษา แต่ ถ้าสิ่งปลูกสร้างหรือทรัพย์สิน เช่นว่านั้นเป็นของเสียหายหรือถ้ามองช้าไว้จะเป็นการเสี่ยงความเสียหาย หรือค่า ใช้จ่าย จะเกินส่วนแห่งค่าของสิ่งปลูกสร้างหรือทรัพย์สินเช่นว่านั้น ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีอำนาจที่จะขายได้ทันที โดยวิธีการขายทอดตลาด หรือ วิธีอื่นตามที่เห็นสมควรแล้วเก็บเงินสุทธิหลังจากหักค่าใช้จ่ายไว้แทนได้

ในกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายมิได้เรียกเอาสิ่งปลูกสร้าง ทรัพย์สิน หรือเงินที่เก็บไว้แทนนั้น แล้วแต่กรณี ภายในห้าปีนับแต่วันที่มีการรื้อถอนหรือขนย้าย ให้สิ่งปลูกสร้าง ทรัพย์สิน หรือเงินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน

มาตรา ๑๕ เมื่อทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืนที่แน่นอนแล้ว ให้ พระราชบัญญัติขึ้นเพื่อเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าว โดยให้ระบุที่ดิน หรืออสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นที่ต้องเวนคืนพร้อมทั้งรายชื่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย

ัดเจน

มาตรา ๑๖ ให้กรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนตกเป็นของเจ้าหน้าที่นับแต่วันที่พระ ราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา ๑๕ ใช้บังคับ แต่เจ้าหน้าที่จะมี สิทธิเข้าครอบครองหรือใช้อสังหาริมทรัพย์นั้นได้ ก็ต่อเมื่อได้จ่ายหรือวางเงินค่าทดแทน ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้แล้ว

ในกรณีที่มีจำนอง บุริมสิทธิ หรือทรัพย์สินอย่างอื่น เหนืออสังหาริมทรัพย์ที่ ต้องเวนคืน ให้จำนอง บุริมสิทธิ หรือทรัพย์สินเหล่านั้นเป็นอันสิ้นสุดลง โดยผู้รับ จำนอง ผู้ทรงบุริมสิทธิ หรือบุคคลผู้รับประ โยชน์จากทรัพย์สินดังกล่าวยังคงมีสิทธิที่จะ ได้รับชำระหนี้หรือรับชดใช้จากเงินค่าทดแทนสำหรับอสังหาริมทรัพย์นั้นอยู่ต่อไป แต่ จะต้องร้องขอรับชำระหนี้หรือรับชดใช้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้ง ตาม มาตรา ๒๘ หรือมาตรา ๒๙ แล้วแต่กรณี

นับแต่วันที่พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา ๑๕ ใช้บังคับ ถ้าผู้มี สิทธิในทรัพย์สินนั้นโอนสิทธิให้แก่บุคคลภายนอก ผู้รับโอนนั้นมีสิทธิที่จะเรียกร้องได้ก็ แต่เฉพาะเงินค่าทดแทนเท่านั้น

มาตรา ๑๗ ในกรณีที่มีวัดหรือที่ธรณีสงฆ์อยู่ในเขตบริเวณที่ดินที่จะเวนคืน และมีความ จำเป็นที่จะต้องได้มาซึ่งที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ดังกล่าว เพื่อกิจการที่จะมีการ เวนคืนนั้นถ้าได้มีการตราพระราช บัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา ๑๕ แล้ว ให้ ถือว่าพระราชบัญญัตินั้นเป็นพระราชบัญญัติโอนกรรม สิทธิที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ตาม กฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ด้วย

หมวด ๒

เงินค่าทดแทน

มาตรา ๑๘ เงินค่าทดแทนนั้น ให้กำหนดให้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

(๑) เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายซึ่งที่ดินที่ต้องเวนคืน

กุศ

ยฎีกาที่

ที่ออกตามมาตรา ๖ หรือได้ทำขึ้นภายหลัง โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ และการเช่า
นั้นยังมีได้ระงับไปในวันที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจาก เจ้าหน้าที่ได้เข้า
ครอบครองที่ดิน โรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างดังกล่าว แต่เงินค่าทดแทนในการเช่านี้พึง
กำหนดให้เฉพาะที่ผู้เช่าได้เสียหายจริงโดยเหตุที่ต้องออกจากที่ดิน โรงเรือน หรือสิ่งปลูก
สร้างดังกล่าวก่อนสัญญาเช่าระงับ

(๔) เจ้าของต้นไม้ยืนต้นที่ขึ้นอยู่ในที่ดินในวันที่ใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาที่ออก
ตามมาตรา ๖

(๕) เจ้าของโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นที่รื้อถอนได้ ซึ่งมีอยู่ในดิน
ที่ต้องเวนคืนนั้น ใน วันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖ แต่ต้องไม่ใช่ผู้ซึ่ง
จำต้องรื้อถอนโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างดัง กล่าวไปเมื่อได้รับแจ้งจากเจ้าของที่ดิน เงิน
ค่าทดแทนตาม (๕) นี้พึงกำหนดให้เฉพาะค่ารื้อถอน ค่าขนย้าย และ ค่าปลูกสร้างใหม่
เท่านั้น

(๖) บุคคลผู้เสียสิทธิในการใช้ทาง วางท่อน้ำ ท่อระบายน้ำ สายไฟฟ้า
หรือสิ่งอื่นซึ่งคล้าย กันผ่านที่ดินที่ต้องเวนคืนนั้นตามมาตรา ๑๓๔๕ หรือมาตรา ๑๓๕๒
แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในกรณี que บุคคลเช่นนั้นได้จ่ายค่าทดแทนในการ
ใช้สิทธิดังกล่าวให้แก่เจ้าของที่ดินที่ต้องเวนคืนแล้ว

มาตรา ๑๕ ในกรณีที่ต้องเวนคืนโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นแต่เพียงบางส่วน เจ้าของ
จะร้องขอให้เจ้าหน้าที่เวนคืนส่วนที่เหลืออยู่ซึ่งใช้การ ไม่ได้แล้วด้วยก็ได้

ถ้าเจ้าหน้าที่ไม่ยอมเวนคืนตามคำร้องขอของเจ้าของ เจ้าของมีสิทธิอุทธรณ์ต่อ
รัฐมนตรีผู้ รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖ หรือรัฐมนตรีผู้รักษาการ
ตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ฉบับนั้น ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับ
แจ้งเป็นหนังสือจากเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ ให้รัฐมนตรี
วินิจฉัยอุทธรณ์ให้เสร็จสิ้นภายในหกสิบ วันนับแต่วันที่ได้รับคำอุทธรณ์ มิฉะนั้นให้ถือว่า

การตามวรรคสอง ให้นำมาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ และมาตรา ๓๓ มาใช้บังคับ โดยอนุโลม

มาตรา ๒๐ ในกรณีที่ต้องเวนคืนที่ดินแปลงใดแต่เพียงบางส่วนถ้าเนื้อที่ดินส่วนที่เหลืออยู่ นั้นน้อยกว่าสี่สิบห้าตารางวา หรือด้านหนึ่งด้านใดน้อยกว่าห้าวา และที่ดินส่วนที่เหลืออยู่นั้นมิได้ติดต่อกันเป็นผืน เดียวกันกับที่ดินแปลงอื่นของเจ้าของเดียวกัน หากเจ้าของร้องขอให้เจ้าหน้าที่เวนคืนหรือจัดซื้อที่ดินส่วนที่เหลือด้วย

ในกรณีที่มีการจัดซื้อที่ดินให้นำมาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ และมาตรา ๓๓ มาใช้บังคับโดย อนุโลม

มาตรา ๒๑ เงินค่าทดแทนที่จะให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนตามมาตรา ๑๘ นั้น ถ้ามิได้ บัญญัติไว้เป็นเป็นพิเศษในพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ฉบับใด โดยเฉพาะแล้ว ให้กำหนดโดยคำนึงถึง

(๑) ราคาที่ซื้อขายกันตามปกติในท้องตลาดของอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืน ตามที่เป็นอยู่ในวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖

(๒) ราคาของอสังหาริมทรัพย์ที่มีการตีราคาไว้เพื่อประโยชน์แก่การเสียภาษีบำรุงท้องที่

(๓) ราคาประเมินทุนทรัพย์เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม

(๔) สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์นั้น และ

(๕) เหตุและวัตถุประสงค์ของการเวนคืน

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกเวนคืนและสังคมถ้าการงานหรือกิจการอย่างใดที่ทำ ไปในการเวนคืน ได้กระทำให้อสังหาริมทรัพย์ที่เหลืออยู่นั้นมีราคาสูงขึ้น ให้เอาราคาที่สูงขึ้นนั้นหักออกจากเงิน ค่าทดแทน แต่ไม่ให้ถือว่าราคาอสังหาริมทรัพย์ที่เพิ่มขึ้นนั้นสูงไปกว่าจำนวนเงินค่าทดแทนเพื่อจะให้เจ้าของหรือ ผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายกลับต้องจ่ายเงินให้อีก

ถ้าต้องเวนคืนอสังหาริมทรัพย์แต่เพียงส่วนหนึ่ง และส่วนที่เหลือนั้นราคาลดลงให้กำหนดเงิน ค่าทดแทนให้เฉพาะสำหรับส่วนที่เหลืออันราคาลดลงนั้นด้วย

การคำนวณว่าอสังหาริมทรัพย์ใดมีราคาสูงขึ้นตามวรรคสอง หรือราคา ลดลงตามวรรคสาม ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายอยู่อาศัยหรือประกอบการค้าขาย หรือการ งานอันชอบด้วยกฎหมายอยู่ในอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืนนั้น และบุคคลดังกล่าวได้รับความเสียหายเนื่องจากการที่ต้องออกจากอสังหาริมทรัพย์นั้น ให้กำหนดเงินค่าทดแทนให้สำหรับ ความเสียหายนั้นด้วย

มาตรา ๒๒ ในกรณีที่เจ้าของได้ที่ดินใดมาโดยมิได้ใช้อยู่อาศัยหรือใช้ประกอบการ ทำมาหา เลี้ยงชีพ หรือทำประโยชน์ในที่ดินนั้นอย่างแท้จริง ถ้าหากมีการเวนคืนที่ดินนั้น ภายในห้าปีนับแต่วันที่เจ้าของได้ ที่ดินนั้นมาจะกำหนดเงินค่าทดแทนให้ต่ำกว่าเงินค่า ทดแทนที่กำหนดตามมาตรา ๒๑ ก็ได้ แต่ต้องไม่น้อยกว่า ราคาที่ดินในขณะที่เจ้าของได้ ที่ดินนั้นมา

มาตรา ๒๓ ในกรณีที่มีการใช้บังคับพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ตาม มาตรา ๑๕ โดยมีได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา ๖ และพระราชบัญญัติเวนคืน อสังหาริมทรัพย์ฉบับนั้นมีได้กำหนดเรื่องเงินค่าทดแทนไว้เป็นอย่างอื่น ให้รัฐมนตรีผู้ รักษาการตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ฉบับ นั้นแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น คณะหนึ่ง ภายในสามสิบวัน นับแต่วันใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ประกอบ ด้วย ผู้แทนของเจ้าหน้าที่หนึ่งคนผู้แทนกรมที่ดินหนึ่งคน ผู้แทนของหน่วยงานอื่นของรัฐหนึ่ง คน และผู้แทนของ สภาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำหน้าที่กำหนดราคาของอสังหาริมทรัพย์ ที่จะต้องเวนคืนและจำนวนเงินค่าทดแทนที่จะให้แก่บุคคลตามมาตรา ๑๘

ให้คณะกรรมการตามวรรคหนึ่งกำหนดเงินค่าทดแทน ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ไว้ในมาตรา ๒๑ โดยอนุโลม โดยดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่ วันได้รับแต่งตั้งและให้นำมาตรา ๕ วรรคสาม และวรรคห้า มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๘ มาตรา ๒๒ และมาตรา ๒๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๔ ห้ามมิให้คิดเงินค่าทดแทนสำหรับราคาที่ดินที่สูงขึ้นเพราะทรัพย์สิน ดังต่อไปนี้คือ

(๑) โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างที่ได้สร้างหรือต่อเติมขึ้นใหม่ การ เพาะปลูก การทำให้ที่ดินเจริญ ขึ้น หรือการเช่า ที่ได้ทำขึ้นภายหลังวันใช้บังคับพระราช

กฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖ โดยมีได้รับอนุญาตจาก เจ้าหน้าที่จะ เว้นแต่การทำนา ทำไร่ หรือทำสวนตามที่จัดทำอยู่ตามปกติ

(๒) โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างที่ได้สร้างหรือต่อเติมขึ้นใหม่ การเพาะปลูก การทำ ให้ที่ดินเจริญ ขึ้น หรือการเช่า ที่ปรากฏว่าได้ทำขึ้นก่อนวันใช้บังคับพระราชกฤษฎีกาที่ออกตาม มาตรา ๖ โดยอุบายฉ้อฉลเพื่อประสงค์ที่จะได้รับเงินค่าทดแทน

มาตรา ๒๕ ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนตามมาตรา ๑๘ ผู้ใดไม่พอใจในราคาของ อสังหาริมทรัพย์หรือจำนวนเงินค่าทดแทนที่คณะกรรมการกำหนดตามมาตรา ๕ มาตรา ๑๐ ทวิ มาตรา ๒๓ หรือ มาตรา ๒๔ วรรคสาม มีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีผู้รักษาการตาม พระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๖ หรือ รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติ เวณคืนอสังหาริมทรัพย์ฉบับนั้น ภายในหกสิบวันนับแต่วันได้รับหนังสือจากเจ้าหน้าที่ หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ให้มารับเงินค่าทดแทนดังกล่าว^๓

ในการพิจารณาอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่ง ให้รัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะ หนึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมาย และผู้มีความรู้ความสามารถในการตีราคา อสังหาริมทรัพย์ มีจำนวนทั้ง หมดยไม่น้อยกว่าห้าคน เป็นผู้พิจารณาเสนอความเห็นต่อ รัฐมนตรี ทั้งนี้ ให้รัฐมนตรีวินิจฉัยอุทธรณ์ให้เสร็จสิ้นภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้อรับคำอุทธรณ์

มาตรา ๒๖ ในกรณีที่ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนยังไม่พอใจในคำวินิจฉัยของ รัฐมนตรีตาม มาตรา ๒๕ หรือในกรณีที่รัฐมนตรีมิได้วินิจฉัยอุทธรณ์ให้เสร็จสิ้นภายใน กำหนดเวลาตามมาตรา ๒๕ วรรคสอง ให้มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลได้ภายในหนึ่งปีนับแต่ วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีหรือนับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วแต่กรณี

การที่เจ้าของ หรือ ผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายซึ่งอสังหาริมทรัพย์นั้น อุทธรณ์ต่อรัฐมนตรี ตามมาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง หรือฟ้องคดีต่อศาลตามวรรคหนึ่งนั้น ไม่ เป็นเหตุให้การครอบครองหรือใช้อสังหาริมทรัพย์ การรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง การขนย้าย ทรัพย์สิน หรือการดำเนินการใด ๆ ของเจ้าหน้าที่ หรือผู้ซึ่งได้รับมอบ หมายจากเจ้าหน้าที่ เกี่ยวกับกิจการที่จะต้องมีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์นั้นต้องสะดุดหยุดลง

^๓ ความในมาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง, ถูกยกเลิกโดยข้อ ๓, ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อย แห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔,

‘าทดแทน ได้รับดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยเงินฝากประเภทฝากประจำ
ของธนาคารออมสินในจำนวนเงินที่เพิ่มขึ้น

ทั้งนี้ นับแต่วันที่ต้องมีการจ่ายหรือวางเงินค่าทดแทนนั้น

มาตรา ๒๓ ในกรณีที่รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา
๖ หรือ รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา ๑๕
เห็นว่าราคาของอสังหาริมทรัพย์ที่จะต้องเวนคืน หรือ จำนวนเงินค่าทดแทนที่จะให้แก่
บุคคลตามมาตรา ๑๘ ซึ่งคณะกรรมการตามมาตรา ๕ หรือคณะกรรมการตามมาตรา ๒๓
แล้วแต่กรณี ได้กำหนดไว้นั้นสูงเกินไปโดยมิได้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามมาตรา ๕ หรือ
มาตรา ๒๑ ให้รัฐมนตรีดังกล่าวมีอำนาจ ดังต่อไปนี้

(๑) ตั้งให้คณะกรรมการดังกล่าวพิจารณาทบทวนการกำหนดราคาของ
อสังหาริมทรัพย์หรือ จำนวนเงินค่าทดแทนเช่นนั้นใหม่ หรือ

(๒) แต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ตามหลักเกณฑ์ในมาตรา ๒๓ ให้
ปฏิบัติหน้าที่แทนคณะกรรมการชุดเดิม

หมวด ๓

วิธีเวนคืนอสังหาริมทรัพย์

มาตรา ๒๔ เมื่อพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา ๑๕ ใช้บังคับ
แล้ว ให้ เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ปิดประกาศสำเนาแห่ง
พระราชบัญญัติ ฉบับนั้น พร้อมทั้งแผนที่ หรือแผนผังท้ายพระราชบัญญัติและรายชื่อ
เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งอสังหาริมทรัพย์ที่ ถูกเวนคืนไว้โดย
เปิดเผย ณ สถานที่ตามมาตรา ๗ และ ณ ที่ชุมนุมชนอื่นตามควรแก่กรณี พร้อมทั้งมี
หนังสือแจ้ง ให้ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนตามมาตรา ๑๘ มารับเงินค่าทดแทนตาม
จำนวนที่คณะกรรมการกำหนดตามมาตรา ๕ หรือมาตรา ๒๑แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ภายใน
ระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งต้องไม่เกินหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่พระราช บัญญัติเวนคืน
อสังหาริมทรัพย์ฉบับนั้นใช้บังคับสำหรับกรณีตามมาตรา ๑๕ หรือนับแต่วันที่

คณะกรรมการได้กำหนดเงินค่าทดแทนแล้วสำหรับกรณีตามมาตรา ๒๓ และให้นำ มาตรา ๑๓ วรรคสี่และวรรคห้า มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีที่ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนผู้ใดไม่มารับเงินค่าทดแทนภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือในกรณีที่ไม้อาจจ่ายเงินค่าทดแทนให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนรายได้ได้ เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับกรรม สิทธิหรือสิทธิอื่น ๆ ในอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องเวนคืน หรือมีปัญหาเกี่ยวกับการแบ่ง ส่วนเงินค่าทดแทนของผู้มีสิทธิ ได้รับเงินค่าทดแทน ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจาก เจ้าหน้าที่วางเงินค่าทดแทนไว้ตามมาตรา ๓๑ โดยพลัน

ในกรณีที่รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เห็นว่า ราคาของที่ดินได้เพิ่มสูงขึ้น และเงินค่าทดแทนที่คณะกรรมการตามมาตรา ๕ หรือมาตรา ๒๓ ได้กำหนดไปแล้วไม่เป็นธรรม แก่บุคคลตามมาตรา ๑๘ ให้รัฐมนตรีมีอำนาจสั่ง แก้ไขจำนวนเงินทดแทนเสียใหม่ได้ และให้นำมาตรา ๑๐ ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลม^๔

มาตรา ๒๕ ในกรณีที่มีการจำนอง บุริมสิทธิ หรือทรัพย์สินอย่างอื่นเหนือ อสังหาริมทรัพย์ที่เวนคืน ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่มีหนังสือแจ้งให้ผู้รับ จำนอง ผู้ทรงบุริมสิทธิ หรือ ผู้รับประโยชน์จากทรัพย์สินดังกล่าวมาขอรับชำระหนี้หรือรับخذใช้ จากเงินค่าทดแทนสำหรับอสังหาริมทรัพย์นั้นภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง และในระหว่าง นั้นยังมีให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่จ่ายเงินค่าทดแทน ให้แก่เจ้าของหรือผู้ ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายซึ่งอสังหาริมทรัพย์นั้น แต่เจ้าหน้าที่หรือผู้ ซึ่งได้รับมอบหมายจาก เจ้าหน้าที่ที่จะจ่ายเงินให้แก่ผู้รับจำนอง ผู้ทรงบุริมสิทธิ หรือผู้รับประโยชน์จากทรัพย์สิน ดังกล่าว ได้ ก็ต่อเมื่อคู่กรณีตกลงกันได้แล้ว ถ้าคู่กรณียังมีปัญหาได้แย้งกันอยู่ ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับ มอบหมายจากเจ้าหน้าที่วางเงินค่าทดแทนไว้ตามมาตรา ๓๑ โดยพลันและมีหนังสือแจ้งให้คู่กรณีฟ้อง คดีต่อศาล

มาตรา ๓๐ ในการจะจ่ายหรือวางเงินค่าทดแทนตามมาตรา ๒๘ หรือมาตรา ๒๕ ถ้าเป็นอสังหาริมทรัพย์ที่อาจรื้อถอนออกไปได้ ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย จากเจ้าหน้าที่จ่ายเงินค่าทดแทนให้สาม ในสี่ก่อน และแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมายรื้อถอนอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวออกไปภายในหกสิบวันนับแต่ วันที่ได้รับแจ้ง ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายไม่รื้อถอนออกไป

^๔ เพิ่มเติม โดยข้อ ๔ แห่งประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๔๔.

ารนี้ออกจากเงินค่าทดแทนที่ควรจะได้รับ แล้วจึง
จ่ายหรือวางเงินค่าทดแทนส่วนที่เหลือให้ และให้ นำมาตรา ๑๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๑ ในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ถ้าจะต้องมีการวางเงินค่าทดแทนไม่ว่า
เนื่องใน กรณีใดๆ ให้กระทำโดยการนำเงินไปวางต่อศาลหรือสำนักงานวางทรัพย์ หรือ
ฝากไว้กับธนาคารออมสินในชื่อ ของผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนโดยแยกฝากเป็นบัญชี
เฉพาะราย ในการนี้ถ้ามีดอกเบี้ยหรือดอกผลใดเกิดขึ้น เนื่องจากการฝากเงินนั้นให้ตกเป็น
สิทธิแก่ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนนั้นด้วย

ในการไปรับเงินฝากจากธนาคารออมสินนั้น ให้ผู้ซึ่งประสงค์จะขอรับเงินแจ้งให้
เจ้าหน้าที่ ทราบล่วงหน้า ไม่น้อยกว่าสิบห้าวันเพื่อเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย
จากเจ้าหน้าที่จะได้ดำเนินการเบิก จ่ายให้

หลักเกณฑ์และวิธีการในการนำเงินค่าทดแทนไปวางต่อศาลหรือสำนักงานวาง
ทรัพย์ หรือ ฝากไว้กับธนาคารออมสิน ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

มาตรา ๓๒ ในการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ เมื่อได้จ่ายหรือวางเงินค่าทดแทน
สำหรับอสังหาริมทรัพย์ที่เวนคืนรายใดแล้ว ให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจาก
เจ้าหน้าที่มีหนังสือแจ้งให้พนักงานเจ้า หน้าที่ผู้มีหน้าที่จดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตาม
ประมวลกฎหมายที่ดินทราบ และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวดำเนินการแก้ไข
หลักฐานทางทะเบียนโดยให้นำมาตรา ๑๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

เพื่อประโยชน์ในการ บันทึกหลักฐานตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวมีอำนาจ
ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๔ วรรคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายที่ดินด้วย

หมวด ๔

บทเปิดเสร็จ

มาตรา ๓๓ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่จ่ายเงินค่า
สังหาริมทรัพย์ล่าช้ากว่ากำหนดเวลาตามมาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง หรือจ่ายเงินค่าทดแทนล่าช้ากว่า
กำหนดเวลาตาม มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง ให้ผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าอสังหาริมทรัพย์หรือเงินค่าทดแทน

ได้รับดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยเงินฝากประเภทฝากประจำของธนาคารออมสินในจำนวนเงินดังกล่าว นับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลาการจ่ายเงินค่าสังหาริมทรัพย์หรือเงินค่าทดแทน

มาตรา ๓๔ การร้องขอรับเงินที่วางไว้ตามมาตรา ๓๑ ให้ร้องขอรับภายในสิบปี นับแต่วันที่มิ การวางเงิน ถ้าไม่ร้องขอภายในกำหนดเวลาเช่นนั้น ให้เงินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน

มาตรา ๓๕ ผู้ใดขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ ตามมาตรา ๘ มาตรา ๑๓ มาตรา ๓๐ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหกพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๖ พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ.๒๔๕๗ ให้คงใช้บังคับได้ตามอายุของพระราชกฤษฎีกานั้น

การเวนคืนและการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว ก่อน วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้เป็นอันใช้ได้ แต่การดำเนินการต่อไปให้ดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ ในกรณีที่มีการตั้งอนุญาโตตุลาการขึ้นแล้ว และ อนุญาโตตุลาการยังมีได้ชี้ขาดให้เป็นอันยกเลิกอนุญาโตตุลาการนั้น และให้คู่กรณีมีสิทธิยื่นอุทธรณ์ตามมาตรา ๒๕ ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่จะแจ้งให้คู่กรณีทราบถึงการยกเลิกอนุญาโตตุลาการตามวรรค สองภายในหกสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก ป. ดิณสุตานนท์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่กฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันได้ประกาศใช้มานานแล้วและมีบทบัญญัติบางประการที่ยังไม่เหมาะสม สมควรปรับปรุง กฎหมายดังกล่าวเสียใหม่ เพื่อให้การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เป็นไปได้อย่างรวดเร็วและเป็นธรรมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

หนังสือขอสัมภาษณ์

ที่ ศธ.๖๑๐๑ /๑๔๓

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพฯ ๑ ๑๐๒๐๐

๑๑ เมษายน ๒๕๕๐

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตให้นิสิตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิทยานิพนธ์

เรียน / เจริญพร.....

ด้วย พระครูวิเทศปริยัติคุณ ญา หิริธมฺโม นิสิตปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง การแก้ไขปัญหากระบวนการผาติกรรมในสังคมไทย : กรณีศึกษา อำเภอบางปลาม้า
จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๐-๒๕๔๕ โดยมี พระสุธีธรรมานวัตร, นายรังษี สุทนต์
และนายขยงยุทธ จันทร์ตรี เป็นกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อเป็นประโยชน์ในการ
ศึกษาวิจัยของนิสิต บัณฑิตวิทยาลัย จึงเรียน / เจริญพรมา เพื่อขออนุญาตให้นิสิตได้เข้า
สัมภาษณ์ด้วย โดยวัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์แล้วแต่ท่านจะเห็นสมควร รายละเอียดปรากฏ
ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอ
อนุโมทนาขอขอบคุณในการให้ความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระศรีสิทธิมนี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประเด็นปัญหาที่ข้อสัมภาษณ์

๑. เมื่อมีการบังคับเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ท่านมีความเห็นอย่างไร ?
๒. ท่านเข้าใจเรื่องเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ (ผาติกรรมของสงฆ์) อย่างไร ?
๓. ท่านคิดว่าการบังคับเวนคืนผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์มาจากสาเหตุอะไร ?
๔. ในเรื่องของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ท่านคิดว่ามีผลกระทบหรือไม่ ในมุมมองของท่าน ?
๕. ในกระบวนการผาติกรรม ท่านคิดว่ามีผลกระทบต่อพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อย่างไรบ้าง ?
๖. เมื่อมีผู้กล่าวว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำการเวนคืน “ผาติกรรม” ไม่เข้าใจหลักศาสนา และพระภิกษุสงฆ์ ก็ไม่เข้าใจหลักกฎหมาย ท่านมีความเห็นอย่างไร ?
๗. พระภิกษุรูปเดียว อนุญาตให้ทำการผาติกรรมทรัพย์สินของสงฆ์ท่านเห็นอย่างไร
๘. ท่านคิดว่า การเก็บรักษาเงินผาติกรรม ในลักษณะนี้ มีเหตุผลอย่างไร ?
 - ให้ปฏิบัติตามมติมหาเถรสมาคม ที่ ๓๕๔/๒๕๔๓
 - ให้ใช้ได้แต่ดอกผลเท่านั้น
 - ห้ามนำเอาเงินต้นมาใช้
 - ถ้าจำเป็นต้องใช้เงินต้น ต้องขออนุญาตผู้บังคับบัญชาตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคม
 - ถ้าไม่ปฏิบัติตาม จะมีผลอย่างไร
 - การอุทธรณ์ เพื่อเรียกร้องเงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น
 - การใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้ได้เงินผาติกรรมเพิ่มขึ้น
๙. ท่านคิดว่า ทางออก หรือแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาก็ที่พึงประสงค์ควรเป็นอย่างไร ?

ประวัติ

ชื่อ	พระครูวิฑิตปริยัติคุณ (ประจวบ หิริธมฺโม/ตอบกลาง)
วัน เดือน ปี เกิด	๒ มิถุนายน ๒๕๐๖
ภูมิลำเนา	จังหวัดนครราชสีมา
อุปสมบท	เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๒๗ ณ พัทธสีมาวัดโบสถ์คงคา ล้อม ตำบลกระโทก อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยมี พระครูชลธารชัยเขต เป็นพระอุปัชฌาย์
วุฒิการศึกษา	พ.ศ.๒๕๒๘ นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดจากแดง อำเภอพระ ประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ.๒๕๓๓ สอบได้อภิธรรมชั้นมัธยมอภิธรรมิกะโท สำนัก เรียนวัดกลาง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ.๒๕๓๖เปรียญธรรม ๔ ประโยค สำนักเรียนวัดกลาง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ.๒๕๔๕ ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๒๓ หมู่ ๗ วัดบ้านหมี่ ตำบลบางปลาม้า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ๗๒๑๕๐
หน้าที่การงาน	พ.ศ.๒๕๓๓ ถึงปัจจุบัน เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านหมี่ พ.ศ.๒๕๓๓ ถึงปัจจุบัน เป็นประธาน อ.ป.ด. พ.ศ.๒๕๓๓ ถึงปัจจุบัน เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พ.ศ.๒๕๓๓ ถึงปัจจุบัน เป็นผู้บริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ พ.ศ.๒๕๓๗ ถึงปัจจุบัน เป็นพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ พ.ศ.๒๕๓๗ ถึงปัจจุบัน เป็นเจ้าคณะตำบลบางปลาม้า เขต ๑ พ.ศ.๒๕๔๘ ถึงปัจจุบัน เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะตำบลชั้นเอก พ.ศ.๒๕๕๐ ถึงปัจจุบัน เป็นพระอุปัชฌาย์

เข้าศึกษาต่อที่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เมื่อ วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๔๘